

قوت العاشقين

(مئي مرسل صلی اللہ علیہ وسلم جا معجزا)

مخدوم محمد ہاشم نثوي رح

(سوڈینڈر، سنوارینڈر ۽ سنڌي نثر ۾ آئینڈر)

ڊاڪٽر ميمڻ عبدالمجيد سنڌي

مهران اڪيڊمي

حق ۽ واسطا قائم

اڪيڊمي جو ڪتاب نمبر ۶۱

135455

چيائيندڙ	قمر ميمڻ
ڊزائئر	خالد سيف الله پتي
چاپو	پهريون - جولاءِ 1993ع
ڳاڻيٽو	هڪ هزار
چاپو	ٻيو - سيپٽمبر 1996ع
ڳاڻيٽو	هڪ هزار

هڊيو: =/48 رپيا

ملڻ جو هنڌ

برانچ آفيس: مهران اڪيڊمي واڳڻوڊر شڪارپور

۽

سنڌ جا سمورا ڪتاب گهر

فهرست

	پنهجي پاران
۸	مقدمو
۲۵	معجزن جو پهريون قسم (نبي ڪريم ﷺ جي ولادت کان اڳ وارا معجزا)
۳۳	معجزن جو ٻيو قسم (نبي ڪريم ﷺ جي ولادت کانپوءِ وارا معجزا)
۵۰	معجزن جو ٽيون قسم (رسالت جي اعلان کانپوءِ وارا معجزا)
۱۳۴	معجزن جو چوٿون قسم (رسول الله ﷺ جي وصال کانپوءِ سندس معجزا)
۱۴۹	واقارا

پنهنجي پاران

سڀ ساراهه ڪائنات جي خالق ۽ مالڪ مهربان کي ئي
سونهي، جيڪو اڙين جو آڌار ۽ ڏڏن جو ڌاتار آهي. اهڙو ته
پاڄهارو رحمان، جو ان جي پاڄهه ۽ رحمت جو ڪو ڪندي
ڪنارو آهي ئي ڪونه.

ڪروڙين صلواتون پڙهجن مٿي مرسل محمد ڪريم ﷺ
مٿان، جيڪو انسانذات جو هادي، رهبر ۽ شافع محشر آهي.
الله پاڪ جو فضل ٿيو، سنڌ سونهاري تي، جتي هر دور ۾
وڏا وڏا محدث، عالم، اسڪالر، مبلغ ۽ مجاهد پيدا ٿيندا رهيا،
جن پنهنجي پنهنجي وقت ۾ قرآن مجيد ۽ سنت سڳوري جو
پيغام الله جي پانهن تائين پهچايو ۽ کين هدايت جي سڌي راهه
سونهائي.

انهن ۾ علامه مخدوم محمد هاشم ٺٽوي رحم جو نالو
چند جيان جرڪندو نظر اچي ٿو. مخدوم صاحب تحرير ۽
تقرير وسيلي سنڌ ۾ دين کي ڦهلايو.

خاص طور تحرير جي ميدان ۾ وڏو ڪم ڪيائين (۱)،
قرآن، حديث، فقه، سيرت پاڪ ۽ ٻين انيڪ موضوعن تي
لکيائين.

(۱) مقدمي ۾ مخدوم صاحب جي زندگي جو احوال ڏنو ويو آهي.

مخدوم محمد هاشم رحم، حضرت حبيب ڪريم ﷺ جو
سچو عاشق هو. اهوئي سبب آهي ته هن سيرت پاڪ تي گهڻو
ڪجهه لکيو آهي.

هي ڪتاب ”قوت العاشقين“ به مخدوم صاحب جي
مشهور تصنيف آهي. هن ۾ پاڻ ڪريم ﷺ جن جا معجزا بيان
ڪيا اٿس.

ڪتاب بابت ته مان ڪجهه نه چوندس جو اهو سج ڪي
آرسي ڏيکارڻ جيان آهي، رڳو ايترو چوان ٿو ته هي ڪتاب
هڪ عاشق رسول ﷺ جي لکيل اڪير ۽ محبت سان هڪ
بينظير تحرير آهي، جنهن جو اڪر پاڻ ڪريم جي محبت
۾ تمار آهي. تاريخ به آهي ته واقعا به ۽ وري ڏسو ته واقعا
سند ۽ صحت جي اعتبار کان به پورا ٿا لهن. ڪچين ۽ ضعيف
روايتن کان پاسو ڪيو اٿن.

مهران اڪيڊمي الله جي فضل سان هينئر اٺين سال ۾ پير
پاتو آهي. اسانجو منڍ کان وٺي اهو مقصد رهيو آهي ته سند
سونهاري جي سباجهڙن ماڻهن تائين اسلام جي روشني
پهچائجي. ڪوشش ڪجي ته سند جو گهر گهر ۽ ڪنڊ ڪنڊ
دين جي نوراني ڪرڻن سان جرڪن ۽ چمڪن. اسلام جو
پيغام عام ڪبو ته ماڻهو الله جو سچو ڀانهو بڻبو ۽ حضرت
حبيب ڪريم ﷺ جو سچو عاشق ٿيندو.

اسانڪي هن ڪم ۾ جيڪا به ڪاميابي ٿي آهي، اها رڳو
الله پاڪ جي مهر ۽ فضل آهي. اهوئي وڏي ۾ وڏو سهارو آهي.

اڪيڊمي لاءِ هن ڪتاب جي اشاعت وڌو اعزاز آهي.
 ازانسواءِ مخدوم صاحب جا ڪجهه ٻيا ڪتاب ڇپائي هيٺ
 آهن، جن ۾ سندس معرڪتم الآراءِ تصنيف ”بذل القوة في
 حوادث سنن النبوة“ جو سنڌي ترجمو ذڪر لائق آهي. ڊاڪٽر
 ميمڻ عبدالمجيد سنڌي صاحب رحم هن ڪتاب کي سوڌي،
 سنواري موجوده نثر ۾ آندو آهي. ڊاڪٽر صاحب رحم نهايت
 سلوڻي ۽ مٺي ٻولي ڪم آندي آهي. هونئن ته اسان سان هن
 علمي ڪم ۾ ساري سنڌ جي اسڪالرن ۽ دانشورن سهڪار
 ڪيو آهي، پر سائين ڊاڪٽر ميمڻ عبدالمجيد سنڌي رحم جيڪو
 بي لوث ۽ اڻ مٽ تعاون ڏنو، تنهن جو ڪو مٽ ڪونهي.
 سائين ڊاڪٽر صاحب رحم منهنجو عرض ڪڏهن نه موٽايو ۽
 وڪ وڪ تي هر قسم جي مدد ڪئي. هو هن دنيا مان لاڏاڻو
 ڪري ويا آهن. شال الله پاڪ سندن هي ديني خدمتون پنهنجي
 بارگاهه ۾ قبول فرمائي ۽ کيس جنت ۾ اعليٰ درجا عطا ڪري آمين.
 ڪتاب جي پروفن ۾ انجنيئر عبدالملڪ صاحب ۽ خالد
 سيف الله ڀٽي مون سان تعاون ڪيو، انهن جا به وڏا ٿورا مڃيا.
 مان اميد ڪريان ٿو، ته سنڌ جو عام توڙي خاص
 مسلمان هن ڪتاب مان لاپ پرائيندو ۽ اسان سان تعاون جاري
 رکندو.

قمر ميمڻ
 سيڪريٽري
 مهران اڪيڊمي

آڪٽوبر 1996ع

مقدمو

سوانح حيات مخدوم محمد هاشم نثوي

مخدوم صاحب جي والد بزرگوار جو نالو عبدالغفور هو ۽ ذات جو پنهو هو. سندس وڏا اصل ۾ سيوهڻ جا رهاڪو هئا. مخدوم صاحب جي والد سيوهڻ مان لڏي اچي ڳوٺ بنورو (ضلعو نٿو) ۾ رهائش اختيار ڪئي. مخدوم صاحب جي ولادت بنورو ۾ ۱۰ ربيع الاول ۱۱۰۴ هـ (۱۶۹۲ع) تي ٿي.

ابتدائي تعليم پنهنجي والد بزرگوار کان حاصل ڪيائين. سنه ۱۱۱۳ هـ (۱۷۰۱ع) ۾ سندس والد وفات ڪئي. ان کان پوءِ مخدوم محمد سعيد نثوي، مخدوم ضياءُ الدين نثوي ۽ مخدوم محمد معين نثوي کان حاصل ڪيائين. سنه ۱۱۲۵ هـ (۱۷۲۳ع) ۾ مخدوم صاحب حرمين شريفين ويو، جتي شيخ عبدالقادر حنفي مڪي (وفات ۱۱۲۸ هـ)، شيخ عبد بن علي مصري، شيخ ابوطاهر محمد مدني (وفات ۱۱۴۵ هـ) ۽ شيخ علي بن عبدالملڪ دراوي (۱۱۴۵ هـ) کان سندن حاصل ڪيائين. حرمين شريفين کان موٽندي سورت بندر ۾ سيد سعدالله قادري (وفات ۱۱۳۸ هـ) جو دست بيعت ٿيو. ان کان اڳ ۾ نٿي جي بزرگ مخدوم ابوالقاسم نقشبنديءَ کان به روحاني فيض حاصل ڪيو هئائين.

فارغ التحصيل ٿيڻ کان پوءِ پنهنجي ڳوٺ بنورو ۾ درس و تدريس جو سلسلو شروع ڪيائين. ڪجهه وقت کان پوءِ بنورو مان لڏي اچي پرواري ڳوٺ بهرام پور ۾ رهيو، جتي پڻ درس تدريس جو سلسلو جاري رکيائين. آخر اتان به لڏي اچي نٿي ۾ رهيو، جتي درس جو سلسلو قائم ڪيائين ۽ ڪيترن ئي علم جي اڃايلن جي اڃا پيائين. آخري عمر ۾ حديث جو درس ڏيندو هو.

مخدوم صاحب دين جي تبليغ، اسلامي تعليم جي نشر و اشاعت ۽

اسلامي قانون جي نفاذ لاءِ وڏي جدوجهد ڪئي. ان سلسلي ۾ درس و تدريس جي سلسلي سان گڏ تصنيف و تاليف جو ڪم به ڪندو رهيو. بدعتن جي خلاف به عملي جدوجهد ڪيائين ته شريعت جي نفاذ لاءِ به وڏي ڪوشش ورتائين. ان سلسلي ۾ سنڌ جي حاڪم غلام شاهه ڪلهوڙي کان پروانو حاصل ڪيائين، جنهن مطابق بدعتن، شريعت جي خلاف رسمن، ريتن ۽ رواجن کي پنڄو ڏيڻ لاءِ پنهنجي سرڪوشش ورتائين اها سندس ايماني قوت هئي، جنهن منجهس ايڏي جرئت ۽ همت پيدا ڪئي هئي، جو وقت جي حڪمرانن کي به متاثر ۽ مرعوب ڪري، خراب رسمن کي ختم ڪرڻ لاءِ ۽ شرعي قانون جي عملي نفاذ لاءِ حڪمرانن کان پروانو حاصل ڪري سگهيو. معلوم ٿئي ٿو، ته منجهس اها ايماني قوت عشقِ رسول جي جذبي پيدا ڪئي هئي. مخدوم صاحب جي ڪتابن مان معلوم ٿئي ٿو ته کيس پنهنجي جهانن جي سردار، ڪائنات جي ڪارڻي، نبين جي سردار، ختم الانبياءِ ﷺ سان بي پناهه محبت هئي. انهيءَ جذبي سان سرشار ٿي هن وقت جي حالتن جو مقابلو ڪيو ۽ سنڌ ۾ اسلامي ثقافت کي پڪو ۽ پختو بنايو. اهوئي سبب آهي جو سنڌ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ اڄ تائين عام توڙي خاص جي زبان تي سندس نالو جاري ۽ ساري آهي. مطلب ته سنڌ جي هر حصي ۾ مخدوم صاحب کي سندس تعليم، تبليغ ۽ علمي فيض جي ڪري عام مقبوليت حاصل ٿي.

معلوم ٿئي ٿو ته مخدوم صاحب تعليم ۽ تبليغ جي سلسلي ۾ اتر سنڌ ۾ به آيو هو. شڪارپور جو وڏو عالم، فاضل ۽ اهل دل بزرگ شاه فقير الله علوي سندس معتقد هو ۽ ٺٽي ۾ سندس صحبت ۾ رهي کانس علمي فيض حاصل ڪيو هئائين. انهن ڏينهن ۾ لاڙڪاڻي جي ڀرسان ڳوٺ ”ڌامراها“ علم جو مرڪز هو. ڌامراها ذات، پنوهرن جو مکيه پاڙو آهي. ڌامراهن جي ڳوٺ ۾ اها روايت مشهور آهي، ته مخدوم محمد هاشم ٺٽوي، ڌامراهن ۾ آيو هو، ۽ ڪجهه وقت رهي، ڌامراهن جي مسجد ۾ ويهي علمي ونڊ وراهيو هئائين. ٺٽي سگهي ٿو، ته ڌامراهن جا رهاڪو، ڌامراها ذات وارا سندس عزيز هجن. انهيءَ سببي جي ڪري،

ڌامراهن ۾ اچي رهيو هجي، ته جيئن اتر سنڌ جي ماڻهن ۾ به دين جي تبليغ ۽ علمي فيض جي ورهاست جو ڪم سرانجام ڏئي سگهجي. جيڪڏهن ڌامراهن ۾ آيو هو، ته پوءِ لازمي طرح سيوهڻ، شڪارپور ۽ ٻين شهرن ۽ ڳوٺن ۾ به ويو هوندو. ڪڇ ۾ انهيءَ تبليغي ڪم لاءِ پنهنجي شاگرد ۽ وڏي عالم مخدوم عبدالله نرئي واري کي مقرر ڪيائين، جنهن استاد طرفان سونپيل ڪم جي پورائيءَ لاءِ وڏي جدوجهد ڪئي ۽ ان ۾ ڪامياب ويو. هن به درس و تدريس ۽ تبليغ سان گڏ سنڌي زبان ۾ ڪيترائي علمي، ديني ۽ تاريخي ڪتاب لکيا. جن مان خزانه اعظم، قمرالمنير، بدرالمنير ۽ خلفاءِ راشدين قابل ذڪر آهن.

سنڌ جو هي وڏو عالم، فاضل، مبلغ ۽ مصلح پنهنجي علمي فيض سان سنڌ جي سرزمين کي سيراب ڪري 6 رجب سنه 1174 هـ (1761ع) تي هن فاني جهان مان لاڏاڻو ڪري، دارالبقا ڏانهن راهي ٿيو. کيس مڪليءَ تي مدفون ڪيو ويو. مٿس الله تعاليٰ جون رحمتون هجن. مخدوم صاحب جي شاگردن ۾ مخدوم عبدالله نرئي واري ۽ شاهه فقير الله علوي کان سواءِ مخدوم عبدالرحمان (وفات 1181 هـ)، مخدوم عبدالخالق نٿوي (وفات 1157 هـ) مخدوم ابوالحسن صغير نٿوي (وفات 1157 هـ)، سيد هاشم شاهه مٿياروي (وفات 1177 هـ)، مخدوم نورمحمد نصرپوري ۽ مخدوم محمد مراد سيوهاڻيءَ جا نالا قابل ذڪر آهن.

مخدوم صاحب کي ٻه فرزند ٿيا. مخدوم عبدالرحمان ۽ مخدوم عبداللطيف. ٻنهي پنهنجي والد بزرگوار کان تعليم حاصل ڪئي ۽ وڏا عالم ۽ فاضل ٿيا. مخدوم عبدالرحمان پنهنجي والد بزرگوار جي پيروي ڪندي الف اشباع جي سٽا ۾ حج جي مسئلن بابت سنڌي زبان ۾ ”حيات العاشقين“ نالي ڪتاب لکيو. مخدوم عبدالرحمان پنهنجي والد جي وفات کان پوءِ جهونا ڳڙهه وڃي رهيو هو ۽ وفات به اتي ئي ڪيائين. مخدوم عبداللطيف پنهنجي والد بزرگوار جو جاءِ نشين ٿيو، ۽ درس و تدريس ۽ تبليغ جو سلسلو جاري رکيائين. سنه 1187 هـ (1773ع) ۾ ميان سرفراز ڪلهوڙي جي لشڪر ۾ قضا جي عهدي تي

مقرر ٿيو. مخدوم محمد معين ٺٽوي جي عربي ڪتاب ”دراسات اللبيب“ جي رد ۾ عربي ۾ ”ذب ذباب الدراسات عن المذاهب الاربعه المتناسبات“ نالي ڪتاب لکيائين. ٺٽي ۾ ئي وفات ڪيائين، ۽ پنهنجي والد بزرگوار جي پيرانديءَ کان مدفون ٿيو.

تصنيف ۽ تاليف:

مخدوم صاحب عربي، فارسي ۽ سنڌي زبانن ۾ ڪيترائي علمي ۽ ديني ڪتاب لکيا، جيڪي تمام گهڻو مشهور ۽ مقبول ٿيا. سنڌي ڪتابن، سڄي سنڌ ۽ ڪڇ ۾ وڏي مقبوليت حاصل ڪئي، ۽ مدرسن، مڪتبن ۽ مسجدن ۾ پڙهيا ۽ پڙهايا ويندا هئا.

عربي ۽ فارسي ڪتاب سڄي اسلامي دنيا ۾ پهليا، ۽ اسلامي دنيا جي ان وقت جي عالمن ۽ فاضلن انهن ڪتابن کي وڏي قدر جي نگاه سان ڏٺو، ۽ انهن جي علمي معيار ۽ محققانه انداز کي ساراهيو. ايتري قدر جو ڪجهه عربي ڪتاب مصر جي وڏي مدرسي جامع الازهر ۾ پڙهيا ۽ پڙهايا ويندا هئا.

مخدوم صاحب جي ڪتابن مان ڪجهه ڪتابن جا نالا هي آهن:

۱. جنة النعيم في فضائل القرآن الڪريم (قرآن شريف جي سورتن جي فضيلتن بابت عربي ۾ سنه ۱۱۳۴ھ ۾ لکيو ويو).
۲. مظهر الانوار (روزن بابت عربي ۾ ۱۱۲۱ھ ۾ لکيو ويو. روزن بابت ههڙو منفرد علمي ۽ تحقيقي نوعيت جو ڪتاب اڄ تائين اسلامي دنيا ۾ نه لکيو ويو آهي).
۳. حيات الصائمين (مظهر الانوار جو فارسي ترجمو).
۴. حيات القادر باطراف صحيح بخاري (حديث بابت عربي ۾ ۱۱۶۶ھ ۾ لکيو ويو. حديث جي موضوع تي جامع ڪتاب آهي).
۵. بذل القوه في حوادث سني النبوه (حديث بابت عربي ۾ بي نظير ۽ منفرد ڪتاب آهي. هن ۾ پاڻ سڳورن جي سيرت متعلق واقعا سن وار بيان ڪيا ويا آهن).
۶. فاكهة البستان؛ (شڪار بابت عربي ۾ ۱۱۲۲ھ ۾ لکيو ويو.

هن جو سنڌي ترجمو مخدوم صاحب راحة المومنين عرف ذبح ۽ شڪار جي نالي سان ڪيو.)

۷. تفسير القرآن المعروف بالتفسير الهاشمي (قرآن شريف جو تفسير آهي. ان کان سواءِ ”سورة الكهف“ جو جدا تفسير به لکيائين.)

۸. تفسير هاشمي سنڌي (اوڻيهين ۽ ٽيهين پارن جا تفسير نظمي سٽا ۾ ملن ٿا. وڌيڪ خبر نه ٿي پوي ته مخدوم صاحب ٻين پارن جا تفسير به لکيا هئا يا نه؟! اهي ٻئي سڀارا قديم صورتخطي ۾ ڇپبا رهيا آهن. تازو راقم الحروف ٽيهين پارو جو تفسير موجوده سنڌي نثر ۾ آندو آهي. ۽ اهو مهراڻ اڪيڊمي جي طرفان ڇپجي چڪو آهي.)

۹. بناء الاسلام (عقيدن بابت سنڌي ۾ ۵- ذوالحج ۱۱۴۳ھ ۾ لکيو ويو.)

۱۰. تحفة التائبين (هن ۾ توبه ڪرڻ جي سلسلي ۾ دعائون ڏنيون ويون آهن.)

۱۱. قصيده جيميه (هي قصيدو نبي ڪريم ﷺ جي ثنا ۽ صفت ۾ آهي. جيئن ته هن ۾ /ج/ قافيو ڪتب آندل آهي، انهيءَ ڪري قصيده ”جيميه“ جي نالي سان مشهور آهي.

انهن کانسواءِ ٽنهي ٻولين ۾ ٻيا به ڪيترائي ڪتاب لکيائين. ڪن ڪتابن تي تنقيدي ڪتاب ۽ رسالا لکيائين، ڪن ڪتابن جي جواب ۾ ڪتاب لکيائين، ۽ وقت ۽ حال سارو پيدا ٿيندڙ معاملن ۽ مسئلن بابت به ڪتاب لکيائين. مخدوم محمد حيات سنڌي سندس ڪتاب تي تنقيد ڪئي، ته ان جو عالمان ۽ محققانه جواب لکيائين. مخدوم محمد معين جي ڪتاب ”كشف الخط عما يحل ويحرم من النوح والبكاء“ (هن ۾ مخدوم محمد معين امام حسين رضه جي شهادت تي روئڻ ۽ نوح ڪرڻ جاڙڻ ٺهرايو آهي) جي رد ۾ ڪتاب لکيائين. مخدوم ابوالحسن ٺٽوي جي سنڌي ڪتاب مقدمة الصلوة (ابوالحسن جي سنڌي) تي تنقيد ڪندي ”رد اصلاح مقدمة الصلوة“ نالي ڪتاب فارسي زبان ۾ لکيائين، جنهن ۾ ”مقدمة الصلوة“ جي ڪيترن جاين تي اصلاح ڪئي ويئي آهي. مخدوم قائم ٺٽوي ان جي جواب ۾ عربي زبان ۾ ”رد اصلاح مقدمة الصلوة“ نالي

ڪتاب لکيو. مخدوم محمد هاشم ٺٽوي وري ان جي جواب ۾ ”الشفاء
الدائم عن اعتراض القائل“ نالي تنقيدي ڪتاب لکيو! پر هن ڪتاب جي
لکڻ کان اڳ ۾ مخدوم قائل وفات ڪري ويو هو.

ان زماني ۾ عبدالرؤف نالي هڪ افغان هڪ ڪتاب لکيو، جنهن ۾
سنڌ جي ندا ڪيائين. مخدوم صاحب، محب وطن سنڌي بزرگ هو ۽
کيس سنڌ سان تمام گهڻي محبت هئي. هو عبدالرؤف افغان جي ڳلا تي
تربي اٿيو، ۽ ان جي رد ۾ ”مدح نام سنڌ“ جي نالي سان فارسي زبان ۾
طويل نظر لکيائين. جنهن ۾ افغان جي بد گوئيءَ جو جواب ڏنائين ۽ سنڌ
جي خوبين ۽ خصوصيتن جي ساراه ڪيائين، هڪ هنڌ مخدوم صاحب
کيس جواب ڏيندي چوي ٿو:

”جيڪڏهن هن ملڪ (سنڌ) ۾ (تنهنجي چوڻ مطابق) دنيا بالڪل
نه آهي، ته اوهان هتي (سنڌ ۾) واپار ڪرڻ لاءِ چو ٿا اچو؟ ۽ اوهان کي
هتان بچت ٿئي ٿي، نه ٻي ملڪ مان. ملڪ ۾ مسڪيني هوندي به هن
ملڪ جا ماڻهو دنيا ڪمانڻ لاءِ ٻئي ولايت ۾ نه ٿا وڃن ۽ افغان هتي
(سنڌ ۾) گهڻو پریشان، دريدر، مٿي ۾ مٿي پيل، ڦرندا ۽ مزدوري ڪندا
وتندا آهن ۽ ٻين ملڪن جا ماڻهو به (سنڌ ۾) گهڻا آهن.“ (۱)

عشق رسول: ۴

مخدوم صاحب وڏو عاشق رسول هو. هن عربي، فارسي ۽ سنڌي
زبانن ۾ نظر توڙي نثر ۾ دل جي گهرائين مان ٿنا ۽ صفت بيان ڪئي
آهي. سندن معجزا بيان ڪيا آهن ۽ سيرت پاڪ لکي آهي. اهڙن ڪتابن
مان ڪجهه ڪتابن جا نالا هيٺ ڏجن ٿا:

عربي: بذل القوه في حوادث سني النبوه، الباقيات الصالحات في
الذڪر الازواج الطاهرات، تحفة المسلمين في تقدير امهات المومنين، زاد
السفينة في اساس المدينة، فتح القومي في نسب آباء النبي، فيض الغني في

(۱) مخدوم محمد هاشم ٺٽوي: مدح نام سنڌ، سنڌي ترجمو، مولانا
محمد ادریس ڏاهري، اداره خدمت القرآن والسنة شاهپور جهانپا (ضلعو نوشهرو
فيروز)، ۱۴۱۱ھ، ص ۵۷.

تقدير صاع النبي، وسيلة الفقير الي سماء البشير والندير ۽ پيا .
 فارسي: النفهات الباهرة (هن پر پاڻ سڳورن ۽ حضرت علي
 ڪرم الله وجهه، حضرت بي بي فاطمة الزهري، حضرت امام حسن ۽
 امام حسين رضي الله تعالى عنهما جون فضيلتون بيان ڪيون ويون آهن، ۽
 ڄاڻايو ويو آهي ته انهن لاءِ ” پنج تن پاڪ“ لفظ ڪتب آڻڻ بالڪل
 جائز آهي) ۽ پيا.

سنڌي: قوت العاشقين، (معجزن بابت)، رساله في ذكر افضل
 كيفيات الصلوة علي النبي ۽ پيا.
 رحمة للعالمين جا به مٿس ڀلايون ۽ پيال هئا. ان جو مثال اهو آهي،
 جو جڏهن مخدوم صاحب سرور عالم، ڪائنات جي ڪارڻي، اشرف
 الانبيا ۽ جي روضي اقدس تي حاضري ڏني ۽ سلام عرض رکيو، ته
 حيات النبي ۽ طرفان ڪيس سلام جو جواب مليو. جيئن ته محمد
 هاشم جي نالي سان پيا ماڻهو به روضي اطهر ۾ موجود هئا! انهيءَ ڪري
 مخدوم صاحب جو پورو نالو ڪڍي فرمايو ويو، ته ڀلي آئين محمد هاشم
 نٿي وارا.

قوت العاشقين: (۱)

نبي ڪريم ۽ جي معجزن بابت هي ڪتاب سنڌي زبان ۾ مفصل
 ڪتاب آهي، جنهن ۾ پاڻ سڳورن جي سيرت پاڪ جي لاڳيتن واقعن
 سان تعلق رکندڙ معجزا سلسليوار بيان ڪيا ويا آهن. ڪتاب سنڌي
 زبان جي قديم نظر جي سٺا ۽ آهي، جنهن ۾ اڪثر الف اشباع جو قافيو
 هر ست جي آخر ۾ آندو ويندو آهي. البت ڪڏهن ڪڏهن ڊگها بيت /ج/، /و/
 ن/ ۽ /ر/ جي صحيح قافيه سان به آيل آهن. ڪتاب جي آخر ۾ مخدوم
 صاحب پاڻ ڄاڻايو آهي ته هن هي ڪتاب ۱۱۲۷ هـ (۱۶۱۸ع) ۾
 لکي پورو ڪيو.

ڪتاب جي مندرجہ ذيل ۾ رحمة للعالمين جي ثنا ۽ صفت بيان ڪئي وئي

(۱) مخدوم محمد هاشم نٿوي جو ڪتاب، بحواله مدح نامہ سنڌ، سنڌي

ترجمو، مهاڳ ص ۳۶.

آهي ۽ ان کانپوءِ خلفاء راشدین، اصحاب کرام، امام حسن ۽ امام حسين رضي الله تعالى عنهما جي ساراه ڪئي وئي آهي. ثنا ۽ صفت جو به نرالو انداز آهي. پهريائين عربي شعر ڏئي، ان جي پويان انهيءَ شعر جي سنڌي ۾ شرح نهايت وضاحت ۽ تفصيل سان بيان ڪئي ويئي آهي. نظمي ستا ۾ الف اشباع جي قافيه سان گڏ /ن/ ۽ /ر/ جا صحيح قافيا به آندا ويا آهن. هتي راقم الحروف ڪتاب جو هي حصو اصلي صورت ۾ سوڌي ۽ سنواري ڏنو آهي، ته جيئن شعر جو رس رچاءُ، دلڪشي ۽ تاثير برقرار رهي. ان کان سواءِ راقم الحروف طرفان قرآن شريف جي آيتن جي معنيٰ متن ۾ آيل قرآن شريف جي آيتن سان گڏ ڏني ويئي آهي، ۽ سورة جو نالو نمبر به ڄاڻايو آهي. هيٺ حاشيءَ ۾ انهن سنڌي، عربي ۽ فارسي لفظن، فقرن ۽ اصطلاحن جي معنيٰ ڏني ويئي آهي، جيڪي عام ماڻهوءَ لاءِ ڏکيا آهن.

ثنا ۽ ساراه کان پوءِ اصل ڪتاب شروع ٿئي ٿو، جيڪو چئن قسمن ۾ ورهايل آهي، پهرين ڀاڱي ۾ اهي معجزا آهن، جيڪي پاڻ سڳورن جي ولادت کان اڳ پاڻ ڪريم جي طفيل ظهور ۾ آيا. ٻي ڀاڱي ۾ اهي معجزا آهن، جيڪي پاڻ سڳورن جي ولادت باسعادت کانپوءِ ظاهر ٿيا. ٽين ڀاڱي ۾ انهن معجزن جو ذڪر آهي جيڪي رسالت جي اعلان کان پوءِ ظهور پذير ٿيا. چوٿين ڀاڱي ۾ انهن معجزن جو بيان آهي، جيڪي رحمة للعالمين جي وصال کانپوءِ سندن برڪت سبب وقوع پذير ٿيا. ڪل هڪ سو ست معجزا بيان ٿيل آهن، پر مخدوم صاحب ڪتاب جي آخر ۾ ڄاڻايو آهي، ته ڪٿي ڪٿي به ٽي معجزا گڏي آندا ويا آهن. انهيءَ لحاظ کان جيڪڏهن ڳائڻو ڪيو ويندو، ته هڪ سو معجزا ٿيندا.

اهي سمورا معجزا قديم نظمي ستا ۾ آهن ۽ انهن جي صورتخطي به قديم نوعيت جي آهي. ان کان سواءِ سنڌي ٻولي به قديم آهي، ۽ لاڙ جي محاورن مطابق آهي. انهيءَ ڪري موجوده دور ۾ عام ماڻهو هن ڪتاب مان پورو فائدو حاصل ڪري نه ٿو سگهي. انهيءَ ڳالهه کي نظر ۾ رکندي راقم الحروف انهن معجزن کي موجوده معياري سنڌي نثر ۾ آندو آهي، ته

جيئن عام ۽ خاص ماڻهو پڙهي سمجهي، روحاني ۽ علمي فائدو حاصل ڪري، ۽ ٻنهي جهانن جي سردار جي محبت پنهنجي دل ۾ جاءِ گزين ڪري، دنيا ۽ آخرت جون ڀلايون حاصل ڪري. دعا آهي ته الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ جي طفيل هن کي عام مقبوليت بخشي.

معجزن جا ماخذ:

معجزن جي بيان کان اڳ ۾ مخدوم صاحب ماخذن جا نالا ڏنا آهن، جن تان هن معجزا ورتا آهن، اهي هي آهن:

(۱) مشڪوٰة شريف (۲) مواهب اللدنيہ (۳) ڪتاب شفا (۴) سيرت گازروني (۵) سيرت شامي (۶) سيرت حلي (۷) روضة الصفا. ائين به لکيو اٿس، ته انهن کانسواءِ ٻيا ڪتاب به سندس سامهون رهيا آهن. انهن ”بين ڪتابن“ مان ڪن جا نالا متن ۾ ڏيئي، انهن جي حوالي سان معجزا بيان ڪيا اٿس.

اهي هي آهن:

(۱) شرح مسلم (۲) شرح شمائل نبوي (۳) علامه سيوطي جو ”الاتقان“ (۴) بيان السنة (۵) شرح مواهب اللدنيہ (۶) اسدالغابه في معرفة الصحابه (۷) صوائق (۸) حياة الحيوان. انهن سڀني ڪتابن جو تعارف آخر ۾ ”واڌارا“ جي عنوان هيٺ راقم الحروف جي طرفان ڏنو ويو آهي. انهن کان سواءِ حديث جي ٻين ڪتابن جهڙوڪ: صحيح بخاري، صحيح مسلم وغيره ۾ به معجزن جو بيان ملي ٿو. ٻين ڪتابن ۾ به معجزن جو احوال ملي ٿو، جن مان ڪجهه نالا هيٺ ڏجن ٿا:

(۱) محمد بن اسحاق بن يسار بن خيار (۸۵ هـ - ۱۵۱ هـ) پهريون سيرت نگار آهي، جنهن غزوات بابت ڪتاب مرتب ڪيو. سندس ڪتاب ”ڪتاب المغازي والسير“ يا ”ڪتاب السيرة والمبتدا والمغازي“ يا ”ڪتاب المغازي“ جي نالي سان مشهور آهي. هن ڪتاب جو وڏو حصو ابن هشام پنهنجي ڪتاب ”سيرت رسول الله“ ۾ محفوظ ڪيو آهي.

(۲) ابو محمد عبدالملڪ بن هشام بن ابو ايوب الحميري (متوفي ۲۱۳

هـ يا ۲۱۸ هـ) جو مشهور ڪتاب ”سیرت رسول الله.“
 (۳) ابو عبدالله محمد بن عمر الواقدي (۱۲۰ هـ - ۲۰۷ هـ) جا ڪتاب
 ”التاریخ والمغازي والمبعث ازدواج النبي“ ۽ وفات النبي.
 (۴) محمد بن سعد منبع الزهري (۱۶۸ هـ - ۲۳۰ هـ) جو طبقات ابن سعد،
 جلد اول

(۵) ابن قتيبة (المتوفي ۲۷۶ هـ) جو ”دلائل النبوة“

(۶) ابو اسحاق حربي جو ”دلائل النبوة“

(۷) ابو سعيد عبدالرحمان بن حسن اصفهاني جو ”شرف المصطفى“

(۸) ابو جعفر بن جرير طبري (۳۱۰ هـ) جو ”تاریخ و تفسیر“

(۹) يحيى بن عاعد جو ”مولو“

(۱۰) جعفر ابن محمد مستفري (متوفي ۷۳۲ هـ) جو ”دلائل النبوة“

(۱۱) ابو القاسم اسماعيل اصفهاني (المتوفي ۵۳۵ هـ) جو دلائل النبوة

(۱۲) ابن عساكر (متوفي ۵۷۱ هـ) جو ”تاریخ دمشق“

(۱۳) ابونعيم اصفهاني (المتوفي ۴۳۰ هـ) جو ”ڪتاب الدلائل“

(۱۴) امام بيهقي (وفات ۵۳۰ هـ) جو ڪتاب ”ڪتاب الدلائل.“ (۱)

(۱۵) امام جلال الدين سيوطيءَ جو ڪتاب ”خصائص الكبرى“. معجزن

بابت هي ڪتاب سڀني کان اهم سمجهيو ويندو آهي. مصنف، مٿي ذڪر

ڪيل ڪتابن مان مواد اخذ ڪيو آهي. انهن کان سواءِ ٻين ڪتابن تان

مواد به ورتو اٿس. معلوم ٿئي ٿو، ته مخدوم صاحب ٻين ڪتابن سان

گذرڻ ڪتاب مان به روايتون ورتيون آهن.

(۱۶) امام حافظ ابن حزم ظاهري اندلسي (وفات ۴۵۶ هـ) جو ڪتاب

”جوامع السيرة“. ظاهري مذهب وارا ان دور جا اهل حديث هئا.

معجزه جي تعريف:

هي اصل ۾ عربي لفظ ”معجزة“ آهي، جنهن جي معنيٰ آهي: اهڙي ان

ٿيڻي ڳالهه جيڪا نبيءَ جي نبوت سبب ٿي پوي. ”تمهيد ابو مشكور

سالمي“. جيڪو عقائد بابت مستند ڪتاب آهي، ۾ معجزن جي تشريح

(۱) سيد سليمان ندوي، سيرت النبي، جلد ۳، ص ۷۴۴ کان ۷۴۵

هن طرح بيان ڪئي ويئي آهي؛
”معجزې جي تعريف هي آهي، ته سوال ۽ دعويٰ ڪرڻ کانپوءِ ڪا
اهڙي اڻ ٿيڻي شيءِ ظاهر ٿئي، جيڪا هر حيثيت سان محال هجي ۽ ماڻهو
ڪوشش ۽ تدبير جي باوجود ان قسم جي معاملن ۾ پورو فهم ۽
بصيرت رکندي به ان جي مقابلي کان عاجز ٿي وڃن.“

امام رازي ”تفسير كبير“ ۾ لکيو آهي؛
”جهڙيءَ طرح رسولن جي بعثت خدا جي صفت ”ملوڪيت“ جي
تقاضا آهي، اهڙيءَ طرح رسولن جا معجزات ان جي قدرت جي تقاضا
آهن. جيڪو ماڻهو رسولن جي معجزن جو قائل نه آهي، اهو حقيقت ۾
الله تعاليٰ جي صفت ”قدرت“ جو قائل نه آهي.“

جديد دور جو مشهور عالم شيخ محمد عبده پنهنجي
تفسير ”المنار“ ۾ معجزې بابت لکي ٿو؛

”معجزې بابت سڀ کان وڌيڪ مشهور ۽ تحقيقي ڳالهه اها آهي،
ته الله تعاليٰ ان کي پنهنجي عام نظام جي برخلاف فقط پنهنجي قدرت
سان ظاهر ڪندو آهي؛ انهيءَ لاءِ ته جيئن هيءَ ڳالهه ثابت ڪري ته
طبعي حالتون سندس حڪم هيٺ آهن ۽ نه هو انهن جو محڪوم آهي.
هو جهڙيءَ طرح گهري، اهڙيءَ طرح انهن ۾ تصرف ڪري سگهي ٿو.“
معجزا فقط نبيءَ جو شان آهن. نبوت جي ڪوڙي دعويٰ ڪندڙ کان
ڪڏهن به معجزو صادر نه ٿيندو. شرح عقائد جي شرح ”بنراس“ ۾
علامه عبدالعزيز پرهاڙوي لکي ٿو؛

”نبوت جي ڪوڙي دعويٰ ڪندڙ کان ڪڏهن به خارق عادت ظاهر
نه ٿيندي آهي. جيڪڏهن ڪي اڻ ٿيڻيون ڳالهيون ٿينديون به آهن، ته
اهي ان جي دعويٰ جي ابتڙ ٿينديون آهن. جيئن مسيلم ڪذاب (ڪوڙي
نبي) هڪ ڪاڻي شخص کي دعا ڪئي، ته بجاءِ ڪاڻي اک ٺيڪ ٿيڻ
جي سندس پي اک به هلي ويئي ۽ هو انڌو ٿي پيو؛ هڪ مٺي پاڻيءَ جي
ڪوھ ۾ ٿڪ اڇلايائين، ته ڪوھ ڪارو ٿي ويو.“

هن ڪتاب ”قوت العاشقين“ ۾ به مسيلم ڪذاب ۽ ڪاڻي اک
واري جو واقعو آيل آهي.

علامہ ابن کثیر دمشقي پنهنجي ڪتاب ”البدايه والنهائيه“ (۱) ۾ لکيو آهي، ته معجزن جا ٻه قسم آهن؛ (۱) معنوي معجزات (۲) حسي معجزات.

(۱) معنوي معجزات: هن مان مطلب آهي؛ نبيءَ جي سيرت جا اخلاقي قدر ۽ نفساني قدرت. اهي خوبيون ۽ خصوصيتون ڪسبي نه هونديون آهن؛ پر وهبي هونديون آهن، يعني ڪوشش ۽ انساني تعليم تربيت ۽ تعليم ذريعي حاصل نه ٿينديون آهن، پر الله تعاليٰ جي عطا، عنايت ۽ بخشش هوندي آهي. انهن خوبين ۽ خصوصيتن ۾ صداقت، عدالت، امانت، ديانت، شجاعت، صبر و استقلال ۽ ٻي مثل فھر و فراست اچي وڃن ٿا. اهي خوبيون ۽ گڻ جيتوڻيڪ ٻين انسانن ۾ به ٿين ٿا، پر عام انسان کان ڪميون ڪوتاهيون ٿيو وڃن. عام انسانن جي برخلاف نبي ڪريم ﷺ جن جي سيرت جون خوبيون ۽ خصوصيتون هر لحاظ کان ڪامل ۽ هر قسم جي ڪمي ڪوتاهي کان بلڪل پاڪ آهن. اهي بي مثل آهن، ۽ ڪوبه انهن ۾ سندن جوڙ جيس ڪونهي. پاڻ سڳورا اخلاق جي ان اعليٰ مرتبي تي فائز هئا، جنهن تائين ٻيو ڪوبه پهچي نه ٿو سگهي. اهو خود معجزو آهي. قرآن ڪريم ۾ الله تعاليٰ پنهنجي جهانن جي سردار کي فرمايو آهي، ته اوهان پنهنجي سچائي لاءِ پنهنجي ذات ۽ ڪردار دليل طور پيش ڪريو،

فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِ هَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ. (يونس - ۱۶)

(بيشڪ آءُ اوهان ۾ هن کان اڳ (سچي) ڄمار رهيس - پوءِ ڇو نه ٿا سمجهو.)

(۱) اسماعيل بن عمر عماد الدين ابوالفراء ابن الخطيب القرشي البصري الشافعي (ولادت ۱۲۰۱ع ۽ وفات ۱۲۷۳ع) جو هي ڪتاب دنيا جي تاريخ آهي، جنهن ۾ دنيا جي ابتدا کان سندس زماني تائين جي تاريخ بيان ڪئي ويئي آهي. هن قرآن شريف جو تفسير به لکيو ۽ حديثون به جمع ڪيون. (اردو دائره معارف اسلاميه، پنجاب يونيورسٽي لاهور، جلد ۱، سال ۱۹۶۴ع، ص ۱۵۴)

۲. حسي معجزات؛ هي معجزا ئي اصل ۾ فيصله ڪن معجزا آهن. يعني اهي ظاهر، ڪلم ڪلا معجزا، جنهن جي هر شخص کي خبر پئجي وڃي، جيئن لٺ جو اڙدها ٿي وڃڻ، ڪوڙهه واري مريض جو خوش چڱو پلو ٿي وڃڻ، چنڊ جو چيرجڻ، آگرين مان پاڻيءَ جي چشمي جو وهڻ. اهي معجزا هئا، جن کان عام ماڻهو تمام گهڻا متاثر ٿيا.

معجزن بابت ماضي قريب ۽ موجوده دور جي ڪن عالمن جا مختلف رايو آهن؛

(۱) ڪن عالمن معجزن کان ئي انڪار ڪيو آهي. ان جو سبب اهو آهي، جو هو ماده پرستي تي حد کان وڌيڪ ايمان رکندا هئا. هنن ايئن ٿي سمجهيو ته دنيا ۾ جيڪي ڪجهه ٿي رهيو آهي، اهو مادي جي حرڪت جي ڪري ٿي آهي. ان کان سواءِ هو غير مسلمانن جي انساني تحقيق کان مرعوب هئا. اهوئي سبب آهي، جو هنن قرآن حڪيم ۾ بيان ٿيل واضح معجزن جون به عجيب و غريب تاويلون ڪيون. نه فقط ايترو، پر هنن مان ڪن حضرت عيسيٰ جي وفات جو اقرار ڪيو، جنهن ڪري انهن جي تحريرن مان ڪوڙي نبيءَ جي پوئلڳن قاديانين فائدو ورتو.

(۲) ٻيا عالم اهي آهن، جن معجزن جو انڪار ته نه ڪيو، پر معجزن جو تحقيقي جائزو وٺڻ وقت هنن عقل ۽ تحقيقي انداز کي وڌيڪ دخل ڏنو. جنهن ڪري ڪن معجزن جي روايتن کي ضعيف ٺهرائي، انهن جو انڪار ڪيو. هنن جو خيال آهي، ته ڪن ليڪن هر قسم جي راوين کان هر قسم جون روايتون سواءِ جانچ پڙتال جي اخذ ڪيون ۽ پنهنجن ڪتابن ۾ گڏ ڪيون. مخدوم صاحب، محدث هو، ۽ حديث جي فن تي عبور رکندو هو. ان هوندي به هن عقل ۽ درايت کي دخل نه ڏنو آهي. هو ٻنهي جهانن جي سردار جي عشق ۾ سرشار آهي. هونئن به عشق جي حد اتان شروع ٿئي ٿي، جتي عقل جي حد ختم ٿئي ٿي. هن عشق واري ڪيفيت ۾ هي ڪتاب لکيو آهي، ۽ سواءِ چنڊ چاڻ جي انهن سڀني روايتن کي قبول ڪيو آهي، جيڪي معجزن بابت مٿي ذڪر ڪيل

ڪتابن مان ڪنهن ۾ به کيس مليون آهن. اسان به روايت ۽ درايت جي بحث ۾ پوڻ ڪونه ٿا گهرون. جنهن جذبي وچان معجزا لکيا ويا آهن، انهيءَ ئي جذبي تحت سندس بيان ڪيل معجزن کي نثر ۾ آندو ويو آهي.

ڪتاب کي هن انداز ۾ پيش ڪرڻ جو مطلب هي آهي، ته جيئن پڙهندڙن جي دلين ۾ رسول الله ﷺ جي محبت جو جذبو پيدا ٿئي، ڇاڪاڻ ته اهو جذبو ئي ايمان جي نشاني آهي. انهيءَ جذبي سان ئي ايمان پختو ٿئي ٿو، اسلام جي حقانيت پوري طرح سامهون اچي ٿي، رسول اڪرم جي ڪامل اڪمل سيرت پوري ڪمال ۽ جمال سان باجهه پري صورت ۾ ظاهر ٿئي ٿي، ۽ انسان کي پورو يقين ٿئي ٿو، ته فقط اها هستي ئي آهي، جنهن جي پيروي ڪجي، جنهن سان ناتو ڳنڍجي، ۽ جنهن جي لڙهه لڳي، زندگيءَ جي اعليٰ مقصد کان آگاهي حاصل ڪجي. دعا آهي ته الله تعاليٰ اسان کي اهڙي توفيق ڏئي، جيئن پاڻ ڪريم جن جي پيروي ڪري دنيا ۽ آخرت سنواريون.

قوت العاشقين جو هي چاپو

هن ايڊيشن جو مواد ۽ مضمون بيان ساڳيو آهي. البت ساڳي مواد کي پيش ڪرڻ جو انداز نئون آهي. عام ماڻهن جي سولائيءَ سان پڙهڻ جي خيال کان معجزن جي بيان واري نظمي سٽا کي بدلائي موجوده سليس نثر ۾ آندو ويو آهي. نئين طرح ڪتاب مرتب ڪندي ۽ ان کي سنڌي نثري صورت ڏيندي، قوت العاشقين جا هي ٻه نسخا (هڪ قلمي ۽ هڪ چاپي) سامهون رهيا:

(الف) قلمي نسخو: هي نسخو ڊيمي سائيز جي ۴۶۰ صفحن تي مشتمل آهي، ۽ هر صفحي ۾ گهڻو ڪري چوڏهن سٽون آهن. هي قلمي نسخو ”احمد“ نالي ڪاتب رجب ۱۱۸۵ھ (۱۷۷۱ع) ۾ ڪتابت ڪيو. ڪتاب انسٽيٽيوٽ آف سنڌالاجي لائبريري جي قلمي نسخن واري حصي ۾ موجود آهي. هڪ صفحي جو عڪس هتي ڏنو پيو وڃي، جيئن قديم صورتخطي ۽ ٻوليءَ جو اندازو ٿئي. نمونو هت به ڏجي ٿو:

تان فرمايو رسول رب جي ﷺ مشفق مهر ملا
 ته جيڪو ڪافر شرط ڪيو سو ڪرهو قبول
 مان چئي حضرت سلمان ڪيهر دشمن جي هئا
 پسو انهي باجه نبي جي ﷺ عالم اماما
 رحمت جي رسول جي ڪنڌي مور نڪا
 تڏه حضرت صديق ڏنا درهم يهودي کي سوره سا پورا
 پن نهال گرايا تارين جا سڄي محمدا ﷺ
 سي آئي يهوديءَ هيڪاندا ڪئا، ترپسا نها لنجا
 هلئو تهجي باغ ڏوه نرمل نور هدا ﷺ

ٻولي ۽ صورتخطي جو جائزو: /ت/، /ڌا/، /چ/، /پ/، /ق/،
 ساڳي نموني لکيا ويا آهن، جيئن موجوده صورتخطي ۾ لکجن پيا. /
 ي/ کي ڪٿي نقطا ڏنا ويا آهن، ته ڪٿي نه /ا/ جو اچار هيٺان اڀي ليڪ
 /T/ ڏئي ظاهر ڪيو ويو آهي. البت هيٺيان حرف هن طرح لکيا ويا آهن:

* /ڙا/ کي /را/ * /جهه/ کي /ج/
 * /ڌا/ کي /ڌا/ ڪري لکيو ويو آهي؛ (يعني /ادا/ جي مٿان ٻه نقطا
 ڏئي، ٽيون نقطو انهن جي مٿان ڏنو ويو آهي) * /گا/ کي /ڪا/ * /ڪا/ کي /
 ڪا/ * /چا/ کي /چا/ * /ڪا/ کي /ڪا/ * /لا/ کي /لا/ ڪري لکيو ويو آهي. /
 گهه/ کي /ڪا/ ڪري لکيو ويو آهي. /تا/ کي /اتا/، /پا/ کي /ابا/ ڪري
 لکيو ويو آهي. * /اون/ جي بدران ٻه پيشاءِ /ءِ/ ۽ /اين/ جي بدران ٻه
 زيرون /ا/ ڏنيون ويئون آهن.

”املا“ جي لحاظ کان ڏٺو وڃي، ته گهڻي قدر ٻه لفظ ملائي لکيا
 ويا آهن، جهڙوڪ:

”ته جيڪو“ کي ”تجيڪو“ * ”نهالن جا“ کي ”نهالنجا“ ڪري
 لکيو ويو آهي. ان کان سواءِ نون غني جو استعمال به گهٽ آهي. لاڙ جي
 محاورن جون لساني خصوصيتون به هت واضح آهن، مثلاً:

135455

مخدوم صاحب جو لاڙي محاورو	معياري محاورو	مخدوم صاحب وارو لاڙي محاورو	معياري محاورو
ڏوھ	ڏانھن	تھ	تنھن
ڏھوم	ڏيوم	ڪا	ڪنھن
ڪو	ڪيو	جڏھ	جڏھن
من	مون	تھجي	تنھن جي
چونس	چونس	تڏھ	تڏھن
		ھئو	ھليو

سنڌي زبان جي لاڙي محاورو جا ٻه ڪيترائي لفظ ڪتب آندل آهن،
جهڙوڪ:

*نِھال (ڪجين جون جھتون) تھر = ڪارڪون * ملا = ڪان * سيرا =
وڏي ماتا. ٻيا به ڪيترائي لفظ آهن، جن جي معنيٰ اوهان کي هن ڪتاب
جي شروع واري حصي جي حاشيءَ ۾ ملندي. انهن خاصيتن کان سواءِ
ڪٿي ڪٿي، فڪرن ۽ ستن جي نحوي جوڙجڪ به نرالي آهي. ان سلسلي
۾ هڪ ست جي معنيٰ نموني طور ڏجي ٿي:

”اچي ننڍا ٿي ڏينهن ۾، سيرا مون لنگهيا.“

(هتي ”ننڍا ٿي ڏينهن“ جي معنيٰ ٿيندي: ننڍپڻ ۽ ”سيرا من لنگهيا“
جي معنيٰ ٿيندي: مون کي وڏي ماتا نڪتي.)

(ب) مسلم ادبي سوسائٽي جو ڇپايل: هن ڇاپي ۾ اصل
ڪتاب کي هوبهو، موجوده صورتخطي ۾ ڇاپيو ويو آهي. البت ڪٿي
ڪٿي پڙهڻي پوري نه بيهاري وئي آهي، ڇاڪاڻ جو پراڻي صورتخطي
پڙهڻ به ڏکيو ڪم ٿي پيو آهي.

قداوت جي لحاظ کان قوت العاشقين جي اهميت: برصغير پاڪ
هند جي ڪنهن به ٻوليءَ ۾ قوت العاشقين کان اڳ ۾ معجزن بابت ڪو

به ڪتاب نه ڇپيو آهي. اردو زبان ۾ معجزن جو پهريون باقائده ڪتاب مولانا مفتي عنايت الله جو ”الڪلام المبين في آيت رحمة للعالمين“ آهي، جيڪو قديم اردو نثر ۾ ۱۳۶۹ھ (۱۹۴۹ع) ۾ لکيو ويو. (۱) ان کان اڳ ۾ اردو جي ميلادنامن يا مولود نامن ۾ معجزا بيان ٿيل ملن ٿا. اهڙي نوعيت جو پهريون مولود نامو، ”انوار رسول“ جي نالي سان غفار شاهه قادري جو لکيل بنگلور مان ۱۸۵۸ع ۾ ڇپيو. (۲)

سنڌي زبان ۾ به ڪيترن ئي عالمن ۽ شاعرن مخدوم صاحب جي تتبع ۾ ڪيترائي معجزا منظوم ڪيا، پر مخدوم صاحب کان سواءِ ڪنهن به شاعر توڙي عالم سنڌي ۾ سلسليوار معجزا هڪ ڪتاب ۾ منظوم نه ڪيا آهن. قدامت جي لحاظ کان به مخدوم صاحب جي هن ڪتاب کي برصغير پاڪ و هند ۾ اوليت جو شرف حاصل آهي. تيرهين صدي هجري ۾ هڪ ٻئي سنڌي عالم ۽ عاشق رسول مخدوم محمد صالح وزير آبادي (وفات ۱۲۶۸ھ = ۱۸۵۱ع) فارسي نظم ۾ پاڻ ڪريم جن جا معجزا سلسليوار بيان ڪيا آهن. ان کانسواءِ هن فارسي ۾ نعتيه ديوان به لکيو آهي. هو شڪارپور ضلعي جي ڳوٺ وزير آباد (تعلقو لڪي) جو ويٺل هو.

قوت العاشقين کي سنڌ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ مقبوليت حاصل ٿي ۽ ڏاڍي ذوق ۽ شوق سان پڙهيو ويو. هن کان پوءِ سنڌي زبان جي نظمي سٽا ۾ بيشمار معجزا لکيا ويا. معجزا منظوم ڪرڻ وارن مان سيد خير شاهه (ميرن جي دور جو عالم)، مل محمود پلي، پانڌي آريسر، رمضان واڍو، رمضان ڪنير، فقير محمد ماڇي، شاهه محمد ديدڙ، غلام مهدي شاهه، عبدالله ڊڪڻ، حمل فقير لغاري، ولن ولهاري، محمد حسن شيخ، حبيب الله، امام بخش ۽ لعل محمد جا نالا قابلِ ذڪر آهن.

(۱) مولانا احمد سعيد دهلوي؛ معجزات رسول اڪرم، ڪراچي، ۱۹۸۴ع ص

(۲) ڊاڪٽر انور محمود خالد؛ اردو نثر ۾ سيرت رسول، اقبال اڪيڊمي

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رسول الله ﷺ جا معجزا

معجزن جو پهريون قسم

هن ڀاڱي ۾ اهي معجزا بيان ڪيا وڃن ٿا، جيڪي پاڻ ڪريم ﷺ جي ولادت باسعادت کان اڳ ۾ ظهور ۾ آيا.

پهريون معجزو

جڏهن سمورا عالم اڃا ظاهر نه ٿيا هئا، تڏهن سڀ کان پهريائين الله تعاليٰ پنهنجي نور مان نبي ڪريم ﷺ جو نور خلقيو. سيرت گزرونيءَ ۾ آيو آهي، ته پاڻ سڳورن جو نور مبارڪ حضرت آدم جي تخليق کان ٻاھتر هزار ورهيه اڳ ظاهر ٿيو. ان کان پوءِ نبي ڪريم ﷺ جو نور حضرت آدم جي نرڙ ۾ پڌرو ٿيو. جڏهن حضرت بيبي حوا کي حمل ٿيو، ته اهو نور، بيبي حوا جي نرڙ ۾ ظاهر ٿيو. ان حمل مان جڏهن حضرت شيث عليه السلام تولد ٿيو، ته ان جي پيشانيءَ ۾ ان نور جي جوت جو جلوو ظاهر ٿيو.

اهڙيءَ طرح اهو نور مبارڪ، هڪ جي پيشانيءَ مان ٻي جي پيشانيءَ ۾ ظاهر ٿيندو رهيو. تان جو جناب عبدالمطلب جي پيشانيءَ ۾ ان جمال جو جلوو نمودار ٿيو. جڏهن جناب حضرت عبدالمطلب کي حضرت عبدالله نالي فرزند تولد ٿيو، ته اهو نور حضرت عبدالله جي نرڙ مبارڪ ۾ پنهنجو جلوو جمال ڏيکاريندو رهيو. آخر حضرت عبدالله مان اسان جو آقا رحمة للعالمين، سبب وجهه کائنات، خاتم النبيين حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ تولد ٿيا، ۽ اهو نور پنهنجي پوري آب ۽ تاب، جوت ۽ جمال سان ظاهر ٿيو، جنهن ڪفر جي پاٽ اونڌاهه ۾ واحد جي وحدانيت جي روشني پکيڙي.

ٻيو معجزو

الله تعاليٰ پنهنجي عرش جي ٽئين تي ۽ لوح محفوظ تي نبي ڪريم ﷺ جو اسم مبارڪ محمد ﷺ لکايو آهي. ان کانسواءِ بهشت جي جڳهن، دروازن، قبن، وٿن جي پنن، ماڙين ۽ انهن جي پردن تي به پنهي جهانن جي سردار جو اسم مبارڪ لکيل آهي. سدرۃ المنتهيٰ تي به الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ جو اسم مبارڪ لکرايو آهي. ملائڪن جي منهن ۾ سندن پن اکين جي وچ تي به پاڻ سڳورن جو نالو مبارڪ لکيل آهي. حضرت آدم ع جي پن کلهن جي وچ تي به پاڻ ڪريم جن جو نالو مبارڪ لکيل هو. حضرت سليمان جي منڊيءَ ۽ حضرت موسيٰ جي عصا تي به پاڻ سڳورن جو اسم مبارڪ لکيل هو. قادر ڪريم، پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ سان ايڏا ته ڪرم ڪيا آهن، جن جو ڳاڻو ٿي ڪونهي.

ٽيون معجزو

پنهي جهانن جي سردار امام الانبياء، نبي آخر زمان حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ کان اڳ ۾ جيڪي به نبي ٿي گذريا آهن، انهن سڀني کان الله تعاليٰ اهو واعدو ورتو هو، ته ان وقت جڏهن ڪائنات جا ڪارڻي ظاهر ٿين ۽ اوهان مان ڪي جيئرا هجن يا اوهان جي امتن مان جيڪي ماڻهو موجود هجن، اهي سڀ رحمة للعالمين تي ايمان آڻين. منهنجو حبيب ڪريم ﷺ جيڪي فرمائي، اهو مڃجو، ۽ مٿن ايمان آڻجو. قرآن شريف جي هن آيت ۾ انهيءَ ڳالهه ڏانهن اشارو آهي:

وَإِذَا أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ (آل عمران - ۸۱)

(۽ جڏهن الله (سڀني) پيغمبرن کان انجام ورتو ته جيڪي ڪتاب ۽ حڪمت اوهان کي ڏيان، تنهن کان پوءِ جيڪو (علم) اوهان وٽ آهي، تنهن جو سچو ڪندڙ هڪ پيغمبر اوهان وٽ اچي ته کيس ضرور مڃجو ۽ کيس ضرور مدد ڏجو.)

اهوئي سبب آهي، جو سڀ ڪنهن نبيءَ، نبي آخر زمان ﷺ جون

بشارتون ڏنيون. انهن مان سڀني پنهنجي امتن کي وصيت ڪئي، ته اسان کانپوءِ نورالانبيا ۽ ڪيترن ظاهر ٿيندو. اوهان مان جيڪڏهن ڪو ان زماني ۾ جيئرو هجي، اهو ان تي ايمان آڻي.

چوٿون معجزو

ڪعبة الله ڏانهن هڪ ڪافر ابرهه (۱) نالي يمن مان لشڪر وٺي اهو ارادو ڪري نڪتو، ته وڃي ٿو ڪعبة الله جي ڀتين کي ڊاهيان. ان جي لشڪر ۾ ۶۰ هزار ماڻهو هئا، جن ۾ تيرهن هاڻي هئا. انهن مان هڪ هاڻيءَ جو نالو "محمود" هو، جيڪو وڏي طاقت وارو هو. اهو

(۱) قرآن شريف ۾ "اصحاب الاخدود" جو ذڪر آيو آهي. هي اهي ايمان وارا عيسائي هئا، جيڪي توحيد تي قائم هئا. ان وقت نجران ۾ يهودي بادشاهه "ذونواس" حڪمران هو. هن مٿن زور رکيو، ته هو توحيد جو عقيدو ڇڏي، سندس مشرڪانه ۽ ڪافرانہ مذهب قبول ڪن، پر هنن ائين ڪرڻ کان نابري واري، نتيجي ۾ هنن ڪڏون ڪوٽائي، انهن ۾ باهه ٻارائي، انهن سڄو ايمان رکندڙ عيسائين کي باهه ۾ اڇلائي ڇڏيو. اهو ئي سبب آهي، جو انهن سڄن مومنن کي قرآن حڪيم ۾ "اصحاب الاخدود" جي لقب سان ياد ڪيو ويو آهي.

انهيءَ ظلم جو بدلو وٺڻ لاءِ حبش جي عيسائي بادشاهه يمن تي حملو ڪري يهودي حڪومت جو خاتمو ڪيو، ۽ ۵۲۵ع ۾ ان سڄي علائقي تي عيسائي حڪومت قائم ڪئي.

انهيءَ لڙائيءَ ۾ قسطنطين جي رومي حڪومت به حبشي حڪومت جو ساٿ ڏنو. عرب مؤرخن جي روايتن موجب ان عيسائي لشڪر جا ٻه سيهه سالار هئا. "ارياط" ۽ "ابرهه". انهن ٻنهي ۾ به ويڙهه هلي. آخر "ابرهه" کي ان علائقي جو گورنر بنايو ويو. طاقت حاصل ڪرڻ کان پوءِ "ابرهه" خود مختار ٿي ويو. هن فقط نالي مٿس حبش جي بالادستي قبول ڪئي. طاقت حاصل ڪرڻ کان پوءِ هن عرب علائقن ۾ عيسائيت ڦهلائڻ لاءِ ڪوشش شروع ڪئي. انهيءَ مقصد لاءِ هن يمن جي گاديءَ جي هنڌ "صفا" ۾ هڪ وڏي ڪليسا تعمير ڪرائي. ان کان پوءِ هن عربن جو رخ ڪعبي کان ان ڪليسا ڏانهن ڦيرائڻ لاءِ ڪوشش شروع ڪئي.

لشڪر وٺي هو مڪي جي ٻاهران اچي نڪتو. اتي هن مڪي جي ماڻهن جو مال هنيون. انهن ۾ جناب عبدال مطلب جا ۲۰۰ اٺ به هئا. (۲) هن جناب عبدال مطلب کي گهرايو (۳) کيس چيائين، ته اسان کي توهان سان ڪو جهيڙو ڪونهي. اسان فقط ڪعبي کي ڊاهڻ لاءِ آيا آهيون. ان تي جناب عبدال مطلب کيس چيو ته اسان اوهان سان ويڙهه نه ڪنداسون. ڪعبي جو نگهبان پاڻ الله تعاليٰ آهي. اسان جي وس ۾ ڪونهي، اهوئي ان کي محفوظ رکندو. محمود هاڻي جناب عبدال مطلب جي نراڙ ۾ نبي ڪريم ﷺ جو نور ڏسي، سجدي ۾ ڪري پيو، ۽ ڪنڌ نوائي جناب عبدال مطلب کي سلام ڪيائين. نه فقط ايترو، پر چڻيءَ زبان سان جناب عبدال مطلب سان ڳالهائڻ لڳو، ۽ چوڻ لڳو: حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ تي اسان جا سلام هجن، جنهن جو نور اوهان جي منهن مبارڪ مان چمڪي ٿو. اهو اوهان جي پٺ مان پيدا ٿيندو. ان کان پوءِ جيئن ئي ”ابرهه“ جناب عبدال مطلب ڏانهن نهاريو، ته سندس نوراني چهرو ڏسي ڏاڍو عجب

ان کان پوءِ هو ۵۷۱ع ۾ ۶۰ هزار ۽ تيرهن هاڻين (ٻي روايت موجب ۹ هاڻين) سان ڪعبي تي چڙهائيءَ لاءِ هليو. وات تي ڪن عرب حڪمرانن سندس مقابلو ڪيو، پر شڪست کاڌائون. آخر هو مڪي شريف کان ٽن ڪوهن جي مفاصلي تي المغمس (يا المغمس) نالي هنڌ تي پهتو. اتان هن ماڻهو موڪلي ”اهل تهامه“ ۽ قرينشن جو ڪجهه مال ڦريو، جنهن ۾ حضور نبي ڪريم جي ڏاڏي جناب عبدال مطلب جا ٻه سؤ اٺ به هئا.

(۲) ڏنگيءَ ۾ ايل عبارت قوت العاشقين ۾ ايل ڪانهي. اها عبارت مخدوم صاحب جي تفسير هاشمي تان ورتي وئي آهي.

(۳) هڪ روايت ۾ ايئن به آيو آهي، ته ”ابرهه“ قرينشن کي چوائي موڪليو ته مان (اوهان سان وڙهڻ نه آيو آهيان، پر ڪعبو ڊاهڻ آيو آهيان. ان لاءِ جيڪڏهن مهاڏو ڏيندؤ ته پوءِ اوهان کي جاني ۽ مالي نقصان رسائيندس. مڪي جي ماڻهن کي اهو به چوائي موڪليائين، ته پنهنجو مک ماڻهو موڪليو، ته اچي مون سان ڳالهائي. روايتن موجب ان پيغام تي ۽ ان سان گڏ پنهنجو مال ڇڏائڻ لاءِ جناب عبدال مطلب ڏانهس ويو.

۾ پئجي ويو. انهيءَ نور ايئن ٿي تجلا ڏنا، جو چوڏهينءَ جي چنڊ جي روشني به ان جي آڏو هيچ هئي. ان تي ايڏي ته هيبت ٿيس، جو بيهوش ٿي ڪري پيو ۽ رڙيون ڪرڻ لڳو. سندس دانهون ۽ ڪوڪون سڀني ٻڌيون. اهي دانهون اهڙيون هيون، جيئن ڍڳو ڪسڻ وقت ڪندو آهي. الله تعاليٰ کيس ۽ سندس لشڪر کي خوار خراب ڪيو. ان جي لشڪر کي ناس ڪرڻ لاءِ الله تعاليٰ ابابيل پکي موڪليا. قرآن حڪيم ۾ آيو آهي .

وارسل عليهم طيراً ابابيل ترميهم بحجارة من سجيل (الفيل - ۳ ۽ ۴)
(۽ ولر ولر پکي مٿن موڪليائين، جن پکيون پهڻيون کين هنيون ٿي.) (۱)

انهن پکين مان هر هڪ کي ٽي ٽي پهڻيون هيون، جن مان ڪي چٽي جيڏيون ته ڪي مهن جيڏيون هيون، اهي پهڻيون کين پيرن جي چنبي ۾ هيٺون ۽ هڪ چهنب ۾ هين. پکين، ڪافرن جي مٿان اهي پهڻيون اچلايون، پٿري انهن جي مٿي کي لڳي، جسر ۾ تنگ ڪري، هيٺان نڪرندي ٿي ويئي. اهڙيءَ طرح لشڪر جا سڀ ماڻهو خوار خراب ٿيا. ڪيترائي ماڻهو ۽ گهوڙا مري ويا. ڪي مئا، ته ڪي وري دمشت کان وٺي پڳا. اهو ڏسي جناب عبدالمطلب سرهو ٿيو ۽ مڪي جا ماڻهو ڏاڍو خوش ٿيا. اهو نبي ڪريم ﷺ جو معجزو آهي. (۲)

(۱) هي واقعو ۽ پاڻ سڳورن جو معجزو مخدوم صاحب تفسير هاشمي ۾ سورة "الفيل" جو تفسير لکندي، تفصيل سان بيان ڪيو آهي.

(۲) مخدوم صاحب تفسير هاشمي ۾ ڄاڻايو آهي ته:

"الله تعاليٰ نبي ڪريم ﷺ جي قرين سان رعايت ڪئي. ... هي معجزو پاڻ سڳورن جي وڏن معجزن مان آهي، توڙي جو هي معجزو پاڻ ڪريم جن جي هن جهان ۾ اچڻ کان اڳ جو آهي. هي واقعو ان وقت ٿيو، جڏهن پنهنجي جهانن جا سردار اڃا تولد نه ٿيا، پر هي انهن معجزن مان آهي، جيڪي پاڻ سڳورن جي ولادت کان اڳ ۾، پر سندن طفيل وقوع پذير ٿيا. البت ان تي عالمن ۾ اختلاف آهي، ته انهيءَ واقعي ۽ پاڻ سڳورن جي ولادت جي وچ ۾ ڪيترو عرصو آهي. ڪن

پنجون معجزو

حبيب ڪريم ﷺ جن جڏهن پنهنجي والده ماجده جي پيٽ ۾ سرجيا، تڏهن رجب جي ٻارهين تاريخ هئي ۽ جمعي جو ڏينهن هو. ان کان پوءِ نبي ڪريم ﷺ جو نور حضرت عبدالله مان ڦري، پاڻ سڳورن جي والده ماجده بي بي آمنه جي نرڙ مبارڪ ۾ نمودار ٿيو. ڪتابن ۾ آيو آهي، ته جڏهن حضرت عبدالله ۽ حضرت بي بي آمنه جو اڃا مڱڻو ٿيل هو، ۽ شاديءَ ۾ اڃا هڪ ڏينهن هو، تڏهن حضرت عبدالله هڪ عربيائي ”فاطمه“ نالي وتان اچي لنگهيا. هو ڏاڍي شاهوڪار عورت هئي، ۽ تمام گهڻو مال متاع هوس. هن ڪتابن مان اها خبر پڌي هئي، ته نبي آخر زمان پيدا ٿيندو، جيڪو ملڪن جو مالڪ ٿيندو. ان جو نالو محمد (ﷺ) هوندو. ان ڏينهن جڏهن حضرت عبدالله ان عورت وتان اچي لنگهيو، ته هن کي اهو نور حضرت عبدالله جي نرڙ مبارڪ ۾ نظر آيو. اهو آهائ (سوجهرو، تجلو) پسي، اها عورت حضرت عبدالله تي موهت ٿي پئي، ۽ ڳجهه ڳوهه ۾ حضرت عبدالله ڏانهن شاديءَ جو پيغام موڪليائين. شاديءَ جي پيغام ۾ چواڻي موڪليائين ته حضرت عبدالله جيڪڏهن ساڻس شادي ڪندو، ته هو سندس ٻانهي ۽ گولي ٿي گذاريندي.

انهيءَ ئي رات حضرت عبدالله جي شادي حضرت بيبي آمنه سان ٿي، بي بي سائڻن کي انهيءَ ئي رات حمل ٿيو، ۽ نبي ڪريم ﷺ جو نور بي بي سائڻن جي نرڙ ۾ منتقل ٿيو. ڏينهن جو جڏهن حضرت عبدالله ان عورت وتان اچي لنگهيو، ته ان سان ڳالهائڻ لڳو. ان عورت کيس چيو، ته هينئر اهو نور تنهنجي نرڙ ۾ نظر نه ٿو اچي. وڌيڪ چيائين ته، جنهن نور کي حاصل ڪرڻ لاءِ مون اوهان ڏانهن شاديءَ جو پيغام موڪليو

پنجاهه ته ڪن چاليهه سال ٻڌايو آهي، پر صحيح قول هي آهي، ته هي ٻئي واقعا هڪ ئي سال ۾ ٿيا. (تفسير هاشمي، نثري صورت، ص ۲۴۹) مخدوم صاحب جو قول تاريخي حقيقت جي روشني ۾ به صحيح آهي.

هو، اهو هينئر اوهان وٽ آهي ئي ڪونه، انهيءَ ڪري آءُ پنهنجي آڇ واپس ٿي وٺان. الله تعاليٰ پنهنجي مرضيءَ جو مالڪ آهي ته جنهن تي وٿيس تنهن تي پنهنجو فضل ڪري، ٻي ڪنهن جو وس ڪونهي.

بهرحال ٻنهي جهانن جي سردار جا اهي معجزا آهن، جن جهان کي جمال جي جوت سان منور ڪيو. روايت ۾ آيو آهي، ته جنهن رات پاڻ ڪرير جن پنهنجي امڙ سائڻن جي پيٽ ۾ سرجيا، تڏهن ان رات الله تعاليٰ بهشت جا دروازا کولي ڇڏيا. ان کان سواءِ ڪافرن جي پوڄن وارا بت اونڌا ٿي ڪري پيا، بادشاهن جا تخت اُٻتا ٿي ڪريا، زمينن ۽ آسمانن ۾ اعلان ٿيو، ته نبي آخر زمان سرجيو آهي، جيڪو زمينن ۽ آسمانن جي روشني آهي، جيڪو سراپا سونهن ۽ سرهاڻ آهي، جيڪو سيد المرسلين ۽ امام الانبياء آهي، ان کان اڳ ۾ قرينن ۾ ڏاڍو ڏڪر هو، پاڻ سڳورن جي سرجڻ سان سڪر سائو ٿيو، مينهن وٺو، سڪا پٽ ساوا ٿيا، گل گلزاريون ٿيون. مطلب ته خوشحالي ٿي. انهيءَ خوش بختي، خوشحاليءَ ۽ برڪت سبب ماڻهن ان سال جو نالو ”فتح سال“ رکيو.

ڇهون معجزو ۷

جنهن رات الله جا پيغمبر ﷺ سرجيا، ان رات قرينن جي سڀني وهڻن ڳالهايو. سڀني جي واتان اهو آواز نڪتو، ته الله تعاليٰ جو رسول محمد مصطفيٰ ﷺ سرجيو آهي، جيڪو زمينن ۽ آسمانن جي سونهن آهي، ۽ ڏينهن کي روشن ڪندڙ ڏيئو آهي. ان رات جانور ڊوڙندا مشرق کان مغرب ڏانهن ويا، ۽ هڪ ٻئي کي خوشيءَ جون خبرون ڏيڻ لڳا، ته سڄو پيغمبر ﷺ سرجيو آهي. هاڻي ان جي نور سان جهان روشن ٿيندا. جيڪي جانور درياءَ ۾ رهندڙ هئا، انهن به ڊوڙي اچي هڪ ٻئي کي اهي خبرون ڏنيون، ته سڄڻ سونهارا سرزمين تي تشریف فرما ٿيا آهن. جيستائين حضور ﷺ جن بيبي آمنه رضه جي پيٽ ۾ هئا، تيستائين مهيني ۾ هڪ ڀيرو اهو اعلان پيو ٿيندو هو. زمينن ۽ آسمانن ۾ اهو آواز پيو ايندو هو، ته خوشيون ڪريو، جو پرين پيارا جلدي زماني ۾ ظاهر ٿين

وارا آهن. مير محمد ڪارڻي، مشفق مجتبيٰ، سونهاري حبيب ڪريم ﷺ
جا اهي معجزا آهن.

اي منهنجا مالڪ ڪريم، تون اسان تي ڪرم ڪر. حضرت محمد
مصطفيٰ ﷺ جنهن کي جملي جهانَ عطا ٿيل آهن؛ جي برڪت سان انهن
سڀني جون بچڙايون بخش، جن پنهنجي زبان سان ڪلمو چيو آهي :
لا اله الا الله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم

معجزن جو ٻيو قسم

جيڪي معجزا نبي ڪريم ﷺ جي ولادت باسعادت کان پوءِ ظاهر ٿيا، انهن جو ٿورو احوال لکجي ٿو. انهيءَ لاءِ ته مومن پاڻ سڳورن جون صفتون ۽ وصفون ٻڌن. پياري پرينءَ جون ڳالهيون ٻڌي پنهنجي روح کي ريجھائين. انهيءَ حبيب ڪريم ﷺ کي منهنجي دل ساريندي رهي ٿي.

ستون معجزو

حضرت حبيب ڪريم ﷺ پنهنجي والده جي پيٽ ۾ پورا اٺ مهينا هو. نائين مهيني سيد سردار تولد ٿيو. جڏهن پاڻ سڳورا تولد ٿيا، ته اها ٻارهين ربيع الاول، سومر جي رات هئي. پر مه ڦٽيءَ جو وقت هو، يا ان کان به ڪجهه سويرو هو. بيبي صاحبہ رضہ محمد بن يوسف جي حويليءَ ۾ پير لڏا. زقاق المولد گهٽيءَ ۾ اها حويلي هئي، جيڪا بني هاشمن جي محلي ۾ هئي. حويليءَ ڏانهن جيڪا گهٽي وڃي ٿي، اها اڄ تائين مڪي شريف ۾ آهي. ماڻهو وڏيءَ سڪ مان اچي ان جي زيارت ڪندا آهن. اها حويلي ڪعبي شريف جي اڀرندي طرف آهي، ۽ اصل ۾ جناب هاشم جي ملڪيت هئي، جيڪو پاڻ سڳورن جو پڙ ڏاڏو هو. جناب هاشم جي زماني ۾ اها حويلي تمام وڏي هئي، جيڪا هن پنهنجي پٽ عبدالمطلب لاءِ ورثي ۾ ڇڏي. جڏهن جناب عبدالمطلب پيريءَ کي رسيو، تڏهن ان حويليءَ کي ورهائي، جدا جدا ڀاڱا ڪري، پنهنجن پٽن کي ڏنائين. حويلي جي ورهائجڻ کان پوءِ اهو حصو پاڻ سڳورن جي والد بزرگوار کي مليو، جنهن ۾ پاڻ ڪريم جن تولد ٿيا. جڏهن حضرت عبدالله لاڏاڻو ڪري، دارالبقا ڏانهن راهي ٿيو، تڏهن پاڻ ڪريم جن اڃا والده جي پيٽ ۾ هئا. سندن سرجڻ کي ٻه مهينا ٿيا هئا. جڏهن ڄاوا، ته خٽر الانبياءَ جو اهو گهر سندن ملڪيت ٿيو، مطلب ته صحيح نموني اها حويلي سندن ئي ملڪيت هئي. يعني پاڪيزا پرين پنهنجي ئي ملڪيت واري زمين ۾ پيدا ٿيا.

جيستائين نبي ڪريم ﷺ جن هجرت ڪري، مديني شريف ڏانهن
اسهيا، تيستائين اها حويلي سندن ئي هت پر هئي. ان کانپوءِ پاڻ سڳورن
جو مڪي شريف وارو گهر حضرت علي ڪرم الله وجهه جي پيءُ حضرت
عقيل بن ابو طالب جي قبضي ۾ رهيو.

هجرت جي ڇهين سال حضرت عقيل رضه حضور نبي ڪريم ﷺ وٽ
اچي اسلام قبول ڪيو. ان کان پوءِ پاڻ ڪريم جن اهو گهر حضرت
عقيل رضه کي بخشيش ڪري ڏنو. حضرت عقيل رضه جي وفات کان
پوءِ اهو گهر سندس فرزندن کي ورثي ۾ مليو، جن قبيلي ثقيف جي
محمد بن يوسف کي وڪرو ڪري ڏنو.

گهڻي وقت کانپوءِ جڏهن هارون رشيد جي ماءُ خيزران بنت حارث
حج ڪرڻ آئي، تڏهن هن اها حويلي خريد ڪري، اتي مسجد تعمير
ڪرائي.

بهرحال پاڻ سڳورن جي ولادت باسعادت، جهانن لاءِ وڏي رحمت
۽ برڪت جو باعث ٿي. روايت آهي، ته جڏهن نبي نور هدي تولد ٿيا،
تڏهن آسمانن جا دروازا ڪليا، بهشت جا در ۽ دريون ڪليا، ۽ دوزخ جا
دروازا بند ٿيا. ان ڏينهن سج وڌيڪ روشن ٿيو. ان سال جن عورتن ويڻ
ڪيو، انهن سڀني کي پٽ ڄاوا. انحضرت ﷺ جا اهي معجزا آهن.

انئون معجزو

حضرت حبيب ڪريم ﷺ جي والده ماجده حضرت بيبي آمنه
فرمايو، ته جڏهن منو مرسل تولد ٿيو، تڏهن پنهنجي اکين سان ڏٺو ته
ڄمندي ئي سجدو ڪيائين، ۽ مٿي آسمانن ڏانهن هٿ ڪنيائين، چٽڪ دعا
پيو گهري. انهيءَ ئي گهڙي آسمان تي اچو ڪڪر ظاهر ٿيو. اهو تمام
ڏاڍو روشن هو، ۽ ان مان منو آواز ٿي آيو، جيڪو گهوڙن جي هٽڪار
جهڙو ۽ پڪين جي لات جهڙو هو. اهي تنوارون مون پنهنجي ڪنن سان
ٻڌيون ٿي. اهو ڪڪر اوري اچي ورهه وريام (نبي ڪريم ﷺ) کي
کڻي، مٿي هليو ويو. ان ڪڪر کڻي وڃي کين زمين ۽ آسمانن جو سير
ڪرايو، ۽ مشاهدا ڪرايا. ان کان پوءِ اهو ڪڪر پاڻ ڪريم جن
کي مون وٽ وٺي آيو. انهيءَ وچ ۾ آءُ ڏاڍي ششدر ٿيس، ته منهنجو

فرزند ارجمند الاڻي ڪاڏي ويو، ملندو به الاڻي؟ آءُ هينئر ڇا ڪريان،
پنهنجي پياري کي ڪيئن هٿ ڪريان؟!

ايئن ئي ڳڻتيءَ ۾ هيس، ته ڪڪر پاڻ ڪرير کي مون وٽ ڪڍي
آيو. ڇا ڏسان، ته کين سائي پٽ جا پاڪيزا پهراڻ پيا آهن، جن ۾
ويڙهيل آهن، ۽ انهن تي پاڻيءَ جا ڦڙا پيا ٿا چمڪن. ايئن ئي معلوم
ٿيو، ته کين وهنجاريو ويو آهي، ۽ پوءِ کين پٽ جي پاڪيزن ڪپڙن ۾
ويڙهيو ويو آهي. سندن نراڙ ڏانهن ڏٺو، ته اهو جمال جي جوت کان
چمڪيو ٿي. انهيءَ روشنيءَ مڪي کي منور ڪري ڇڏيو هو، ۽ مشرق ۽
مغرب جي وچ ۾ روشني ڦهلائي ڇڏي هئي. انهيءَ سڀني سبب شام جا
محل ۽ ماڙيون ظاهر ظهور ڏسڻ ۾ آيون.

بي بي سائين حضرت بيبي آمنه فرمايو، ته مون وٽ جيڪا دائي
هئي، ان جو نالو ”شفا“ هو. هوءَ حضرت عبدالرحمان بن عوف جي ماءُ
هئي. ان به چيو، ته پاڻ سڳورن جي ڄمڻ سان مون کي شام جا گهر
تر ڇڏي نظر آيا، حالانڪ مڪي کان شام جو پنڌ چاليهن ڏينهن جو
آهي. ان کان سواءِ هن چيو، ته پاڻ سڳورن مان ڪٿوري کان به وڌيڪ
خوشبو ٿي آئي.

بيبي ”شفا“ کان هيءَ روايت به آهي، ته جڏهن پاڻ ڪرير جن کي
پنهنجي هٿن سان ڇٽايم، تڏهن ڄمڻ سان چڪ ڏنائين، ۽ پوءِ هي لفظ
چيائين:

الله اڪبر كبيراً، والحمد لله كثيراً

(الله وڏو آهي، بلڪل ئي مٿاهون، ۽ الله لاءِ ئي حمد آهي، بلڪل ئي
گهڻو)

پاڻ ڪرير جن جو اهو پهريون ڪلام هو. ان کان پوءِ پنهنجي
ڪنن سان غيب مان هي آواز ٻڌو:

”يرحمك الله“ (توتي الله رحم ڪري)

اها خبر نه پيئي ته چڪ جو جواب ڪنهن ڏنو. اها ڳالهه مون دل
۾ رکي ڇڏي. گهڻي وقت کان پوءِ پاڻ سڳورن تي جڏهن وحي نازل
ٿيو، ۽ نبوت جو اعلان فرمائون، تڏهن منهنجا شڪ سبها دور ٿي ويا

۽ مٺي مرسل تي ايمان آندو. عالمن لکيو آهي، ته ان چڪ جو جواب
ڏيندڙ ملائڪن مان هو.

نائون معجزو

روايت آهي، ته رسول الله ﷺ جي ولادت وقت سندن والده ماجده
حضرت بيبي آمنه فرمايو: مون ڏانهن آسمان مان تارا هلي آيا. مون
سمجھيو، ته ڄاڻ ٿا منهنجي مٿان ڪرن؛ پر اهي اکين آڏو اچي بيهي
رهيا. مٺي مرسل جا اهڙا ساراهيندڙ ڏسي مان عجب ۾ پئجي ويس.
ڪتابن ۾ هي روايت به آئي آهي، ته بيبي آمنه ان رات ئي پيلارا
ماڻهو ڏٺا، جيڪي نوراني چهري وارا هئا. اهي بيبي صاحب جي گهر آيا.
انهن مان هڪ جي هٿ ۾ چانديءَ جو ڪوزو هو، جنهن ۾ ڪٿوريءَ کان
وڌيڪ خوشبوءِ وارو پاڻي هو. ٻئي جي هٿ ۾ سائي زمرد جي چلمجي
هئي. ٽين ماڻهوءَ جي هٿ ۾ پٽ جو اچو ڪپڙو هو. شڪل صورت ۾
ماڻهو ٿي نظر آيا، پر اصل ملائڪ ٿي معلوم ٿيا. جنهن جي هٿ ۾ پٽ
جو اچو ڪپڙو هو، اهو ملائڪ ”رضوان“ هو، جيڪو بهشت جو خزانچي
آهي. انهيءَ ڪپڙي مان منڊي ڪڍي، جيڪا اچي رنگ جي هئي ۽ تجلا
ٿي ڏنائين. اها منڊي انهيءَ ڪوزي جي پاڻي ۾ ست ڀيرا ڌوتائين. ان کان
پوءِ اها مهر ڪري ٻنهي جهانن جي سردار جي ٻنهي ڪلهن جي وچ تي
هنيائين. اهڙيءَ طرح نبوت جي نشاني ٺهي پئي. ان تي صاف اڪرن ۾
”محمد رسول الله“ لکيل هو. ان کان پوءِ پاڻ سڳورن کي کڻي چلمجي
۾ ويهاريائين؛ ۽ ڪوزي جي پاڪ پاڻيءَ ۾ وهنجاريائين. لڳن مبارڪن
تي تيل مڪيائين ۽ سرمو پاتائين. ان کان سواءِ مٺي مرسل کي ڪي ڳجها
پيغام رسايائين؛ جن جو مطلب اهو هو ته بهشت جا قفل ۽ ڪنجيون
اوهان کي عنايت ڪيا ويا. هي جهان توهان جي حوالي آهي، ۽ توهان ان
جا سردار آهيو. جيڪي اوهان جي پيروي ڪندا، انهن کي آخرت ۾
بهشت جا ميوا نصيب ٿيندا. جيڪي اوهان جي فرمان کان ڦرندا (يعني
اوهان جي پيروي نه ڪندا)، اهي دوزخ ۾ داخل ٿيندا ۽ ان جي باهه ۾
پيا سڙندا.

اهي نياپا ڏيئي جڏهن فارغ ٿيا، ته پاڻ ڪريم جن کي سلام

ڪري موٽي هليا ويا. الله تعاليٰ پاڻ سڳورن تي اهڙيون نوازشون ڪيون.

ڏهن معجزو

جنهن رات ڪائنات جو ڪارڻي رسول ﷺ تولد ٿيا، ان رات ڪسري جو ڪوٽ لڏي ويو. اهو قلعو فارس جي بادشاهه جو هو، جنهن جو نالو نوشيروان هو. ان جا محل ۽ ماڙيون ڏڏي ويا، ۽ ڪوٽ جا چوڏهن ڪنگرا ڪري پيا؛

”وبات ايوان ڪسري وهو متصدع“ (۱)

ڪسري هڪ ڪاهن ڏانهن ماڻهو موڪليو، ته اهو واقعو ڇو ٿيو آهي؟ هو يهودي هو ۽ سندس نالو سطيح هو. هو تورات جو ڄاڻو هو. هن بادشاهه کي چيو، ته ڪهڙي ٿا خبر پيو؟ حقيقت اها آهي، ته اسان جي مذهبي ڪتاب ۾ جنهن مبارڪ هستيءَ جي آمد جي خبر ڏنل آهي، اها هن جهان ۾ ظهور پذير ٿي چڪي آهي. اهو روشن تارو ڪڙيو آهي، جنهن جي جوت ۽ جمال جو جهان ۾ هل ڳاڻ ٿي ويو آهي. اهو نور (مڪي) جي قريشن ۾ نروار ٿيو آهي، اهو هن ڏيهه جو والي وارث ٿيندو. ان جو نالو مبارڪ محمد (ﷺ) آهي. هو خدا جي مخلوق ۾ اسلام ڦهلائيندو، بت پڇندا، ڪافر قتل ٿيندا ۽ مومن ڪافرن کي ماري ملڪ هٿ ڪندا. جيئن ته تنهنجي ڪوٽ جا چوڏهن ڪنگرا ڪريا آهن، اها ان ڳالهه جي نشاندهي ڪري ٿي، ته ان جي پوئلڳن کي چوڏهن بادشاهتون حاصل ٿينديون.

ڪتابن ۾ آيو آهي، ته ان شهر ۾ ڪي ڪافر درياءَ جي ڪناري تي رهندا هئا. ان جو پيٽ ارڙهن ڪوه ويڪرو هو. منجهس هميشه پاڻي هوندو هو، ۽ ٻارهن ٽي مهينا پيڙيون پيون هلنديون هيون. جنهن رات پاڻ سڳورا هن جهان ۾ آيا، ان رات ان درياءَ جو پاڻي زمين پي ويٺي. ڏينهن ٿيو، ته ماڻهن ڏٺو، ته درياءَ ۾ پاڻي آهي ئي ڪونه. ماڻهو منهن مٿو پٽڻ لڳا، ته هي ڇاڻي ويو؛ مطلب ته اهو حبيب ڪريم ﷺ جو معجزو هو.

(۱) ڪسرا نوشيروان جو ايوان انهيءَ رات وڳڙي ۾ ڏڪندو رهيو.

وساء سماوت ان غاضت بحيرتها (۱)

اهو پاڻي زمين جي هيٺان وهي اچي سماوت وادي مان نڪتو. اها
ڪوفي جي ڀرسان سڄي وادي هئي، جنهن ۾ نڪا وسندي هئي، ۽ نڪو
وڻ ٿڻ ئي هو. ڪوفو شهر به ان جاءِ تي ڪونه هو. اهڙيءَ طرح
سڀاڳهي سائينءَ جي سبب سڃاڻت ساوا ٿيا. توريت ۾ اڳ ۾ ئي اها
خبر ڏنل هئي، ته جڏهن ختم الانبياءَ ظاهر ٿيندو، تڏهن ”ساوي“ جو
پاڻي، ”سماوت“ مان اچي نڪرندو

يارهون معجزو

فارس ملڪ ۾ ماڻهو باهه جي پوڄا ڪندا هئا. هنن وڏا قلعا اڏيا
هئا. باهه جي پوڄا لاءِ هڪ هنڌ باهه ڀاري ڇڏي هئائون، جنهن کي رات
ڏينهن ڀاريندا رهندا هئا ۽ اجهاڻ نه ڏيندا هئا. ان ڪم لاءِ ڪيترائي
ماڻهو مقرر ڪري ڇڏيا هئائون. ان باهه کي ڀرندي هزار ورهيه گذري
چڪا هئا، ۽ انهيءَ عرصي ۾ باهه ڪڏهن به وسامي نه هئي. جنهن رات
خيرالوري پيٽ جي ولادت ٿي، ان رات اها هزار ورهيه کان ڀرندڙ باهه
وسامي رک ٿي ويئي. پاڻ ڪريم جن جي ولادت جي اها عجيب نشاني
هئي:

والنار خامدة الانفاس من اسف

ڪتابن ۾ هيءَ روايت به آئي آهي، ته جڏهن هن زمين تي پاڻ
سڳورن جي نور جو ظهور ٿيو، ته اها سونهاري رات سومر جي هئي. اها
خبر ”ثوبيه“ نالي هڪ ڀانهيءَ اچي ابو لهب کي ڏني، جيڪو قریش
خاندان مان هو، هن کيس ٻڌايو ته قریش خاندان ۾ هڪ ڏاڍو
خوبصورت ٻار پيدا ٿيو آهي، جيڪو سونهن ۾ سلوڻو آهي، ۽ منجهانئس
ڪتوريءَ کان به وڌيڪ سرهاڻ پئي اچي. سونهن ۾ سڀني کان سرس
آهي، ۽ ماڪيءَ کان به مٿو آهي. جيڪڏهن دنيا کي پرئينءَ جو پڙلاءِ
پوي، ته حيرت ۾ پئجي وڃي. ان جي آءُ ڪهڙي تعريف ڪري ڪهڙي
ڪريان! نبي ڪريم ﷺ جو نور ڏسي سڀ شڪ شبها دور ٿي ويا. پاڻ

(۱) ۽ جڏهن سماوت خراب ٿئي، ۽ جڏهن ان ڏيند جو پاڻي سڪي وڃي.

سڳورن جي لڳن مبارڪن جي لڳن کان اڳ ۾ ئي منهنجي ٿڻ ۾ ڪير
پئجي ويو. وڏي سڪ ۽ محبت مان اهو ڪير پرينءَ کي پياريم. اها خبر
تو کي ٻڌائڻ آئي آهيان.

اها خبر ٻڌندي ئي ابو لهب خوش ٿيو. سندس جسر ۾ خوشيءَ
جي لهر ڊوڙي ويئي. دل ۾ دين ته ڪونه هيس، پر ويجهي ماڻيءَ جي
ڪري کيس خوشي ٿي. ان خبر آڻيندڙ ٻانهيءَ ٿوبيه کي مخاطب ٿي
چيائين، ته جيئن ته تو اها مبارڪ خبر آندي آهي تنهن ڪري تون آزاد
آهين.

ابو لهب جي مرڻ کان پوءِ هڪ رات حضرت عباس کيس خواب ۾
ڏٺو. پڇيائينس ته ڏي خبر ڪهڙي حال ۾ آهين؟ ان تي ٻڌايائينس، ته
مون دنيا ۾ ڏاڍا خراب ڪم ڪيا، اسلام قبول نه ڪيم ۽ ڪافر رهيس.
انهيءَ ڪري ڏاڍي تڪليف ۾ آهيان، ۽ عذاب ۾ مبتلا آهيان. البت سومر
رات، جنهن رات مون نبي ڪريم ﷺ جي ولادت جي خبر ٻڌي ٿوبيه کي
آزاد ڪيو هو، ان رات عذاب ڍرو ٿئي ٿو. اهي ٻه آڱريون ۽ آنگوٺو،
جنهن سان اشارو ڪري، ٿوبيه کي آزاد ڪيو هو، انهن مان پاڪ پاڻي
نڪرندو آهي، جيڪو منهنجو قوت هوندو آهي. اهو پاڻي ڏاڍو مٺو ۽
فرحت بخش هوندو آهي. ان جي پيئڻ سان روح کي راحت ملندي آهي.
حضرت محمد ڪريم ﷺ جا مون تي ايڏا احسان آهن. جيڪڏهن مٿن
ايمان آڻي ڪلمو پڙهان ها، ته جيڪر وڏا درجا ماڻيان ها. ٻنهي جهانن
جي سردار جي صورت ۽ سيرت ۾ ڪوبه جوڙ جيس ڪونهي. سونهاري
سپرين جي فضل ۽ ڪرم جو ڪندي ڪنارو ئي ڪونهي. اهو سپين
پرين سباجهو آهي. جڏهن ڪافرن سان به اهڙا وڙ ٿو ڪري، ته اهو
امتين کي ڪيئن ڇڏيندو. انهيءَ شافع جي شفاعت ۾ سڄي عالم کي
آسون ۽ اميدون آهن. مٺي محبوب جو مرتبو مڙني کان مٿانهون آهي. پاڻ
ڪريم جن جا لکين معجزا آهن.

اسانجو خالق، مالڪ اسان ٻانهن جون خطائون بخشي. ستار،
پنهنجي فضل ۽ ڪرم سان اسان گنهگارن جا عيب ڍڪي. پنهنجو ڪرم
ڪري، هر معاملي ۾ اسان کي هدايت ڪري. اهو سندس وڏو احسان

آهي، جو نبي ڪريم ﷺ جي نور سان هي جهان منور ڪيائين، ۽ اسان کي انهن جي رهنمائي ۽ رهبري نصيب ڪيائين. ڪيترن ئي عاشقن جي دل ۾ انهيءَ حبيب ڪريم ﷺ جي سڪ ۽ اڪير آهي. اي منهنجا موليٰ پاڪ، انهن مڙني وفات ڪري ويل توڙي جيئرن کي بخش، جن کي تنهنجي حبيب جي حب آهي، ۽ ڪلمو پڙهن ٿا.

پارھون معجزو

جنهن رات نبي آخر زمان ﷺ تولد ٿيا، ان رات ديون (جنن) کي تارن تڙي ڪڍيو. انهن پنهنجي اماڙيءَ سان جنن کي ساڙي رک ڪري ڇڏيو. اڳ ۾ اهي جن مٿي آسمانن ڏانهن ويندا هئا، ۽ اتان جون ڳالهيون اچي ڪاهنن (پوپن) کي ٻڌائيندا هئا. جڏهن حضرت پاڻ سڳورا نبي ٿي آيا، ته الله تعاليٰ انهن سڀني ديون (جنن) کي آسمانن مان تڙائي ڪڍيو. ان کان پوءِ هاڻي انهن مان ڪوبه آسمانن ڏانهن وڃي نه ٿو سگهي. جيڪڏهن ڪو وڃي ٿو، ته تارا تڙي ڪڍنس ٿا. قرآن حڪيم ۾ آيو آهي:

وجعلنہا رجوما للشياطين (الملڪ-۵)

(۽ انهن کي شيطانن جي چٽڻ لاءِ (ب) بڻايو سين.)

هي به پاڻ ڪريم ص جو معجزو آهي.

تيرھون معجزو

جڏهن ڪائنات جو ڪارڻي، شفيع، خيرالوري تولد ٿيا، تڏهن آسمان جي مٿان ملائڪ هي آواز بلند ڪيو، ته نبي آخر زمان، خدا جي خلق جو هادي هن جهان ۾ تولد ٿيا. جيڪو کين سنڀاليندو، ٿيڻ پياريندو، ۽ دل جي خوشيءَ وچان سندن خدمتون ڪندو. اهو پاڳ، بخت وارو ٿيندو، ۽ هن پلي برڪت سبب کيس الله تعاليٰ جو قرب حاصل ٿيندو. اهو ٻڌي پڪي اچي حاضر ٿيا، ۽ چوڻ لڳا اسان سندن گولا غلام آهيون، اسان سندن خدمت ڪنداسون. انهن کان سواءِ جنن جون عورتون آيون، جن گذارش ڪئي، ته پاڻ سڳورن جي خدمت جو موقعو اسان کي ڏنو وڃي. ائين مان آواز آيو ته بي بي حليمه پاڻ ڪريم جن کي سنڀالي، ۽

کين ٿيڻ پياري. اسان پنهنجي حبيب ڪريم ڏيڻ لاءِ ان کي منتخب ڪيو آهي.

بي بي حليمه بنتي سعد قبيلي مان هئي. سندس نسبت جو شجرو هن طرح آهي: "بي بي حليمه بنت ابو ذيب بن حارث بن شحاته بن زرار بن ناصر بن خصمة بن سعد."

بي بي حليمه حارث جي گهرواري هئي، جيڪو عبدالعزيز جو پٽ هو. بي بي صاحبہ کي حارث مان ٻه پٽ ۽ ٻه ڌيئرو هيون. هڪ پٽ جو نالو حفص ۽ ٻي جو نالو عبدالله هو. سندس هڪ ڌيءَ جو نالو انيسم ۽ ٻيءَ جو نالو خدامة هو، جنهن کي "شيمه" به سڏيندا هئا. انهيءَ بي بي صاحبہ کي الله تعاليٰ سرور ڪائنات ڏيڻ جي خدمت حوالي ڪئي. الله تعاليٰ ابوجهن، بي واهن ۽ مسڪينن تي ڪرم ڪندو آهي.

چوڏهون معجزو

ان زماني ۾ اهو رواج هو، ته پهراڙيءَ جون عورتون مڪي شريف ۾ انهيءَ لاءِ اينديون هيون، جيئن مڪي شريف جي خوشحال ماڻهن جا پار وٺي وڃي، پنهنجي گهر ۾ پالين ۽ انهن کي پنهنجي ٿيڻ ڏين. ان لاءِ کين مڪي جي ماڻهن وٽان اجرت ملندي هئي. بي بي حليمه صاحبہ ۽ ٻيون عورتون به انهيءَ مقصد لاءِ مڪي شريف آيون.

بي بي حليمه صاحبہ تي انهيءَ نئين ڄاول پار جي نوازش نظر تي ويئي. جيڪو هن جهان ۾ ڪفر جي اونڌاهيءَ کي توحيد جي نور سان منور ڪرڻ، خدا جي پانهن کي ڪفر، گمراهي، ظلم، ڏاڍ ۽ پرماريت مان چوٽڪارو ڏيڻ لاءِ تشریف فرما ٿيو هو، جنهن جي ولادت باسعادت سان ڪسري جي ڪوٽ جا ڪنگرا ڪري پيا هئا، ۽ باهه جي پوڄارين جي باهه جو آڙام اجهامي ويو هو. الله تعاليٰ ڪائنات جي ڪارڻي، سيد المرسلين ۽ نبي آخر زمان لاءِ بي بي حليمه صاحبہ کي ٿيڻ پياريندڙ ماءُ بنايو.

بي بي صاحبہ جي بخت سان ڪنهن جي ريس ڪانهي. بي بي صاحبہ جڏهن پاڻ سڳورن کي هنج ۾ کڻي ڏانهن نهاريو، ته ڇا ڏسي، ته ٻنهي جهانن جو سردار پٽ جي پهراڻن ۾ ويڙهيل آهي، جن جو رنگ

اچو، اجرو ۽ تمام گهڻو سفيد آهي. هيٺان ساڻي پٽ جا پيٽا ٻاروتا هئا. بي بي صاحبہ کي سندن منهن مبارڪ ۾ مٿيان نظر آئي؛ سندن سونهن ۽ سڳند جي ساراهه جي زبان کي طاقت ڪانهي. سندن چهره مبارڪ ڪٿهار جيئن ڪڙيل هو، ۽ ان مان جمال جو جلوو وڃ جيان وراڪا پيو ڪري. بي بي صاحبہ چوي ٿي؛ سندن سونهن ۽ شبيهه ڏسي، منهنجي قلب کي قرار مليو. حضرت جن جي منهن مبارڪ مان مون نور جون لائون نڪرنديون ڏٺيون؛ جيڪي آسمانن تائين ويندڙ نظر ٿي آيون. اهو منظر ڏسي منهنجي دل ڏاڍي خوش ٿي. تمام گهڻي چاهه مان محبوب جو نرڙ مبارڪ ۽ اڪيون چمير؛ ۽ سڄي پاسي مان ٿيڻ پياريم. انهيءَ پاسي مان ئي ٿيڻ پي ڍو ڪيائون. احمد ڪريم پيٽ اصل کان ئي عادل هو. هن ڪڏهن به ڪا به پاسي مان ڪير نه پيتو. بي بي صاحبہ وڌيڪ چوي ٿي، ته اڳ ۾ منهنجو ڄاول پٽ عبدالله پيٽي پاسا ڏائيندو هو، تڏهن به ڍو نه ٿيندو هوس. جڏهن منو محمد شاهه پيٽي مون وٽ آيو، تڏهن ان کي هڪڙي ڪا به پاسي مان ئي تمام گهڻو ڍو ٿي ويندو هو. يعني پنهني پاسن مان پي ڍو ڪري ويندا هئا.

ڪتاب مواهب اللدنيه ۾ آيو آهي، ته پاڻ سڳورن سان جيئن ته بي بي صاحبہ جو فرزند ٿيڻ شريڪ هو انهي ڪري پاڻ ڪريم جن اها رعايت ٿي رکي، ته فقط هڪڙي ساڄي پاسي مان ٿيڻ پيئندا رهيا؛ ۽ پيو پاسو پنهجي ٿيڻ شريڪ عبدالله لاءِ ٿي ڇڏيائون. ان مان ظاهر ٿيو، ته پاڻ ڪريم جن چمندي ئي ڄام هئا.

پنڌرهون معجزو

بي بي حليمه صاحبہ جڏهن پاڻ سڳورن کي کڻي پنهجي ساٿيائين سان گڏجي وطن واپس ورتل لڳي، تڏهن ان وقت جنهن تي ويٺل هئي، ڪعبه الله ڏانهن منهن ڪري ٿي سجدا ڪيا، ۽ پوءِ ڪنڌ آسمان ڏانهن ڪري هلڻ لڳو. اڳ ۾ هو هيٺو ۽ هلڻ ۾ ڍرو هو؛ پر هينئر تمام تيز هلڻ لڳو. جن ته پڪيءَ وانگر اڏاڻو ٿي ويو. يا وري ايئن چئجي، ته وڃ جيان وراڪو ڏيندو ڊوڙندو ٿي ويو. مطلب ته تمام تيز هلندو، سڀني وهڻ کان اڳ ڪڍيون ٿي ويو. سڀني کي عجب لڳو، ته اڳ ۾ ته

هي وهت تمام ڍرو هلندو هو ۽ سڀني کان پويان گهلبو ٿي آيو، هينئر
 ايڏو تڪو ڪيئن پيو وڃي! سڀني بي بي حليمه کان ان جو سبب پڇيو،
 ته ڇا ڳالهه آهي، جو تنهنجو وهت ايڏو تيز ڊوڙندو پيو وڃي، اڳي ته
 ائين ڪونه هو. ان تي بي بي صاحبه ورائيو، ته اي ان ڇاڻ عورتون،
 توهان ڇا ڄاڻو ته مون سان ڪريم ڪيڏا ڪرم ڪيا آهن. اهو سڀ
 ڪجهه هن سڳوري ٻار جي طفيل آهي، جيڪو هن تي سوار آهي.
 وهت ڳالهائڻ لڳو، ته مون تي سرور سوار آهي، جيڪو اشرف
 الانبيا، ختم المرسلين ۽ رحمة للعالمين آهي، جنهن جي طفيل جهانن ۾
 روشني قهلبو. حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ، الله تعاليٰ جو پيارو حبيب
 آهي. پاڻ سڳورن جي سوار ٿيڻ جي ڪري مون ۾ ڇڻ ساھ پئجي ويو
 آهي، ۽ تازو توانو ٿي ويو آهيان. منهنجا ڏک، ڏولاوا ۽ هيٺائي ان وقت
 ختم ٿي ويئي، جڏهن منو مرسل مون تي سوار ٿيو. موليٰ پاڪ مون
 مسڪين تي مهر ڪئي، ۽ مون کي اها عزت ڏني، جو مون تي ٻنهي
 جهانن جو سردار سوار آهي.

اي سڃاڻها سائين، مون ڏوهاريءَ تي پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ جي
 صدقي ڪرم ڪر. مون کي ئي ڪچا ڪر، ۽ ڪروڙين صغيرا ۽
 ڪبيرا گناه ڪيا آهن. شفيع المذنبين جي طفيل بديون بخش. رب
 العالمين، پنهنجي پياري رسول ﷺ جي طفيل هن عاصي ۽ ٻين سڀني
 مسلمانن کي بخش، جن دل جي گهراين مان ڪلمو پڙهيو آهي:
 لا اله الا الله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم

سورهون معجزو

بي بي حليمه چوي ٿي، ته اسان کي ڪيتريون ئي ٻڪريون هيون،
 جن مان اسان پنهنجو پيٽ قوت ڪيندا هئاسون. البت اسان جي علائقي
 وارو زمين ڏاڍي خشڪ هئي، جنهن ڪري ٻڪريون پيٽ پري نه
 سگهنديون هيون. وپتر اچي ڏڪر پيو، ۽ مينهن به ڪو وقت ڪونه
 وسيو. نتيجو اهو نڪتو جو زمين، وڻ ٽڻ ۽ گاهه ٻوٽي کان خالي رڻ پٽ
 ٿي ويئي. انهيءَ ڪري ٻڪريون پيٽ پري ڪونه ٿي چريون، جنهن
 ڪري کير سڪي وين. اهڙين حالتن ۾ مون جڏهن پاڻ سڳورن کي آندو

تہ پڪريون الائي ڪٿان پيٽ پري اچڻ لڳيون ۽ کير ڏاڍو وڌايائون. ٻين ماڻهن جون پڪريون بڪ ۾ پاهه ٿيڻ لڳيون، ۽ کير صفا سڪائي ڇڏيائون. ماڻهن جڏهن اسان جون پڪريون تازيون توانيون ۽ ڍايون ڏٺيون، تڏهن پنهنجن ڌنارن کي چيائون، ته اوهان به پنهنجون پڪريون بي بي حليمه جي پڪرين سان گڏي چارڻ وڃو. هنن ائين ڪيو پر ان هوندي به ڪو فرق ڪونه پيو. ٻين ماڻهن جون پڪريون پوءِ به ڏهريون رهيون. بي بي صاحبه وڌيڪ چوي ٿي، ته پاڻ سڳورن جي برڪت سان الله تعاليٰ اسان سان وڏا وڙ ڪيا.

سترهون معجزو

حضرت بي بي حليمه چوي ٿي، ته پاڻ سڳورن کي وٺي آڻڻ کان اڳ ۾ اسان کي هڪ ڏاڇي هئي، جيڪا ڏاڍي ڏهري هئي. نه چڱيءَ طرح هلي چلي سگهندي هئي، ۽ نه ٿڻ ۾ کير ئي هوس. پاڻ ڪريم جن جي اچڻ کانپوءِ ان ڏاڇيءَ جو اوهه کير سان پرڃي ويو. اسان گهر ۾ يارهن ڀاتي هئاسون. ان ڏاڇيءَ مان کير ايترو ته ڏيڻ لڳو، جو اسان سڀ گهر جا ڀاتي بي ڍو ڪندا هئاسين.

ڪتابن ۾ آيو آهي، ته بي بي حليمه جڏهن نبي ڪريم ﷺ کي وٺي آئي. تڏهن سندس عمر ٽيهه سال هئي. ان کان پوءِ هوءَ ڪيترائي سال جيئري رهي، تان جو جڏهن رسالت مآب ﷺ نبوت جو اعلان ڪيو، ته بي بي صاحبه پنهنجي اولاد ۽ مڙس سوڌو پنهي جهانن جي سردار تي ڪلمو پڙهي مسلمان ٿي. اها روايت ”مواهب“ جي شرح ۾ آئي آهي.

ارڙهون معجزو

جڏهن رسالت مآب ﷺ جن ننڍڙا هئا، ۽ کين پينگهي ۾ سمهاريو ويندو هو، تڏهن الله تعاليٰ ملائڪه موڪليندو هو ته وڃي پنهي جهانن جي سردار جو پينگهو لوڏين.

اوڻيهون معجزو

حضرت عباس کان روايت آهي، ته نبي ڪريم ﷺ جن کي ننڍپڻ ۾ مون ڏٺو، ته چند سندن اشاري موجب پيو هلي. جيڏانهن چند کي اشارو ٿي ڪيائون، اوڏانهن چند هليو ٿي ويو.

ويهون معجزو

بيبي حليمه فرمائي ٿي، ته جڏهن پاڻ ڪريم جن تڻ يا چئن ورهن جا هئا، ته هڪ دفعي ٻه ملائڪ اچي ويس ۾ مٿان لهي آيا. انهن مان هڪ جبرائيل هو، ته ٻيو ميڪائيل. ٻئي انساني صورت ۾ پاڻ سڳورن وٽ آيا. انهن وٽ پاڪ پاڻيءَ سان ڀريل ڪوزو هو، جيڪو زمزم جي ڪوه تان ڀري آندو هئائون. هنن نبي ڪريم ﷺ کي سنئون ڪري جهليو. ان کان پوءِ سندن پيت مبارڪ چيري سندن دل مبارڪ ڪڍيائون. دل کي چيري، ان کي ڪوزي واري پاڻيءَ سان ست ڀيرا ڌوئائون. دل مبارڪ ۾ حڪمت جو نور ۽ نبوت ڀريائون. ان کان پوءِ ڪتوري ڀريل ڏاڳن سان سڀيائون. قرآن شريف ۾ اهڙو اشارو هن طرح آيو آهي:

”الر نشرح لك صدرک (الر نشرح-۱) (اي پيغمبر تنهنجو سينو تنهنجي لاءِ ڪشادو نه ڪيو اٿئون ڇا؟)

ان سان گڏ پاڻ ڪريم جن جو اندر مبارڪ ڌوئي خوشبوءِ سان واسي هر طرح سرهو ڪيائون، ان کانپوءِ پاڻ سڳورن جو پيت مبارڪ سڀيائون. ان سڄي ڪارگذاريءَ ۾ پاڻ ڪريم جن کي ڪابه تڪليف نه آئي. اهڙيءَ طرح اهي ملائڪ سائينءَ جن کي هر طرح سرهو ڪري، کين سوين سلام ۽ ڪوڙين ڪرڻشون ڪري، موٽي هليا ويا.

حضور ﷺ جي صحابي حضرت انس کان روايت آهي، ته اسلام قبول ڪرڻ کان پوءِ مون پاڻ سڳورن جي آره تي توپن جو اثر ڏٺو. مشڪوآءَ شريف ۾ آيو آهي، ته پاڻ ڪريم جن جي دل ڪڍي ڌوئڻ جو واقعو چار ڀيرا ٿيو. هڪ ڀيرو اهو، جنهن جو ذڪر مٿي ڪيو ويو آهي، ٻيو ڀيرو ان وقت جڏهن ٻنهي جهانن جي سردار جي عمر مبارڪ ڏهه ورهيه هئي، تيون غار حرا ۾ جڏهن مٿن پهريون وحي نازل ٿيو. ان

وقت پاڻ ڪريم جن جي عمر مبارڪ چاليهه ورهيه هئي، اهو سومر جو ڏينهن ۽ ستاويهين رمضان جي هئي. غار حرا واري جبل کي جبل ”نور“ چيو ويندو آهي. اهو جبل مڪي شريف جي اتر اوڀر طرف ٽن ڪوهن جي پنڌ تي آهي. چوٿون پيرو نبي ڪريم ﷺ جي دل مبارڪ کي ساڳي نموني ان وقت ڌرتو ويو، جڏهن معراج تي اُسهيا. ان وقت پاڻ سڳورن جي عمر مبارڪ ۵۲ ورهيه هئي، ۽ اها سونهاري رات ستاويهين رجب جي هئي.

ايڪيهون معجزو

جڏهن بي بي حليمه نبي ڪريم ﷺ کي وٺي آئي، تڏهن سندن عمر مبارڪ چار سال هئي. بي بي صاحبو وٽ ٻه سال رهيا. جڏهن ڇهن سالن جا هئا، تڏهن سندن والده ماجده وفات ڪئي. ان کان پوءِ جناب عبدالمطلب پنهنجي پياري پوتي کي پاڻ سان رهايو، ۽ ڏاڍي ناز ڪوڏ سان نپايائين. جڏهن ٻنهي جهانن جي سردار جي عمر اٺ ورهه، ٻه مهينا ۽ ڏهه ڏينهن هئي، تڏهن جناب عبدالمطلب هن جهان مان لاڏاڻو ڪيو. بعد ۾ سندن چاچي جناب ابو طالب، پاڻ ڪريم جن کي پاڻ وٽ رهايو ۽ ڏاڍي پيار سان سندن پرورش ڪيائين. کين پنهنجي اولاد کان به وڌيڪ پائيندو هو. هڪ ڀيري ٻنهي جهانن جا سردار پنهنجي چاچي جناب ابو طالب سان گڏ سفر ۾ هئا. هلندي اچي ”ذولجاز“ نالي جڳهه تي پهتا، جيڪا مڪي شريف جي اوڀر ۾ ٿورڙو ڏکڻ طرف آهي. اتي جناب ابوطالب کي ڏاڍي اڃ لڳي، ۽ چوڻ لڳو: ”اڃ لڳي آهي، پر ڪٿي به پاڻي آهي ڪونه.“ اهو ٻڌي پاڻ ڪريم جن زمين تي پنهنجي پير جي ڪڙي هنئين. پير جو لڳڻ ۽ پاڻيءَ جو اچڻون ڪري وهڻ. جناب ابو طالب ڍو ڪري پاڻي پيتو.

ٻاويهون معجزو

هڪ ڀيري جڏهن نبي ڪريم ﷺ جي عمر ٻارهن سال، ٻه مهينا ۽ ڏهه ڏينهن هئي، تڏهن جناب ابو طالب سان گڏجي شام ڏانهن اُسهيا. ساڻن گڏ قریش جا ٻيا ماڻهو به هئا، جن ۾ حضرت ابو بڪر صديق

رضه به هو. بصري شهر جي ٻاهران ”بحيرا“ نالي راهب رهندو هو. هي قافلو انهيءَ راهب جي رهائش واري هنڌ جي ڀرسان اچي لٿو. راهب، اڳ ۾ ڪڏهن به پنهنجي حجري کان ٻاهر نه نڪتو هو. پر ان ڏينهن جيئن ئي قافلو لٿو، ته هو ٻاهر نڪري آيو. هن حبيب ڪريم ﷺ جو هٿ وٺي چيو:

هَذَا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ يَبْعُهُ اللَّهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

(هي رب العالمين جو رسول آهي، الله تعاليٰ هن کي اٿاريو آهي، ته جيئن جهانن لاءِ رحمت ڪري.)

قريشن راهب کان پڇيو، ته توکي اها خبر ڪيئن پئي. هن ورائيو، ته مون پاڻ سڳورن کي چئن اهڃاڻن مان سڃاتو. پاڻ سڳورا جڏهن اوهان سان هليا ٿي، ته وڻ کين ڏسي سجدو ڪرڻ لڳا. جبل جي پٿرن به جهڪي کين سلام ڪيو. مون ڪتابن ۾ پڙهيو آهي، ته وڻ تڻ، پٿر ۽ ٻياڙن بي آخر زمان ﷺ کان سواءِ ٻي کي سجدو نه ڪندا آهن. ان کان سواءِ سندن نبوت جو ٻيو اهڃاڻ اهو آهي، ته سندن ڪلهن مبارڪن جي وچ تي نبوت جي مهر هوندي. اها به مون ڏني. جڏهن حضرت ابوبڪر صديق رضه اها ڳالهه ٻڌي، تڏهن انهيءَ ئي مهل حضرت صديق اڪبر رضه پاڻ سڳورن تي ايمان آندو.

راهب، انهيءَ ڏينهن سڀني قريشن جي دعوت ڪئي. طعام تيار ڪري قريشن کي وٺڻ آيو. سڀني موجود هئا، پر حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ موجود ڪونه هئا. پاڻ سڳورن کي ڪنهن ڪرسان موڪليو هئائون. اهو ڏسي راهب، پاڻ سڳورن ڏانهن ماڻهو موڪليو ته کين وٺي اچن. پنهنجي جهانن جا سردار جڏهن اچي رهيا هئا، تڏهن ڪڪر مٿن چانو ڪيون ٿي آيو. جيڪڏهن بيهي ٿي رهيا، ڪڪر به بيهي ٿي رهيو. اهڙيءَ طرح پاڻ ڪريم جن جو ٽيون معجزو به ظاهر ٿيو. جڏهن منو مرسل قريشن وٽ پهتو، ته هو وڻ جي چانو ۾ ويٺا هئا، ۽ وڻ جي سموري چانو ولاري ڇڏي هئائون. پاڻ سڳورا ٿورو پري ٿي. اس ۾ وينا، ته ان هنڌ به ڪڪر چانو ڪري بيٺو رهيو. وڻ به پنهنجو پاسو ورائي، حبيب ڪريم تي چانو ڪرڻ لڳو. اهڙيءَ طرح سڀني مٿي مرسل

جي معجزن جو مشاهدو ڪيو.
 راهب، قریشن کي چيو، ته حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ کي ڇڏي نه
 ڏجو، ۽ سندن پلو کان پري نه ٿجو. ان پر اوھان جي دنيا ۽ آخرت جي
 پلائي آھي. الله تعاليٰ پنھنجي حبيب ڪريم ﷺ جو وڏو شان ڪيو آھي.
 ان کي پٺ نه ڏجو. يعني ان جي نافرمانی نه ڪجو.

ٽيويھون معجزو

حضرت رسول ڪريم ﷺ جي صداقت، امانت ۽ ديانت جون
 ڳالھيون ٻڌي، حضرت بيبي خديجہ الڪبريٰ کين سڏائي، پنھنجو واپار
 سندن سپرد ڪيو. انھيءَ سلسلي ۾ پاڻ ڪريم جن حضرت بيبي
 خديجہ الڪبريٰ جي غلام ميسري کي ساڻ ڪري، شام ملڪ ڏانھن
 آسھيا، ان وقت پاڻ سڳورن جي عمر مبارڪ پنجويھ ورھيه هئي. ۱۴
 ذوالحج تي مڪي شريف مان روانا ٿيا. هلندي شام ملڪ ۾ پهتا، ۽
 بصريٰ شهر جي ٻاھران اچي لٿا. واپاري قافلي وارن مان ڪو ڪٿي، ڪو
 ڪٿي وڃي رھيو. پاڻ ڪريم جن هڪ سڪل سٽريل وٺ وٺ اچي ويٺا،
 جيڪو پاڙ کان سڪي ٺوٺ تي چڪو هو. ان کي پن ته ڪونه هئا، پر
 ڏانڊيون، تاريون ۽ شاخون به ڀڄي پري ويون هئس. اهڙي نموني بيٺي
 ان کي ورھيه گذري چڪا هئا. منھنجو آقا، شفيع خيرالوري جڏهن ان وٽ
 اچي ويٺا، ته انھيءَ ئي گھڙيءَ وٺ مورجي، ساڻو ٿي ويو، پن پيدا ٿي
 ويس، ۽ منجھس پور پيدا ٿي ٻه ٻه ڪرڻ لڳو. منجھس ميوو پيدا ٿي
 ويو، جيڪو تارين ۾ لڏڻ لڳو ۽ پاڻ سڳورن جي چوڌاري ڪري، پت
 تي پوڻ لڳو. ان کان سواءِ چوڌاري ساوڪ ۽ سبزي ٿي ويئي. اهڙيءَ
 طرح پاڻ ڪريم جن جي برڪت سان بهار واري صورت پيدا ٿي ويئي.
 رب ڪريم پنھنجي پياري حبيب ڪريم ﷺ سان اهڙا ڀال پالايو.

ان وٺ جي لڳ هڪ جڳهه هئي، جتي ”ننسطور“ نالي هڪ راهب
 رهندو هو، جيڪو ”بحيره“ راهب جي مٿي پڇاڻا ان جو جاءِ نشين ٿي
 ويٺو هو. ان جڏهن اهو منظر ڏٺو، ته ٻاهر نڪري اچي پنھي جھانن جي
 سردار کي نوڙي نياز ڪيائين ۽ سھسين سلام چيائين. ميري چيو، ته
 ”رسولن کان سواءِ ڪو به هن وٺ وٺ نه ويٺو آھي. حضرت عيسيٰ عليه

السلام کان پوءِ ڪو به هن وٽ نه وينو آهي. هن سونهاري سپرين جو نالو مبارڪ محمد ﷺ آهي. هي الله تعاليٰ جو اعليٰ ۽ افضل رسول آهي. هي سڀني ۾ پلو، سونهارو ۽ سڀاجهو آهي. هي آخر زماني جو نبي ۽ خاتم الانبياء آهي. هي ڪامل اڪمل آهي، ۽ الله تعاليٰ جي دين سان جهان کي روشن ڪندو. ماڻهو مٿانئس قربان پيا ٿيندا. سندن اهي وصفون ۽ صفتون مون توريت ۾ ڏٺيون آهن.

اي مولا پاڪا نبيءَ جي نور جي زيارت ڪراءِ، شفيع جي شفاعت نصيب ڪري، هن ڏوهاريءَ جا ڏوهه بخشجانءِ. رب ڪريم! سڀني مسلمانن، جن ڪلمو پڙهيو آهي، انهن سڀني کي پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ جي زيارت ۽ شفاعت نصيب ڪجانءِ.

چوويهون معجزو

هي روايت ۾ آيو آهي، ته مٿي ذڪر ڪيل وٽ جي ويجهو حجرا هئا، جتي هڪ راهب رهندو هو. ان جو نالو ”نسطور“ هو. هو ”بحيرا“ راهب جي مٿي پڄاڻا، ان جو گادي نشين ٿي ويٺو هو. نبي ڪريم ﷺ جن جڏهن وٽ جي هيٺان اچي وينا، ته اهو راهب پنهنجي حجري مان نڪري آيو. نوڙي اچي پاڻ ڪريم جن کي سلام عرض ڪيائين. هو پڌري پٽ چوڻ لڳو، ته هن وٽ جي هيٺان رسولن کان سواءِ ڪو ٻيو ماڻهو ويهي نه ٿو سگهي. حضرت عيسيٰ کان پوءِ ڪو به ماڻهو هن جي هيٺان نه وينو آهي. هي سونهارو سپرين بيشڪ محمد مصطفيٰ آهي، جيڪو الله جو آخري رسول آهي. هو جهان ۾ دين جي روشني ڦهلائيندو، ۽ جهل، ڪفر ۽ شرڪ جي پاٽ اوندهه کي ختم ڪندو. اي انسانو! اهڙي نبي سڳوري کان ڦري نه وڃجو ۽ انهن جي پيروي ڪجو.

معجزن جو ٽيون قسم

(رسالت جي اعلان کان پوءِ وارا معجزا)

پنجويھون معجزو

معجزن مان وڏو معجزو قرآن شريف آھي، جيڪو نبي آخر زمان تي الله تعاليٰ جي طرفان نازل ٿيو. هي ڪتاب اسان کي الله تعاليٰ جا حڪم احڪام پهچائي ٿو، ۽ غلط راه تان ڦيرائي، سنئين راه تي هلائي ٿو. جن قرآن حڪيم موجب پنهنجي زندگي گذاري، تن دنيا ۽ آخرت جي پلائي حاصل ڪئي. قرآن ڪريم جون ڪيتريون ئي برڪتون آهن، جيڪي رات ڏينهن اسان کي حاصل ٿين ٿيون. الله تعاليٰ پنهنجو ڪلام عالم جي امام سيد المرسلين جي ذريعي اسان ڏانهن موڪليو آھي، ته جيئن اسان خدا جو خوف دل ۾ ڌاريون، سنئين رستي تي هلون ۽ چڱا ڪم ڪريون. جيڪو ماڻهو دل جي صدق سان رب جو ڪلام پڙهندو، الله تعاليٰ انهيءَ ٻانهي جون بديون بخشي ڇڏيندو. مالڪ سائين دنيا ۽ آخرت ۾ ان جا درجا بلند ڪندو. رب العالمين قرآن شريف جي هڪ هڪ اکر تي کيس ڏهه اجر عطا ڪندو. قرآن ڪريم ۾ ٽي لک ٽيويهه هزار، ڇهه سؤ ايڪهتر (۳۲۳۶۷۱) اکر آهن.

ڪلام الله جا ڪلما ستر هزار، چار سؤ اوڻيتاليهه (۷۰۴۳۹) آهن. قرآن شريف جون آيتون ڇهه هزار چار سؤ (۶۴۰۰) آهن؛ ۽ سورتون هڪ سؤ چوڏهن (۱۱۴) آهن. اهو حساب ڪتاب ”بستان“ ۽ ”اتقان“ ۾ آيو آھي. قرآن شريف جون ايتريون ته فضيلتون آهن، جو انهن جو حد حساب ئي ڪونهي؛

لها امعان كموج البحر في مدد
(انهي قرآن شريف ۾ معنائون سمند جي موج وانگر آهن، جن کي علم جي امداد لاءِ پيئي مدد ملي.)

چوبهون معجزو

حضرت حبيب ڪريم ﷺ ڏانهن الله تعاليٰ جو پيغام حضرت جبرئيل ڪشي ايندو هو، ۽ واحد جا وحي رسائيندو هو. هن کان اڳ ۾ حضرت جبرائيل حضرت آدم کان حضرت عيسيٰ تائين سڀني رسولن ۽ نبين ڏانهن ايندو رهندو هو. حضرت آدم ڏانهن ۱۲ دفعا، حضرت ادريس ڏانهن ۴ ڀيرا، حضرت نوح ڏانهن پنجاه دفعا، حضرت ابراهيم خليل الله ڏانهن ۴۲ ڀيرا، حضرت موسيٰ ڏانهن چار دفعا، ۽ حضرت عيسيٰ ڏانهن ڏهه ڀيرا آيو هو ۽ حضرت رسول ڪريم ﷺ ڏانهن ۲۴ هزار دفعا آيو.

ستاوبهون معجزو

هي معجزو رسول الله ﷺ جي معراج بابت آهي، پاڻ ڪريم جنهن رات معراج تي اُسها، اها جمعي رات هئي ۽ ۲۷ رجب هئي، ڪن روايتن ۾ سومر رات ته ڪن ۾ وري پنجير رات آئي آهي. پاڻ سڳورن جي عمر مبارڪ ان وقت ۵۲ سال هئي. انهيءَ رات پاڻ ڪريم جن براق تي چڙهي مڪي شريف کان مديني منوره روانا ٿيا. ڪيترائي ملائڪ ساڻن گڏ هئا. اهڙيءَ طرح بيت المقدس پهتا. اهو چاليهن ڏينهن جو پنڌ هو، جيڪو گهڙي پلڪ ۾ طئي ڪيائون. اتي سڀني نبين جا امام ٿي، کين نفل نماز پڙهايائون. ان کان پوءِ پنهني جهانن جا سردار ائين ڏانهن اُسها، تانجو سڀ پردا لنگهي وڃي پنهنجي پرينءَ کي پهتا. وچ تي جيڪي حجاب ۽ پردا هئا، اهي پري ٿي ويا، ۽ محبوبن کي واحد جو وصال حاصل ٿيو. قرآن حڪيم ۾ الله تعاليٰ اها حقيقت هن طرح بيان ڪئي آهي:

فكان قاب قوسين او ادنيٰ (النجم - ۹)

(پوءِ ٻن ڪمانن جيتري وٿي هئي، يا (ان کان به) تمام ويجهو هو.)

قادر پنهنجي ڪرم سان پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ کي عزت بخشي، ۽ ڳجهه ڳجهاندر ڳر هيا، جنهن جي قادر ڪريم کان سواءِ ٻي

کي ڪل ڪانهي. حضرت رسول ڪريم ﷺ پنهنجي رب کي صحيح اکين سان ڏٺو. اڪثر عالمن اهڙي فتويٰ ڏني آهي. پاڻ ڪريم جن فرمايو آهي:

رايت ربي ليلة المعراج

(معراج واري رات مون پنهنجي رب کي ڏٺو)

پر اهو مرتبو ڪنهن ٻي کي به ڪڏهن حاصل ٿي نه ٿو سگهي، ته هو هن دنيا ۾ پنهنجي خالق کي پنهنجي اکين سان ڏسي، پوءِ توڻي جو اهو ڪو ولي هجي، پير هجي، يا حضرت حبيب ڪريم ﷺ کان سواءِ ڪو ٻيو نبي هجي. جيڪڏهن ڪنهن کي مشاهدو حاصل ٿئي ٿو، ته اها دل جي محسوسات آهي، ۽ نه اکين جو ڏسڻ. اهو دل جي محسوسات وارو مشاهدو به خواب ۾ هوندو، ۽ نه جاڳڻ يا سجاڳ واري حالت ۾. پنهجي جهانن جي سردار معراج تان موٽي، اچي آسمانن جا عجائبات بيان ڪرڻ فرمايا، ته اسان ملائڪ، حورون، جنتون، حجرا، محل ۽ ماڙيون ڏٺيون. انهن کان سواءِ انبياءِ عليهم السلام سان ملاقاتيون ٿيون. پاڻ سڳورن مسجد اقصيٰ، عرش، ڪرسي ۽ سدره المنتهي جون خبرون ڏنيون. ڪافرن انهن ڳالهين کي مڃڻ کان انڪار ڪيو. هو چوڻ لڳا، ته اسان تڏهن مڃينداسون، جڏهن اوهين بيت المقدس جا پورا اهڃاڻ ٻڌائيندا. ان تي سڄي سردار جي دل ۾ هٽڪو ٿيو، ته ڪافر الائي ڪهڙا اهڃاڻ پڇندا. ايئن ڪندي، حضرت جبرائيل بيت المقدس پنهنجي ڀرن تي کڻي اچي سندن سامهون جهليو. ڪافرن جيڪي اهڃاڻ پڇيا، پاڻ سڳورن اتي جو اتي ڏسي کين ٻڌايا. الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ سان اهڙا ڪرم ڪيا. ان کان سواءِ ڪافرن پاڻ سڳورن کان پڇيو، ته اوهان انهن قافلن کي ڪٿي ڏٺو، جيڪي مڪي مان نڪتا هئا، ۽ بيت المقدس ڏانهن وڃي رهيا هئا، ۽ اهي ڪيترا هئا. پنهجي جهانن جي سردار کين ٻڌايو، ته اسان اهي قافلا فلاڻي هنڌ ڏٺا. اهي هيترا هئا، انهن سان ماڻهو ۽ اٺ هيترا هئا. نه فقط ايترو، پر پاڻ ڪريم جن کين اڳواٽ ٻڌايو، ته اهي قافلا اربع ڏينهن مڪي موٽي ايندا، ۽ سج اڀرڻ سان شهر ۾ داخل ٿيندا. انهن سان گڏ ميري رنگ جواڻ هوندو، جيڪو نه ڪارو نه اڇو هوندو، پر

گوھ جي رنگ جھڙو هوندو. ان تي ڏاڍو ڪارو پلاڻ هوندو، ۽ ٻه جوال هوندا. جڏهن قافلو موٽي آيو، ته اهو اٺ ڏسڻ لاءِ ڪافر اچي گڏ ٿيا. هنن اکين سان سڀ ڪجهه ڏٺو، ان هوندي به اسلام تي نه آيا. انهن جا قلب ڪارا هئا، ۽ پٿر کان وڌيڪ سخت هئا.

اناويھون معجزو

پاڻ ڪريم جن جڏهن ائيتاليهن ورهن جا هئا، ۽ مڪي شريف ۾ رهندا هئا، تڏهن قرشي اچي وٽن گڏ ٿيا. کين چيائون، ته اسان کي اهو معجزو ڏيکاريو، جو چند چيرجي پوي. پاڻ سڳورن اشهد آگر سان چند ڏانهن اشارو ڪيو. اها چوڏهينءَ جي رات هئي. انهيءَ ئي گهڙيءَ چند چيرجي ٻه ڦاڪون ٿي پيو. قرآن ڪريم ۾ آيو آهي:

اقتربت الساعة وانشق القمر (القمر ۱)

(گهڙي (قيامت) جي ويجهي آئي ۽ (نبيءَ جي معجزن سان) چند چيرجي (ٻه اڌ) ٿي پيو.)

چند جا ٻئي ٽڪر هيٺ لهي آيا؛ هڪڙو جبل جي ساڄي پاسي کان ۽ ٻيو کاٻي پاسي کان. ٻنهي جي وچ تي جبل ”حرا“ ڏسڻ ۾ ٿي آيو. ان هوندي به ڪافر اسلام تي نه آيا. چون لڳا، اهو جادو آهي. ايئن چئي حقيقت کي نه مڃيائون.

ڪن ڪتابن ۾ آيو آهي، ته چند چيرجي اچي پاڻ سڳورن جي گريبان ۾ بيٺو. پر اها روايت صحت کي پهتل نه آهي. اها روايت ڪتاب ”مواهب لدنيہ“ ۾ آئي آهي.

مطلب ته نبي ڪريم ﷺ جي فضيلتن، خصوصيتن ۽ خوبين جو ڪندي ڪنارو ئي ڪونهي. پاڻ ڪريم جن جي ڪرم ۽ احسان جو ڪو چيه ئي ڪونهي.

انتيهون معجزو

حضرت حبيب ڪريم ﷺ جي حسن جي ڪا حد حساب ٿي ڪونهي. نور الانبياء ﷺ جو چهرو چوڏهينءَ جي چند جيان چمڪندو هو ۽ مجلس کي منور ڪندو هو. سندن سونهن جي سوجهري جو اهاءِ اپن

پر به هو. سندن منهن مبارڪ سج چند کان به وڌيڪ سهڻو ۽ روشن هو. حضرت محمد مير ڀٽي جي نظر فيض اثر جهلڪا ڏيندي هئي.

منزهة عن شريك محاسنه

(پنهنجي صورت، شبيهه وغيره پر شريك کان پاڪ ٿيل آهي.)
شماثل النبوي جي شرح پر آيو آهي، ته پاڻ سڳورا سراپا سونهن ۽ سڳند هئا. هڪ پيري هڪ ڀت وٽان اچي لنگهيا. ڀت تي نور واري نظر جو وڌائون، ته نور جي اثر سبب ڀت جي پريان سڀ ڪجهه ڏسڻ ۾ اچڻ لڳو. جيڪو ڀت جي پريان اچي ٿي بيٺو، ته اهو صاف نظر ٿي آيو. سڀاجها سائين اهڙا سونهارا هئا. سندن سونهن جو ڪو حد حساب ئي ڪونه هو.

سندن سونهن سان چند ڪٿيون مٿ ڀٽي نه ٿا سگهن. حضرت يوسف عليه السلام کان به سندن سونهن سرس هئي. جهان پر سندن ڪو به جوڙ جيس ڪونهي. جن حضرت يوسف عليه السلام جي سونهن ڏسي، پنهنجا هٿ وڍيا هئا، اهي جيڪڏهن پنهي جهانن جي سردار جو حسن ۽ جمال جو جلوو پسن ها، ته هوند پنهنجا هنيان (دليون) وڍي ڇڏين ها. سڀاجهي سائينءَ کين نور جو تجلو ڏنو هو، جنهن جي تجليءَ سبب جهانن پر سوجهرو آيو. هي حسن ۽ جمال، سونهن ۽ سوجهرو سندن جمال جي جلوي سبب آهي. پاڻ سڳورا ئي ڪائنات جا ڪارڻي آهن. هي جهان سندن طفيل وجود پر آيو آهي.

سیرت شامي پر آيو آهي، ته حضرت ام المومنين بي بي عائشه صديقه رضي الله تعاليٰ عنها روايت ڪئي، ته هڪ رات جيئن مون ڪپڙو ٿي سڀيو، ته سئي گم ٿي ويئي. ايئن ڪندي نبي ڪريم ڀٽي منهنجي گهر ۾ داخل ٿيا. نبي جي نور جي جلوي سبب، سئي پڌري ڀت ڏسڻ ۾ آئي. ڌاتر پنهنجي حبيب ڪريم ڀٽي کي اهڙو حسن ۽ جمال ڏنو هو. اهڙي صاحب جمال جون وصفون ۽ صفتون، ٿنا ۽ ساراهه دل جي صدق سان ٻڌڻ گهرجن.

ٽيهون معجزو

نبي ڪريم ڀٽي سان پٿر به چتو ڳالهائيندا هئا. پهاڙ به صدق سان

کين سجدا ڪندا هئا. وڻ به خوشيءَ وچان پاڻ سڳورن سان ڳالهائون ڪندا هئا، ۽ کين سلام چوندا هئا. پاڻ ڪريم جن جي مدح بيان ڪندي، حضرت علي ڪرم الله وجهه فرمايو، ته جڏهن مڪي مان هلندا هئاسين ته وات تي وڻ تن، جبل ۽ پهاتڙ پاڻ سڳورن کي سلام چوندا هئا. چوندا هئا، ”السلام عليك يا رسول الله.“ اهو سلام وارو آواز مون پنهنجن ڪنن سان ڪيترائي ڀيرا ٻڌو.

حبيب ڪريم ﷺ پاڻ فرمايو، ته مڪي جي جبلن جا جيڪي پٿر اسان کي سلام چوندا هئا، انهن مان هڪڙو پٿرو سڃاڻيندس، جنهن ان وقت سلام چيو هو، جڏهن نبوت جو وحي نازل ٿيو هو. ان پٿر بابت عالمن ۾ اختلاف آهي. ڪن جو چوڻ آهي، ته اهو حجر اسود آهي. ڪن وري ڪنهن ٻي پٿر بابت چيو آهي، جيڪو مڪي شريف ۾ صاف نظر اچي ٿو. ماڻهو ان کي سڃاڻي، برڪت لاءِ ان کي هٿ لائيندا آهن. اهو پٿر مڪي شريف جي گهٽي ”زقاق المرفق“ ۾ آهي. حضرت ابو بڪر صديق رضي الله تعالى عنه جي حويلي ان جي لڳ آهي. الله تعالى نبي ڪريم ﷺ سان ڳالهائڻ لاءِ ان پٿر کي زبان ڏني هئي، جيڪا اڃا به ان پٿر تي نظر اچي ٿي. سڀ ڪو ان پٿر جي زيارت ڪري، ان کي ڏسي پسي ٿو. سونهاري سيد جي سدائين ٿنا ۽ ساراهه ڪرڻ گهرجي.

ايڪٽيهون معجزو

حضرت رسول ڪريم ﷺ جي ٿنا پٿريون به بيان ڪنديون هيون. اها پاڻ سڳورن جي نبوت جي نشاني هئي جو، وبڪفه حمد الحصري. (يعني هٿ جي مٿ وارين پٿرين پاڻ ڪريم جن جي ٿنا ڪئي.) حضرت ابوذر رضه کان روايت آهي، ته هڪ ڀيري حضرت ﷺ جن جي مجلس ۾ ويٺو هوس، سندن چوڌاري صحابه ڪرام ويٺا هئا. پاڻ سڳورن ست پٿريون ڳڻي هٿ جي مٿ ۾ ڪيون. پوءِ اهي پٿريون پنور جي پٿڪي جهڙي آواز ۾ ٿنا ۽ صفت بيان ڪرڻ لڳيون. اهي پٿريون وري حضرت ابو بڪر صديق رضه کي ڏنائون. ان جي مٿ ۾ به اهي پٿريون ٿنا ۽ صفت بيان ڪنديون رهيون. انهن جو آواز مجلس ۾ ويندو هر هڪ مومن ٻڌي رهيو هو. ان کان پوءِ اهي پٿريون حضرت عمر فاروق رضه کي

ڏنائون، ته ان جي مُٺ ۾ به اهي حمد ۽ ثنا ڪنديون رهيون. اهڙيءَ طرح سان حضرت عثمان غني رضه ۽ حضرت علي ڪرم الله وجهه کي ڏنائون، ته انهن جي مُٺن ۾ به حمد بيان ڪنديون رهيون ۽ پاڻ ڪريم جن جي ثنا ۽ صفت ڪنديون رهيون.

حضرت حبيب ڪريم ﷺ جون ايڏيون ته فضيلتون، خوبيون، خصوصيتون، مان ۽ مرتبو آهي، جيڪو بيان ڪرڻ کان ٻاهر آهي.

پٽيهون معجزو

حضرت عبدالله بن مسعود کان روايت آهي، ته حضرت رسول ڪريم ﷺ سان اسان ڪيترائي ڀيرا گڏ ڪاڌو. اسان ڪاڌي مان حمد ۽ ثنا جو آواز ٻڌندا هئاسون. يعني طعام به پاڻ سڳورن جي سامهون حمد ۽ ثنا بيان ڪندو هو. مطلب ته سمورا عالم پاڻ ڪريم ﷺ جن جي ثنا ۽ صفت بيان ڪندا رهن ٿا.

ٽيٽيهون معجزو

هڪ ڀيري حضرت نبي ڪريم ﷺ جي مجلس ۾ حضرت عباس رضه ۽ ان جا فرزند ويٺا هئا. پاڻ سڳورن انهن کي چادر ۾ ويڙهي دعا گهري، ته ”اي منهنجا مالڪ! هي منهنجو چاچو آهي، ۽ هي سندس فرزند آهن. آخرت ۾ عذاب کان انهن جو ائين ڍڪ ڍڪجانءِ جيئن مون مٿن چادر وجهي کين ڍڪيو آهي.“ ان دعا کان پوءِ پتين ئي ڀيرا ”آمين“ چيو. جيڪي ماڻهو اتي هئا، انهن اهو آواز ٻڌو.

رب ڪريم پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ کي هر طرح سان نوازيو هو. منهنجي دل ۾ پنهنجي آقا پنهني جهانن جي سردار جي بي انتها سڪ آهي. پاڻ سڳورن جي زيارت ۽ مدني مير جي منارن پسڻ جي بي پناهه اڪير آهي. اي جهانن جا مالڪ، مون کي مديني جا منارا ڏيکار. اي ڪريم، پنهنجو ڪرم ڪري هن عاجز کي مدني آقا ﷺ جي زيارت ڪراءِ. اي منهنجا موليٰ! سڏيندڙن جا سڏ ٻڌندو آهين ۽ خالي هٿين نه موٽائيندو آهين. اي منهنجا پالڻهار! سڀني مومنن، جن زبان سان ڪلمو چيو آهي، انهن جا ڏوهه ۽ خطائون بخش.

چوڻيهون معجزو

هڪ ڀيري رسول ڪريم ﷺ پنهنجي صحابن جي ست سان سفر تي نڪتا. واٽ تي هڪ اعرابي گڏين. پاڻ سڳورن کيس فرمايو: اي اعرابي! ڪيڏانهن پيو وڃين. اعرابيءَ چيو ته ڪنهن ڪر سان ويو هوس، هاڻي موتي گهر پيو وڃان. پاڻ ڪريم جن مرڪي کيس فرمايو، ته دل جي صدق سان جيڪڏهن ڪلمون پڙهين، ته تنهنجو ڏاڍو ڀلو ٿئي. اعرابي چوڻ لڳو، ته شاهديءَ طور ڪو معجزو ڏيکاريو، ته دل ۾ صدق پيدا ٿئي، ۽ سچو ويساهه اچي. ان تي پاڻ سڳورن وڻ کي شاهد بڻايو، جيڪو اتي بيٺو هو. پاڻ سڳورن جي سڏڻ تي وڻ ڌرتيءَ کي چيريندي، پاڻ ڪريم جن جي آڏو اچي نورتي سجدو ڪيو؛

جاءت لدعوتہ الاشجار ساجدة

(يعني: پاڻ سڳورن جي سڏڻ تي وڻ آيا، ۽ سجدو ڪيائون.)
وڻ کان ٿي پيرا پاڻ سڳورن شاهدي پڇي. ٿئي پيرا وڻ چئي آواز سان شاهدي ڏني، ته بيشڪ توهان الله تعاليٰ جا سچا رسول آهيو.
نبي ڪريم جن سونهن ۾ سڀني کان سرس هئا. حسن جمال ۾ ڪوبه سندن مٿ ٿاني ڪونه آهي. اهڙو نه ڪو ٿيو آهي ۽ نه ٿيندو. عاجزن جو اجهو، ۽ پرجهلو آهي. سڀ خلق ۾ وڌيڪ سڀاجهو، رهبر، هادي، ۽ رهنما آهي.

وڻ شاهدي ڏيڻ کان پوءِ اجازت وٺي، سلام ڪري، موتي پنهنجي جاءِ تي وڃي بيٺو. اعرابيءَ اهو معجزو ڏسي ايمان آندو ۽ اسلام ۾ داخل ٿيو. اهڙي سڀاجهي سائينءَ جي ڪهڙي صفت ڪري ڪهڙي ڪجي. زبان کي طاقت نه آهي، جو ان جا اوصاف بيان ڪري سگهي. انهيءَ شنيع جي طفيل جملي جهان روشن ٿيا.

پنجٽيهون معجزو

هڪ ڀيري بني عامر مان هڪ اعرابي پاڻ ڪريم جن جي خدمت ۾ آيو. ادب سان عرض ڪيائين، ته ڪيئن سمجهون، ته توهان الله جا رسول آهيو. ان تي سيد سونهاري کيس چيو، ته جيڪڏهن هي ڪارڪن جو چڱو، جيڪو ڪجي ۽ ڀر لٽڪي پيو، اهو جيڪڏهن لهي اچي شاهدي

ڏٺي، ته پوءِ توکي ويسام ايندو؟ اعرابيءَ اها ڳالهه مڃي. ٻنهي جهانن جي سردار کارڪن جي چڱي کي سڏيو. چڱي لهي اچي، پاڻ سڳورن کي سلام پيش ڪيو، ۽ چوڻ لڳو، ته توهان بيشڪ الله جا سچا رسول آهيو. جن توهان جي تابعداري ڪئي، اهي الله تعاليٰ جا پسنديدہ ٻانها ٿيا. اوهان جي نور واري نظر جي طفيل، توهان جي پيروي ڪندڙ به سراپا نور ٿي ويا. چڱي جڏهن اها شاهدي ڏني، ته پاڻ ڪريم جن کيس موٽي وڃڻ لاءِ چيو. چڱو موٽي پنهنجي ماڳ تي ويو، ۽ اعرابيءَ اهو معجزو ڏسي ايمان آندو.

چئيهون معجزو

هڪ پيري ڪافرن جون بچڙايون ڏسي حضرت حبيب ڪريم ﷺ ڪجهه قدر غمگين ٿيا. ان تي الله تعاليٰ حضرت جبرائيل کي ڏانهن موڪليو ته اسان جي حبيب کي وڃي دلچاءُ ڏي، ۽ کين چوڻ ته غم نه ڪن. حضرت جبرائيل پاڻ ڪريم جن وٽ اچي کين چيو، ته الله تعاليٰ توهان تي جيڪي ڪرم ڪيا آهن، اچو ته اهي اوهان کي ڏيکاريان. ايئن چئي حضرت رسول ڪريم ﷺ کي وٺي ٻاهر آيو، ۽ هڪ وڻ وٽ اچي بيٺا. حضرت جبرائيل کين عرض ڪيو، ته وڻ کي سڏيو ته اوهان وٽ اچي، پاڻ سڳورن وڻ کي سڏيو ته وڻ زمين کان ٻاهر نڪري، هلي پاڻ سڳورن وٽ آيو ۽ سلام عرض ڪري ادب سان بيٺي رهيو. پوءِ پاڻ سڳورن جي ٿنا ۽ صفت بيان ڪرڻ لڳو. ان کان پوءِ حضرت جبرائيل ٻنهي جهانن جي سردار کي عرض ڪيو، ته هاڻي وڻ کي اجازت ڏيو، ته پنهنجي ماڳ تي موٽي وڃي. وڻ کي جڏهن پاڻ سڳورن موڪل ڏني، ته هو موٽي وڃي پنهنجي جاءِ تي بيٺو.

اهو ڏسي پاڻ ڪريم جن ڏاڍو خوش ٿيا، ۽ غم لهي وين.

سنتيهون معجزو

حضرت جابر کان روايت آهي، ته هڪ پيري حضرت رسول ڪريم ﷺ ٻاهر قضا حاجت لاءِ روانا ٿيا، مان ساڻن گڏ هوس. هڪ واديءَ ۾ وياسون، پر اتي ڪا اهڙي جاءِ نه هئي، جو پاڻ سڳورا اوتائتا

تي قضا حاجت لاء ويهن. ٻنهي پاسن کان وٺ ٻيٺا هئا. هڪڙي وٺ جي ناريءَ کي جهلي وٺ کي چيائون، ته اسان سان گڏ اچ. ان تي وٺ ڏاڍي ادب سان سندن پٺيءَ لڳو. ايئن جيئن ڪو اولي، اٺ کي مهار کان جهلي وٺي هلندو آهي.

ايئن وٺ کي وٺي اچي بيهاريائون. ٻي وٺ کي به سڏي، ان جي ڀرسان بيهاريائون ۽ کين فرمايائون، اسان جي اوت ڪيو. وٺن پنهنجا ڌار ۽ ناريون هيٺ ڪيون، ۽ پاڙون مٿي اڀيون ڪيائون. اهڙيءَ طرح پاڻ سڳورن جي قضا حاجت لاءِ مڪمل ڀردو ڪيائون. جڏهن پاڻ سڳورا قضا حاجت کان فارغ ٿي حضرت جابر وٽ آيا، ته وٺ موٽي پنهنجي ماڳ تي وڃي بيٺا.

انتيهون معجزو

نبي ڪريم ﷺ جن مديني منوره هجرت ڪري اچڻ کان پوءِ مسجد نبوي بناڻي. منبر لاءِ ان ۾ ڪجھه جو تڙ رکيائون، جنهن تي ٻيهي جمعي ڏينهن خطبو ڏيندا هئا. جڏهن مسلمانن جو تعداد وڌيو، ۽ نمازين جي تعداد ۾ اضافو ٿيو، تڏهن تن ڏاڪن وارو منبر تعمير ڪرايائون. پاڻ سڳورن کي مديني منوره ۾ رهندي اهو اٺون سال ٿيو هو. ٻنهي جهانن جا سردار جڏهن ڪجھه جي تڙ وارو منبر ڇڏي، ان نئين منبر تي ٻيهي خطبو پڙهڻ لڳا، ته تڙ مان صاف روئڻ جو آواز اچڻ لڳو. هو درد مان دانهون ڪري روئي رهيو هو؛

وحن اليه الجزع عند فراقه (يعني: پاڻ سڳورن جي وڇوڙي جي ڪري، درد جون دانهون ڪري، ٽٽيو رنو.)

پاڻ سڳورا سندس وڇوڙي جا ورلاپ ٻڌي، نئين منبر تان لهي آيا. کيس پاڪر ۾ ڪري، دلجا ڏنائون. کيس فرمايائون، ته جيڪڏهن اڇوڪي ڏينهن صبر ڪندين، ته آخرت ۾ بهشت جا وٺ تو مان ڦٽندا. محبوب خدا ﷺ جي پرچائڻ تي تڙ دانهون ڪرڻ کان بس ڪئي، هو پوءِ ايئن سڌ ڪا پريندو رهيو، جيئن ٻار کي روئڻ مهل جڏهن ماءُ، ٻيءَ پرچائيندا آهن، ته روئڻ بند ڪرڻ کان پوءِ سڌ ڪا پريندو آهي.

اٿيناليهون معجزو

هڪ پيري حضرت رسول ڪريم ﷺ جن ڪنهن پاسي وڃي رهيا هئا. حضرت ابوبڪر صديق رضه، حضرت عمر فاروق رضه، حضرت عثمان رضه، ۽ حضرت علي ڪرم الله وجهه ساڻن گڏ هئا. پاڻ سڳورن جي هيٺ کان جبل ڏڪڻ لڳو. ان تي حضرت حبيب ڪريم ﷺ جبل کي چيو:

اثبت يا احد فانما عليك - نبي و صديق و شهيدان.
(اي احد! ثابت قدم ره، ڇاڪاڻ جو توتي رڳو نبي، صديق، ۽ ٻه شهيد چڙهيا آهن.)

فرمايائونس ته ڏونگر چو ٿو ڏڪين، ۽ چو ٿو لڏين؟ توتي نبي، صديق ۽ ٻه شهيد چڙهيل آهن.

جڏهن احد جبل اهي مٿا ۽ پيارا لفظ ٻڌا، ته هن ڏڪڻ ڇڏي ڏنو، چپ ڪري بيٺي رهيو، ۽ ڊچ ۽ هيٺ ڇڏي ويس. اهو نبي ڪريم ﷺ جو معجزو آهي.

ان سان گڏ پاڻ سڳورن حضرت عمر رضه ۽ حضرت عثمان رضه لاءِ فرمايو ته اهي ٻه شهيد آهن. پوءِ اڳتي پڌرو ٿيو، ته ٻئي شهيد ٿيا. اهڙيءَ طرح اهو معجزو به ظاهر ٿيو. مطلب ته سڄي پيغمبر ﷺ اسان کي سڄيون خبرون ٻڌايون. اهڙي نرم نور جي سدائين ثنا ڪرڻ گهرجي.

چاليهون معجزو

هڪ پيري هڪ عورت پنهنجي نياڻي نبي ڪريم ﷺ وٽ وٺي آئي، جنهن کي هڪ اک هئي. ان عورت اچي عرض ڪيو، ته هن کي دعا ڪريو، ته الله تعاليٰ سندس ٻي اک به سلامت ڪري. ٻنهي جهانن جي سردار دعا گهري، ته ان کي الله تعاليٰ جي فضل ۽ ڪرم سان ٻي اک به ٿي پيئي.

اها خبر يمامه شهر ۾ پهتي ته نبي ڪريم ﷺ جي دعا جي برڪت سان هڪ اک واريءَ کي ٻي اک به ٿي پيئي آهي. اها خبر يمامه جي مسيلمه ڪذاب کي به پيئي، جنهن ڪوڙي پاڻ کي نبي ٿي سڏايو. ٻي هڪ عورت، هڪ اک واري ٻيءَ نوجوان عورت کي مسيلمه بن

کذاب وٽ وٺي ويئي ۽ ان کي چيائين، ته هن کي دعا ڪري، ته هن کي
 ٻي اک به ٿئي. مسيلم کذاب، ان عورت جي اک تي هٿ گهمايو ته ان
 جي اڳين هڪ اک به چٽ ٿي ويئي. اهڙيءَ طرح ان ڪافر مسيلم
 کذاب جو ڪارو منهن ٿيو ۽ خوار خراب ٿيو. الله تعاليٰ پنهنجي حبيب
 ڪريم ﷺ جو وڏو شان ڪيو آهي.

ايڪيتاليهون معجزو

هڪ ڀيري هڪ نابين شخص رسول الله ﷺ جن جي خدمت ۾ آيو،
 ۽ عرض ڪيائين، ته دعا ڪريو، ته اکين کان سڄو ٿيان. پاڻ سڳورن
 کيس فرمايو، ته وضو ڪري اچي ٻه رڪعتون نماز پڙهه ان کان پوءِ
 اسان جو نالو وٺي دعا گهر. الله تعاليٰ ڪندو، ته توکي اکيون ٿي
 وينديون. جيئن پاڻ ڪريم جن فرمايس، تيئن وڃي ڪيائين. الله تعاليٰ
 جي فضل ۽ ڪرم سان کيس اکيون ٿي ويئون. پياري حبيب ڪريم ﷺ
 اسان امتين تي ايڏو ٻاجهارو آهي. ان جي اسم مبارڪ وٺڻ سان سڀ
 ڏک ۽ درد دور ٿي وڃن ٿا. الله تعاليٰ انهن جون مشڪلاتون حل
 ڪندو، ۽ ڪم پورا ڪندو، جيڪي اوڀر سوير، ڏکي سڪيءَ ۾ لڳي
 ڪريم ﷺ جو نالو وٺندا.

ٻائيتاليهون معجزو

روايت آهي، ته قتادة بن نعمان کي جنگ احد ۾ اک وٽ ڏک لڳو،
 جنهن ڪري سندس اک جي ماڻڪي نڪري، گل وٽ لڙڪڻ لڳي،
 انهيءَ حال ۾ هو حضور ﷺ جي خدمت ۾ آيو. پاڻ سڳورن سندس اک
 پنهنجي هٿ مبارڪ ۾ کڻي، پنهنجي جاءِ تي رکي. ان کان پوءِ دعا
 گهريائون. الله تعاليٰ جي فضل ۽ ڪرم سان اک صحيح سلامت ٿي
 ويئي، ۽ ان جي روشني اڳي کان به چٽي ٿي ويئي. جيڪڏهن ٻي اک ۾
 ڪڏهن ڪا تڪليف ٿيندي هيس، تڏهن به هن اک ۾ ڪڏهن به ڪا
 تڪليف نه ٿيس. ان حبيب ڪريم ﷺ جي ڪهڙي مدح بيان ڪري
 ڪهڙي ڪبي. زبان کي طاقت نه آهي، جو پاڻ سڳورن جي مدح جو
 پورو حق ادا ڪري سگهي.

ٽيٽاليهون معجزو

هڪ پيري معاذ بن عمر پاڻ سڳورن ٿيڻ جي خدمت ۾ آيو. کيس ٻانهن تي ڪنهن ترار جو ڌڪ هنيو هو. ماس سڄو وڍجي ويو هوس. ٻنهي جهانن جي سردار ٻانهن تي ماس ورائي رکي، هٿ گهمايو، ته ماس مڙي ويو، ۽ زخري ڀرجي ٿيڪ ٿي ويو. ايتري قدر جو زخري جو نشان به نه رهيو. سڄي سيد المرسلين جا اهي معجزا هئا.

چوٿيٽاليهون معجزو

ڪلثوم بن حصين کي جنگ احد ۾ نڙيءَ وٽ گهاءَ رسيو، جيڪو نڙي چيري وڃي ڪنڌ تائين پهتو. حبيب ڪريم ٿيڻ جن جڏهن کيس، ان حالت ۾ ڏٺو، ته ماس پاڻ ۾ ملائي، ان تي پنهنجي پڪ مبارڪ مڪيائون. انهيءَ ئي گهڙي زخري درست ٿي ويو، ۽ اهو خوش چڱو ڀلو ٿي ويو. ايتري قدر جو چڻ ته ڪجهه ٿيو ئي ڪونه هوس.

سونهاري سيد جي ڪهڙي مدح ڪري ڪهڙي مدح ڪبي، جنهن جي وصفن ۽ صفتن، خوبين ۽ خصوصيتن جو ڪنڌي ڪنارو ئي ڪونهي. جنهن جي ساراهه خود رب ڪريم ڪئي، ان جي مدح بيان ڪرڻ جو حق ڪهڙي زبان پوريءَ طرح ادا ڪري سگهندي؟! منهنجا مالڪ سائين، مڙني مومن، جن زبان سان ڪلمو چيو آهي، انهن کي ٻنهي جهانن جي سردار جي زيارت ۽ شفاعت نصيب ڪر.

پنجيٽاليهون معجزو

پاڻ سڳورن ٿيڻ جي زماني ۾ هڪڙا انصاري شخص پوکي راهي ڪندا هئا. هو پنهنجي ٻنين کي ٻٽا ڏيئي، انهن ۾ پاڻي ورائيندا هئا. ڪوه مان پاڻي ڪيڏ لاءِ اٿ کي نار ۾ ٻڌندا هئا. ڪجهه وقت کان پوءِ اٿ ڪراڙو ٿي پيو، ۽ نار ۾ وهڻ کان صفا پڙ ڪڍي بيٺو. ٻنين کي پاڻي جو نه مليو، ته وٺ ٿڻ، ٻنيون ٻارا سڪڻ لڳا. اهو حال ڏسي، انهن انصارن پاڻ ڪريم جن جي خدمت ۾ اچي سڄو احوال رکيو. ٻنهي جهانن جي سردار پنهنجا صحابه ڪرام ساڻ ڪري، اٿ جي طرف اسهيا. انصارن عرض ڪيو ”يارسول الله! اٿ ڏاڍو ڪتر آهي، ۽ چرين وانگر ماڻهن کي

چڪ ٿو پائي. خدا نه ڪري، جو اوهان تي به حملو نه ڪري، ان تي پاڻ سڳورن فرمايو، ته منهنجو رکڻهار منهنجو رب ڪريم آهي. ايئن ڪندي جڏهن اٺ وٽ اچي پهتا، ته اٺ ادب وچان پاڻ سڳورن کي سجدا ڪرڻ لڳو. پنهنجي پيشاني زمين تي گهٽ لڳو، ۽ پنهي جهانن جي سردار جا هٿ چمي، پير چمي.

محمد جهرت جاءِ والبعيرا له مسلماً قبل الكفين والقدم
(محمد ﷺ ظاهر ظهور آيو، ۽ اڳيان اٺ ان لاءِ سر تسليم خر ڪيو، ۽ هٿ پير چمن لڳو.)

ان کان پوءِ پاڻ سڳورن کيس جهلي، نار ۾ ٻڌو. ان کان پوءِ اٺ، انصارن جي اهڙي چٽي ۾ اچي ويو، جو جيئن چونس تيئن پيو ڪري. اهو حال ڏسي، صحابه ڪرام عرض ڪيو، ته اسان کي به اجازت ملي، ته اوهان کي سجدو ڪريون. نبي آخر زمان ﷺ فرمايو، ته ڪنهن به ماڻهوءَ کي، ڪنهن به انسان توڙي مون کي سجدو جائز ڪونهي. اسان سڀني کي انهي رب ڪريم کي سجدو ڪرڻو آهي، جيڪو خالق ۽ مالڪ آهي، اڪيلو آهي، ۽ ان سان ڪو به شريڪ ڪونهي.

چائيتاليهون معجزو

حضرت يلعي رضه کان روايت آهي، ته پيري اسان نبي ڪريم ﷺ سان گڏ وڃي رهي هئاسون، ته هڪ نار ۾ اٺ ٻڌل ڏٺو سون، انهيءَ اٺ پاڻ سڳورن کي ڏسي، تي پيرا پنهنجو ڪنڌ زمين تي رکيو. اکين مان ڳوڙها وهڻ لڳس. اهو ڏسي پنهي جهانن جي سردار ماڻهن کان پڇيو، ته هي اٺ ڪنهن جو آهي. کين ٻڌايو ويو ته هي فلاڻي ماڻهوءَ جو آهي، جيڪو فلاڻي هنڌ رهندو آهي. پاڻ ڪريم جن ان ماڻهوءَ کي گهرائي پڇيو، ته جيڪڏهن هي اٺ وڪڻين ته ماڻهو ان جو جيڪو ملهه ڪن، اهو توکي ڏيون. تنهن تي ان شخص عرض ڪيو، ته يا رسول الله! دل گهري ٿي، ته هي اٺ توهان کي بخش ڪريان، پر منهنجي ملڪيت فقط اها ئي آهي. ان کان سواءِ ٻيو ڪو هٿ ڪونهي، انهيءَ تي منهنجي پيٽ قوت جو دارو مدار آهي. پاڻ فرمايائونس، ته مون کي اٺ وٺڻ جو خيال ڪونهي، پر اٺ تنهنجي ڪلا پيو ڪري، هو شڪايت ٿو ڪري، ته تون

هن کان ڪم گهڻو ٿو وٺين، ۽ گاهه ٿورو ٿو ڏين. هن جو سڏ سڻي، منهنجي روح ۾ رحم اچي ويو، تڏهن توکان اٺ خريد ڪرڻ جو خيال ڪيو. هاڻي توکي ڀارت ٿو ڪريان، ته گاهه ڏوٽي ڏينس، ۽ ان جي طاقت آهر کائڻس ڪم وٺ. پيغمبر پاڪ ﷺ جا ايڏا احسان، انسان ته ڇا پر حيوانن تي به آهن. اهڙي ڀاڄهاري جي ٿنا ۽ صفت ڪرڻ گهرجي، جيڪو ڪمپن تي به ڪم ڪري ٿو.

ستيتاليهون معجزو

اهبان بن اوس هڪ ڀڪرار هو، جنهن پنهنجي شهر جي ٻاهران ڀڪريون ٿي چاريون. نبي ڪريم ﷺ کي مديني منوره هجرت ڪري اچڻ جو پهريون سال هو. مذڪوره ڀڪرار جي ڌڻ ۾ بگهڙ اچي هڪڙي ڀڪري جهلي. اهو ڏسي، ڀڪرار وڃي، بگهڙ کان ڀڪري ڇڏائي. ان تي بگهڙ ڳالهائڻ لڳو ۽ ڀڪرار کي چوڻ لڳو، ته اي ڀڪرار! تون ڏٺي ۽ پوءِ ڊڄين نه ٿو، جو ڏٺي منهنجي پيٽ قوت لاءِ جيڪو مون کي ڏياريو، اهو ٿو مون کان ڪسين؟ اهو ڳالهائڻ ٻڌي ڀڪرار کي ڏاڍو عجب لڳو، ۽ بگهڙ کي چوڻ لڳو، ته اڳ ۾ ته مون ڪڏهن ڪنهن بگهڙ کي ڳالهائيندي نه ٻڌو آهي، تون ڪيئن ٿو ڳالهائين. ان تي بگهڙ کيس چوڻ لڳو، ته ڇا تون ان کان به تمام وڏي عجب ۾ وجهندڙ ڳالهه نه ٻڌي آهي، ڇا تو اهو نه ٻڌو آهي، ته هن شهر ۾ محمد مصطفيٰ ﷺ آيا آهن، جيڪي اڳيون ۽ پويون سڄيون خبرون ٻڌائين ٿا. اهي خبرون جيڪي گذري ويئون آهن، ۽ آئنده ٿين واريون آهن. انهيءَ سچي نبي ﷺ جو نور مديني شهر مٿان پيو وسي. ان نور سان جملي جهان روشن ٿي ويا آهن. سندن صحابي سڀين پرين سونهارا آهن. جڏهن انهيءَ ڀڪرار بگهڙ کان اها ڳالهه ٻڌي، تڏهن صدق پيدا ٿيس، ۽ پاڻ سڳورن جي محبت سندس دل ۾ پيدا ٿي. ان ويساهه جو اقرار زبان سان ڀڌرو ڪندي پنهنجي منهن چوڻ لڳو، ته جيڪڏهن ڪو ماڻهو منهنجي ڀڪرين جي سنڀال ڪرڻ وارو هجي، ته ان هستيءَ کي وڃي ڏسان. ان تي بگهڙ کيس چو لڳو، ته ڳالهه چئي ڪر، آءُ ٿو تنهنجي ڀڪرين جي سنڀال لهان، تون وڃي نبي آخر زمان کي ڏسي اچ، ۽ ان محبوب جو مشاهدو ڪري اچ.

ان کان پوءِ ٻڪرار پنهنجيون ٻڪريون ڇڏي پاڻ سڳورن جي زيارت ڪرڻ لاءِ هليو. ڪهي اچي پاڻ سڳورن جي ذات اقدس جو مشاهدو مائٽيائين، ۽ ظاهر ظهور نور ڏٺائين. پنهني جهانن جي سردار سان ملي، بگهڙ واري پيرائتي ڳالهه ڪري ٻڌايائين، ۽ ڪلمو پڙهي ايمان آندائين. پوءِ موڪلائي ڏن وٽ آيو. ڇا ڏسي، ته بگهڙ پيو ٻڪريون سنڀاري ۽ چاري. ٻڪرين ڏانهن نظر ڪيائين، ته سڀ سلامت هيون. پاڻ سڳورن جو اهو معجزو ۽ ڪرم نوازي ڏسي الله تعاليٰ جو شڪر بجا آندائين.

انبتاليهون معجزو

هڪ پيري نبي ڪريم ﷺ پنهنجي صحابه ڪرام سان ويٺا هئا. ته ائين ڪندي، هڪ اعرابي اچي لنگهيو، جيڪو بني سليم مان هو. هو ڳوٺ قاسائي ڪپڙي ۾ ويڙهيون ڪنيون ٿي ويو. ته جيئن ان مان وڃي پنهنجي عيال جو پيٽ قوت ڪري.

هن صحابه ڪرام کان پاڻ سڳورن بابت خبرون پڇيون، ته هي سونهاري صورت وارو ڪير آهي؟ جنهن جي چوڌاري هيڏا سارا ماڻهو اچي گڏ ٿيا آهن. ان تي کيس ٻڌايو ويو، ته رب ڪريم جو رسول آهي. اهو ٻڌي ان اعرابي لات ۽ عزلي بتن جو قسم کڻي چيو ته جيڪڏهن هيءُ ڳوٺ ايمان آڻي، ظاهر ظهور ڪلمو پڙهي، ته مان به ايمان آڻيندس. اهو چئي ڳوٺ ڪڍي، مجلس ۾ رکيائين. رسول الله ﷺ ڳوٺ کان پڇيو، ته اهو ٻڌاءُ ته تون ڪنهن جي عبادت ڪندي آهين. ان تي ڳوٺ ڳالهائڻ لڳي، ته آءُ رب ڪريم جي عبادت ڪندي آهيان جيڪو جهانن جو جوڙيندڙ ۽ مالڪ آهي، جنهن عرش، ڪرسي، لوح ۽ قلم خلقيا. ان کان پوءِ پنهني جهانن جي سردار کيس فرمايو: ڇا مون کي سڃاڻين ٿي؟ ان تي ڳوٺ ڳالهايو، ته اوهان الله تعاليٰ جا پيغمبر آهيو، ۽ خاتم الانبياءُ آهيو. عليك الصلوة والسلام. اهي ڪامياب ٿيا، ۽ راحت کي رسيا جن توهان تي ايمان آندو. جن اوهان کان منهن ڦيريو، اهي وٺواند ٿي ويا، ۽ ڪٿي جا به نه رهيا. اهو ڳالهائڻ ٻڌي اعرابي کي عجب لڳو، ۽ ان مهل ئي ڪلمو پڙهي مسلمان ٿيو:

لا اله الا الله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم.

اهڙي طرح گمراهن کي پاڻ سڳورن جي ذريعي هدايت حاصل ٿي. ان کان پوءِ ان اعرابي الله جل جلاله جو قسم کنيو: اي سڀين پرين سونهارا سچا نبي الله جا، آءُ جڏهن ٻاهران آيس، ته منهنجي دل ۾ مٺائي هئي، ۽ دشمنيءَ وارو جذبو هو، پر جڏهن اچي اوهان جي ذات اقدس جو مشاهدو ڪيو، ۽ معجزا ڏٺا، تڏهن منهنجي دل ۾ اوهان لاءِ بي پناهه محبت ۽ عقيدت پيدا ٿي. هينئر توهان مون کي منهنجي ماءُ پيءُ کان وڌيڪ مٺا آهيو. مون کي منهنجي ساهه جي رڳن کان به وڌيڪ پيارا آهيو. پنهنجو جثو جان، مال، مڙي، روح، آل اولاد اوهان تان گهور ڪري ڇڏيان. جيئن مون زبان سان چئي توهان تي ايمان آندو آهي، تيئن منهنجي ماس، هڏ، ڪل، رڳن ۽ وات ۾ اوهان جي ئي وائي آهي. منهنجي دل ۾ اوهان جي ئي محبت آهي، ۽ وات ۾ اوهان جي ئي وائي آهي. توهان جي عاشقن جو ظاهر باطن توهان لاءِ سڪي ٿو. منهنجا پيارا پرين توهان جي پريت جڏن کي جيارِي ٿي. ان تي ٻنهي جهانن جي سردار اعرابيءَ کي مُرڪي فرمايو، ته ساراهه ان رب ڪريم کي سونهين، ان جا لکين شڪرانا، جنهن توکي هدايت ڪئي، جو تون دين اسلام تي آئين. هن دين جو مرتبو مڙني دينن کان مٿانهون آهي.

ان کان پوءِ اهو اعرابي ٻنهي جهانن جي سردار کان موڪلائي اٿي هليو. وات تي اعرابين جي فوج گڏيس، جيڪا هزار ماڻهن تي مشتمل هئي. انهن کي هزار وهت هئا، جن تي سڀ سوار هئا. اعرابيءَ کانئن پڇيو، ته ڪيڏانهن پيا وڃون؟ ان تي ورندي ڏنائونس، ته ان مڙس ڏي هليا آهيو، جنهن جو نالو محمد (مصطفى ﷺ) آهي، جيڪو رسالت جي دعويٰ ڪري ٿو، ۽ پاڻ کي پيغمبر چوائي ٿو. اهو ٻڌي ان اعرابي کين چيو، ته اي منهنجا عزيزو، مان پاڻ اتان پيو اچان. مون ته سندن منهن مبارڪ ڏسندي ايمان آندو. مان سچي شاهدي ڏيان ٿو ته:

اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم
ان تي اعرابن کيس چيو ته ايئن ئي ايمان آندو، يا ڪو معجزو به ڏٺو. اعرابيءَ کين ٻڌايو ته مون چتو معجزو ڏسي ايمان آندو. معجزو

اهو هو، جو گوہ چتو ڳالهايو، ۽ رسول الله ﷺ جي رسالت جي شاهدي ڏنائين. ان معجزو جو ٻڌي هڙي هزار اعرابي سڄيءَ دل سان مسلمان ٿيا. ان کان پوءِ اهي اعرابي حضور ﷺ جي خدمت ۾ آيا، ۽ زيارت کان مشرف ٿي، صحابه ڪرام جي ست ۾ شامل ٿيا. پاڻ سڳورن کي عرض ڪيائون، ته اسان کي امر ڪيو، ته توهان جي تابعداري ۾ رهون. ٻنهي جهانن جي سردار کين فرمايو، ته توهان خالد بن وليد جا وڃي تابعدار ٿيو، ته هو اوهان کي دين جون ڳالهيون سيکاري.

حياة الحيوان ڪتاب ۾ آيو آهي، ته ان کان اڳ ۾ ڪڏهن به هڪ هزار ماڻهو هڪ ئي وقت مسلمان نه ٿيا هئا.

اٺونجاهون معجزو

بيبي ام سلمه کان روايت آهي، ته هڪ پيري نبي ڪري ﷺ مديني منوره کان ٻاهر ٿي ويا. وات ويندي اوچتو ريگستان ۾ سڏ ٻڌائون. ڪو چئي رهيو هو: يارسول الله! هيڏانهن هوڏانهن نهاريائون، ته کين هڪ هرڻي نظر آئي، جيڪا ٻڌل هئي. هڪڙو ماڻهو ان جي ڀرسان ڪپڙو ويڙهيون سمهيو پيو آهي. پاڻ سڳورا هرڻيءَ وٽ اچي، هرڻيءَ کي فرمايائون، ته ڪهڙو سبب آهي، جو تون مون کي سڏ ڪيا. هرڻيءَ عرض ڪيو: يارسول الله، مون کي هن جبل جي ڀرسان رهندي ڪيترا ڏينهن ٿيا آهن. تازو ڪيترا ڦر چڻيا اٿم. اڄ هن ماريءَ اچي مون کي پڪڙيو آهي؛ شايد ڏينهن ڪتا اٿم. مون کي پنهنجي سامهه جي ڳڻتي ڪانهي، پر انهيءَ ڪري ٿي روٽان جو ٻچن کي کير نه پياريو هير، اهي بک ۾ ڪيهون ڪندا هوندا. منهنجو اوهان کي عرض اهو آهي ته مون کي ڇڏايو ته ٻچڙن کي کير پياري اجهو ٿي موتي اچان. ٻنهي جهانن جي سردار هرڻيءَ کي فرمايو، ته جيڪڏهن تون پنهنجو قول پاڙين، ته توکي هتان ڇڏايان. حبيب ڪريم ﷺ کي هرڻي چون لڳي: مان پنهنجو قول پاڙيندس. منهنجو روح رڳن سوڌو توهان تان صدقي. جن توهان کان منهن موڙيو، اهي دوزخ جي باهه جو بک ٿيا. آءُ اوهان کي يقين تي ڏيان، ته ٻچڙن کي کير پياري سگهو واپس ورنديس.

ان کان پوءِ حضرت رسول ڪريم ﷺ هرڻيءَ کي چوڙي ڇڏيو.

ٿوري دير کان پوءِ ماري نند مان جاڳيو. پنهنجو شڪار نه ڏسي پاڻ سڳورن کان ان بابت معلوم ڪيائين؛ ته مون پنهنجي عيال جي پيٽ قوت لاءِ وڏي مشڪل سان هرڻي ڦاسائي هئي، اها ڪيڏانهن ويئي. پنهي جهانن جي سردار فرمايس، ته هرڻي پنهنجن ٻچڙن کي کير پيارڻ ويئي آهي. اجهو ٿي موٽي اچي؛ جيستائين اچي تيستائين مان ان جو ضامن آهيان. هو چوڻ لڳو، ته مون ته ڪڏهن ڪونه ٻڌو، ته جهنگ جو جانور آزاد ٿيڻ کان پوءِ وري موٽي آيو. گفتگو هلي ئي پئي، ته هرڻي به موٽي آئي، جنهن اچڻ سان نبي ڪريم ﷺ کي سلام عرض ڪيو. پاڻ سڳورن ماري کي فرمايو ته هيءُ آهي تنهنجي امانت، پر اسين هرڻيءَ جي شفاعت ٿا ڪريون، ڇاڪاڻ ته اسان جهانن جا شفيع آهيون ۽ اڙين جا آڌار آهيون. جيڪڏهن تون هرڻيءَ کي ڇڏي ڏين، ته ڏينهن قيامت جي آءُ تنهنجي شفاعت جو ضامن آهيان.

اهو معجزو ڏسي، ماري ايمان آڻي، مسلمان ٿيو. هرڻي چوڙي ڇڏيائين، جيڪا خوشيءَ وچان ٽپڻ ۽ ڪڏڻ لڳي، ۽ زبان سان چتو ڪلمو پڙهيائين.

لااله الا الله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم.

ان سان گڏ حبيب ڪريم ﷺ جي مدح بيان ڪرڻ لڳي. چوڻ لڳي ته محمد مقتدي، رب جو سچو رسول آهي، پلارو ۽ خاصو خيرالوري آهي. سڀين پرين سونهارو، اڙين جو آڌار ۽ بي واهن جو واهرو آهي. حضرت زيد بن ارقم به هن سچي روايت جي تصديق ڪئي آهي. هن آخر ۾ خدا جو قسم کڻي چيو، ته مون پاڻ هرڻي کي ڪلما پڙهندي ٻڌو. ڪن ڪتابن ۾ آيو آهي، جنهن جاءِ تي حضرت نبي ڪريم ﷺ هرڻي چوڙي هئي، انهيءَ جاءِ تي مڪي شريف ۽ مديني منوره جي وچ تي مسجد اڏي ويئي آهي. اها مسجد مديني منوره کان ۳۹ ڪوهن جي پنڌ تي آهي، ۽ ان جو نالو ”مسجد غزاله“ آهي. ماڻهو اچي انهيءَ ماڳ جي زيارت ڪندا آهن، ۽ ان مسجد ۾ نماز پڙهندا آهن. صحيح حديثن ۾ آيو آهي ته پاڻ سڳورا ڪنهن وقت مڪي شريف مان مديني منوره ويندي، اتي لٿا هئا، ۽ نفل نماز پڙهي هڻائون. انهيءَ ڪري

ان ماڳ کي مان مليو، ۽ ماڻهو برڪت لاءِ ان مسجد ۾ نماز پڙهڻ لاءِ
 اچڻ لڳا. مطلب ته الله تعاليٰ ان هنڌ کي شرف بخشيو. نبي پاڪ ﷺ جي
 نور جا ظاهر ظهور اهيچاڻ آهن. پاڻ سڳورن جو الله تعاليٰ وڏو مان ۽
 مرتبو ڪيو آهي. حبيب ڪريم ﷺ جو شان ڪير بيان ڪري سگهندو؟!
 منهنجا مالڪ سائين مون کي پنهي جهانن جي سردار جي زيارت نصيب
 ڪر، اي منهنجا رب ڪريم! تون انهن تي وڏا ڪرم ڪندو آهين،
 جيڪي پنهي جهانن جي سردار تي ڪلمو پڙهندا آهن.
 لا اله الا الله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم

پنجاهون معجزو

مڪي جا ڪافر جڏهن نبي ڪريم سان دشمني ۾ حد کان لنگهي
 ويا، تڏهن الله جي حڪم سان پاڻ سڳورن مڪي مان، مديني منوره
 ڏانهن هجرت ڪئي. پاڻ ڪريم جن جي ولادت کي ان وقت تيونجاهون
 سال ٿيو هو. ربيع الاول مهيني ۾ خميس رات حضرت ابوبڪر صديق رضه
 کي پاڻ سان، ساڻ ڪري، مڪي مان اسهيا. مڪي کان ٻاهران ”ثور“
 جبل جي غار ۾ اچي ويٺا، اها غار مڪي کان ڏکڻ ۾ تن ڪوهن جي
 مفاصلي تي آهي. جڏهن غار ۾ ويٺا، ته غار جي منهن وٽ ڪوريٽري
 تندون ڪڍي ڇڏيون. ان کان سواءِ ٻه ڪبوتر غار وٽ اچي ويٺا، جن
 آنا لاتا، ۽ زور سان گڙڻ لڳا.

جڏهن رات گذري ڏينهن ٿيو، ۽ ڪافرن کي ڪر پيئي ته پاڻ
 سڳورا مڪو ڇڏي ويا آهن، تڏهن ڪافر تراريون کڻي پاڻ سڳورن کي
 ڳولهن لاءِ نڪري پيا. وڻ، ويڙهيون، تراريون ۽ جبلن جا پاسا پلَو
 ڏٺائون، پر کين پتو پئجي نه سگهيو. غار وٽان به اچي لنگهيا، پر
 ڪوريٽري جون تارون ۽ ڪبوتر ڏسي، شڪ ڪونه پيڻ ۽ لنگهي هليا
 ويا. اهڙيءَ طرح موليٰ پاڪ کين منجهايو، ۽ سندن منهن ڪارو ٿيو،
 ڇاڪاڻ جو انهن بچڙن جي دلين ۾ بچڙائي ۽ نبي ڪريم سان دشمني
 هئي. اهڙيءَ طرح الله تعاليٰ پنهنجي پياري حبيب کي محفوظ رکيو.

فاله خير حافظا (يوسف- ۶۴)

(پوءِ الله چڱو نگهبان آهي.)

هو ڪوئن ۽ زهن کان سواءِ به پنهنجي پيارن کي محفوظ رکي ٿو.
سموريون ساراهون انهيءَ رب ڪريم کي سونهن ٿيون.
ڪتابن ۾ آيو آهي، ته جڏهن نبي ڪريم ﷺ حضرت ابوبڪر
صديق رضه سان گڏجي هجرت جي ارادي سان مڪي شريف مان آسها،
۽ غار وٽ پهتا، تڏهن حضرت ابوبڪر صديق رضه پاڻ سڳورن کي
عرض ڪيو، ته اوهان غار جي ٻاهران ٿورو ترسو ته آءُ غار ۾ وڃي، ان
کي صاف ڪري وٺان. متان ڪو جيت جڻيو هجي، ۽ اوهان کي تڪليف
پهچائي. آءُ اڳ ۾ وڃي انهن کان غار کي صاف ڪريان؛ پوءِ ڀلي مون
کي ڪو نانگ سڀ ڏنگ هڻي ته هي سر-سام اوهان تان قربان آهي.
يئن چئي، جڏهن حضرت صديق اڪبر رضه غار ۾ گهريو، ته ان ۾
نانگن ۽ وڃن جا ٻه ڏٺائين. اهو ڏسي، پنهنجي چادر ڦاڙي، اهي سوراخ
ڪپڙي جي ٽڪرن سان بند ڪيائين. ايئن ڪندي سندس چادر جا
ڪراختر ٿي ويا، پر اڃا به ٻه رهجي ويا. پوءِ انهن سوراخن تي
نهنجي پيرن جون ڪڙيون رکي، پاڻ سڳورن کي اندر سڏ ڪيائين. پاڻ
ڪريم جن جڏهن پيهي آيا، ته حضرت صديق رضه سندن مٿو مبارڪ
پنهنجي هنج ۾ رکيو، پر سوراخن تان ڪڙيون پري نه ڪيائين. ٿوري دير
کان پوءِ ٻنهي جهانن جي سردار کي نند اچي ويئي. حضرت ابوبڪر
صديق رضه جاڳندو رهيو. ڪا مهل ڪنهن جهڙي. هڪ ٻر مان نانگ
منهن ڪڍي حضرت صديق اڪبر رضه جي ڪڙيءَ کي ڏنگ هنيو؛ پر
سڄو صديق رضه ڪچيو پڇيو ڪونه، بلڪه ڪڙي مضبوطيءَ سان رکيون
ويٺو رهيو، ته متان پاڻ سڳورن جي نند ۾ خلل نه پوي. البت ڏنگ جي
سور کان سندس اکين مان ڳوڙها ڳڙي پاڻ ڪريم جن جي سنهن مبارڪ
تي پيا. پاڻ سڳورا نند مان جاڳي، حضرت صديق رضه کان ڳوڙهن جي
حقيقت معلوم ڪئي؛ جنهن سڄي ڳالهه ڪري ٻڌائي. پاڻ ڪريم جن
حضرت صديق رضه کان تمام گهڻو راضي ٿيا. اتي ويٺا، ۽ ڏنگ واري
جاء تي ڦيڻو وڌائونس، ته انهيءَ گهڙي درد دور ٿي ويو؛ ۽ حضرت
ابوبڪر صديق رضه نو بنو ٿي ويو.

ٻنهي جهانن جي سونهاري سردار جا اهڙا معجزا آهن. ان ٻاجهاري

حبيب ڪريم ﷺ جي هتان ڏک، ڏاکڻا ۽ ڏکندا ڏور ٿين ٿا. اها به روايت آهي، ته حضرت صديق رضه کي جيڪو ڏنگ لڳو هو، ان ۾ وري سور ڪونه پيو. مگر جڏهن حضرت سچي صديق رضه جي وفات جو وقت ويجهو آيو، ۽ ان وقت ڏنگ کي ٻارنهن ورهه ۽ ٽي مهينا گذريا هئا، تڏهن زهر پنهنجو اثر ظاهر ڪيو. اهوئي سندس رحلت جو سبب بڻيو. اهڙيءَ طرح کيس شهادت جو مرتبو حاصل ٿيو. حضرت ابوبڪر صديق رضه جو وڏو شان ۽ مرتبو آهي. ان جي واکاڻ ۾ ڪهڙو بيان ڪري ڪهڙو ڪجي.

ايڪونجاهون معجزو

حضرت نورالعالين ﷺ هجرت واري سفر ۾ غار ثور مان نڪري حضرت ابوبڪر صديق رضه سان گڏجي، مدينه منوره ڏانهن روانا ٿيا. پاڻ سڳورا حضرت ابوبڪر صديق رضه سان گڏجي ٽي راتيون (جمعو، ڇنڇر ۽ آچر جون راتيون) غار ۾ رهيا. مديني منوره ڏانهن هلندي، جڏهن ”قديد“ نالي ماڳ تي پهتا، تڏهن ڪافرن جو هڪ سردار ويجهو اچي ٿيو، جيڪو من ۾ مدي پائي نڪتو هو. ان جو نالو ”سراقه“ هو. جڏهن ٻن تن نيزن جي مفاصلي تي اچي پهتو، تڏهن حضرت ابوبڪر صديق رضه، پاڻ سڳورن کي عرض ڪيو، ته دشمنن مان هڪ ڪافر ڪاهيون پيو اچي، ۽ اچي ويجهو ٿيو آهي. ان تي ٻنهي جهانن جي سردار ڊاور جي درگاهه ۾ دعا گهري، ته اي منهنجا خالق ۽ مالڪ هي دشمن دفع ڪر. دعا وقت هي لفظ چيائون:

”اللهم اڪفنا بما شئت“

پنهنجي پرينءَ جي پچار، قادر ڪريم قبول ڪئي. سراقه جنهن گهوڙي تي سوار هو، اهو انهيءَ وقت زمين ۾ پيهجي ويو. جڏهن گهوڙو ۽ سندس سوار مرڻ لڳا تڏهن سراقه درد مان دانهون ڪري، پاڪارڻ لڳو ۽ چوڻ لڳو: ”اي محمد ﷺ ڪارڻي، اڙين جا اجها اچي رس. مون کان برابر بچڙايون ٿيون آهن، پر تون ٻاجهارو آهين، پنهنجي ٻاجهه ڪر. مان توبهه تائب ٿيان ٿو. تون منهنجون مٿايون مٿي، ۽ مهر جي نظر ڪر. ان تي حضرت هاشمي ﷺ ان جي حق ۾ دعا گهري. حرمت

سان حبیب کریم ﷺ جي سندس گهوڙو زمين مان نڪري آيو، پاڻ
 ڪريمن جو ادب ۽ احترام بجا آڻي پنهنجو لشڪر وٺي، پوئتي موٽي
 ويو. ان هوندي به هن اسلام قبول نه ڪيو. ان واقعي کان پوءِ به ڪيترا
 سال ڪفر ۾ رهيو. جڏهن پنهنجي جهانن جي سردار مڪو شريف فتح
 ڪيو، تڏهن سراقه به اسلام قبول ڪيو، ۽ صحابه ڪرام جي سٿ ۾
 شامل ٿيو.

پاڻجاهون معجزو

حضرت حبیب کریم ﷺ هجرت واري سفر ۾ مديني شريف ڏانهن
 وڃي رهيا هئا، تڏهن ڪجهه پنڌ ڪرڻ کان پوءِ ”ام معبد“ جي خيمي
 وٽان اچي لنگهيا، جيڪا سودو سلف رکندي هئي، ۽ وانهڙن کي
 وڪڻندي هئي. هوءَ ڪارڪون، ڪڻڪ ۽ گوشت وڪڻندي هئي. رستي تي
 سندس ٻه تنبو هئا. هڪ تنبو ۾ پاڻ سڳورن نهاريو، ته ان ۾ هڪ
 ڏهري پڪري بيٺي هئي، جيڪا نه گاهه کائي ٿي سگهي، ۽ نه وري هلي
 چلي ٿي سگهي. پاڻ ڪریم جن ام معبد کان پڇڻ فرمايو: ان پڪريءَ
 کي کير آهي؟ ان تي هن ورائيو ته هي ڏاڍي ڏهري پڪري آهي، منجهس
 نه هلڻ چلڻ جي سگهه آهي، ۽ نه ئي ٿڻن ۾ کير اٿس. پاڻ سڳورن ان
 عورت کي مرڪي چيو، ته امڙ جيڪڏهن موڪل ڏين، ته ان مان کير
 ڏهون. عورت عرض ڪيو ته منهنجو ماءُ پيءُ تو تان گهور وڃي،
 جيڪڏهن ان مان کير ڏهي سگهو ته منهنجي اوهان کي موڪل آهي.
 ان کان پوءِ پاڻ سڳورن ڏٺيءَ جي درگاهه مان دعا گهري بسم الله
 چئي پڪريءَ جي ٿڻن تي هٿ مبارڪ گهمايا. انهيءَ ئي مهل پڪري جا
 ٿڻ کير سان پرڃي آيا. بسم الله چئي کير ڏنائون، ته هڪ وڏو ٿانءُ
 کير سان پرڃي ويو. پوءِ جيڪي اتي موجود هئا انهن کي کير پياريائون
 پر پهريائين ”ام معبد“ کي پيئڻ لاءِ کير ڏنائون. سڀني کير پي ڏي
 ڪيو. ان کان پوءِ وري پهر ڏنائون، ۽ وٺو پري ”ام معبد“ کي ڏيئي
 اتان اسهيا.

جڏهن ”ام معبد“ اهو معجزو ڏٺو، تڏهن انهيءَ ئي مهل ڪلمو
 پڙهي مسلمان ٿي. ام معبد کان روايت آهي، ته اها پڪري اسان وٽ

گهڻا ورهيه هئي. حضرت عمر رضه جي زماني ۾، حضرت حبيب ڪريم
 ﷺ جي هجرت جي ارڙهين سال ڪير جي اثاڪ تي پيئي. ڏاڍين جا ٿن
 سڪي ويا ۽ انهن ۾ ڪير جو ڦڙو به ڪو نه هو. انهن ڏينهن ۾ به ان
 ٻڪريءَ جي ٿن ۾ ڪير هو ۽ اسين صبح سانجهيءَ ان مان ڪير ڏهندا
 هئاسون. ان جي ٿن مان ڪير ته نه ڪٿو، پر پاڻ ويران وڃي رهيو.
 نبي ڪريم ﷺ جا اهڙا معجزا آهن. جيتري به سندن ساراهه ڪجي،
 اها ٿوري آهي.

ٽيونجا هون معجزو

هڪڙي شخص وٽ هڪ ٻڪري هئي، پر اها اڃا ننڍي آئي هئي.
 يعني اها اڃا لڳ لائق نه ٿي هئي، ۽ نه ان تي ڪو ٻڪر پيڪيو هو. ان
 آئي جي ٿن تي حضرت جن هت مبارڪ گهمايا. ان کان پوءِ ان جو
 اوه ڪير سان پرڃي ويو، ۽ ڪير ٿن مان ٽمن لڳو. جيستائين ان کي
 ڏهندا نه هئا، تيستائين ان جي ٿن مان ڪير پيو وهندو هو.
 خالق پنهنجي خليل ﷺ سان ايڏا فضل ڪيا.

چوونجا هون معجزو

هڪڙو پوڙهو يهودي عبدالله بن سالم جي نالي حضرت حبيب
 ڪريم ﷺ جي مديني منوره ۾ تشریف فرما ٿين وقت خدمت ۾ آيو.
 هن اچي پاڻ سڳورن کان ٽي سوال پڇيا، ۽ چيائين نبين کان سواءِ ڪو
 ٻيو انهن جو جواب ڏيئي نه سگهندو. هڪ سوال هي آهي، ته قيامت جي
 پهرين نشاني ڪهڙي آهي؟ ٻيو هي ته بهشت ۾ ڪائڻ لاءِ پهريون ڪاڇ
 ڪهڙو هوندو؟ ٽيون سوال هي آهي، ته جيڪي ٻار ماءُ جي پيٽان چمن
 ٿا، انهن مان ڪهڙن جا مهاندا ماءُ تي ۽ ڪهڙن جا پيءُ تي ٿين ٿا، ۽
 انهن جو سبب ڪهڙو آهي؟ حضور ڪريم ﷺ کيس ٻڌايو، ته تنهنجي
 اچڻ کان اڳ ۾ حضرت جبرائيل مون کي انهن سوالن جا جواب ٻڌائي
 ويو آهي. هاڻي انهن جا جواب ٻڌ. پهرين سوال جو جواب هي آهي، ته
 اها نشاني هڪ ٻاهه جو آلو هوندو، جيڪو اوڀر کان پيدا ٿيندو، ۽
 ماڻهن کي اولهه ڏانهن ميڙي ويندو. ان کان اڳ ۾ ڪي ٻيون ننڍيون

نشانيون به نمودار ٿينديون، پر قيامت جي اچڻ جي وڏي نشاني اها هوندي.

ٻيو سوال بهشت جي پهرين کاڌي بابت آهي. اهو مڃي ۽ جو جيرو هوندو، جيڪو ڏاڍو لذيد هوندو. ڪتابن ۾ انهيءَ مڃي ۽ جو نالو ”بهموت“ آيو آهي. ٽيون سوال مهانڊن بابت آهي. ان جو جواب هي آهي، ته جيڪڏهن زال مڙس جي گڏ ڄاڻي ۽ وقت مڙس جو نطفو عورت جي نطفي تي غالب ٿيو، ته ٻار جو مهانڊو پيءُ يا ڏاڏنگ تي ويندو. جيڪڏهن عورت جو نطفو مرد جي نطفي تي غالب ٿيو ته ٻار جا مهانڊا ماءُ تي يا ناناڻن تي ويندا. شرح مسلم ۾ آيو آهي، ته عبدالله بن سلام رضه چيو ته نبي ڪريم ﷺ فرمايو، ته زال مڙس جي گڏ ڄاڻي ۽ وقت جيڪڏهن مرد جو نطفو اڳ ۾ نڪتو، ۽ عورت جو پوءِ نڪتو، ته اهڙيءَ حالت ۾ الله تعاليٰ جي قدرت سان پٽ پيدا ٿيندو. پر جيڪڏهن مڙس کان اڳ ۾ عورت جو نطفو نڪتو، ته قادر جي قدرت سان ڌيءُ ڄمندي.

جڏهن عبدالله بن سلام اهي تي جواب ٻڌا ته ڪلمو پڙهي مسلمان

ٿيو.

پنجونجا هون معجزو

جڏهن حضرت انس بن مالڪ ننڍو هو، تڏهن سندس والده ام سليم بنت ملحان کيس نبي ڪريم ﷺ جي خدمت ۾ وٺي ويئي. پاڻ سڳورن کي ان جي حق ۾ دعا ڪرڻ لاءِ عرض ڪيائين. مٿي مرسل ٻاجه مان ٻاجه ڀريل لفظن ۾ کيس هيءَ دعا ڪئي:

”اللهم بارک له في دينه و عمره و ماله و ولده“

يعني شال دين ۽ دنيا ۾ کيس برڪت پوي؛ وڏي حياتي ٿيس، ۽ مال ۽ اولاد جهجهو ٿيس.

ان دعا سبب حضرت انس بن مالڪ سان الله تعاليٰ وڏا ڪرم ڪيا. دين ۽ دنيا ۾ وڏي برڪت پيس. سئو ورهيه عمر ماڻيائين. تيهتر پٽ ۽ ستاويهه ڌيئر ٿيس. هڪ سئو باغ سندس ملڪيت هو، جنهن ۾ ڪيترائي وڻ ٻوٽا هئا. سڀ وڻ سال ۾ هڪ - ٻه ڀيرو ڦر ڏيندا هئا.

انهن مان ڪٿوريءَ جهڙي خوشبوءِ پئي ايندي هئي. اهي نبي ڪريم ﷺ جون نشانين آهن. الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ تي اڀر احسان ڪيا هئا. الله تعاليٰ سندن طفيل اسان کي هدايت نصيب ڪري.

چاونجاهون معجزو

جڏهن نبي ڪريم ﷺ جن پنهنجي صحابه ڪرام سان گڏجي، ڪافرن جو مقابلو ڪرڻ لاءِ بدر جي ميدان تي پهتا، اهو جمعي جو ڏينهن هو، ۽ رمضان جي ستاويهن تاريخ هئي. اهو ماڳ مڪي شريف ۽ مديني منوره جي وچ تي هو، ۽ ان تي اهو نالو هڪ ماڻهوءَ جي نالي پٺيان پيو هو، جنهن انهيءَ هنڌ تي ڪوهه ڪٺايو هو. ان ڪوهه کي به ”بدر“ چوندا هئا. اهو هنڌ مديني شريف کان چئن منزلن جي پنڌ تي هو. اتي مومنن ۽ ڪافرن جي وچ ۾ جيڪا جنگ لڳي، ان کي ”جنگ بدر“ سڏيو ويو.

انهيءَ ماڳ تي منزل انداز ٿيڻ کان پوءِ جنگ کان اڳ ۾ ئي پاڻ سڳورن پنهنجي صحابه ڪرام کي اهي هنڌ ڏيکاريا، جتي ڪافر قتل ٿيڻا هئا. پاڻ سڳورا اهي جايون ڏيکاريندا فرمائيندا ويا، ته هن هنڌ تي فلاڻو ڪافر ڪسندو، هن جاءِ تي فلاڻو ڪافر قتل ٿيندو. انهن جاين تي پنهنجي مبارڪ هٿ سان نشانينون ڪيائون. سڄي سردار اهو به ٻڌايو، ته سڀ کان پوءِ ڏينهن ۾ فلاڻا فلاڻا ڪافر هنن هنڌن تي قتل ٿيندا. لڙائيءَ ۾ پاڻ سڳورن جو چوڻ سچ ثابت ٿيو، ۽ اهي ڪافر، انهن ئي هنڌن تي قتل ٿيا، جن جي نشاندهي پاڻ سڳورن اڳ ۾ ڪئي هئي. الله تعاليٰ پنهنجي فضل ۽ ڪرم سان مومنن کي فتح ڏني. قرآن حڪيم ۾ آيو آهي.

ولقد نصر ڪم الله بيدر وانتر اذلة (آل عمران - ۱۲۳)

(۽ بيشڪ الله اوهان کي انهيءَ حالت ۾ جو اوهين بي زور هيو،

بدر ۾ سوڀ ڏني)

ستونجاهون معجزو

بدر جي جنگ ۾ ڪافرن جو تعداد گهڻو هو، ۽ مومنن جو ٿورو

هو. ڪافرن جو تعداد هڪ هزار هو، ۽ مومن تي سؤ تيرهن هئا. الله تعاليٰ مومنن جي مدد لاءِ ملائڪ موڪليا. پهريائين هڪ هزار ملائڪ آيا، جيڪي پوءِ وڌي تي هزار ٿيا، ۽ پوءِ وري وڌي پنج هزار ٿيا. هڪ ڪيپ ابلق گهوڙن تي سوار هئي. ان ڏينهن پاڻ سڳورن پنهنجي صحابه ڪرام کي ڏيکاريو، ته هي جيڪو مڙس گهوڙي جي واڳ جهليون بيٺو آهي، ۽ گهوڙي تي جنگ جا هٿيار اٿس، اهو حضرت جبرائيل آهي. جنگ هلندي هڪ مومن، هڪ ڪافر تي وڏي هيبت سان حملو ڪيو. ايئن ڪندي مٿي تي چهڪ جو سٽڪو ٻڌائين. ان سان گڏ گهوڙي جي هٿڪار ٻڌائين، جنهن کي سوار ڪاهيون ٿي آيو. اهو چئي رهيو هو: ”اقدام جيزوم“ (اي جيزوم، اڳتي قدم وڌاءِ). اهي لفظ ٻڌي ان مومن جان کڻي اوڏانهن نهاريو، ته پوئتان ڪافر ڪريل ڏٺائين. نڪ وڍيل هوس، ۽ منهن ۾ چهڪ جا ڪارا نشان هيس. ان کان پوءِ مومن پاڻ سڳورن وٽ اچي، اها حقيقت بيان ڪري ٻڌائي. حبيب ڪريم ﷺ فرمايو: اهو گهوڙو حضرت جبرائيل جو هو، جنهن جو ”جيزوم“ نالو هو. اهو سوار به حضرت جبرائيل جي مدد لاءِ آيو هو. اهڙيءَ طرح مومنن کي بدر جي جنگ ۾ فتح حاصل ٿي. وڏن ڪافرن مان ستر ڪافر قتل ٿيا، ۽ وڏا ستر ڪافر قيد ٿيا. ٻيا ٻيهي ڪونه سگهيا، ۽ ڀڄي ويا. سوڀ مالڪ سائين جي هٿ ۾ آهي، جنهن کي وٿيس تنهن کي ڏئي. هو چاهي، ته ٿورن کي، گهڻن تي غالب ڪري ٿو. قرآن حڪيم ۾ آيو آهي:

وما النصر الا من عند الله العزيز الحكيم. (آل عمران - ۱۲۶)

(۽ الله غالب حڪمت واري جي پار کان سواءِ ڪا مدد (ملڻي) نه آهي)

يعني فقط اهوئي مدد ڪرڻ وارو آهي.

انوجاهون معجزو

بدر جي لڙائي ۾ وڙهندڙ مومنن مان هڪ عڪاشه بن محسن به هو، جنهن جي ترار لڙائي ڪندي ڀڄي پيئي. هن پاڻ سڳورن جي خدمت ۾ اچي حقيقت بيان ڪئي. پاڻ سڳورن سندس هٿ ۾ ڪاٺيءَ جي پاڙ ڏني، ۽ فرمايائونس، ته اها اتان ڀڄي وڃي ان سان وڙهه. هن هٿ سان اها پاڙ

پيڳي، ته اها ترار وانگر ٿي پيئي. ان سان هو وڙهندو رهيو، ۽ ڪافرن کي ماريندو رهيو. اها ڪاٺيءَ واري ترار ڪيترا سال ان صحابيءَ وٽ هئي، ۽ جنگ ۾ اها ڪٽي وڃي وڙهندو هو. ان جو نالو ”عون“ رکيو هئائين.

اوڻهنين معجزو

حضور نبي ڪريم ﷺ جي هڪ صحابيءَ جو نالو عبدالله بن حش هو. هو پاڻ سڳورن جو پڦاٽ هو. جنگ احد ۾ هو پاڻ سڳورن سان ساڻ هو. جنگ هلندي، هن جي هٿ مان ترار هلي ويئي. ان تي پاڻ سڳورن کيس هڪ وڻ جي ٽاري هٿ ۾ ڏني. اها ڪاٺ مان بدلجي ترار ٿي پيئي. ان ترار جو نالو ”عرجون“ رکيائون. حضرت عبدالله ان ترار سان ڪيترائي دين جا دشمن ڪافر قتل ڪيا. حضرت عبدالله جيستائين جيئرو هو، تيستائين ترار وٽس هئي. سندس وفات کان پوءِ سندس پونئرن اها تلوار هڪ ترڪ کي ٻن سون دينارن ۾ وڪڻي ڇڏي. هڪ دينار سنڌ جي چئن روپين جي برابر آهي. سون جي قيمت سبب اهو اڳهه گهٽ وڌ ٿئي ٿو.

سنيون معجزو

جنگ بدر ۾ حضرت معاذ صحابيءَ جي پٽ عفراءَ کي، ابوجهل گهٽ ڪري، ٻانهن کان هٿ وڍي وڌو. ايتري قدر جو هٿ وڍجي ڪري پيو. هو پنهنجو هٿ ڪٽي، حضور ﷺ جي خدمت ۾ آيو. پاڻ سڳورن سندس هٿ وٺي، سنڌ سنڌ سان ملايو، ۽ ان جي مٿان پنهنجي پڪ مبارڪ لائي. انهيءَ گهڙي هٿ جڙي ويو، ۽ بلڪل صحيح سلامت ٿي ويو.

ايڪهنين معجزو

جنگ بدر ۾ حبيب بن يساق صحابيءَ کي، ڪلهي وٽ گهٽ رسيو، جيڪو هيٺ تائين هليو ويو. انهيءَ ڪري سندس ٻانهن ڌڙ کان ڌار ٿي وڃي ڪل تي بيٺي. نبي ڪريم ﷺ جن سندس ٻانهن ڪٽي جوڙ سان ملائي، ڦيٽو وڌو ته ٻانهن اُٿي جو اُٿي سڄي ٿي پيئي. ايتري قدر جو ٻانهن جي جوڙ جو نشان به مٽجي ويس. حضرت هاشمي ﷺ سان، الله

تعالیٰ ڪروڙين ڪرم ۽ فضل ڪيا آهن. سڀني جهانن ۾ سندس ئي مان
۽ مرتبو مٿانهون آهي؛

محمد ريقه يثفي من السقر
(محمد ﷺ آهي، جنهن جي وات جي لپ بيمارن کي بيماري جي لاءِ
شفا آهي.)

ٻاهنيون معجزو

حضرت حبيب ڪريم ﷺ جن ڪافرن سان مقابلي لاءِ احد جبل
ڏانهن آيا. احد جبل مديني منوره کان ٽن ڪوهن جي پنڌ تي اتر
اڀرندي جي وچ تي آهي. چنڇر ڏينهن ان جبل تي اچي لٿا. اها شوال جي
يارهين تاريخ هئي، ۽ پاڻ سڳورن کي مديني منوره ۾ رهندي ٽيون سال
ٿيو هو. دشمن ڪافر وڙهن لاءِ اتي پهچي ويا. سعد بن ابي وقاص کان
روايت آهي، ته آءُ انهيءَ هنڌ حضرت جن سان گڏ هوس. جنگ جي
ميدان ۾، ٻه مڙد بيٺل ڏٺا، جن مان هڪ پاڻ سڳورن جي ساڄي پاسي
کان هو ته ٻيو کاٻي پاسي هو. انهن جي مٿي تي صاف اڇيون چادريون
ويڙهيل هيون. انهن هڪل ۽ هيبت سان حملا ڪري، ڪافر قتل ٿي
ڪيا. اهڙن مهانڊن وارا مرد اسان اڳ ڪڏهن ڪونه ڏٺا هئا. پاڻ
سڳورن کان پوءِ خبر پيئي، ته انهن مان هڪ حضرت جبرئيل هو، ۽ ٻيو
ميڪائيل هو، جن کي الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ جي مدد لاءِ
موڪليو هو.

ٽيهنيون معجزو

احد جنگ ۾ حضرت رسول ڪريم ﷺ جو ڏند مبارڪ جنهن جي
هٿان شهيد ٿيو هو، ان جو نالو عتبه بن ابي وقاص هو، جيڪو سعد بن
ابي وقاص جو ڀاءُ هو. هن اسلام قبول نه ڪيو، ۽ ڪافر ٿي مئو. خدا
جي مٿس لعنت هجي، جو هن پاڻ سڳورن جو ڏند مبارڪ شهيد ڪري،
تمام ڪڏو ۽ ڪچو ڪر ڪيو. هن پاڻ کي ٻه خراب ڪيو، ۽ پنهنجي
اولاد کي به خوار ڪيو. ان جي اولاد توڙي اولاد جي اولاد کي ڏند
نڪرندائي نه هئا. توڙي جو وڏا ٿيندا هئا. تڏهن به ڏند نه نڪرندا هئا.

ايتري قدر جو ڪراڙا ٿي ويندا هئا، تڏهن به ڏند نه ڄمندا هين. هو توڙي جو مومن ۽ صالح ٻانهن هوندا هئا، تڏهن به ڏند اصل نه هوندا هين.

چوهنڻيون معجزو

حضرت نبي ڪريم ﷺ جي دشمنن مان هڪ ڪٿو ڪافر ابي بن خلف هو، جيڪو احد جي جنگ ۾ پاڻ سڳورن جي هٿان جهنم رسيد ٿيو. ان کي ڪنڌ تي حضرت جن جو پالو لڳو ۽ هو جهنم رسيد ٿيو. حضرت عبدالله بن عمر بن الخطاب ڳالهه ٿو ڪري، ته رات جو انهيءَ هنڌ وٽان اچي لنگهيس، جتي اهو ابي بن خلف مٿو پيو هو. اتي باهه ٻرندي ڏٺي، جنهن مان ڇييون ٿي نڪتيون. ان باهه ۾ هڪ شخص زنجيرن ۾ جڪڙيو پيو هو، ۽ دانهون ۽ ڪوڪون ڪري رهيو هو. چئي رهيو هو، ته اڄ ۾ پيو مران. اهو آواز ٻڌي آءُ اتي بيهي رهيس. ايئن ڪندي وري پيو آواز ٻڌي. ڪو ماڻهو چئي رهيو هو: متان ان کي پاڻي پياريو اٿو. اهو ابي بن خلف آهي، جنهن کي حضرت محمد ﷺ ماريو آهي، اهو دين جو دشمن آهي ان کي پاڻي نه پيارجو. حضرت عبدالله چوي ٿو، ته مون اهو واقعو اکين سان ڏٺو، ڪو خواب نه هو.

پنجهنڻيون معجزو

خندق واري جنگ وقت نبي ڪريم ﷺ کي مديني منوره ۾ آئي، پنجون سال ٿيو هو. هن جنگ ۾ جيڪي ڪافر مومنن سان وڙهڻ لاءِ آيا ٿي، اهي چار قبيلا هئا، هڪڙا قريش غطفان، ٻيا نصير قريظان ۽ ٻيا ڪافرن منهن ڪارن جو تعداد ڏهه هزار هو. پاڻ سڳورن کي جڏهن انهن جي حملو ڪري اچڻ جي خبر پيئي، تڏهن صحابه ڪرام کي گڏ ڪري، انهن سان صلاح مصلحت ڪيائون ته ڪهڙي نموني مقابلو ڪرڻ گهرجي. سلمان فارسي رضه چوڻ لڳو، ته اسان جي ملڪ ۾ رواج آهي، ته جنگ جي موقعي تي بچاءَ لاءِ شهر جي ٻاهران ڪڏ ڪنڀن ويندي آهي ته جيئن دشمن، سولائيءَ سان شهر تي حملو نه ڪري سگهي. بلڪه دشمن جو لشڪر ڪڏ پار ڪري، ته ان کي ختم ڪري سگهجي. پاڻ

سڳورن کي اها جنگي حڪمت عملي پسند آئي، ۽ صحابہ ڪرام کي فرمايائون، ته مديني جي ٻاهران ڪڏ ڪوٽيو، ته جيئن دشمن جي حملي وقت شهر جي حفاظت ٿئي.

ڪڏ ڪوٽيندي، ڪٿي ڪٿي جبل جا تمام سخت پٿر به نظر آيا، جن کي ٽڪڻ ڏاڍو ڏکيو هو. چنچور ۽ ٻيا اهڙا اوزار، جيڪي صحابہ ڪرام وٽ هئا، اهي ڪم ڪري نه ٿي سگهيا. اهو حال ڏسي پاڻ سڳورن واهولو وٺي، ڏاڍي زور سان انهن پٿرن کي هنيو، ته اهي پٿر چور چور ٿي، واريءَ مثل ٿي ويا. اهڙيءَ طرح ڪڏ ڪوٽڻ جو ڪم سولو ٿي ويو، ۽ ٿوري وقت ۾ پورو ٿيو.

نبي ڪريم ﷺ جي برڪتن ۽ فضيلتن جو ڪو حد حساب ٿي ڪونهي. سندن نوازشن ۽ رحمتن جو ڪاٿو ڪٿي ٿي نه ٿو سگهجي.

چاهڻيون معجزو

خندق واري جنگ جي موقعي تي، ڪڏ جي هن ڀر دشمن جو ڏهه هزار لشڪر اچي بيٺو. نبي ڪريم ﷺ جن ٽن هزار لشڪر سان ڪڏ جي پاسي اچي بيٺا. ٻنهي لشڪرن کي وڻي مهينو گذري ويو، پر ڪا وڏي جنگ نه لڳي. البت پٿر، پٿر ۽ تير ٻنهي طرفن پئي اڇلايا. ان کان پوءِ الله تعاليٰ ڪافرن جي مٿان وڏو طوفان موڪليو، جنهن ڪري ڪافرن جو وڏو جاني نقصان ٿيو. هڪ سياري جي رات، ٻيو سخت طوفان - ڪافرن جا چهه ڇڄي پيا. باهيون وسامي وين، منهن مٽيءَ ۽ ڌوڙ سان پرڄي وين، تنهن جا ڪير اڪڙجي وين، ۽ تنبو ڇڄي ڪري پين، ۽ مٿان پٿرن جو وسڪارو ٿيڻ لڳن. انهيءَ ئي گهڙيءَ ملائڪه به لهي آيا، جن تڪبيرون هڻي، ڪافرن کي نيزا ٿي هنيان. اها هيبت ڏسي ۽ ٻڌي ڪافر پوئتي وٺي پڳا. دليون دهلجي وين، ۽ پوءِ کان ايئن وٺي پڳا، جو سامان سڙو، مال ملڪيت به ڇڏي ويا. مومن سندن ڪڍ ڪاهي پيا، ۽ کين وڏو جاني ۽ مالي نقصان رسايائون. مومن سندن ڇڏي ويل مال ملڪيت ميڙي ڪڏ ڪيو. قادر ڪريم پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ سان اهڙا ڪرم ڪيا، ۽ فتح ڏني. هن آيت ۾ انهيءَ واقعي ڏانهن اشارو آهي:

فارسلنا عليهم ريحا و جنودالم تروها (الاحزاب - ۹)

(پوءِ مٿن واءَ کي موڪليو سون ۽ اوھان جي مدد لاءِ ملائڪن جا) اهڙا لشڪر بہ جن کي اوھان نہ ٿي ڏٺو)

ستھڻيون معجزو

جنگ خندق جي موقعي تي نبي ڪريم ﷺ جي حڪم موجب صحابہ ڪرام کڏ کوٽڻ جي ڪم کي لڳا ويا. ڏاڍو تيزيءَ سان ڏينھن رات کڏ کوٽڻ جي ڪم کي لڳا رھيا. نہ کاڌي سان مطلب هون. نہ پاڻيءَ سان. اڃ بک تي پيٽ تي پٿر پڌي ڪم ڪندا رھيا، ڇاڪاڻ جو هنن پنهنجو سر سام پنهنجي پرينءَ تان قربان ڪرڻ جو عزم ڪيو هو. جڏهن انهيءَ حالت ۾ تي ڏينھن گذري ويا، تڏهن جابر بن عبدالله صحابي، پاڻ سڳورن جي پنجن، ڇهن صحابن سان گڏ دعوت ڪئي. ننڍو چيلو هوس، اهو ڪئي ڪٿائين. جَوَن جو ڪاسو پينھاريائين، جيڪو اسان جي ٻن ٽوين جي برابر آھي. پاڻ ڪريم جن حضرت جابر جي گھر آيا ۽ پنهنجو لعاب مبارڪ اٿي ۽ گوشت ۾ وڌائون. حضرت جابر جي گھرواري سهيلاءَ بنت مسعود انصاري کي فرمائائون، تہ گھڻيون عورتون سڏي ماني پچائڻ لاءِ ويھار تہ ماني پچائين. هن ڪيتريون ئي عورتون سڏي ماني پچائڻ لاءِ ويھاريون. مانين پچڻ ۽ پوڙ رڌجڻ کان پوءِ پاڻ سڳورن سڀني ماڻھن کي سڏي ماني ڪرائي. پورا هڪ هزار ماڻهو هئا، جن کي ڏهن ڏهن جي ٽولي ڪري مانيءَ تي ويھاريو ٿي ويو. هڪڙي ڏهن چئن جي ٽولي ماني کائي ڍؤ ڪري اٿي ٿي، تہ وري ڏهن چئن جي ٻي ٽولي اچي ٿي ويئي. سڀ ماڻهو کائي ڍؤ ڪري ويا، پر ماني نہ کٽي، پاڻ بچي پيئي. خالق پنهنجي خليل ﷺ سان ايڏا ڪم ڪيا.

انهڻيون معجزو

خندق واري جنگ جي ڏينھن ۾، هڪ ڏينھن نيرڙي ٽيپھري اچي ٿي، پر اڃا نبي ڪريم ﷺ جن ٽيپھريءَ جي نماز نہ پڙهي هئي. آخر سانجهيءَ جو وقت اچي ٿيو، ۽ سج لهڻ تي آيو. انهيءَ مهل پاڻ سڳورن سج کي فرمايو، تہ تڪڙو نہ هل ۽ ٿورو ترس. انهيءَ تي سج اٿي بيھي ويو، ۽ پنهنجو تحرڪ بند ڪري ڇڏيائين، تان جو سڀني صحابہ ڪرام

وضو ڪيو، ۽ پاڻ سڳورن سان گڏجي ٽيپهريءَ جي نماز پڙهيائون.
اڻسائين سج هڪ هنڌ بيٺو رهيو، ۽ پوءِ غروب ٿيو.

اڻهٿريون معجزو

هجرت جي ڇهين سال نبي ڪريم ﷺ ابو رافع ڏانهن لشڪر ڪامرايو، جيڪو يهودي هو ۽ پاڻ سڳورن جو وڏو دشمن هو. هن ڪيل عهد پڳا هئا، ۽ وات مان ڪچا ويڻ ڪڍيا هئائين. جڏهن هن مومنن جي حملي جي خبر ٻڌي، تڏهن ڀڄي وڃي ڪنهن ڪوٽ ۾ لڪو. مومنن جو لشڪر رات جو ان ڪوٽ وٽ وڃي پهتو. عبدالله بن عتيق صحابي راتو رات ڪوٽ تي چڙهي اندر ڪوٽ ۾ وڃي پهتو. ڪافر، ننڊ ۾ ستو پيو هو، ته حضرت عبدالله وڃي مٿانئس ڪڙڪيو. سندس پيٽ ۾ زور سان اهڙي ترار هنيائين جو پٺيءَ کان وڃي نڪتس. ان کان پوءِ ترار جي ڌڪ سان ٻه ٽڪر ڪري ڇڏيائينس. ڪافر کي جهنم رسيد ڪري، ڪوٽ ٽپي ٻاهر ٿي آيو، ته چاڙهيءَ تان لهندي وقت سندس پير ترڪي پيو. سندس چنگه جو پٺيءَ وارو هڏو ڀڄي ٻه ٽڪر ٿي پيو. هو پنهنجي پڳل پٺي ٻڌي، ساڻين وٽ اچي کين سڄي حقيقت ٻڌائي. پوءِ سڀني گڏجي پاڻ سڳورن وٽ آيا، ۽ سڄي حقيقت بيان ڪيائون. حضور ڪريم ﷺ حضرت عبدالله کي چيو، ته اها چنگه ڊگهي ڪر. هن چنگه ڊگهي ڪئي، ته پاڻ ان هنڌ تي پنهنجو هٿ مبارڪ گهمايائون. انهيءَ ئي وير پٺيءَ وارو هڏو ڳنڍجي ويو، ۽ حضرت عبدالله نو بنو ٿي ويو. الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ کي ايڏا ته ڏيڄ ڏنا، جو انهن جو ڪو حد حساب ئي ڪونهي. اهڙي نور نبيءَ جي سدائين ساراه ڪرڻ گهرجي. رب ڪريم سندن مان مرتبو وڌايو آهي، ۽ سڀني کان وڌيڪ سونهارو ۽ خاصو خيرالوري ڪيو آهي. موليٰ پاڪ، اسان جي دلين ۾ انهيءَ سباجهي سائينءَ جي سک پيدا ڪر ۽ سڀني کي انهيءَ حبيب جي حب نصيب ڪر. آمين

رب پاڪ، مڙني مومنن کي بخش، ۽ انهن جون مدايون مڃ. هن دنيا مان اسان کي ڪلمي سان لڏاءِ. لا اله الا الله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم.

ستريون معجزو

هجرت جي ستين سال حضرت حبيب ڪريم ﷺ خير تي ڪام ڪئي. خير هڪ شهر هو، جنهن جي چوڌاري وڏا ڪوٽ هئا. ان کي وڏا اوچا ست قلعا هئا. اهو شهر، شام طرف مديني منوره کان چئن منزلن جي مفاصلي تي هو. ڪي ڏينهن اتي مسلمانن جو لشڪر لٽو پيو هو. ڪافرن جنگ شروع ڪئي، پر ڪافرن جو قلعو گهڻن ڏينهن کان پوءِ به اڃا فتح نه ٿيو هو. اتي حضرت رسول ڪريم ﷺ حضرت علي ڪرم الله وجهه جي پڇا ڪئي، ته ڪٿي آهي. صحابه ڪرام عرض ڪيو، ته سندس اکين ۾ تڪليف آهي. انهيءَ ڪري جنگ ۾ وڙهي نه ٿو سگهي. اهو ٻڌي پاڻ ڪريم جن فرمايو، ته مون وٽ وٺي اچوس. اتي صحابه ڪرام کيس پاڻ سڳورن جي خدمت ۾ وٺي آيا. پنهنجي جهانن جي سردار سندس مٿو کڻي پنهنجي هنج ۾ رکيو، ۽ پنهنجو لعاب مبارڪ سندس اکين ۾ وڌائون. ان سان گڏ حضرت علي رضه جي حق ۾ دعا گهريائون، انهيءَ ئي گهڙي سندس اکيون بالڪل ٺيڪ ٿي ويئون. حضرت علي رضه جيستائين حيات هئا، تيستائين وري پهر ڪين اکين ۾ تڪليف نه ٿي.

ايڪهٿريون معجزو

حضرت بي بي اسماء بنت عميس حضرت ابو بڪر صديق رضه جي گهرواري هئي. حضرت صديق رضه مان کيس هڪ فرزند هو، جنهن جو نالو محمد هو. جڏهن حضرت ابو بڪر صديق رضه جو وصال ٿيو، ته کيس غسل حضرت بي بي اسماء ڏنو. انهيءَ بي بي اسماء کان روايت آهي، ته جڏهن خير ۾ هئاسون، ته حضور ڪريم ﷺ جن ٽيپهريءَ جي نماز پڙهي، حضرت علي ڪرم الله وجهه جي هنج ۾ مٿو مبارڪ رکي لٽي پيا. انهيءَ وقت حضرت جبرئيل آيو، ۽ الله تعاليٰ جو پيغام اچي پاڻ سڳورن کي پهچايائين. ايئن ڪندي سج لهي سانجهي ٿي ويئي. جيئن ته پاڻ سڳورا، حضرت علي رضه جي هنج ۾ مٿو مبارڪ رکي لٽيا پيا هئا، انهيءَ ڪري حضرت علي رضه ٽيپهريءَ جي نماز نه پڙهي. ان هوندي به حضرت علي رضه ادب وچان ڪجهه به نه ڪڍيو. جڏهن حضرت

جبرئيل موتي هليو ويو، تڏهن حضور جن حضرت علي رضه کان پڇيو ته اوهان ٽيپهريءَ جي نماز پڙهي آهي؟ ان تي حضرت علي رضه جواب ڏنو، ته مون اڃا تائين ٽيپهريءَ جي نماز ڪونه پڙهي آهي. جيئن ته اوهان جو متو مبارڪ منهنجي هنج ۾ هيو ۽ وحيءَ جو وقت هو، انهيءَ ڪري مون چپ کڻي ڪئي، ۽ ڪجهه به نه ڪڇيو. ان تي پاڄهه پرئي مرسل مصطفيٰ ﷺ ڏٺيءَ جي درگاهه ۾ هٿ کڻي دعا گهري ته اي موليٰ، سج کي موٽائي آڻ، ته علي رضه ٽيپهريءَ جي نماز پڙهي. ان دعا جي ڪري سج موٽي آيو، ۽ حضرت علي رضه ٽيپهريءَ جي نماز پڙهي.

پاهتريون معجزو

حضرت حبيب ڪريم ﷺ جن ڏينهن ۾ خيبر ۾ هئا، انهن ڏينهن ۾ اتي پڪرين جو هڪ ڌنار هو، جيڪو حبشي هو، پر هڪ يهوديءَ جو غلام هو. سندس نالو ”اسلم“ هو. هن خيبر جي پاهران پڪريون ٿي چاريون، ته هن حضور نبي ڪريم ﷺ کي ڏٺو. هن کي پرينءَ جي پيشاني ۾ نبيءَ جو نور ظاهر ظهور ڏسڻ ۾ آيو. هن جي دل تي ڏاڍو اثر ٿيو، ۽ هڪدم ڪلمو پڙهي مسلمان ٿيو. ايمان آڻڻ کان پوءِ هن پاڻ سڳورن کي عرض ڪيو، ته مون وٽ ڪن ماڻهن جون پڪريون آهن، جيڪي آءٌ چاريندو آهيان. ان لاءِ آءٌ چاڪريان؟ منهنجي دل گهري ٿي، ته اوهان سان گڏ هجان، ۽ پلڪ به پري نه ٿيا پر منهنجي وڃڻ کان سواءِ پڪرين جو ڌڻ مالڪن کي ڪيئن رسندو. پاڻ ڪريم جن کيس فرمايو، ته تون پڪرين کي هڪالي ڇڏي پاڻهي وڃي مالڪن کي رسنديون. انهيءَ ڳالهه تي يقين رک ۽ دل ۾ وسوسو نه آڻ. پاڻ ڪريم جن جيئن کيس چيو، تيئن ڪيائين، ۽ پڪريون هڪالي ڇڏيائين. پڪريون پاڻهي وڃي پنهنجي مالڪن تائين پهتيون.

ٽيهتريون معجزو

جنگ خيبر ۾ سلمة بن اڪوع صحابيءَ کي جنگ ۾ ڪنهن ڪافر ڏک هنيون، جنهن ڪري سندس چنگهه پنيءَ وٽان پڇي پيئي. جڏهن

انهيءَ حالت جي خبر پاڻ سڳورن کي پيئي، تڏهن پاڻ سلامت وٽ هلي آيا. سندس پنيءَ تي هٿ مبارڪ گهمايائون، ۽ انهيءَ هنڌ تي ئي پيرا ڦيرو ڪيائون. انهيءَ ئي گهڙي چنگهه صحيح سلامت ٿي وئي.

چوهنريون معجزو

جڏهن پاڻ ڪريم جن جنگ فتح ڪرڻ کان پوءِ خيبر ۾ هئا، ته هڪ يهودي عورت زينب بنت حارث پڪريءَ جي گوشت ۾ زهر ملائي نبي ڪريم ﷺ کي هڏيو ڪري موڪلڻ جي رٿ رٿي. هن پڇا ڪئي، ته پاڻ سڳورن کي ڪهڙو گوشت پسند ايندو آهي. ان تي کيس معلوم ٿيو، ته کين پڪريءَ جي ران وارو گوشت پسند ايندو آهي. اهو معلوم ڪري هن پڪريءَ جي ران ۾ وِتر وڌيڪ زهر وڌو. جڏهن اهو هڏيو پاڻ سڳورن وٽ پهتو، تڏهن وٽن ٿورا صحابي هئا. انهن مان هڪ بشر بن براءُ هو. پاڻ سڳورن، صحابه ڪرام کي سڏي، کادو کائڻ تي ويهاريو. پهريان پاڻ سڳورن پڪريءَ جي ران کڻي گوشت کي چڪيو. بشر پڻ هڪ گرم ڀريو. پاڻ سڳورن گوشت چڪندي، صحابه کي فرمايو ته گوشت نه کائجو، ڇو ان ۾ زهر ملايل آهي. ان تي سڀني مومنن کادي مان هٿ کڻي ڪڍيا. پاڻ سڳورن زينب ڏانهن ماڻهو موڪلي کيس گهرايو، ۽ کيس صاف چيائون، ته تُو اهو ڪر ڇو ڪيو؟ ان تي هن سڀ سچي ڪئي، ۽ چيائين ته مون اهر ڪر ڄاڻي وائي ڪيو آهي. سوچيم، ته جيڪڏهن سچو نبي هوندو، ته ان کي ڪجهه به نه ٿيندو. پر جيڪڏهن ڳالهه ۾ فرق آهي، ته چٽي پونداسون. پاڻ ڪريم جن پنهنجي رحمت سان ان عورت کي گناهه بخش ڪيو، ۽ ان کي ڪابه تڪليف نه ڏنائون. اها هئي سباجهي سپرينءَ جي ڀاڄهه ڀري طبيعت، جنهن دشمنن جي دشمني به درگذر ڪئي. هو سڀني جهانن لاءِ رحمت آهن، ۽ سندن طبيعت ماڪيءَ کان به مٿي آهي.

جنهن بشر نالي صحابيءَ گوشت مان گرم کادو هو، اهو راهه رباني وٺي ويو، پر خالق پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ کي زهر جي ضرر کان

محفوظ رکيو. ان کان پوءِ ڪيترو وقت هن جهان ۾ تشریف فرما رهيا. صحيح حديث ۾ روايت آئي آهي، ته جڏهن پاڻ سڳورن جي وصال جو وقت ويجهو آيو، تڏهن زهر جو اثر ظاهر ٿيو. اهڙيءَ طرح الله تعاليٰ پنهنجي حبيب کي شهادت نصيب ڪئي. يعني پاڻ سڳورن کي نبوت ۽ شهادت جا رتبا گڏ مليا.

زينب بابت علمن ۾ اختلاف آهي. ڪن ڪتابن ۾ آيو آهي، ته جڏهن زينب کي پاڻ سڳورن جي خدمت ۾ آندائون، تڏهن هن دل مان دغا ڪڍي اسلام قبول ڪيو.

پنجهنريون معجزو

هڪڙن ڪارمنهن ڪافرن ڇا ڪيو، جو ٻڪري ڪهي، رنڌي، ان ۾ زهر ملائي، حضرت نبي ڪريم ﷺ ڏانهن تحفو ڪري موڪلايائون. پاڻ سڳورن اهو گوشت کائڻ لاءِ صحابه ڪرام کي گهرايو. ايئن ڪندي ٻڪريءَ جي گوشت ڳالهايو؛

لاتا ڪلوامني فاني مسمومة

(مون منجهان نه کائو، ڇاڪاڻ ته تحقيق مون کي زهر وارو ڪيو

اٿن)

اهو آواز ٻڌي هٿ ڪڍيائون، ۽ صحابه ڪرام کي به کائڻ کان منع

ڪيائون.

چاهنريون معجزو

هجرت جي اٺين سال نبي ڪريم ﷺ جن مڪي جي فتح لاءِ سنبهي هليا. رمضان مهيني جي ڏهين تاريخ مديني منوره مان آسھيا. اها ڳالهه مخفي رکيائون، ته فتح مڪي لاءِ وڃي رهيا آھيون. ان لاءِ ته متان مڪي جي ماڻهن کي خبر پئجي وڃي ۽ هو وڙهڻ لاءِ وڏي تياري ڪن. مڪي جي مسلمانن ۾ هڪ شخص حاطب بن ابي بلعت نالي هو، جنهن جا ڪڙم قبيلو مڪي شريف ۾ هئا. هن مڪي جي ماڻهن کي چئي لکي، ته

حضرت حبيب ڪريم ﷺ مڪو فتح ڪرڻ لاءِ ايڏانهن اچي رهيو آهي. هن اها چئي لکي هڪ عورت کي ڏني، جنهن جو نالو ساره هو ۽ قريش جي آزاد ڪيل هئي. حضرت جبرئيل سڄي حقيقت اچي پاڻ سڳورن کي ٻڌائي. پاڻ ڪريم جن حضرت علي ڪرم الله وجهه ۽ ڪن صحابن کي سڏي چيو ته اوهان فلاڻي باغ ۾ وڃو جيڪو مديني ۽ مڪي جي وچ تي آهي. اتي اوهان کي هڪ عورت ملندي جنهن کي حاطب جي لکيل هڪ چئي آهي؛ اها ڪانس وٺي اچو. هو حڪم موجب باغ ۾ پهتا، جتي کين هڪ عورت نظر آئي. ان کي چيائون، ته توکي جيڪو خط آهي، اهو ڪڍي ظاهر ڪر. عورت مڃي ئي نه. ان تي حضرت علي رضه ترار ڪڍي عورت کي چيو، ته ڪڍين ٿي چئي يا نه؟ عورت ڊڄي ويئي، ۽ پنهنجي سيند جي وارن مان خط ڪڍي ڏنائين. اهو خط وٺي اچي پاڻ سڳورن کي ڏنائون. خط پڙهي، حاطب کي سڏايائون. پاڻ سڳورن کيس فرمايو: خدا جي خوف کان نه ٿو ڊڄين، ۽ ههڙا ڪر ٿو ڪرين. انهيءَ خط لکڻ مان تنهنجو ڪهڙو مقصد هو؟ حاطب عرض ڪيو: يارسول الله! مون کي امان ڏيو. مون اهو خط انهيءَ لاءِ لکيو، جو اسان جا ڪڙم قبيلو مڪي ۾ آهن. منهنجو اهل عيال به اتي آهي. مڪي جي ڪافرن جي ڏاڍائيءَ کان هو ڊڄندا رهن ٿا. الله تعاليٰ کان سواءِ انهن جو ڪو به ڪونهي. انهيءَ ڪري ڪافرن جون همدرديون حاصل ڪرڻ لاءِ مون کين خط لکيو، ته جيئن هو منهنجي اهل عيال کي ڪو نقصان نه رسائين. انهيءَ مقصد لاءِ مون خط لکيو هو. ان ۾ فقط ايترو لکيو هو ته پاڻ سڳورا ايڏانهن سنڀرن پيا، ٻي ڪا مخالفت واري ڳالهه نه لکي هير. مون کان وڌي خطا ٿي آهي. اوهان مشفق مهربان آهيو. سڀاڃها سائين، منهنجون خطائون معاف ڪر. پاڻ ڪريم جن سندس خطا کي درگذر ڪيو، ۽ سندس گناهه بخشياون. ان وقت هيءَ آيت نازل ٿي:

يا ايها الذين آمنوا لاتخذوا عدوي وعدوكم اولياء (الممتحنة - ۱)

(اي ايمان وارو! منهنجي دشمنن ۽ پنهنجي دشمنن کي دوست

(ڪري نه وٺو.)

يعني اوهان ڪافرن کي دوست ڪري نه وٺو. هو اسان جا دشمن آهن، ۽ اوهان جا ويري آهن. انهيءَ وحيءَ جي اچڻ تي مومنن کي تسلي ٿي، ته جنهن ۾ حضرت رسول ڪريم ﷺ جي رضا آهي، ان ۾ رب جي رضا به آهي. ان موقعي تي حضرت عمر رضي الله تعالى عنه عرض ڪيو، ته اوهان جي اجازت هجي، ته حاطب جو سر ڌڙ کان ڌار ڪري ڇڏيان، جنهن نبي ڪريم سان نفاق ڪيو. پاڻ سڳورن فرمايو، ته حاطب نه نفاق ڪيو آهي ۽ نه دل ۾ دغا هيس. مگر سهو ڪئي اٿائين، جيڪا خدا بخشيندس. حاطب انهن مان آهي جيڪي جنگ بدر ۾ وڙهيا هئا. الله تعالى پنهنجي مهر سان بدر وارن جون مڌايون بخشي ڇڏيندو. ان تي حضرت عمر رضه جي اکين ۾ پاڻي پرڃي آيو، ته عاصين لاءِ پاڻ سڳورن جي ايڏي ته رحمت ۽ ڪرم آهي، جنهن جو ڪنڌي ڪنارو ئي ڪونهي.

ڪتابن ۾ آيو آهي، ته جيڪا عورت خط ڪيون ٿي ويئي، ان به ڪن ڏينهن کان پوءِ اسلام قبول ڪيو. الله تعالى پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ سان ايڏا ته ڪرم ڪيا آهن، جن جو حد حساب ئي ڪونهي.

ستهريون معجزو

نبي ڪريم ﷺ جن جڏهن مڪو فتح ڪرڻ لاءِ مڪي اچي پهتا، تڏهن رمضان جي ۱۹- تاريخ هئي، رمضان ۲۳ تاريخ خميس ڏينهن مڪو شريف فتح ٿيو، ۽ ڪافرن کي هميشه لاءِ شڪست آئي. پاڻ سڳورا مڪي ۾ سترهن راتيون رهيا. جڏهن مڪي کان هليا، تڏهن اهو چنڇر جو ڏينهن ۷-شوال هئي. مڪي کان هلي حنين پهتا. ”حنين“، مڪي ۽ طائف جي وچ تي مڪي کان اڀرندي طرف هڪ وادي آهي. اهو اڱاري جو ڏينهن شوال جي ڏهين تاريخ هئي، ۽ هجرت جو اٺون سال هو. هتي ڪافرن، مسلمانن جي لشڪر کي ڏٺو، ته گڏ ٿي وڙهڻ لاءِ

سنپري آيا. ان وقت مسلمان گهڻا هئا، ۽ ڪافر ٿورا هئا. مسلمانن جو لشڪر ٻارهن هزار هو، ۽ ڪافرن جو فقط چار هزار هو. جڏهن مومنن ڪافرن جو ٿورو لشڪر ڏٺو، ته چوڻ لڳا، ته اجهو ٿا ڪافرن کي ماري ختم ڪيون. پاڻ سڳورن سندن گفتگو ٻڌي فرمايو، ته وڏائي فقط واحد کي ئي جڳائي ٿي. اهڙي ڳالهه نه ڪجي، جيڪا مالڪ سائين کي نه وڻي. الله تعاليٰ بي پرواه آهي.

جنگ شروع ٿي جهت ئي نه گذري، ته ڪافرن زوردار حملو ڪيو، جنهن ڪري مسلمان بيهي نه سگهيا، سندن پير اڪڙي ويا، ۽ پٺ ڏئي ڀڳا. وڏائي ڪري ٿي چيائون، ته ڪافرن کي ماري ڀڄائي ڪينداسون، پر ان جي ابتڙ پاڻ ڀڄي ويا. جنگ جي ميدان ۾ فقط نبي ڪريم ﷺ، حضرت ابوبڪر صديق رضه، حضرت عمر رضه، حضرت علي رضه، حضرت عباس رضه ۽ ٻيا ڪجهه ماڻهو بيٺا رهيا. روايت ۾ آيو آهي، ته ڪل ڏهه ماڻهو هئا. ان وقت پاڻ سڳورا ”بيضاء“ نالي اٺ تي سوار هئا. حضرت عباس اٺ جي واڳ جهلي بيهي رهيو ۽ پاڻ ڪريم جن کي عرض ڪيائين، ته صحابه ڪرام کي سڏيو ته موتي اچن. ٻنهي جهانن جي سردار صحابه ڪرام کي سڏيو، ته موتي اچو. اهو آواز ٻڌي صحابه ڪرام موتي آيا ۽ صفون ٻڌي بيٺا. ان کان پوءِ نبي ڪريم ﷺ مٿيءَ مان مٺ ڀري، ان تي ”شاهت الوجوه“ (ڪئين منهن حيران ٿي ويا) لفظ تي پيرا پڙهيائون. پوءِ اها مٿيءَ مٺ ڪافرن ڏانهن اڇلايائون، جيڪا وڃي ڪافرن جي اکين ۾ پيئي. انهيءَ ڪري سندن اکين جي بينائيءَ تي وڏو اثر پيو. وڻ ٽڻ يا ڪو پٿر ٿي ڏنائون ته سمجهيائون ٿي ته ڪو سوار آهي. مطلب ته ڪڪ پن به هنن کي لشڪر تي نظر آيو. اهو ڏسي هو بيهي نه سگهيا ۽ وڻي ڀڳا. انهيءَ گهڙيءَ آسمان تان ملائڪ لهي آيا. ڪتابن ۾ آيو آهي، ته انهن جو تعداد پنج هزار هو. اهڙيءَ طرح الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ کي سويارو ڪيو. ٻنهي جهانن جي سردار جو شان بيان ڪرڻ، اسان جي وس کان ٻاهر آهي. ان ڪامل

اڪمل جي ڪرم جو ڪنڌي ڪنارو ڪونهي. انهيءَ فتح لاءِ قرآن شريف ۾ آيو آهي.

لقد نصر ڪم الله في مواطن كثيرة ويوم حنين (التوبة - ٢٥)

(بيشڪ الله اوهان کي گهڻن هنڌن ۾ سوڀ ڏني ۽ (پڻ جنگ) حنين

جي ڏينهن)

صحابه ڪرام ڏانهن متان ڪو گمان ڪريو، ته هنن مٺي مرسل کان پنهنجو ساهه پيارو ڪيو، ۽ پڇي ويا. مگر ان موقعي تي الله تعاليٰ پنهنجي ٻانهن کي اهو ڏيکاريو، ته الله تعاليٰ کان سواءِ ڪنهن کي به وڌائي ڪرڻ نه جڳائي، ۽ ٻيو هي، ته جيستائين الله تعاليٰ نه ٿو چاهي، ٻانهو ڪجهه به ڪري نه ٿو سگهي. وڏي لشڪر ۽ گهڻن گهوڙن سان فتح حاصل نه ٿي ٿئي، جيستائين مالڪ پنهنجي مهر ڪري سويارو نه ٿو ڪري.

انهن ٽيڙن معجزو

پاڻ سڳورا جڏهن طائف جي جنگ ۾ هئا، تڏهن هجرت جو اٺون سال هو. طائف هڪ ڳوٺ آهي، جيڪو مڪي شريف جي اوڀر ۾ مڪي کان ٽن منزلن جي پنڌ تي آهي. هتي مختلف قسمن جا ميوا ٿيندا آهن. حضرت ابراهيم عليه السلام جڏهن ڪعبو تعمير ڪيو، ته هيءَ دعا گهريائين:

رب اجعل هذا بلدا آمنا وارزق اهله من الثمرات (البقرة - ١٢٦)

(اي منهنجا پالڻهار، هن شهر (مڪي) کي امن جو هنڌ ڪري سندس

رهندڙن مان انهن کي ميون جي روزي ڏي.)

الله تعاليٰ پيغمبر جي دعا قبول ڪئي. مڪي کي امن جو شهر بنايو.

انهيءَ ئي دعا جي قبوليت جي نتيجي ۾ الله تعاليٰ مڪي شريف کان

ڪجهه مفاصلي تي طائف واري هنڌ کي سرسبز ۽ شاداب بنايو، ۽ ان ۽

ميوا اپايا، ته جيئن اهي ميوا مڪي جي ماڻهن تائين پهچي سگهن. قرآن

شريف ۾ آيو آهي:

اولر نمڪن لهر حرما آمنا يجبي اليه ثمرات كل شيء رزقا من
لدنا. (القصص - ۱۵۷)

(ڪين حرم ۾ امن سان نه ٽڪايو سون ڇا؟ جو ان ڏانهن سڀ
ڪنهن جنس جو ميوو پاڻ وٽان روزيءَ طور پهچائبو آهي.)
مطلب ته نبي ڪريم ﷺ جن مڪو فتح ڪري، حنين کان فارغ ٿي
طائف آيا. اتي ڪافرن سان جنگ جوٽيائون، جنهن ڪري طائف ۾
ڪجهه راتيون رهي پيا. هڪ رات، اٺ تي سوار ٿي، ڪنهن طرف ٿي
ويا، ته انهيءَ حالت ۾ ڪين نند اچي ويئي. اونداهيءَ رات ۾ اٺ پاڻ
مرادو هلندو رهيو، تانجو هڪ هنڌ اٺ جي سامهون پير جو وٺ اچي
ويو. ان کان اڳ ۾ جو اٺ اچي ان وٺ سان ٽڪرائجي، پير چيرجي به
ڦاڪون ٿي پيئي، ۽ وچان رستو ٿي ويو. انهيءَ لاءِ ته متان پاڻ سڳورن
کي ڪا تڪليف نه پهچي. پوءِ اٺ انهن ٻن ڦاڪن جي وچان لنگهي
ويو. الله تعاليٰ ان نشاني کي قائم رکيو، ۽ طائف ۾ انهيءَ پير جون ٻئي
ڦاڪون جدا جدا بيٺيون هونديون هيون. انهن مان ڪوبه ٿاري نه وڍيندو
هو، ۽ انهيءَ کي نبي ڪريم جي پير ڪري سڏيندا هئا. ۱۲۳هه تائين
اها پير سلامت هئي. ان کان پوءِ الله تعاليٰ جي حڪم سان اها پير شهيد
ٿي پيئي. ماڻهن ان جي ڪاٺ ٽڪر کڻي وڃي ان مان تسبيحون ۽ ٻيون
شيون ٺاهيون ۽ پاڻ سڳورن جي معجزن جي نشاني سمجهي، انهن کي
پاڻ وٽ سانڍيائون.

اٺاسيهون معجزو

حضرت نبي ڪريم ﷺ جو وڏو دشمن ابوجهل بن هشام هو. هو
پاڻ سڳورن کي تڪليف پهچائڻ لاءِ هر قسم جا حيل هلائيندو رهندو
هو، پر هو ڪڏهن به پنهنجي ان مقصد ۾ ڪامياب ڪونه ٿيو. هڪ
پيري هن ڏٺو، ته پاڻ ڪريم جن اڪيلا آهن ۽ نماز پڙهي رهيا آهن.
ٻيو ڪوبه ماڻهو وٽن ڪونهي. هن دل ۾ خيال ڪيو، ته واھ جو موقعو
ملي ويو آهي. سو ڇا ڪيائين، جو هڪ وڏو پٿر کڻي، پاڻ سڳورن جي

مٿان اڇلائڻ گهريائين. هن پٿر اڇلائڻ جي وڏي ڪوشش ڪئي، پر پٿر سندس هٿن مان ڪونه ڪريو، ۽ سندس هٿ ۾ ڄميو رهيو، تان جو نبي ڪريم ﷺ نماز کان فارغ ٿيا. اهڙيءَ طرح الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ کي پنهنجي امن ۽ حفاظت ۾ رکيو. ڪافر جو منهن ڪارو ٿيو، خدا جي مٿس لعنت هجي.

مالڪ سائين منهنجيون خطائون معاف ڪريءَ مدايون ميت.

اسيهون معجزو

۹- هجري رجب جي مهيني ۾ جنگ تبوك لڳي. تبوک هڪ ماڳ آهي، جيڪو مديني منوره کان چوڏهن منزلن جي پنڌ تي اتر طرف آهي. جيئن ته انهي هنڌ جنگ لڳي، انهيءَ ڪري ان کي ”جنگ تبوک“ سڏجي ٿو. انهيءَ جنگ ۾ سيڏي جي ڪوٽ ٿي پيئي، جنهن ڪري صحابه ڪرام بک کان پيٽن تي پٿر ٻڌا. اهڙيءَ حالت ۾ نبي ڪريم ﷺ کي اچي عرض ڪيائون ته موڪل ڏيو، ته اٺ ڪهي پيٽ قوت ڪريون. پاڻ سڳورن کين اجازت ڏني. ايئن ڪندي حضرت عمر رضه اچي عرض ڪيو ته يارسول الله ﷺ دعا گهرو، ته ثمر ۾ برڪت پوي ۽ وڏي. ان تي پاڻ ڪريم جن چر جي چادر پڪيڙي ۽ سڀني کي چيو ته پنهنجي کاڌ خوراڪ جون سموريون شيون هن ۾ اچي وجهو. ڪنهن مانيءَ ڳيو، ڪنهن ڪارڪن جي مٺ، ڪنهن ڪا ٻي شيءِ ان ۾ اچي وڌي. مطلب ته جنهن کي جيڪي ڪجهه هيو، اهو ظاهر ڪري ان ۾ وڌائون. کاڌ خوراڪ جون سڀ شيون جڏهن گڏ ٿيون، تڏهن به ايتريون ٿوريون هيون، جو هو سڀ ان مان پيٽ پري ڪائي نه سگهيا. اهو ڏسي پاڻ سڳورن دعا گهري ته اي منهنجا مالڪ هن ۾ برڪت وجهه. ان کان پوءِ سڀني کي چيائون ته اچو، اچي هن مال مان پنهنجا ٿانو پري وڃو. سڀني ماڻهن پنهنجا پنهنجا ٿانو ڀريا، تڏهن به اڃا مال بچي پيو. ان ڪري ماڻهو ان مال مان پنهنجيون جهوليون ڀرڻ لڳا. اهو ڏسي پاڻ ڪريم جن

مرڪيا ۽ ان وقت فرمايائون: جن به دل جي سچائيءَ سان ڪلمو پڙهيو
انهن کي باهه ويجهو نه ايندي. اهي آهن پنهنجي جهانن جي سردار جا
معجزا، ۽ پنهنجي امت تي پال پلايون آهن. ان شفيع روز حشر جي
سدائين ساراھ ڪرڻ گهرجي.

ايڪاسيهون معجزو

حضرت انس رضه کان روايت آهي، ته جڏهن حضرت حبيب ڪريم
ﷺ جو نڪاح بيبي زينب سان ٿيو، تڏهن منهنجي ماءُ ام سليم بنت
ملحانه ٽانو ۾ حيس وجهي، پاڻ سڳورن ڏانهن هڏيو ڪري موڪليو.
ان زماني ۾ عربن ۾ رواج هو، ته ڪارڪن ۾ گيهه ۽ پٺير وجهي، ان
مان ڪارڪن جون ڪوڪڙيون ڪڍي، هڪ طعام تيار ڪندا هئا جنهن
کي حيس چوندا هئا.

حضرت انس وڌيڪ روايت ٿو، ڪري ته ماءُ جو ڏنل هڏيو، (حيس
جي صورت ۾) کڻي اچي پاڻ ڪريم جن جي اڳيان رکيو ۽ عرض ڪيو،
ته منهنجي امڙ سلام چيا آهن ۽ چيو اٿس، ته اسان کي هي ٿورڙو هڏيو
ڏيندي شرم ٿو اچي. اسان کي گهڻو ڪجهه ڏيڻ گهربو هو، پر جيڪي
پڇي سگهيو، ان تي پاڻ ڪريم جن حضرت انس کي فرمايو، ته اهو
ٿانءِ اتي رک ۽ وڃي فقيرن، مسڪينن ۽ جيڪي صحابي گڏجني، انهن
کي هيڏانهن سڏي آءُ. حضرت انس رضه چوي ٿو ته ان حڪم موجب
ٻاهر وڃي جيڪي ماڻهو گڏيا، انهن کي سڏي آيس. هزار ماڻهو گڏ ٿي
ويا. پاڻ سڳورن ڏهن ڏهن جون توليون ٺاهي انهن کي فرمايو، ته ڏهه
ڏهه ماڻهو گڏجي ويهي، بسم الله چئي، هن کاڌي مان کائيندا وڃن.
هڪڙا ڏهه چڻا کائي ڍو ڪري ٿي ويا، ته وري ٻيا ڏهه چڻا اچي ٿي
کاڌي تي ويٺا. سڀ ماڻهو کائي ڍو ڪري ويا، پر اڃا ٽانو ۾ اوترو
حيس پيو هو، جيترو حضرت انس پهريائين آندو هو.

اهڙي سڀا جهي سائينءَ جي وصفن ۽ صفتن جي سدائين ساراھ ڪرڻ

گهرجي.

پياسيهون معجزو

جڏهن حضرت انس جو والد مالڪ وفات ڪري ويو، ته بي بي ام سليم حضرت ابوطلحہ سان نڪاح ڪيو. ڪجهہ ڏينهن گذرڻ کان پوءِ حضرت ابوطلحہ رضہ بيبي ام سليم کي چيو، ته گهر ۾ جيڪي هجيئي، اهو پڇاءِ، ته رسالت ماب ﷺ کي دعوت ڪارايون. بيبي صاحبہ کي گهر ۾ جيڪي ڪجهہ هو، ان مان چار پنج مانيون پڇي سگهيون. اهي مانيون ڪپڙي ۾ ويڙهي، حضرت انس جي هٿان ٻنهي جهانن جي سردار ڏانهن موڪليائين. حضرت انس جڏهن پاڻ ڪريم جن جي خدمت ۾ پهتو، ته ماڻهو گهڻا ۽ آندل مانيون ٿوريون ڏسي، لچارو ٿيو. حضور نبي ڪريم ﷺ کي ادب مان عرض ڪيائين، ته اوهان کي ابوطلحہ جي گهر دعوت آهي. اهو عرض ڪري، موٽي گهر ويو، حضور جن سڀني صحابين کي ساڻ ڪري، ابو طلحہ جي گهر ڏانهن روانا ٿيا. جڏهن گهر جي ويجهو آيا، تڏهن ابو طلحہ ام سليم کي چيو، ته اسان کي ايترو ڪاڌو ته ڪونهي، جو پاڻ سڳورن جي اڳيان رکون، ڇاڪاڻ جو پاڻ ڪريم جن سان ماڻهو گهڻا آهن. ٻنهي جهانن جي سردار ابو طلحہ جو اهو گفتو ٻڌي ورتو، ۽ ام سليم کي فرمايو، ته ڪو خيال نه ڪيو، جيڪي آهي، اهو کڻي اچو. بيبي صاحبہ وٽ جيڪي مانيون هيون انهن ۾ گيهہ وجهي، اٺي پاڻ سڳورن جي اڳيان رکيائين. پاڻ سڳورن ڏهن ڏهن ماڻهن کي هڪ وقت ڪاڌي تي ويهاريو. هڪڙا ڏهن جڻا کائي ڍو ڪري ٿي ويا، ته ٻيا ڏهن جڻا اچي ٿي بيٺا. اهڙيءَ طرح سمورا ماڻهو جيڪي پاڻ ڪريم جن سان آيا هئا، کائي ڍو ڪري ويا. روايت ۾ آيو آهي، ته ڪل اسي ماڻهو هئا. ابوطلحہ جي آڪهہ به ان مان ڪاڌو. ان هوندي به طعام پڇي پيو ۽ پاڙي اوڙي ۾ ڏياري موڪليائون.

ٽياسيهون معجزو

حضرت جابر بن عبدالله روايت ٿو ڪري، ته جڏهن منهنجو پيءُ

شهيد ٿي ويو ته ڪيترو قرض ڇڏي ويو. مون وٽ جيڪي ڪارڪون هيون، اهي آءٌ ڪڍي قرضدارن وٽ ويس. ۽ کين چيم، ته فوتيءَ هي ڪارڪون ڇڏيون آهن، جيڪي اوهان پاڻ به ورهائي ڪڍو. ان تي قرضدار چون لڳا، ته ڪارڪون تمام ٿوريون آهن، ان مان اسان جي ڏنل قرض جي پورٽ نه ٿي سگهندي.

اهو حال ڏسي آءٌ حضور جن وٽ ويس، ۽ عرض ڪيم، ته اوهان کي حال معلوم آهي. منهنجو پيءُ احد جي جنگ ۾ شهيد ٿي ويو. پويان مال ٿورو ۽ قرض گهڻو ڇڏيو اٿس. ان باري ۾ منهنجي مدد ڪرڻ فرمايو ۽ دعا گهرو ته جيئن قرض ادا ڪري سگهان. پاڻ سڳورن کيس فرمايو، ته ڪارڪن جون ڪوڙيون ٺاهي، مون وٽ اچ. هو ڪوڙيون ٺاهي پاڻ ڪريم جن وٽ آيو، پاڻ سڳورا ساڻس گڏجي ڪوڙين وٽ ويا، جتي ڪيترائي قرضدار ويٺل ڏٺائون. سڀ چئي رهيا هئا ته اسان کي پنهنجو قرض ملي.

پنهني جهانن جي سردار ڪوڙيون ڏسي، جيڪا وڏي ڪوڙي هئي، ان جي چوڌاري ٿي ڦيرا ڏيئي، ان تي چڙهي ويٺا. ان کان پوءِ جابر کي فرمايائون، ته قرضدارن کي سڏ ته اچي پنهنجو قرض وٺي وڃن. جڏهن قرضدار آيا، ته انهن کي فرمايائون، ته هن ڪوڙيءَ مان تانومتي ڪري، پنهنجي موڙي ڪڍي وڃو. سڀئي قرضدار پنهنجي پنهنجي موڙي ڪڍي ويا، پر ڪوڙي ڪونه ڪڍي. ان کان پوءِ به ڪوڙي جيتري هئي، اوتري ئي رهجي ويئي. جيڪي ننڍيون ڪوڙيون هيون، اهي به بچي پيئون. اڳ ۾ مون ايئن ٿي سمجهيو ته هڪ به ڪارڪ ڪونه بچندي، جيڪا آءٌ پنهنجي گهر ڪڍي ويندس. رڳو قرضدار راضي ٿين ته مون کي اطمينان ٿئي. هينئر ته وري اهو حال ٿيو، جو حبيب ڪريم ﷺ جي حرمت ساڻ سڀ سالهه رهجي ويئون. مٺي مرسل جي طفيل منهنجا سڀ ڏک ڏور ٿي ويا. صحيح بخاري ۾ آيو آهي، ته ”جابر“ جيڪي ڪارڪون مونائي گهر ڪڍي ويو اهي ماڻهيون ويون ته سترهن خوار ٿيون. اهڙيءَ طرح سڀاڻهي ساڻين

پنهجن پيارن کي نوازيو.

چوراسيهون معجزو

حضرت ابو هريره رضه کان روايت آهي، ته هڪ پيري ڏڪر پيو. مون وٽ ٿوريون ڪارڪون هيون، جيڪي ڪڻي نبي ڪريم ﷺ جي خدمت ۾ ويس، ته دعا ڪن ته انهن ۾ برڪت پوي. پاڻ سڳورن ڪارڪون ڳڻيون، ته اهي ايڪيه هيون. پاڻ ڪريم جن اهي ڪارڪون هٿ ۾ کڻي دعا گهري، ته الله تعاليٰ هنن ۾ برڪت وجهه. پوءِ اهي ڪارڪون مون کي ڏيئي، فرمائون، ته ڳوٺريءَ ۾ هي ڪارڪون وڃي وجهه. ضرورت موجب انهن مان ڪڍي کائيندا رهو. ڳوٺريءَ کي اوتجو نه. حضرت ابوهريره چوي ٿو، ته ان ڳوٺريءَ مان ڪارڪون ڪڍي کائيندا رهندا هئاسون، بلڪه ٻين ماڻهن کي به ڪڍي ڏيندا رهندا هئاسون. ڪارڪون ڪڏهن به ڪونه ڪٽيون، توڙي جو اسان ڏاڍي فراخديءَ سان ڪيندا واپرائيندا رهندا هئاسون. اندازو لڳايو، ته انهيءَ ڳوٺريءَ مان ٻه خرار ڪارڪون ڪڍي استعمال ڪيون هونديون سين. اها ڳوٺريءَ مون ساڻ کي وره هئي. حضرت عثمان رضه جي زماني ۾ جڏهن مديني منوره ۾ ڦر ٿي، تڏهن ان ڏينهن اها ڳوٺري به منهنجي هٿان هلي ويئي.

پنجاسيهون معجزو

بيبي ام مالڪ نالي هڪ صحابياڻي هئي، جيڪا گيهه جي دٻي آهي نبي ڪريم ﷺ کي تحفي طور ڏيندي رهندي هئي. پاڻ سڳورا گيهه لاهي، دٻي کيس موائڻي ڏيندا هئا. اها دٻي گهر اچي رکندي هئي، ته وري گيهه سان پنهنجو پاڻ ڀريل نظر ايندي هئي. گيهه ڪڍندي ڪم آڻيندي رهندي هئي، تڏهن به ان ۾ ڪا گهٽتائي نظر نه ايندي هئي. گهڻن سالن کان پوءِ ام مالڪ اها دٻي اونڌي ڪري اوتي. ان کان پوءِ وري دٻي گيهه سان ڪونه پري. ام مالڪ اها ڳالهه اچي پاڻ سڳورن جي خدمت ۾ عرض رکي. پاڻ فرمائون، ته جيڪڏهن دٻي اونڌي ڪري نه اوتين

ها، ته جيڪر هميشه گيه سان ڀريل رهي ها.

چها سيهون معجزو

نبي ڪريم ﷺ کي هڪڙي سواليءَ اچي ڪڻڪ جي تيهن کاسن جو سوال ڪيو، جيڪي کيس ڏنا ويا. اهي اڄ جي حساب سان پنڌرهن کاسا يا ان کان ٿورو مٿي ٿيندا. ان ڪڻڪ مان اهو سوالي پنهنجي اهل عيال سوڌو کائيندو رهيو ۽ مهمانن کي به کارائيندو رهيو. ان هوندي به ان ۾ ڪا گهٽتائي نه ٿيندي هئي. هڪ ڏينهن هن ڇا ڪيو جو ان ڪڻي مياڻين، ته پورو تيه کاسا ٿيو. ان کان پوءِ اهو اناج وري نه وڌيو. پوءِ اها ڳالهه اچي پاڻ سڳورن کي ڪري ٻڌايائين. پاڻ ڪريم جن فرمائيس، ته جيڪڏهن اناج مٿين نه ها ته ڪڏهن به ڪونه ڪئي ها.

ستاسيهون معجزو

حضرت سمرة بن جندوب رضه کان روايت آهي، ته هڪ ڀيري مون ڪنهن رڌل گوشت جو پيالو نبي ڪريم ﷺ ڏانهن تحفي طور موڪليو. پاڻ سڳورن صحابه ڪرام کي سڏي، اهو گوشت کائڻ تي ويهاريو. صحابه ڪرام جون ڏهن ڏهن جون ٽوليون ٺاهيائون. هڪڙي ڏهن چئن جي ٽولي کائي ڍڙ ڪري ٿي اٿي، ته وري ٻي ڏهن چئن جي ٽولي اچي ٿي ويئي. سانجهيءَ تائين ماڻهو ان پيالي مان گوشت کائيندا رهيا، پر پوءِ به پيالو اوتري جو اوترو رهيو.

اناسيهون معجزو

حضرت عبدالرحمان بن ابوبڪر صديق رضه کان روايت آهي، ته هڪ ڀيري نبي ڪريم ﷺ سان سفر ۾ گڏ هئاسون. ان سات ۾ هڪ سؤ تيه ماڻهو هئا. پاڻ ڪريم جن ڪڻڪ جو هڪ کاسو آڻائي پينهاريو، ۽ مانيون پچائڻ لاءِ چيائون. ٻي پاسي کان هڪ ٻڪري آڻائي، ذبح ڪيائون. ان جو جيو ترڙيائون. پوءِ ان مان ٽڪر ڪئي سيني کي ڏيندا ويا، تان جو سيني هڪ سؤ تيهن ماڻهن کي ٽڪر ٽڪر اچي ويو.

مطلب ته سڀني کي پاڻو ملي ويو.
 مانين پڇڻ ۽ گوشت رڌجڻ کان پوءِ، اهو گوشت ٻن ٽانئون ۾
 وڌائون. پوءِ صحابه ڪرام ٻن حصن ۾ ٿي، ماني کائڻ وينا. سڀني ماني
 کائي ڍو ڪئي. ان کان پوءِ به پيالن ۾ گوشت بچي پيو، جيڪو اسان
 پاڻ سان کنيون، ته وات تي ڪرايندو.

اٺانويهون معجزو

حضرت ابوهريره رضه روايت ٿو ڪري ته هڪ پيري رسالت مآب ﷺ
 مون کي فرمايو، ته سڀني اهل صفه وارن کي سڏي اچ. حڪم موجب
 سڀني کي وڃي سڏي آيس، جيڪي گل چار سو صحابي هئا. پاڻ
 سڳورن انهن جي کائڻ لاءِ هڪ پيالو آڻي رکيو. سڀني کائي ڍو ڪيو، ان
 کان پوءِ به پيالو اوترو جو اوترو ٿي هيو. البت ان تي آڱرين جا نشان
 نظر ٿي آيا. مطلب ته الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ سان ڪروڙين
 ڪرم ڪيا.

نويهون معجزو

حضرت علي ڪرم الله وجهه ڪا روايت آهي ته هڪ پيري نبي ڪريم
 ﷺ پنهنجي ڏاڏي پوٽن يعني عبدالمطلب جي اولاد کي دعوت تي سڏيو.
 اهي گل چاليهه جڻا هئا. هڪ ٽويو ڪڻڪ جو پچارائي، انهن جي آڏو
 رڪارايائون. هو گهٽ-ڪاڻڪ هئا، ان هوندي به هو ڍو ڪري کائي
 اوباري اٿيا. پاڻي به ڍو ڪري پيئائون. ان کان پوءِ به ڪاڌو ۽ پاڻي
 اوتري جو اوترو بچيل نظر آيو. ڇڻ ته ڪاڌي ۽ پاڻيءَ کي ڪنهن ڇهيو
 ٿي نه هو.

ايڪانويهون معجزو

حضرت انس رضه کان روايت آهي، ته هڪ پيري رسالت مآب ﷺ
 سان سفر ۾ ساڻ هئاسون. ڪٿي به پاڻي نظر ڪونه ٿي آيو، تان جو
 تپهريءَ جو وقت اچي ٿيو. پاڻ سڳورن لاءِ ٿورڙو پاڻي بچائي رکيو

هيوسون، جيڪو آئي پاڻ ڪريم جن جي اڳيان رکيوسون. اهو ٿانوءَ
 ننڍو ۽ سوڙهي منهن وارو هو، جنهن ۾ سولائي سان هٿ پئجي نه ٿي
 سگهيو. ان ۾ پاڻي به ٿورو هو. پاڻ سڳورن ان ٿانءَ تي هٿ مبارڪ
 رکي، صحابه ڪرام کي سڏ ڪندي فرمايو،
 حي علي الوضوء والبركة من الله

يعني سڀني اچو وضو ساريو، الله تعاليٰ پاڻيءَ ۾ برڪت وجهندو. ان
 کان پوءِ سڀني صحابه ڪرام وضوءَ لاءِ سنڀري آيا. حضرت انس رضه
 چوي ٿو، ته مون ڏٺو، ته ٻنهي جهانن جي سردار جي آڱرين مان پاڻي
 نار ڪيون ٿي وهيو. ڏسو، ته ٻنهي جهانن جي سردار ڪائنات جي
 ڪارڻيءَ سان قادر ڪريم ڪيڏا نه ڪرم ڪيا.

پيانويهن معجزو

حضرت جابر رضه روايت ٿو ڪري، ته سن ۶ - هجري، ذوالقعد
 مهيني ۾ نبي ڪريم ﷺ جن پنهنجي صحابه ڪرام سان ”حديبيه“ جي
 هنڌ تي اچي رسيو. ”حديبيه“ مديني شريف کان الهندي طرف ٻارهن
 ڪوهن جي پنڌ تي هڪ ماڳ آهي. پاڻ سڳورا جڏهن اتي پهتا، ته
 ڪافر، جنگ ڪرڻ جو قصد ڪرڻ لڳا. پاڻ ڪريم جن حديبيه ۾
 ڪجهه راتيون رهي پيا. اتي رهندي پاڻي کڻي ويو، ۽ وضو ڪرڻ توڙي
 پيئڻ لاءِ پاڻي ڪونه بچيو. جيڪي ڪوھ هئا، اهي کڻي ويا. پاڻ سڳورن
 رکوي مان وضو ٿي ساريو. ”رڪوو“ ڪونئري جهڙو ٿيندو آهي، ۽
 چمڙي مان ٺهيل هوندو آهي. ان وقت ماڻهن اچي پاڻ سڳورن کي پاڻي
 جي اڻ هوند جي ڳالهه ڪئي. ان کان پوءِ پاڻ ڪريم جن رکوي تي
 هٿ رکيا، ته سندن آڱرين مبارڪن مان پاڻي نار ڪري وهڻ لڳو. سڀني
 صحابه ڪرام ان مان ڏٺو ڪري پاڻي پيئو ۽ وضو ساريو. حضرت جابر
 رضه چوي ٿو ته ان موقعي تي ۱۵۰۰ ماڻهو هئا.

ٽيانوبهون معجزو

نبي ڪريم ﷺ جن جڏهن تبوك ۾ آيا، ته اتي پاڻي ڪونه هو. ڏينهن به ڏاڍا گرم هئا، سو صحابه ڪرام کي ڏاڍي اڃ لڳي. پوءِ اچي پاڻ سڳورن کي اهو حال ٻڌايائون. پاڻ ڪريم جن پنهنجي بڻيءَ مان تير ڪڍي کين ڏنو، ۽ فرمايائون ته الله تعاليٰ جو نالو وٺي اهو تير وڃي زمين ۾ کوڙيو. تير کوڙڻ سان پاڻي اٿلي اوتون ڪري نڪرڻ لڳو. سڀني ڍڙ ڪري پاڻي پيتو ۽ وضو ڪيو. ان موقعي تي ٽيهه هزار ماڻهو، ٻارهن هزار گهوڙا ۽ ٻارهن هزار اٺ هئا. ماڻهن کان سواءِ جانورن به ڍڙ ڪري پيتو.

چورانوبهون معجزو

حضرت ابوقتاده کان روايت آهي ته نبي ڪريم ﷺ سان هڪ سفر ۾ گڏ هئاسون. هڪ ڏينهن پاڻ سڳورن فرمايو، ته اڃ واٽ تي پاڻي ڪونه ملندو. انهيءَ ڪري تڪڙا تڪڙا هلندا رهو، ۽ وڪ وڌائيندا رهو. اهو حڪم ٻڌي سڀئي تڪا تڪا هلندا رهيا، ۽ نمازن کان سواءِ ٻي ڪابه ساهي نه ڪيائون. اهڙي نموني هلندا اچي اڌ رات جو هڪ هنڌ منزل ڪيائون. سامان رکي سمهي پيا، ته ننڊ اچي وين. تان جو صبح جي نماز ويراڻيا، ۽ تيمر ڪري، صبح جي نماز پڙهيائون. ان کان پوءِ وري اتي پنڌ پيا. پيپهريءَ تائين پنڌ ڪندا رهيا. اتي ڏينهن به اچي تنو، ۽ پاڻي به گڻو. رڻ پٽ لڳو پيو هو، ۽ پري پري تائين پاڻيءَ جو ڪوبه نشان پتو ڪونه هو. پيو ته پاڻي ڪونه هو، فقط هڪ ڪونٺري ۾ ٿورو پاڻي هو، جيڪو اسان آنحضرت ﷺ جي وضوءَ لاءِ کنيون هو. پاڻ ڪريم جن سڀني صحابه ڪرام کي سڏيو، ۽ مون کي فرمايائون، ته هن ڪونٺري مان کين پاڻي پيار. مان پاڻي پياريندو ويس، تان جو سڀني پاڻي پي ڍڙ ڪيو. پر پاڻ سڳورن ۽ مون اڃا تائين پاڻي ڪونه پيتو هو. ان کان پوءِ پاڻ ڪريم جن مون کي پاڻي پياريو، ۽ پوءِ پاڻ پاڻي

پيتائون.

حبيب ڪريم ﷺ سان الله پاڪ جا ايڏا ته فضل ۽ ڪرم آهن، جو انهن جو ڪو ڪنڌي ڪنارو ئي ڪونهي. واحد سائن جيڪي وڙ ڪيا آهن، انهن جو چيهه ئي ڪونهي. رسول الله ﷺ جي جن دامن ورتي، انهن کي سنئين واٽ ملي. هو بي واهن جا واهرو، بي سهارن جا سهارا ۽ اڀوجهن جا رهنما آهن.

پنجانبهون معجزو

حضرت انس رضه کان روايت آهي، ته هڪ پيري سن ۹ - هجري ۾ مينهن ڪونه پيو، انهيءَ ڪري ڏاڍو ڏڪر پيو. بنيون ٻارا سڪي ٺوٺ ٿي ويا. ماڻهو ۽ جانور پاڻيءَ لاءِ وڙ وڙ ڪري واجهائي رهيا هئا. انهن ڏينهن ۾ جمعي ڏينهن رسالت مآب ﷺ خطبو پڙهي رهيا هئا، ته ائين ڪندي هڪ اعرابي خارجه بن حصن اچي عرض ڪيو، ته سڀين ڀرين سونهارا ۽ سڀاجها سائين، ملڪ ۾ ڏاڍو ڏڪر آهي، ۽ ماڻهو ڏاڍي ڏڪ ۽ ڏولائي ۾ آهن. ڪارڻي ڪو ڪرم ڪريو. ڪا ٻاجهه ڪريو، ته ڏيهه تان ڏولائو لهي. ڏٺيءَ در دعا گهرو، ته مينهن وسي، ته سڪر سٿائو ٿئي. پاڻ سڳورن خطبي جي وچ ۾ هٿ ڪڍي دعا گهري، اي مولائي پاڪ مينهن وساء، ته سرسبزي ٿئي. تون ٻاجهارو آهين، سڀني کي تنهنجو ئي آسرو آهي. دعا کان اڳ ۾ نه جهڙ هو، ۽ نه ڪو ڪڪر ئي نظر ٿي آيو. دعا گهرڻ کان پوءِ هڪدم جبلن جيڏا ڪارا ڪڪر آسمان ۾ ڊوڙندا نظر آيا. پاڻ سڳورا اڃا منبر تي بيٺا ئي هئا، ته زوردار مينهن وسڻ لڳو. حضرت انس رضه چوي ٿو، ته مون پاڻ ڪريم جن جي ڏاڙهي مبارڪ مان مينهن جا ڦڙا ڪرندا ڏٺا. ست ڏينهن مينهن وسندو رهيو. سڄو هفتو سج ڏسڻ ۾ ڪونه آيو.

اهڙيءَ حالت ۾ پيو جمعو آيو. پاڻ سڳورا جمعي جو خطبو پڙهي رهيا هئا، ته وري اهو اعرابي آيو. زاريون ڪري عرض ڪرڻ لڳو، ته اي

الله جا رسول، دعا گهرو ته مينهن بند ٿئي. گهڻي مينهن جي ڪري گهرن جون پٽيون ڪري پيئون آهن، ٻنيون ٻڏي ويئون آهن، مال متاع ۽ ماڻهو ششدر آهن. اهو ٻڌي پاڻ ڪريم جن هٿ ڪڍي دعا گهري :

اللهم حوالينا ولا علينا

(الله سائين، اسان جي آس پاس مينهن وسندو رهي پر في الحال اسان

تي نه وسي)

يعني الله سائين، اسان تي مينهن وسائڻ هاڻي بند ڪر. ائين چئي ڪڪرن ڏانهن آگر جو اشارو ڪيائون. هڪدم ڪڪر ٽڙي پڪڙي هليا ويا. سج نڪتو، ۽ نواڻي ٿي ويئي. البت شهر کان پري وادين ۾ سڄو مهينو مينهن وسندو رهيو، جنهن ڪري سڄيون، سڪڻيون ۽ سڪيون واديون پاڻيءَ سان ڀرجي ويئون. ان کان پوءِ جيڪو به ٻاهران آيو ٿي، ان چيو ٿي ته ڏاڍو مينهن وسيو آهي. رب ڪريم پنهنجي حبيب ڪريم سان ايڏا پال پلايا.

جهانوبهون معجزو

حضرت عمر بن خطاب رضي الله تعالى عنه کان روايت آهي، ته هڪ پيري نبي ڪريم ﷺ سان سفر ۾ گڏ هئاسون. ڪافرن سان جنگ ٿي هلي. ان حالت ۾ ڏينهن اچي تنو. انهيءَ هنڌ تي پاڻي به ڪونه هو. انهيءَ ڪري اڃ ۾ ماڻهو ۽ جانور سڪي سوڙها ٿيا. سڀني کي اڃ ڏاڍو ستايو. اهو حال ڏسي حضرت صديق اڪبر رضه پاڻ سڳورن کي اچي عرض ڪيو، ته يارسول الله، ڏٺيءَ در دعا گهرو، ته پنهنجي ڪا مهرباني ڪري، ماڻهو ڏاڍا پریشان آهن. اهو ٻڌي نبي ڪريم ﷺ هٿ ڪڍي دعا گهري، اڃا هٿ مٿي ٿي هين، ته مينهن وسڪارو ڪري وسڻ لڳو. انهيءَ ڪري واديون ڀرجي ويئون. صحابه ڪرام پنهنجا ٿانو پاڻيءَ سان ڀريا، ۽ ڍؤ ڪري پاڻي پيائون. البت لشڪر واري حد کان ٻاهر مينهن ڪونه وسيو.

ستانوبهون معجزو

حضرت قتاده بن نعمان صحابي چوي ٿو، ته هڪ پيري مون اچي نبي
ڪريم سان سومهائيءَ جي نماز پڙهي. رات ڏاڍي اونداهي هئي. پاڻ
سڳورن وٺ جي تاريءَ جي ڪاٺي ڏئي، مون کي فرمايو ته هيءَ ڪاٺي
پاڻ سان کنيون وڃ. هن ۾ ڏم ڏيئا اڳيان ۽ ڏم ڏيئا پويان ڀرندا
رهندا. انهن جي روشنيءَ ۾ واٽ ورتيون وڃي گهر پهچ. جڏهن گهر
گهرندين ته توکي اونداهي نظر ايندي، ان کي هيءَ لٽ هٿجانءِ. اهو
شيطان هوندو. هو ڪاٺي وٺي هليو، ته ايئن ئي ٿيو، جيئن پاڻ سڳورن
فرمايو هو. گهر گهريو ته اونداهي نظر آيس، ان کي لٽ هنياڻين، ته
شيطان ڀڄي ويو.

انانوبهون معجزو

هڪ پيري حضرت عبادة بن بشر ڪنهن ڪم لاءِ نبي ڪريم ﷺ
جي خدمت ۾ آيو. ساڻس گڏ اسيد بن حصير به هو. سندن گهر ڪجهه
پريرو هئا. جڏهن موڪلائي هليا ته رات ٿي ويئي. رات به اونداهي هئي.
جڏهن گڏجي ٻاهر نڪتا ۽ پنهنجن پنهنجن گهرن ڏانهن وڃڻ لڳا، ته
اونداهي رات جي ڪري رستو هٿ نه ٿي آيو. ائين ڪندي، سندن لئين مان
هڪ لٽ مان روشنائي نڪرڻ لڳي. انهيءَ جي سوجهري تي رستو وٺي
هلڻ لڳا. واٽ تي به رستا ٿي نڪتا. هڪڙي کي هڪ رستي سان وڃڻو
هو ۽ ٻئي کي ٻي سان. اهڙيءَ حالت ۾ الله تعاليٰ جي قدرت سان ٻيءَ لٽ
مان به روشني نڪرڻ لڳي. پوءِ هر ڪو پنهنجي پنهنجي لٽ جي روشنيءَ
تي وڃي گهر پهتو. اهو به مٺي مرسل جو معجزو آهي، جنهن جي طفيل
جهانن ۾ روشنائي ٿهلي.

نوانوبهون معجزو

حضرت حبيب ڪريم ﷺ هلندا هئا، ته ڪڪر چانو ڪري ساڻن گڏ

هلندو هو. جيڪڏهن هلندا هئا، ته ڪڪر به گڏ هلندو هو، جيڪڏهن
بيهي رهندا هئا، ته ڪڪر به چانو ڪري بيهي رهندو هو. الله تعاليٰ
پنهجي حبيب ڪريم ﷺ سان ايڏا ڪرم ڪيا.

معجزو ستون

نبي ڪريم ﷺ جو پاڇو ڪڏهن به پٽ تي ڪونه پيو، ۽ نه ڪڏهن
سندن جسر اطهر تي مڪ ئي ويٺي، نه سندن وارن مبارڪن، ڪپڙن ۽
چادرن ۾ جونءَ پيئي، ۽ نه کين مچر ئي چڪ پاتو. سندن ڪپڙا ۽
چادرون ميريون نه ٿيون، ۽ نه سندن جسر اطهر کي ڪا ميرم ئي لڳي.
مطلب ته سپرين هر طرح سونهارا هئا.

ڪتاب ”مواهب“ ۾ آيو آهي، ته هڪ پيري حضور نبي ڪريم ﷺ
حضرت انس جي ماءُ ام سليم جي گهر ستل هئا. حضرت ام سليم حج
شريڪ هجڻ جي ڪري سندن محرم هئي. ننڊ ۾ پاڻ سڳورن جي
جسر اطهر تي پگهر جا ڦڙا نمودار ٿيا. پگهر مبارڪ ۾ ڪتوريءَ کان
به وڌيڪ خوشبوءِ هئي، ۽ جنهن سڄي گهر کي واسي ڇڏيو. اهو ڏسي
حضرت بيبي ام سليم هڪ شيشي کڻي آئي. صاف ۽ پاڪ ڪپڙو هٿ ۾
کڻي ان سان پگهر اکهندي، شيشيءَ ۾ وجهندي ويئي. ائين ڪندي پاڻ
سڳورا ننڊ مان جاڳي پيا. بيبي صاحبه کان پگهر اکهن جو سبب پڇيائين
. ان تي بيبي صاحبه عرض ڪيو، ته مون پگهر اکهي انهيءَ لاءِ شيشيءَ
۾ وڌو آهي، ته جيئن مون وٽ ۽ منهنجي اولاد وٽ اهو تحفو هجي.

معجزو هڪ سؤ هڪ

حضرت ابوهريره رضه روايت ٿو ڪري، ته جڏهن مون اسلام قبول
ڪيو، ته اهو هجرت جو ستون سال هو. منهنجي ماءُ اميمة بنت صبيح اڃا
اسلام قبول نه ڪيو هو. مون پنهنجي والده کي وڏا وس ڪيا، ته اسلام
قبول ڪر، پر هوءَ مڃيندي ئي نه هئي. جڏهن اها ڪوشش ڪندي مون
کي گهڻا ڏينهن گذري ويا ۽ ان جو نتيجو ڪونه نڪتو، تڏهن پاڻ

ڪريم جن جي خدمت اقدس ۾ حاضر ٿيس ۽ روئي حال عرض ڪير.
ڪين پاڏائي چير، ته دعا گهرو، ته منهنجي ماءُ اسلام قبول ڪري. ان
تي پاڻ سڳورن هي لفظ چيا،
اللهم اهد امر ابي هريرة

(منهنجا الله سائين، ابوهريره جي ماءُ کي هدايت ڏي.)

دعا جا اهي لفظ ٻڌي، خوش ٿي گهر موٽيس. جڏهن گهر جي
ويجهو ٿيس، ته منهنجي والده منهنجي پيرن جو آواز ٻڌو. سڏ ڪري
چيائين: ابا، ات ٿورو ترس. ان تي آءُ بيهي رهيس. ايئن ڪندي پاڻيءَ
جي اوتڻ جو آواز ٻڌم. معلوم ٿيو ته امڙ غسل ٿي ڪيو، غسل ڪري
صاف ڪپڙا پهريائين ۽ پوءِ در کوليائين. جيئن ئي گهر ۾ داخل ٿيس،
ته امڙ ڪلمو پڙهيو. چئيءَ طرح چيائين:

يا ابا هريرة، اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله ﷺ
جڏهن والده کان اهي لفظ ٻڌم تڏهن ڏاڍو خوش ٿيس، ڏک ۽ درد
لهي ويا. پاڻ سڳورن کي اچي احوال ڪير. پاڻ ڪريم جن به ڏاڍو
خوش ٿيا ۽ الله تعاليٰ جو شڪر ٻجا آندائون.

معجزو هڪ سؤ ٻيو

حضرت ابوهريره رضه کان روايت آهي ته حضرت حبيب ڪريم ﷺ
هڪ ڪافر کي اسلام قبول ڪرڻ جي دعوت ڏني. هو چوڻ لڳو، ته
منهنجي ڌيءَ مري ويئي آهي، جيڪڏهن اها جيئري ٿي پوي، ته اسلام
قبول ڪريان. ٻنهي جهانن جا سردار ان سان گڏجي، ان جي سندس
چوڪريءَ جي قبر تي آيا. پٿس کان ان چوڪريءَ جو نالو پڇي،
چوڪري کي سڏ ڪيائون. چوڪريءَ قبر مان جواب ڏنو، ”لبيك
وسعديڪ يا رسول الله ﷺ“ يعني چوڪري چوڻ لڳي، ته آءُ تسليم ٿي
ڪريان، ته اوهان الله جا رسول آهيو. آءُ اوهان جي گولي، غلام ۽ پانهي
آهيان. ٻنهي جهانن جي سردار کيس فرمايو، ته ڇا توکي اها ڳالهه
پسند آهي، ته ٻيهر هن دنيا ۾ موٽي اچين. چوڪري چوڻ لڳي، ته

انهيءَ دنيا ۾ ٻيهر اچڻ مون کي پسند ڪونهي. مون پنهنجي ماڻهن کان
 بگههءَ طرح اسلام قبول ڪيو هو. انهيءَ ڪري مون تي پنهنجي رب
 ڪريم جون وڏيون رحمتون آهن. هتي آءُ ڏاڍي خوش آهيان. اوهان جي
 طفيل الله تعاليٰ مون تي وڏيون نوازشون ڪيون آهن. پاڻ سڳورا اهو ٻڌي
 ڏاڍو خوش ٿيا ۽ رب ڪريم جي ساراهه ڪيائون. روايت ۾ آيو آهي ته
 ان کان پوءِ ان چوڪريءَ جي ماءُ پيءُ اسلام قبول ڪيو.

معجزو هڪ سؤ ٿيون

حضرت انس رضه کان روايت آهي، ته هڪڙو جوان گذاري ويو.
 کيس پوڙهي ماءُ هئي، جيڪا اکين کان به نابين هئي. جڏهن اسان ان
 جوان جي موت جي خبر ٻڌي، ته اوڏانهن وياسون. ڏٺوسون، ته جوان
 گذاري ويو آهي. انهيءَ ڪري مٿس ڪپڙو کڻي وڌوسون. سندس ماءُ
 لڳي، ڦٽڪي زاروزار روئي رهي هئي. هنجون هاري دعا گهري رهي هئي، ته
 اي رب ڪريم، توکي سڀ حال معلوم آهي. اسان مڪي مان مديني
 شريف لڏي آياسون، ته جيئن رسول الله ﷺ راضي ٿين، جيڪو اوکي ويل
 اڙيلن ۽ منجهلين جي واهر ڪندڙ آهي. مون کي يقين آهي، ته هو مون کي
 ههڙي حال ۾ نه ڇڏيندو. بي واهي، نڪمي، معذور ۽ محتاج آهيان. ٻيو
 ڇا چوان، توکي سڀ حال معلوم آهي.

حضرت انس رضه چوي ٿو، ته اسان اتي ويٺا هئاسون. قبر به ڪڇي
 ويئي هئي، ۽ ڪفن دفن جو بندوبست به ٿي رهيو هو. ائين ڪندي نبي
 ڪريم ﷺ جو معجزو ظاهر ظهور ڏٺوسون. ڇا ڏسون، ته اهو جوان
 چرڻ لڳو، ۽ پنهنجو پاڻ چادر جو پلٽو منهن تان پري ڪري، اٿي ويٺو.
 ان کان پوءِ اهو جوان اٿي ماني کڻي آيو جيڪا گڏجي کاڌي سون.
 (هن معجزو بيان ڪرڻ کان پوءِ مخدوم صاحب پنهنجي جهانن جي
 سردار جي دل جي گهرائين مان ثنا ۽ صفت بيان ڪئي آهي. اهي ستون
 نعت جو اعليٰ نمونو آهن، انهيءَ ڪري اصل صورت ۾ هيٺ ڏجن ٿيون.

انهيءَ ڪري جو نثر ۾ اهو رس ۽ رچاءُ اچي نه سگهندو)

سٿو امتي رسول جا حضرت محمد (ﷺ) جا ڀرتا
متان نااميد ٿيو، سندي شافع شفاعتا
اوسائين سونهائو سڀين پرين خاتم الانبياء
اي سچا دوست الله جا خاصا خير الوري
رسيو رڃ رٿن ۾، اچي موت متان
ڏوهن مون کي ماريو، جي ڏونگر کان ڳرا
منجهه وڏائيءَ وڏا گهڻو، ڪير خون خطا
آءُ ٿو پروڙيان پانهنجا، ڪروڙين ڪچا
هيريون هنيون حرام سين، پير حيف هتان
پسان ڪين جهان ۾ جها، پاڻ مٺا
جوڳو جهنم آهيان، افعالين پاران،
رسيو رسول رب جا، اڀوجهن اجها
تو ڏنهن آهيو آسرو، ٻي مون وات نه ڪا
مٺن جيارين، اڃنءَ پيارين، ڪارائين بڪيا
ڏين سوالين صداقا، ڍڪين اگهاڙا
نالائقن نوازين، پڇين پينارا
ڏڪين متان لاهين، ورهن جا ڏکڙا
مون کي سور سرير ۾، آهين اپارا
ويڙهي ويا وجود کي هر غم هزارا

* سانهاڻو = سونهن پريو * سڀين پرين = هر طرح سان * ڏونگر =
جبل * وڏائي وڏان گهڻو = وڏائيءَ ۾ پاڻ کي وڏو پيو سمجهان * ڪچا =
ڪچا ڪم، خراب ڪم * هنيون = دل * پسان = ڏسان * جها = جهڙا
* پاڻ مٺا = پاڻ ۾ جيڪي مٺائون (ڪوجها ڪم) آهن. * جوڳو جهنم
= جهنم جي لائق * پينارا = پنڻا، سوالِي * اپار = تمام گهڻو. *

رس رسول رحمتي، سچا ريبارا
 گر شفاعت شفيع تون، مرسل موچارا
 تائي نيو جنت ڏونه عاجز آسارا
 جي ڏوهن گهڻو گهيري، ولها ويچارا
 ڪانهي طاقت تن کي، ڪا پنهنجي پاران
 ڪرتون قريب رب جا، سڀني سنڀارا

معجزو هڪ سو چوٿون

زيد بن خارجه انصاري ڪنهن طرف ويو ٿي ته واٽ تي ڪري پيو.
 جلد ئي سندس سامهه پرواز ڪري ويو. اهو پهري- ٽپهريءَ جي وچ
 وارو وقت هو. جڏهن سندس مٿن مائٽن کي خبر پيئي، ته سندس ميت
 گهر کڻي آيا. سندس مائيتائون ڏاڍي ڏک وچان روئڻ ۽ درد مان دانهون
 ڪرڻ لڳيون. ميت کي غسل ڪفن ڏيئي، فارغ ٿيا، ته نبي ڪريم ﷺ
 جن به جنازي تي پهتا. اهو سانجهيءَ ۽ سومهڻيءَ جي وچ وارو وقت هو.
 ائين ڪندي آواز آيو، ته رڻ رڻ ڇڏيو، ماڻ ڪريو. جان کڻي ڏسن ته
 ميت پيو ڳالهائي، ۽ سندس جسم ۾ سامهه پئجي ويو آهي. هن پاڻ
 پنهنجو ڪفن کولي، منهن ڪڍي چيو:

السلام عليكم يا رسول الله ورحمة الله وبركاته

يعني اي مٺا مرسل، توهان تي سلام ۽ سلامتيون هجن. الله تعاليٰ
 اوهان کي سچو پيغمبر ڪري موڪليو آهي. اي هدايت جا نور، توهان
 تي الله تعاليٰ جون رحمتون ۽ برڪتون نازل ٿينديون رهن. توهان جي

رحمتي = رحمت ڪندڙ، پاڇهارا * ريبارو = پيغمبر * تائي = چڪي،
 وٺي * نيو = پهچايو * ڏونه = ڏانهن * آسارا = آسروند، اميدوار * عاجز
 = ڪمزور، مجبور، غريب * ولها = بي راهو، غريب، مسڪين.

طفيل زمين ۽ آسمانن ۾ روشني قهيجي ويئي. اوهان جهانن جي سونهن ۽ سوجهري جو سبب آهيو. توهان مڙني نبين ۽ رسولن جا سردار ۽ خاتم الانبياء آهيو. اوهان تي رسالت ۽ نبوت جو سلسلو ختم ٿيو. الله تعاليٰ اوهان تي بي حد و شمار فضل ۽ كرم ڪيا آهن. ائين چئي اهو جوان جوش مان ائين اٿيو، جيئن ڪو ننڍو مان اٿندو آهي.

معجزو هڪ سو پنجون

حضرت بيبي عائشه رضي الله تعاليٰ عنها کان روايت آهي، ته جڏهن نبي ڪريم ﷺ جن حجة الوداع لاءِ ٿي آيا، تڏهن ”حجو“ نالي هنڌ وٽ لٿا. ”حجو“ هڪ جبل آهي، جيڪو مڪي شريف جي ٻاهران اتر- اوڀر طرف ٿوري مفاصلي تي آهي. ان ۾ پنهي جهانن جي سردار جي والده ماجده بيبي ”آمنه“ جي مزار آهي. حبيب خدا ﷺ جڏهن مزار جي ويجهو ٿيا، ته ڏاڍو ڏک هون. ڪيترو وقت ان مزار وٽ ويٺا رهيا. ان کان پوءِ جڏهن اتان روانا ٿيا، ته ڏاڍا خوش هئا. صحابه ڪرام، پاڻ سڳورن کان ان ڪيفيت جو احوال پڇيو. ان تي پنهي جهانن جي سردار فرمايو، ته الله تعاليٰ منهنجي والده ماجده کي جيئرو ڪيو. جيئري ٿيڻ کان پوءِ هن ڪلمو پڙهي مون تي ايمان آندو. ان کان پوءِ هن وري وفات ڪئي. الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ سان ايڏا احسان ڪيا، جو ڳاڻيٽي کان ٻاهر آهن. پاڻ سڳورن جا اهي معجزا ٻڌي، ڏک ۽ غم لهي وڃن ٿا، ۽ دل کي سکون ملي ٿو.

هي روايت ۾ آيو آهي، ته حضرت بيبي آمنه جي مزار ”ابواء“ ۾ آهي، جيڪو جبل مڪي شريف ۽ مديني منوره جي وچ تي، مديني منوره کان پنجن منزلن جي پنڌ تي آهي. اتان قديم رستو گذري ٿو. روايت ۾ آيو آهي، ته جناب عبدالطلب جا ناناٿا مديني شريف ۾ رهندا هئا، جيڪي بني نجار قبيلي مان هئا. حضرت بيبي آمنه الهن سان ملڻ لاءِ مڪي شريف کان مديني آئي هئي. پاڻ ڪريم جن به ان سان گڏ هئا.

مهينو ڪن مديني منوره ۾ رهڻ کان پوءِ جڏهن موٽي مڪي شريف ٿي آيا، ته وات تي ”ابواء“ نالي ماڳ وٽ حضرت بي بي صاحبہ وفات ڪئي. ان وقت پاڻ ڪريم جن جي عمر ڇهه سال هئي. ان کان اڳ ۾ جڏهن پيغمبر خدا ﷺ جن اڃا والده ماجده جي پيٽ ۾ هئا، ته سندن والد بزرگوار وفات ڪري ويو هو. انهن ڏينهن ۾ جناب عبدالمطلب حضرت عبدالله کي مڪي شريف کان مديني شريف موڪليو، هو ته اتي ڪمائي، پيٽ قوت لاءِ ڪارڪون ڪئي اچي. هو جڏهن مديني منوره پهتو، ته اتي وفات ڪيائين. کيس بني نجار قبيلي جي محلي ۾ ”نابغه“ جي حويلي ۾ دفن ڪيائون. ”نابغه“ ان قبيلي جو هڪ مرد هو. اهو ماڳ اڄ ماڻهن ۾ مشهور ڪونهي، ڇاڪاڻ جو ان کي ڪيترائي سال گذري ويا آهن.

حضرت بيبي عائشه کان روايت آهي، ته الله تعاليٰ نبي ڪريم ﷺ لاءِ سندن ماءُ پيءُ زندهه ڪيا، جن ٻنهي، پاڻ سڳورن تي ايمان آڻي، ڪلمو پڙهي وري وفات ڪئي.

معجزو هڪ سو ڇهون

حضرت جابر هڪ ڏينهن ٻڪري ڪهي، رندي، ان ۾ مانيون پوري وجهي ٿريد (۱) ٺاهيو. پوءِ حضرت نبي ڪريم ﷺ جي دعوت ڪيائين. پاڻ سڳورا جڏهن اها دعوت کائڻ لاءِ پنهنجي صحابه ڪرام سان حضرت جابر وٽ آيا، ته سڀني کي فرمايائون، ته گوشت کائجو، پر هڏا نه پيڄجو. انهيءَ ڪري هڏا پيڄڻ کان سواءِ هڪ هنڌ گڏ ڪري رکيائون، پوءِ پاڻ سڳورن هڏن تي پنهنجا هٿ مبارڪ گهمائي، ڪجهه لفظ چيا، ان کان پوءِ الله تعاليٰ جي امر سان انهن هڏن مان ٻڪري ٽپ ڏيئي ظاهر ٿي. الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ سان وڏا وڙ ڪيا.

(۱) ”ٿريد“ هڪ کاڌي کي چوندا هئا. ڇا ڪندا هئا، جو گوشت جو ٻوڙ رندي، ان جي رس (شوروي) ۾ مانيون پوري وجهي ملائيندا هئا.

معجزو هڪ سو ستون

نبي ڪريم ﷺ جڏهن مڪي شريف ۾ هئا، ته بيت المقدس ڏانهن منهن ڪري نماز پڙهندا رهيا. جڏهن هجرت ڪري مديني منوره ڏانهن ويا، ته اتي به پهريائين بيت المقدس ڏانهن منهن ڪري نماز پڙهندا هئا. اهو ڏسي اتي جي يهودين چيو، ته بيت المقدس، ته اصل کان اسان جو قبلو آهي. مسلمانن به ان کي پنهنجو قبلو بنايو آهي، پنهنجو قبلو ائين ئي ڪونه. ان تي رسالت مآب ﷺ دل ۾ خواهش ڪئي، ته اسان لاءِ جيڪر جدا قبلو ٿئي، جيڪو ڪعبه الله هجي. ان کان پوءِ پاڻ سڳورن بني سلمه جي مسجد ۾ نماز ٿي پڙهائي، ته نماز دوران حضرت جبرئيل پنهني جهانن جي سردار کي اچي مبارڪ ڏني، ته الله تعاليٰ اوھان جي دل جي مراد پوري ڪئي، ۽ اوھان لاءِ ڪعبه الله کي قبلو مقرر ڪيو. اھا ٻيپھريءَ جي نماز هئي، اڱاري جو ڏينهن ۽ شعبان جي ۱۵ تاريخ هئي. ٻه رڪعتون پڙهيون هئائون، جو حضرت جبرئيل آيو، ۽ قرآن شريف جي هيءَ آيت آندائين:

فول وجهك شطر المسجد الحرام (البقرة - ۱۴۴)

(پوءِ (اي پيغمبر) پنهنجي منهن کي تعظيم واري مسجد ڏانهن ڦيراءِ) يعني بيت المقدس کان پنهنجا منهن ڦيريو، ۽ ڪعبه الله ڏانهن منهن ڪريو. پاڻ سڳورن انهيءَ ئي وقت منهن ڦيري ڪعبه الله شريف ڏانهن ڪيو. پويون ٻه رڪعتون ڪعبه الله شريف ڏانهن منهن ڪري نماز پڙهيائون. ان حڪم جي ڪري پاڻ سڳورا ڏاڍو خوش ٿيا.

معجزو هڪ سو اٺون

حضرت معقيب جيڪو يمن جو رهاڪو هو، کان ورايت آهي، ته آءُ مڪي شريف حج ڪرڻ لاءِ آيو هوس. اهو نبي ڪريم ﷺ جي هجرت جو ڏهون سال هو. پاڻ ڪريم جن به ان سال حج ڪرڻ لاءِ تشریف فرما ٿيا هئا، مڪي شريف ۾ هڪ حويلي هئي، جڏهن ان ۾ داخل ٿيس

تہ پاڻ ڪريم کي اتي ڏٺو. ان وقت هڪ عجب ۾ وجهندڙ واقعو اکين
 سان ڏٺو. ڇا ڏسان ته هڪ ماڻهو، هڪ ڏينهن جو ڄاول ٻار پاڻ
 سڳورن جي خدمت ۾ کڻي آيو. پاڻ سڳورن ان سان گفتگو ڪندي
 چيو: تون اسان کي سڃاڻين ٿو. ان تي اهو هڪ ڏينهن جو ڄاول ٻار
 ڳالهائڻ لڳو. چوڻ لڳو، ته توهان حضرت محمد مجتبيٰ، الله جا رسول
 آهيو. توهان جهڙو جهانن ۾ نه ڄائو آهي، نه ڄمندو. اوهان جهانن لاءِ
 رحمت آهيو، آءُ اوهان کي چڱيءَ طرح سڃاڻان ٿو. ٻنهي جهانن جي
 سردار فرمايو، ته تون بلڪل سچ چيو آهي.

معجزو هڪ سؤ نائون

هڪ پيري هڪ عورت نبي ڪريم ﷺ جي خدمت ۾ آئي. پاڻ سان
 هڪ ٻار هوس. چوڻ لڳي: يار رسول الله ﷺ، هي ٻار چڱي وڏي عمر جو
 اچي ٿيو آهي، پر ڳالهائي ڪونه ٿو. ان تي ٻنهي جهانن جي سردار
 کيس فرمايو: اي ننڍڙا عاقل، اسان کي سڃاڻين ٿو. ان تي ٻار ڳالهائڻ
 لڳو. چوڻ لڳو: يار رسول الله ﷺ آءُ اوهان کي چڱيءَ طرح سڃاڻان ٿو.
 توهان الله جا رسول، نبين جا سردار، ۽ اڙين جا آڌار آهيو. سڀئي توهان
 جي ئي شفاعت جا اميدوار آهن. ان کانپوءِ ٻار جي زبان کلي پيئي، ۽ هو
 ڳالهائڻ لڳو.

اهڙي سچي سردار جي ساراهه سدائين ڪندو رهجي. منهنجا موليٰ
 پاڪ، ان سونهاري سچڻ جو قرب نصيب ڪر، سندن محبت اسان جي
 دلين ۾ دائر ۽ قائم رک، ۽ اسان کي سندن زيارت نصيب ڪر. هو
 جهانن جي سونهن ۽ سينگار آهن، هيءَ ڪائنات سندن ئي طفيل وجود
 ۾ آئي آهي، ۽ سندن سونهن جو ڪو مت ٿاني ڪونهي. هو اڻوجهن جو
 آڌار، بي واھن جا واھرو آهن، ۽ اڙين منجهن کي اچي راهه ۾ رسندا آهن
 ۽ کين مصيبتن ۽ مشڪلاتن مان ڪڍي، منزل مقصود تي پهچائيندا آهن.

معجزو هڪ سو ڏهون

هڪ پيري هڪ عورت هڪ ٻار وٺي حضرت رسالت مآب ﷺ جي خدمت ۾ آئي. عرض ڪيائين ته هي ٻار وڏو اچي ٿيو آهي، پر ڳالهائي ڪونه ٿو. ان تي پنهنجي جهانن جي سردار پاڻي گهرائي، ان مان گرڙيون ڪرڻ لڳي ۽ هت ڌوتائون. ان کان پوءِ اهو پاڻي ان عورت کي ڏيئي فرمائائون، ته هي پاڻي پنهنجي پٽ کي پيار ۽ ان پاڻيءَ جو سندس جسر کي مڪڻ ڏي. جڏهن انهيءَ عورت ائين ڪيو، ته ٻار ڳالهائڻ لڳو. اهو ٻار وڏو ٿي وڏو داناءُ ٿيو.

معجزو هڪ سو يارهون

هڪ پيري هڪ عورت پنهنجو ٻار کڻي رحمة للعالمين جي خدمت اقدس ۾ آئي. چوڻ لڳي: هن ٻار تي سانجهيءَ جي وقت چريائپ جو دورو پوي ٿو. اسان ڏاڍو پريشان ٿيا آهيون. پاڻ سڳورن ان ٻار جي سيني تي هت گهمايو. ان کان پوءِ ٻار کي اوڪارا اچڻ لڳا. هن التي ڪئي، ته ڪارا گل سندس پيٽ مان نڪري اچي پٽ تي پيا. جيئن ئي اهي گل ڪريا، ته پٽ تي ڊوڙڻ لڳا. ان کان پوءِ ٻار مان چريائپ ختر ٿي ويئي.

معجزو هڪ سو ٻارهون

حضرت اسامه بن زيد روايت ٿو ڪري، ته اسان حج پڙهڻ لاءِ حضرت نبي ڪريم ﷺ سان گڏجي مڪي شريف ڏانهن روانا ٿياسون. جڏهن اسان مديني منوره کان ۳۶ ڪوهن جي مفاصلي تي پهتا سون، ته هڪ عورت هڪ ٻار پاڻ سان وٺي پاڻ سڳورن جي خدمت ۾ آئي. عرض ڪرڻ لڳي، ته يا رسول الله، هن ٻار ۾ چريائپ جا آثار آهن. جڏهن کان ڄاڻو آهي، تڏهن کان انهيءَ حالت ۾ آهي. کيس ڪابه سرت ۽ سمجهه ڪانهي. ان جي ڏک ۾ ڏينهن رات روئندي پيا

گذاريون. پاڻ سڳورا اٺ جهليون بيٺا هئا. ٻار کي سندن اڳيان کڻي
وهاريائون. پاڻ ڪريم جن کيس ڦيٿو وڌو ۽ هي لفظ فرمائون.

اخرجة يا عدو الله فاني رسول الله
(اي الله جا دشمن، تون هن مان نڪري وڃ. آءُ الله جو رسول
آهيان.)

يعني اي ڌڻيءَ جا دشمن ڏيو، هن ٻار مان نڪري ٻاهر ٿي. آءُ الله
جو رسول محمد مجتبيٰ صم آهيان.

ائين چئي پاڻ سڳورا ٻار مائيءَ کي ڏئي مڪي شريف روانا ٿيا. حج
پڙهڻ کان پوءِ موت تي جڏهن ان ماڳ وٽان اچي لنگهيا، ته اها عورت
اچي سندن اڳيان بيٺي. هديءَ طور تي هڪ ٻڪري اچي پيش ڪيائين.
پاڻ سڳورن کانس ٻار بابت پڇيو. چوڻ لڳي: يا رسول الله ﷺ، اوهان
جي برڪت سان انهيءَ ئي وير ٻار چڱو پلو ٿي ويو. اسان جا ڏک ڏور
ٿي ويا. پاڻ ڪريم جن ڏاڍو خوش ٿيا ۽ سندس هديءَ قبول ڪيائون.
ان سونهاري سيد جي سدائين ساراه ڪندو رهجي.

معجزو هڪ سو تيرهون

محمد بن انس صحابي جڏهن اڃا ننڍو ٻار هو، تڏهن سندس والده
کيس حضور نبي ڪريم ﷺ جي خدمت ۾ وٺي ويئي. عرض ڪيائين، ته
هن ٻار کي دعا ڪريو، ته الله تعاليٰ سندس دين ۽ دنيا ۾ برڪت
وجهي. پاڻ ڪريم جن ان ٻار جي مٿي تي هٿ رکيو، ۽ سندس حق ۾
الله تعاليٰ کان دعا گهري. الله تعاليٰ پاڻ سڳورن جي دعا قبول ڪئي. ان
صحابيءَ کي دين ۽ دنيا جي پلائي نصيب ٿي. وڏي عمر ماڻيائين. سندس
وار اڃا ٿي ويا، پراهي وار اڃا ڪونه ٿيا جن تي پاڻ سڳورن هٿ رکيو
هو.

معجزو هڪ سو چوڏهون

فديڪ نالي هڪ شخص هو. ان جي اکين تي چوڙي (پردو) اچي ويئي

هئي، جنهن ڪري بالڪل ڏسي ڪونه سگهندو هو. اهو شخص حضور
رسول ڪريم ﷺ جي خدمت اقدس ۾ آيو. ان وقت سندس عمر ۸۰
سال هئي. پاڻ ڪريم جن کيس ڦيڻو وڌو. الله تعاليٰ جي قدرت سان
سندس اکيون سڄيون ٿي پيئون. فديڪ جو پٽ حبيب چوي ٿو، ته مون
ڪيترا ڀيرا ڏٺو، ته منهنجو والد سٺيءَ ۾ سڳو وجهي ويندو هو.

معجزو هڪ سو پنڌرهون

محمد بن حاطب کان روايت آهي، ته آءُ جڏهن ننڍو ٻار هوس، ته
ڇلھ تي چڙهيل ڪنو مون تي ڪري پيو. ٻانهن سڄي سڙي پئي ۽ ٻيا
عضوا به سڙي پيا. انهيءَ حالت ۾ منهنجي والده مون کي حضور ﷺ جي
خدمت ۾ کڻي آئي. منهنجي والده جو نالو فاطمه بنت محلل هو. پاڻ
سڳورن مون تي ڦيڻو وڌو، ۽ منهنجي جسر تي هٿ گھمايائون. ان وقت
هي لفظ فرمايائون.

ذهب الباس برب الناس (۱)

(ماڻهن جي پالڻهار جي حڪم سان، مرض اڏاءُ سڀ ڪجهه نڪري
ويو.)

انهيءَ مهل ئي منهنجي ٻانهن چڱي ڀلي ٿي ويئي. ٻنهي جهانن جي
سردار جي طفيل واحد ڏاڍا وڙ ڪيا.

معجزو هڪ سو سورھون

هڪ عورت کي ڪوڙه جو مرض هو. انهيءَ اچي آنحضرت ﷺ جي
خدمت ۾ پنهنجو حال بيان ڪيو. پاڻ سڳورن پنهنجي عصا کڻي ان
عورت جي ڪوڙه واري هنڌ تي لڳائي، الله تعاليٰ پنهنجي فضل سان ان

(۱) هيءُ مشهور دعا آهي، جيڪا هر مرض تي لڳي ٿي، انهن لفظن سان گڏ ٻيا
لفظ به آهن.

جو مرض مٽي ڇڏيو ۽ هوءَ خوش چڱي ڀلي ٿي ويئي.

معجزو هڪ سو سترهون

هڪ شخص کي جلندر جي بيماري هئي. هن رسالت مآب ﷺ جي خدمت ۾ اچي شفايابيءَ جي دعائ لاءِ عرض ڪيو. پاڻ سڳورن زمين مان مٽيءَ جي چپٽي کڻي ان تي ڦيٿو وڌو. اها مٽيءَ جي چپٽي ان کي ڏيندي فرمايائون، ته اها پاڻيءَ ۾ وجهي پي وڃ. جيئن ئي هن اها چپٽي، پاڻيءَ ۾ وجهي، پاڻي پيتو، ته سندس بيماري دفع ٿي ويئي.

معجزو هڪ سو ارڙهون

زيد بن ارقم هڪ صحابي هو. ان کي اچي بيماريءَ وڪوڙيو. هو جڏهن حضور ﷺ جي خدمت ۾ آيو، ته بيماريءَ جي تڪليف جي ڳالهه ڪيائين. پاڻ ڪريم جن کيس فرمايو، ته تون جلد انهيءَ بيماري مان شفاياب ٿيندين؛ پر آخري عمر ۾ تنهنجي اکين جي بينائي ختم ٿي ويندي. ان وقت صبر ڪجانءِ، ۽ ڪنهن سان به شڪايت نه ڪجانءِ. انهيءَ سبب جي ڪري، سائين توسان سبب ڪندو ۽ دنيا ۽ آخرت ۾ ڀلائي ڪندو. مالڪ جي مهربانيءَ سان تنهنجيون اکيون وري سچيون ٿي پونديون. ان کان پاڻ ڪريم جن جيئن فرمايو هو، تيئن ئي ٿيو. هو جلد شفاياب ٿيو. ڪجهه وقت کان پوءِ سندس اکين جي بينائي ختم ٿي ويئي. هن ان تي الله تعاليٰ جو شڪر ڪيو، ۽ صبر ڪيو. قدرت خدا جي ٿورن ڏينهن کان پوءِ سندس اکين جي روشنائي وري موٽي آئي.

معجزو هڪ سو اٺويهون

انصارن مان هڪ شخص فوت ٿي ويو. ان کي دفنائڻ لاءِ نبي ڪريم ﷺ جن به گڏجي هليا. جڏهن دفن کان پوءِ ماڻهو موٽي آيا ته فوتيءَ جي عورت سڀني جي دعوت ڪئي. عورت طعام کڻي آئي. پاڻ ڪريم جن سڀني کي کائڻ لاءِ چيو. پاڻ به هڪ گرهه کڻي جيئن ئي وات ۾

وجهي چهاڙيائون ته فرمايائون؛ ٻڪريءَ جي گوشت مان معلوم ٿئي ٿو، ته ٻڪري مالڪ جي موڪل کان سواءِ ڪٿي ويئي آهي. گرم وات مان ڪڍي عورت کان حقيقت پڇيائون. ان حقيقت بيان ڪندي چيو، ته يار رسول الله ﷺ ”بقيع“ ڏانهن ٻڪري خريد ڪرڻ لاءِ ماڻهو موڪليو هو، ڇاڪاڻ جو اتي سوداگر ٻڪريون وڪڻڻ ايندا آهن. اتان فقط هڪڙي ٻڪري حاصل ٿي. انهيءَ ڪري پاڙيسري ڏانهن پيسا موڪلي، ته پيسن تي ٻڪري ڏين. ان گهر ۾ مرد ڪونه هو، فقط عورت هئي. ان عورت ٻڪري موڪلي ڏني. مطلب ته پيسا ڏني، ان عورت کان ٻڪري خريد ڪيم.

اهو ٻڌي پاڻ سڳورن کاڌي مان هٿ ڪڍيو. فرمايائون، ته اهو کاڌو وڃي قيدين کي کارايو، ٻين کي اهو کاڌو کائڻ نه جڳائي. اهي سمورا قيدي نصارا ۽ مشرڪ هئا. اهو کاڌو انهن کي ڏياريائون.

معجزو هڪ سوويهون

هڪ قوم جي علائقي جا سڀئي ڪوھ ڪارا هئا، ڪو به مٺي پاڻي وارو ڪوھ ڪونه هو. ڪاري پاڻيءَ جي ڪوھن ۾ به ٿورو پاڻي هو. جيڪڏهن هڪڙا پاڻي پري ٿي ويا، ته ٻين لاءِ پاڻي ڪوھ ۾ ڪونه ٿي بچيو. انهن ماڻهن نبي ڪريم ﷺ جي خدمت ۾ پاڻيءَ جي حقيقت بيان ڪئي. اهو ٻڌي پاڻ ڪريم جن ان علائقي جي ڪوھن ڏانهن آيا. هڪ ڪوھ تي ڦٽو وڌائون، پنهنجو لعاب مبارڪ وڌائون. هڪدم ڪوھن ۾ پاڻي چڙهي آيو، ۽ پاڻي به مٺو ٿي ويو. پوءِ وري پاڻيءَ جي کوٽ نه ٿي. حبيب ڪريم ﷺ جي برڪت سان ماڻهو پاڻيءَ جي کوٽ ۽ ڏکيائيءَ کان چٽي پيا، الله تعاليٰ پنهنجي رسول ڪريم ﷺ سان سدائين فضل ڪيا.

معجزو هڪ سوايڪيهون

هڪ پيري نبي ڪريم ﷺ جن هڪ انصاريءَ جي باغ ۾ آيا. ساڻن

گذ حضرت ابوبڪر صديق رضه، حضرت عمر رضه ۽ هڪ انصاري هو. باغ ۾ پڪرين ۽ رين جا ڏن ٿي چريا. اهي پڪريون ۽ ريدون پنهي جهانن جي سردار کي ڏسي سجدي ۾ ڪري پيئون. ان کان پوءِ پاڻ سڳورن فرمايو، ته ماڻهن کي الله تعاليٰ کان سواءِ ڪنهن ٻي کي سجدو نه ڪرڻ گهرجي. رسول الله ﷺ سان واحد وڏا وڙ ڪيا، جن جو ڪو حد ۽ حساب ئي ڪونهي.

معجزو هڪ سوڀاويهنون

الله تعاليٰ ملائڪن کي حڪم ڪيو، ته سموري زمين جو چيو چيو وڃي حبيب ڪريم ﷺ کي ڏيکاريو. پنهي جهانن جي سردار کي مشرق ۽ مغرب جي ڪنڊ ڪڙچ جو مشاهدو ڪرايو، ته جيئن سڄو جهان نبيءَ جي نور سان منور ٿئي. اسان سمورا جهان حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ لاءِ خلقيا آهن. اسان چاهيون ٿا، ته سڄي جهان جا عجائب، اسرار ۽ شيون ڏسن. پاڻ ڪريم جن فرمايو، ته جهان جي سموري زمين اسان اڳيان ظاهر ڪئي ويئي، ۽ اسان ان جا سمورا اسرار ۽ عجائب ڏٺا. نبي ڪريم ﷺ جي سدائين ساراهه ڪجي، ٿنا ۽ صفت ٻڌجي. سندن وصفن ۽ صفتن جي ساراهه انسان جي بيان کان ٻاهر آهي. جيتري به سندن ساراهه ڪجي، اها ٿوري آهي.

معجزو هڪ سوڻيويهون

هڪ پيري نبي ڪريم ﷺ جن نماز پڙهي رهيا هئا، ته سندن آڏو اچي شيطان لنگهيو. الله تعاليٰ پاڻ سڳورن کي شيطان تي فتح ڏني، ۽ ان کي جهلي، مسجد جي هڪ ٽنڀي سان ٻڏي ڇڏيائون. شيطان ڏاڍيون آزيون نيزاريون ڪيون، ته مون کي ڇڏيو، آءٌ وري ٻيهر ڪڏهن به اوهان جي نماز جي آڏو نه ايندس. ان کان پوءِ شيطان کي چوڙي ڇڏيائون.

معجزو هڪ سوچو ويهون

هڪ ڀيري سفر ۾ رحمة للعالمين ﷺ سان صحابه ڪرام گڏ هئا، ۽ ڪنهن ڪر سان ڪيڏانهن وڃي رهيا هئا. ائين ڪندي صحابه ڪرام وٽان اچي هڪ پڪي لنگهيو، جنهن سان گڏ ان جا ٻچا به هئا. هڪ صحابيءَ اهي ٻچا کڻي پڪڙيا. جڏهن پاڻ سڳورا اتي آيا، ته پڪي ڳالهائڻ لڳو، ۽ پاڻ ڪريم جن کي عرض ڪيو، ته منهنجا ٻچا مون کان ڪهڙا ويا آهن. ڪائنات جا ڪارڻي، مهرباني ڪري منهنجا ٻچا مون سان ملايو. اهو ٻڌي پاڻ ڪريم جن سندس ٻچا کيس ڏياريا. منو مرسان ايدو به ٻاجهارو هو، جو انسانن کان سواءِ پڪي پڪڻ، جيتن جئين، ۽ جانورن تي به سندن نوازش جي نظر هئي.

معجزو هڪ سوچو ويهون

حضرت ابوطالح روايت ٿو ڪري، ته مسلمانن مان هڪ شخص هو، جيڪو ڪجهه وقت کان پوءِ ڦري مرتد ٿيو. نبي ڪريم ﷺ کي جڏهن اها خبر ٻڌايائون، تڏهن پاڻ سڳورن فرمايو، ته مٿي پڇاڻان ان شخص کي قبر جاءِ نه ڏيندي. جڏهن هو مري ويو، تڏهن منهنجو ان وات رتان گذر ٿيو. ڇا ڏسان، ته لاش ٻاهر پيو آهي. ماڻهن کان پڇير، ته لاش پوريو ڇو نه ٿا؟ ان تي هڪ ماڻهو چيو، ته قبر کوٽي گهٽائي پيرا لاش پوريو اٿسون، پر هر ڀيري لاش قبر کان ٻاهر اچيو وڃي. ڪيترائي حيل ڪيا اٿئون، پر زمين لاش کي جاءِ نه ٿي ڏني.

معجزو هڪ سوچو ويهون

هڪ شخص نبي آخر زمان ﷺ بابت ڪوڙ ڳالهايو. اها خبر جڏهن پاڻ سڳورن کي پيئي، تڏهن ان کي ننڍيائون. اهو شخص پوءِ جلد ئي مري ويو. مرڻ کان پوءِ ان جو پيٽ ڦاٽي پيو. جڏهن قبر ۾ پوريائون، تڏهن زمين جاءِ نه ڏنس. کيس پورڻ جي گهڻي ئي ڪوشش ڪيائون.

پر هر پيري زمين ان کي اوڳاچيو باهر ڦٽو ڪيو ڇڏي. جيڪو ماڻهو
ٻنهي جهانن جي سردار کان ڦرندو، ان جو اهو حال ٿيندو.

معجزو هڪ سؤستاوبهون

حضور رسول ڪريم ﷺ جي سامهون ”بشر“ نالي هڪ شخص ڪاهي
هٿ سان ٿي کاتو. پاڻ سڳورن کيس فرمايو، ته سڄي هٿ سان ڪاءِ.
هن حڪم جي بجا آوري ڪرڻ بدران وڏائي ۽ ڪاهلي ڪئي، ۽ ڪهي هٿ
سان ئي کائيندو رهيو. چوڻ لڳو: آءٌ سڄو هٿ وات تائين آڻي نه ٿو
سگهان. ٻنهي جهانن جي سردار کي اها ڳالهه نه وڻي، ۽ ان کي ننڍيندي
فرمايائون: آئنده سڄو هٿ وات تائين آڻي به نه سگهندين. ٿيو به ايئن.
ان جو سڄو هٿ وري وات ڏانهن نه وريو. جيڪي ماڻهو پاڻ ڪريم جي
فرمان کان ڦرندا، انهن جو اهڙو حال ٿيندو.

معجزو هڪ سؤاناوبهون

هڪ پيري رسالت مآب ﷺ مديني شهر مان لنگهندي ماڻهن کي
هدايتون ڪري رهيا هئا، ۽ کين ٻڌائي رهيا هئا، ته اسان کان پوءِ هيئن
ٿيندو. هڪڙي گمراه شخص جڏهن اهي ڳالهيون ٻڌيون، تڏهن پاڻ
سڳورن جي پٺيان بيجا ڳالهائڻ لڳو. ٻنهي جهانن جي سردار منهن ورائي
ان شخص کي ڏٺو ۽ ان جو نامناسب ڳالهائڻ ٻڌو. پاڻ سڳورن کي مٿيان
لڳي، ۽ ان شخص لاءِ فرمايائون، ته شل ان شخص جو منهن ڦري پٺيءَ
ڏانهن ٿي پوي. جهٽ ئي نه گذري، ته ان شخص کي ڪنڌ ۾ سور پيو.
انهيءَ ڪري منهن ڦيرائي پٺيءَ ڏانهن جو ڪيائين، ته وري منهن ڦري
اڳيان ڪونه آيس. ڪيڏي به ڪوشش ڪيائين. مرندو مري ويو، پر
منهن اڳيان ڪونه ٿيس.

معجزو هڪ سؤاوڻٽيهون

هڪ پيري رات جو مديني ۾ هڪ هيبتناڪ آواز ٿيو. هر ڪو ٿيو
ڏيئي اٿيو، ۽ لٽ يا ترار کڻي باهر نڪتو. نبي ڪريم ﷺ جن سڀني کان

اڳ ۾ اٿيا، ۽ نڪري ابو طلحہ جي گهوڙي تي سوار ٿيا. مٿي مرسل ان کي لغام بہ ڪونہ وڌو، ڪنڌ ۾ رسو کڻي وڌائونس. گهوڙو اصل کان ڍرو هلندو هو، ۽ هوريان هوريان وڪون ڪڻندو هو. جڏهن پاڻ ڪريم جن مٿس سوار ٿيا، تہ وڌيون وڪيون وجهي، تيز هلڻ لڳو. انهيءَ ڪري پاڻ سڳورا سڀني کان اڳ ۾ هئا. جلد ئي مٿو مرسل اڳتي وڃي واپس وريا ۽ اچي صحابه ڪرام سان مليا. صحابه ڪرام کي دلچاءُ ڏنائون، تہ خطري جي ڪابہ ڳالهہ ڪانهي، موتي مديني ڏانهن هلو. صحابه ڪرام کي عجب لڳو، تہ گهوڙو ڍرو هو، هيٺ ڪيئن ٿو تڪو هلي! ان تي نہ سنج آهن، ۽ نہ وري لغام ئي اٿس. هنن پاڻ ڪريم جن کان ان حقيقت پڌائڻ لاءِ عرض ڪيو. زمين ۽ آسمانن جي نور، مٿي مرسل فرمايو: گهوڙو تہ درياءَ وانگر پيو تيز هلي، هڪل کان سواءِ پيو تڪو هلي ۽ ڪابہ گوهي نہ ٿو ڪري. ان کان پوءِ اهو گهوڙو هلڻ ۾ تيز ٿي ويو. ڪو بہ گهوڙو ان سان پڇي نہ ٿي سگهيو.

معجزو هڪ سؤ ٽيهون

حضرت جابر رضہ کان روايت آهي، تہ ڪنهن جنگ ۾ نبي ڪريم ﷺ سان گڏ هوس. منهنجو اٺ ڪمزور هو، ۽ هلي نہ ٿي سگهيو. پاڻ سڳورن جڏهن اٺ جي ڍري هلڻ بابت پڇيو، تہ مون عرض ڪيو تہ اٺ هيٺو آهي، ۽ هلڻ جي طاقت ڪانهيس. ان تي پاڻ ڪريم جن اٺ کي هڪل ڪئي، تہ تڪو هل. ان سان گڏ اٺ جي تڪي هلڻ لاءِ دعا بہ ڪيائون. الله تعاليٰ جي قدرت سان اٺ ايڏو تيز هلڻ لڳو جو ٻين سڀني اٺن کان اڳ ڪڍي ويو.

معجزو هڪ سؤ ايڪٽيهون

حضرت جابر روايت ٿو ڪري، تہ هڪ سفر ۾ ٻنهي جهانن جي سردار سان گڏ هوس. سفر پورو ڪري جڏهن موتياسون، ۽ مديني منوره جي ويجهو ٿياسون، تڏهن ڏاڍي واڙ لڳي. انهيءَ ڪري زمين مان مٽيءَ جو غبار اڏامن لڳو. انهيءَ حالت ۾ پاڻ سڳورن کان سواءِ ڪجهہ بہ ڏسڻ ۾ نہ ٿي آيو. ٻنهي جهانن جي سردار فرمايو، تہ اها منافقن جي

ڪري لڳي آهي. بچڙن ۽ بد ڪارن جي ڪري الاهي آفتون اچن ٿيون، پر انهن شامت جي تڪليف سڄي جهان جي ماڻهن کي رسي ٿي. اچڻ سان منافقن بابت پڇا ڪئي سون. ٻڌايائون، ته رفاعه بن زيد هيئر مٿو آهي جيڪو وڏن منافقن مان هو. اهڙيءَ طرح نرمل نور هڏي سڄيون خبرون ٻڌايون.

معجزو هڪ سو ٻٽيهون

حضرت ابو سعيد خدري روايت ٿو ڪري، ته هڪ دفعي مون ٻين صحابه ڪرام سان گڏجي نبي ڪريم ﷺ سان سفر ٿي ڪيو. هلندي اچي ”عسفان“ نالي هنڌ تي پهتاسون، جيڪو مڪي شريف کان ٻن منزلن جي پنڌ تي آهي. اتي گهڻائي ڏينهن ۽ راتيون رهياسون. صحابه ڪرام پاڻ سڳورن کي عرض ڪيو، ته هتي ٿوريون راتيون رهي موٽي هلجي، ڇاڪاڻ ته گهر اڪيلا ڇڏي آيا آهيون. دشمن اسان جي تاڙ ۾ آهن. اهو ٻڌي مٿي مرسل فرمايو، ته مديني منوره جون جيڪي گهڻيون ۽ رستا آهن انهن جي حفاظت لاءِ الله تعاليٰ ٻه ملائڪ مقرر ڪيا آهن. جيستائين اسان موٽي هلنداسون، تيستائين اهي مديني منوره جي حفاظت ڪندا رهندا. حضرت ابو سعيد قسم کڻي چوي ٿو، ته اسان جيڪي ڏينهن ٻاهر هئاسون، انهن ڏينهن ۾ ڪنهن جي گهر مان ذرو به ضايع نه ٿيو. چورن مديني منوره مان چوري ڪرڻ جي ڪوشش به ڪئي، پر هو پهچي ئي نه سگهيا.

شهر ۾ اچڻ کان پوءِ اڃا هٿيار ئي نه کولياسون، نه هڪ پاسي کان چور گهري آيا. صحابه ڪرام ڊڪي انهن کي پهتا. ڪن کي ماريائون، ته ڪي پڇي ويا.

منهنجا مالڪ سائين، پنهنجي مهرباني سان مشفق مصطفيٰ ﷺ جو قرب عطا ڪر، جيڪو سڀني نبين ۾ افضل ۽ اعليٰ آهي، ۽ تنهنجو خاصو خليل آهي. ان حبيب ڪريم ﷺ جي محبت منهنجي دل ۾ پيدا ڪر.

معجزو هڪ سو ٽيٽيهون

بيبي ام عمر، جيڪا حضرت عتب بن فرقد جي گهر واري هئي،

چوي ٿي، ته اسان عتبہ جون چار گھرواريون هيونسين. اسان سيني
 پهاجن مان هر هڪ جي اها خواهش هوندي هئي، ته مڙس مون کي پين
 پهاجن کان وڌيڪ پائين. انهيءَ ڪري پنهنجي پهنديءَ آهر ڏاڍو هار
 سينگار ڪنديون هيون سين. اسان ڏاڍا عطر، عنبير، مشڪ ۽ ڪتوري
 مڪينديون هيونسين. مگر حضرت عتبہ ڪا به خوشبوءِ نه لڳائيندو هو.
 ان هوندي به ان مان ڏاڍي سرهاڻ پئي ايندي هئي. اهڙي ته خوشبوءِ پئي
 ايندي هئي، جنهن سان ڪنهن به قسم جي عطر جي خوشبوءِ مت پئجي
 نه ٿي سگهي.

آخر هڪ ڏينهن حضرت عتبہ کان ان جي حقيقت معلوم ڪئي
 سون. هن ٻڌايو، ته جڏهن آءٌ ننڍو ٻار هوس، ته مون کي وڏي ماما تي
 پيئي. منهنجا مائٽ مون کي نبي ڪريم ﷺ جي خدمت ۾ وٺي آيا. پاڻ
 ڪريم جن مون کي پنهنجي سامهون ويهاري، منهنجي جسر تي هٿ
 مبارڪ گهمايا ۽ ڦيڻو وڌائون. پاڻ سڳورن جي طفيل انهيءَ ئي مهل
 بيماري الائي ڪاڏي هلي ويئي ۽ آءٌ خوش چڱو ڀلو ٿي ويس. ان سان
 گڏ جسر ۾ خوشبوءِ پيدا ٿي پيئي. اڄ ڏينهن سوڌو اها خوشبو ختم نه
 ٿي آهي.

حضرت وائل بن حجر روايت ٿو ڪري، ته جڏهن رسول الله ﷺ
 سان گڏبو هوس، ۽ کين هٿ ڏيندو هوس، ته تي ڏينهن هٿن مان
 خوشبوءِ نه ويندي هئي. ڪتابن ۾ آيو آهي، ته جڏهن پاڻ سڳورا
 ڪنهن ٻار جي مٿي تي هٿ گهمائيندا هئا، ته ان جي مٿي مان تي ڏينهن
 خوشبوءِ نه ويندي هئي.

معجزو هڪ سو چوٿيهون

حضرت ابوهريره رضه کان روايت آهي، ته جڏهن رسالت مآب ﷺ
 جي خدمت ۾ اچي اسلام قبول ڪيو، ته ان کان پوءِ مون دنياوي ڌنڌن
 سان تعلق ٽوڙي ڇڏيو. نه ڪنهن پنيءَ ۽ باغ جي پوکي راهي سان ڪو
 واسطو رهيو، ۽ نه ڪنهن وڻج واپار سان ئي ڪو لڳ لاڳاپو رهيو. گهڻي
 ۾ گهڻو وقت پنهنجي جهانن جي سردار جي خدمت اقدس ۾ ويٺو هوندو
 هوس، ته جيئن سندن حديثون ٻڌان، ۽ سندن منهن مبارڪ ڏسندو

رهان. مون کي ويساري جي عادت هئي ۽ ڪابه ڳالهه ياد نه رهندي هئي. هڪ ڏينهن پاڻ سڳورن کي اها حقيقت بيان ڪيم، ۽ پنهنجي حق ۾ دعا گهرڻ لاءِ عرض ڪيم. پاڻ ڪريم جن فرمايو ته پنهنجي ڪلهن تان چادر لاهي، هيٺ وڃاء. مون حڪم موجب ائين ڪيو. ان کان پوءِ پاڻ ڪريم جن ڪنهن ڳجهي نور مان پڪ پريائون، جيڪو مون کي ڏسڻ ۾ ڪونه آيو. اهو ڪٿي منهنجي چادر جي پلو تي رکيائون ۽ مون کي فرمايائون ته هينئر پنهنجي چادر جو پلو سوڙهو ڪري، پنهنجي سيني سان لاءِ ته تنهنجو سينو نور سان منور ٿئي. ابو هريره ٻڌائي ٿو: ”ان کان پوءِ منهنجو سينو نور سان روشن ٿي ويو، ويسارو ختم ٿي ويو. ۽ حافظو تيز ٿي ويو. جيڪي ٻڌان اهو هڪدم ياد ٿيو وڃي ۽ وري ڪڏهن به نه وسري.“ اهوئي سبب آهي جو حضرت ابوهريره تمام گهڻيون حديثون روايت ڪيون آهن. ڪتابن ۾ آيو آهي، ته کيس پنج هزار تي سوءُ چوهتر حديثون ياد هيون.

معجزو هڪ سو پنجنهون

حضرت سفينة، جيڪو حضرت حبيب ڪريم ﷺ جو آزاد ڪيل غلام هو، روايت ڪري ٿو، ته هڪ پيري سفر دوران سمنڊ ۾ ٻيڙيءَ ۾ چڙهيل هوس، ته ٻيڙي ڇڙي پيئي. ان ڀڳل ٻيڙيءَ جو هڪ تختو هٿ اچي ويو، جنهن تي چڙهي ويس. تختو لڙهندو اچي ڪناري سان لڳو. ڪناري سان گهاتو پيلو هو. ان ۾ شينهن ۽ ٻيا جانور هئا. ڪناري تي لهي ويس، ته هڪ شينهن نظر آيو، جيڪو گوڙيون ڪندو، رومڙ ڪندو ٿي آيو. مون کي ڪجهه پوڻيو، سو شينهن کي مخاطب ٿي چيم، ته آءُ نبي آخر زمان محمد مصطفيٰ ﷺ جو غلام آهيان، ۽ منهنجو نالو سفينة آهي. شينهن پاڻ سڳورن جو نالو ٻڌي ٿڌو ٿيو، ۽ ڀڄ لٽڪائي بيهي رهيو. ان کانپوءِ شينهن ان صحابيءَ کي اشاري سان پاڻ سان گڏ هلڻ لاءِ چيو. کيس صحيح رستو ڏيکاري، موڪلائي موٽي ويو. انحضرت ﷺ جو ايڏو شان آهي، جنهن جو ڪو ڪنڌي ڪنارو ئي

ڪونهي!

ومن تكن برسول الله نصر ته

ان تلتقت الاسد في آجا مها تجم

(جنهن شخص جي نصرت رسول الله ﷺ جي برکت سان ٿي، ان کي جيڪڏهن جهنگلن ۾ شينهن ملاقات ڪندو ته اهو به هن سان همراه ٿي ويندو.)

معجزو هڪ سو چئيهون

حضرت جعيل صحابي روايت ٿو ڪري، ته هڪ پيري جنگ ۾ نبي آخر زمان ﷺ سان گڏ هئاسون، منهنجي گهوڙي ڏاڍي ڪمزور هئي. جيئن ته ڏاڍي ڏهري هئي، انهيءَ ڪري هلڻ کان لچار هئي. انهيءَ ڪري سڄي لشڪر جي پويان هوريان هوريان هلندو ٿي آيس. جڏهن پاڻ سڳورن گهوڙيءَ جو اهو حال ڏٺو، ته گهوڙيءَ کي هڪل ڪيائون، ۽ ان جي حق ۾ ڌڻيءَ در دعا گهريائون. انهيءَ ئي وقت گهوڙي تيز هلڻ لڳي. ان کي جهلڻ جي ٿي ڪير، ته جهل ٿي نه ڏي. سڀني وهڻن کان اڳ ڪڍيون ٿي ويئي. ان صحابيءَ وڌيڪ بيان ڪيو، ته مون ان گهوڙيءَ جا ڪيترائي ڦر وڪيا، پر ڪيترن سالن گذرڻ کان پوءِ به ان جي تيزيءَ ۾ فرق نه آيو.

معجزو هڪ سو ستتيهون

حضرت عبدالله بن قرطه کان روايت آهي، ته هڪ پيري اضحيءَ جي لاءِ رسالت مآب ﷺ اٺ ذبح ڪرڻ جو ارادو ڪيو. صحابه ڪرام اٺ اٿي حاضر ڪيا، جيڪي پنج يا ڇهه هئا. پاڻ سڳورن پنهنجي هٿن مبارڪن سان اٺ ذبح ڪرڻ جو خيال ڪيو. ان موقعي تي اٺ پنهنجو پاڻ هلي اچي ڪنڌ جهڪائي پاڻ سڳورن جي اڳيان بيهي رهيا. ائين ٿي معلوم ٿيو، ته هراڻ جي اها خواهش هئي ته پهريائين هو قربان ٿئي. جڏهن جانورن جي محبت جو اهو حال هو، ته مومنن کي ته اڃا به وڌيڪ آنحضرت ﷺ سان محبت ڪرڻ گهرجي، سندن پيروي ڪرڻ گهرجي، ۽ متانئن سرسام قربان ڪرڻ گهرجي. ٻنهي جهانن جي سردار سان محبت رکڻ، مومن جي نشاني آهي. هن کي جڳائي، ته هو پنهنجي جان مال، اولاد ۽ پيءُ ماءُ کان وڌيڪ رسالت مآب ﷺ سان محبت

رکي. انهيءَ حالت ۾ هن جو ايمان ڪامل چئبو. پاڻ ڪريم جن فرمايو
آهي.

(لايؤمن احد ڪر حتي اكون انا احب اليه من نفسه و والده ولده
والناس اجمعين)

معجزو هڪ سو اٺٽيهون

حضرت انس بن مالڪ روايت ٿو ڪري، ته هڪ پيري نبي ڪريم
حضرت عبدالرحمان صحابيءَ جي حق ۾ دعا گهري، ته الله تعاليٰ ان جي
تجارت ۾ برڪت وجهي. ان دعا جي طفيل حضرت عبدالرحمان جي
واپار ۾ وڏي برڪت پيئي ۽ ڪافي نفعو ڪمايائين. سندس مال ايتري
قدر ته وڌيو ويجهيو، جو هڪ ڏينهن ٽيهه غلام آزاد ڪيائين. هڪ
ڏينهن وري ست سو اٺ صدقو ڪيائين، جيڪي سڀئي سينگاريل هئا ۽
مٿن خوبصورت پلاڻ پيل هئا. جڏهن سندس وفات جو وقت ويجهو آيو،
تڏهن پنجاهه هزارن جي مال ملڪيت الله تعاليٰ جي نالي خيرات ڪرڻ جي
وصيت ڪيائين. انهن کان سواءِ ٻيا به ڳاڻيٽي کان ٻاهر صدقا ڪيائين.
ان هوندي به وفات کان پوءِ پنهنجي پوين لاءِ ٽيهه لکن جو مال ورثي ۾
ڇڏيائين.

معجزو هڪ سو اٺٽاليهون

حضرت لقيط بن ارطاط روايت ٿو ڪري، ته منهنجا پيءُ پير مندا
هئا، گهوڙين تي هلندو هوس. جڏهن مون اسلام قبول ڪيو، تڏهن نبي
ڪريم ﷺ کي پنهنجو حال بيان ڪيم. پاڻ ڪريم جن منهنجي صحت
لاءِ دعا گهري. مالڪ سائينءَ دعا جي طفيل منهنجي چنگهن جو نقص
دور ڪيو ۽ پنهنجي پيرن تي هلڻ لڳس.

معجزو هڪ سو چاليهون

حضرت بيبي فاطمة الزهراء رضي الله تعاليٰ عنها کان روايت آهي، ته
جڏهن رمضان جو چنڊ ڏسبو هو، تڏهن هر رات حضرت جبرئيل ايندو
هو، ۽ پريان بيبي رحمة للعالمين کان قرآن حڪيم ٻڌندو هو. رسول الله
ﷺ هر رات قرآن شريف ختم ڪندا هئا. عمر جي پوين ٻن سالن ۾ پاڻ
سڳورن کان قرآن جو دور صحابه ڪرام به ٻڌو.

ڏسو، ته مٺي مرسل سان الله تعاليٰ ڪيڏا نه قرب ڪيا. کين بي حد و حساب ڀلايون عطا ڪيائين. الله تعاليٰ جي وڏي عنايت قرآن حڪيم آهي، جنهن لاءِ لائق قاري، ۽ ڀلارا ٻڌندڙ به عطا ڪيائين. پاڻ ڪريم جن جي ڪري سڀني، ماڳن، مڪانن، هنڌن ۽ شهرن ۾ ڀلو ماڳ مدينو منوره آهي. سڀني مهينن ۾ ڀلو مهينو رمضان شريف جو آهي. پاڻ ڪريم جن هميشه سخي هئا، پر رمضان شريف ۾ سخاوت اڳي کان اڳري هوندي هئي. انهيءَ مٺي مرسل جي مدح ڪيتري ڪري ڪيتري ڪبي! ڪيتري به ثنا ۽ سارهه ڪبي، تڏهن به پورو حق ادا ٿي نه سگهندو. سڀاجها سائين، مومنن کي سنئين رستي تي هلا، پاڻ ڪريم جن جي پيرويءَ جي توفيق ڏي، سندن دلين ۾ پنهي جهانن جي سردار جي محبت پيدا ڪر، ۽ کين حبيب ڪريم جي زيارت نصيب ڪر.

معجزو هڪ سو ايڪيتاليهون

حضور ﷺ جي نظر تمام تيز هئي. پويان به ائين ئي ڏسندا هئا، جيئن اڳيان ڏسندا هئا. سندن اکيون مبارڪ ڪامل نور واريون هيون، جن جا ڀرتوا پنهي پاسن ڏانهن پوندا هئا. نماز پڙهائڻ وقت جيڪڏهن ڪنهن صحابيءَ کي رکوع يا سجدي ۾ ڪمي ڪوتاهي ٿي ويندي هئي، ته نماز پڙهائڻ کان پوءِ ان کي ٻڌائيندا هئا، ته تنهنجي نماز ۾ توکان هيءَ ڪوتاهي ٿي وئي. ان کان سواءِ اوندھ ۾ به ائين ڏسندا هئا، جيئن روشنيءَ ۾ ڏسندا هئا. پاڻ سڳورن کي آسمان جي ڪتبن ۾ ڀارهن سڄا ستارا ڏسڻ ۾ ايندا هئا، جيڪي ٻي ڪنهن کي نظر نه ايندا هئا.

معجزو هڪ سو ٻائيتاليهون

هڪ ڀيري حضرت جبرئيل اچي نبي ڪريم ﷺ کي چيو، ته الله تعاليٰ بيبي خديجة الڪبري ڏانهن سلام موڪليا آهن، اهي سلام به پهچايو، ۽ ان سان گڏ منهنجا سلام به پهچايو. پاڻ سڳورن اهي سلام اچي بيبي صاحبہ کي پهچايا. ان تي بيبي صاحبہ هيئن جواب ڏنو:

الله السلام ومنه السلام وعلي جبرئيل السلام عليك

السلام وعلي من اتبع السلام الا الشيطان

الله تعاليٰ تي سلام آهي جنهن سلام مڪاء جبرئيل تي سلام، اي
سول رب جا توهان تي سلام، جيڪي ماڻهو ملائڪن هن مجلس ۾ ٻڌن
ٿا، انهن تي به سلام هجن. مگر جيڪڏهن شيطان هن مجلس ۾ لڪو
ويٺو هجي، ته ان تي سلام اصل نه هجن.

ان مان اندازو لڳايو، ته حضرت بيبي صاحبه کي الله تعاليٰ ڪيڏو
عقل عطا ڪيو هو. بيبي صاحبه کي اهي مرتبا به سونهاري سردار جي
طفيل مليا.

ڪتابن ۾ ايئن به آيو آهي ته ڪنهن ڏينهن جبرئيل پاڻ ڪريم
جن وٽ آيو، ۽ ادب مان چيائين، ته منهنجي طرفان حضرت بيبي عائشه
کي سلام پهچايو. پاڻ سڳورن ان کان پوءِ بيبي صاحبه کي سلام
پهچايا. ان تي بي بي صاحبه جواب ۾ چيو:
وعليڪم السلام ورحمة الله وبركاته
يعني حضرت جبرئيل تي اسان طرفان به سلام هجن. ملائڪن تي
به الله تعاليٰ جون رحمتون ۽ برڪتون هجن.

مطلب ته حضرت بيبي عائشه، جيڪا حضرت ابوبڪر رضه جي
نياڻي هئي، تي واحد وڏا وڙ ڪيا. حبيب ڪريم ﷺ جا سمورا حرم
پاڪيزا هئا. البت حضرت بي بي خديجة الڪبري ۽ حضرت بيبي عائشه
صديقه جو مرتبو مڙني کان مٿانهون هو.

معجزو هڪ سوئيٽاليهون

جڏهن رسول الله ﷺ اڃا حضرت بيبي عائشه صديقه سان نڪاح
نه ڪيو هو، تڏهن هڪ ڀيري رسول الله ﷺ وٽ حضرت جبرئيل تي
راتيون لاڳيتو آيو. پاڻ سان ساڻي رنگ جي پٽ جو ڪپڙو به آندائين،
جنهن ۾ حضرت عائشه صديقه جي صورت ويڙهيل هئي. وڌيڪ چيائين
ته هيءَ بيبي صاحبه اوهان جي نڪاح ۾ ايندي، جيڪا حضرت ابوبڪر
صديق رضه جي نياڻي آهي. اها دنيا توڙي آخرت ۾ اوهان جو حرم
هوندي. پاڻ ڪريم جن فرمايو، ته الله تعاليٰ جيڪي چاهي اهو ڪري
ٿو. اسان اهوئي ڪنداسون، جيڪا رب جي رضا هوندي. ان کان پوءِ

حضرت بيبي عائشه، پاڻ سڳورن جي نڪاح ۾ آئي.

معجزو هڪ سوء چوڻيتاليهون

نبي ڪريم ﷺ جي زماني ۾ هڪ حبشي بادشاهه هو، جيڪو نيڪ هو ۽ ان جو نالو نجاشي هو. بادشاهن مان ان سڀ کان پهريائين پاڻ سڳورن تي ايمان آندو. ان ڏانهن پاڻ ڪريم جن ايمان آڻڻ لاءِ خط لکيو هو. هن ادب ۽ ايمان مان اهو خط چمي اکين تي رکيو، ۽ دل جي سچائيءَ سان اسلام قبول ڪيائين. الله تعاليٰ ان کي وڏيون سعادتون ۽ برڪتون عطا ڪيون. اسلام قبول ڪرڻ کان ڪجهه وقت پوءِ جڏهن هو گذاري ويو، تڏهن پاڻ ڪريم جن پنهنجي صحابه ڪرام کي ٻڌايو، ته اڄ نجاشي وفات ڪري ويو. ان کان پوءِ پاڻ سڳورن نجاشيءَ جي غائبانه جنازي نماز پڙهائي.

مديني منوره ۽ حبش جي وچ ۾ وڏو مفاصلو آهي. مهيني جو پنڌ آهي، يا ان کان به وڌيڪ. پر پاڻ ڪريم جن سان الله تعاليٰ ايڏا ڪرم ڪيا هئا، جو انهيءَ ئي مهل ايڏي وڏي مفاصلي جي خبر ٻڌايائون. اهي نوازشون خاص رسول ڪريم ﷺ لاءِ هيون، ٻي ڪنهن لاءِ نه هيون.

معجزو هڪ سو پنجيتاليهون

هڪ ڀيري رسالت مآب ﷺ "موتہ" ڏانهن لشڪر موڪليو، جيڪو ملڪ شام جو هڪ شهر هو. اهو مدينه منوره کان اٺاويهن ڏينهن جي پنڌ تي هو. مسلمانن جو اهو لشڪر ٽن هزارن صحابه ڪرام تي مشتمل هو. هوڏانهن ڪافرن جي لشڪر ۾ به لک ماڻهو هئا، جن ۾ يهودي، مجوسي، نصارا ۽ مشرڪ هئا. ان وڏي لشڪر سان مسلمانن جو مقابلو ٿيو. ڪيترائي دشمن قتل ٿي ويا. مسلمانن جي لشڪر مان ٻارهن ماڻهو شهيد ٿيا، جن مان زيد بن حارث، جعفر طيار رضه، حضرت عبدالله بن رواحه ۽ نوحه بن جثا پيا هئا. انهيءَ ئي ڏينهن جنهن ڏينهن تي اهي ٻارهن صحابه ڪرام شهيد ٿيا، نبي ڪريم ﷺ مديني منوره ۾ صحابه ڪرام کي ٻڌايو، ته هي صحابه ڪرام شهيد ٿيا.

معجزو هڪ سوچائيتاليهون

انصارن مان هڪ صحابي حنظله بن عامر، احد جي جنگ ۾ نبي
ڪريم ﷺ سان گڏ هو، ۽ شهيد ٿيو. رسول ڪريم جن فرمايو، ته
هونئن شريعت ۾ شهيد لاءِ جنازي جي غسل جو حڪم ڪونهي، پر
مون ڏٺو، ته حنظله کي ٻن ملائڪن اچي غسل ڏنو. انهيءَ ڪري
حضرت حنظله جي گهران حقيقت معلوم ڪرڻ گهريائون. ان تي حضرت
حنظله جي گهرواريءَ ٻڌايو، ته جنهن وقت جهاد جو سڏ ٿيو، ان وقت
حضرت حنظله کي غسل جو احتياج هو. پر جهاد جو سڏ ٻڌڻ سان،
غسل به نه ڪيائين ۽ وڃي جنگ ۾ شامل ٿيو. جيڪر انهيءَ غسل جي
ضرورت جي ڪري، ملائڪن کيس غسل ڏنو.

معجزو هڪ سوستيتاليهون

اسلام آڻڻ کان اڳ حضرت سلمان فارسي رضه ڪنهن يهوديءَ جو
غلام هو. جڏهن رحمة للعالمين جن مديني منوره تشریف فرما ٿيا، ته
حضرت سلمان حاضر ٿي، ايمان آندو. انهيءَ ڪري سندس يهودي
مالڪ کيس اذيتون ۽ تڪليفون ڏيڻ لڳو. پاڻ ڪريم جن حضرت ابو
بڪر صديق رضه کي فرمايو، ته حضرت سلمان کي يهوديءَ کان وٺي،
آزاد ڪجي. انهيءَ ڪري حضرت صديق اڪبر رضه يهوديءَ کان حضرت
سلمان رضه خريد ڪرڻ گهريو. يهودي چوڻ لڳو، ته هنن شرطن تي
سلمان کي وڪڻندس؛ هڪ ته سورهن سؤ درهم ڏيو. ٻيو، ته حضرت
محمد ﷺ پنهنجي هٿن سان منهنجي باغ ۾ ٽي سؤ ڪچين جون جهتان
اچي لڳائي. اها ڳالهه حضرت ابوبڪر صديق رضه کي ڏاڍي ڏکي لڳي.
بهرحال اهو احوال اچي پاڻ ڪريم جن کي ٻڌايائين. ان تي پنهنجي جهانن
جي سردار فرمايو، ته اهي شرط قبول ڪري اچو. ته جيئن سلمان دشمن
وٽان آزاد ٿئي. اهڙا ٻاجهارا هئا اسان جا پيارا رسول، جن جي رحمت جو
ڪو ڪنڌي ڪنارو ئي ڪونهي.

حضرت ابوبڪر صديق رضه، يهوديءَ کي سندس گهر مطابق پيسا
اچي ڏنا. ان کان سواءِ پاڻ سڳورن ڪچيءَ جون ٽي سؤ جهتون گهرايون.
پوءِ اهي جهتون ڪٽائي باغ ۾ تشریف فرما ٿيا. باغ واري زمين سڪل

سڙيل هئي، جنهن ۾ نه ڪو سلو نسرندو هو، نه وڻ ٿڻ ئي اڀرندو هو، ۽ نه گاهه ئي ٿيندو هو. يهوديءَ ڪيترائي ڀيرا ان زمين ۾ ڪڇيءَ جون جهتون هنيون هيون، پر انهن مان هڪ به ساڻي نه ٿي هئي، پر جڏهن حبيب ڪريم ﷺ اهي جهتون هنيون، تڏهن سڄو باغ جلد ئي سرسبز ٿي ويو. پهرين ئي سال انهن جهتن وڏو ڦر جهليو. اهو باغ اڄ تائين مدينه منوره جي ٻاهران موجود آهي. ان کي مديني جا ماڻهو نبي ڪريم جو باغ ڪري سڏيندا آهن، ڇاڪاڻ جو اهو باغ پوءِ يهوديءَ کان نبي ڪريم ﷺ کي مليو.

معجزو هڪ سؤ اڻيتاليهون

حضرت ابوهريره رضه روايت ٿو ڪري، ته هڪڙو صحابي هو، جيڪو جڏهن ٻاهران اچي گهر پهتو، ته گهر ۾ قوت گذران جي ڏاڍي تنگي ڏٺائين. انهن ڏينهن ۾ ملڪ ۾ ڏڪر هو. اهو صحابي پنهنجي گهر جو اهو حال ڏسي، بر منهن ڪري ٻاهر نڪرڻ لڳو. اهو حال ڏسي سندس عورت ڏٺيءَ در دعا گهري، ته اي منهنجا مالڪ، تون مسبب الاسباب آهين. پنهنجي حبيب ڪريم جي طفيل اهڙو ڪو سبب پيدا ڪري، ڪٿان ڪا ڪاڏي جي شيءِ اسان ڏانهن موڪل، ته ڏکندو ڏور ٿئي، وڇوڙي جو وقت نه اچي، ۽ گهر جا سڀ ڀاتي گڏ هجون. رحمة للعالمين جي برڪت سبب سندس دعا قبول پيئي. گهر ۾ جيڪو اٿي پيڻ جو جنڊ هو، اهو پنهنجو پاڻ ڦرڻ لڳو. صحابيءَ گهر کان ٻاهران جنڊ جي ڦرڻ جو آواز ٻڌي، گهرواريءَ کان اچي پڇيو، ته ڇا حقيقت آهي، جو جنڊ پيو هلي. سندس گهر واري کيس سڄي حقيقت ڪري ٻڌائي، ته مالڪ مهرباني ڪئي آهي. جنڊ پاڻ پيو ڦري ۽ جنڊ جو تنور اٿي سان ڀرجي ويو آهي. هو ڏاڍو خوش ٿيو، ۽ رب پاڪ جا شڪرانا ٻجا آندائين. سندس گهرواري تنور مان اٿو ڪڍندي ٿانو ڀريندي رهي، تان جو سندس گهر جون گنديون، ٿانو ٽپا، ڇاڏيون، ڪٺا ۽ ٻيون اهڙيون شيون اٿي سان ڀرجي ويئون. ان کان پوءِ جنڊ جو مٿيون پڙ پري ڪري، اٿو ڪڍي صاف ڪيائين. ان کان پوءِ جنڊ جو ڦرڻ ۽ اٿي جو نڪرڻ بند ٿي ويو.

اها خبر جڏهن پاڻ سڳورن کي اچي ڪيائون، تڏهن پاڻ ڪريم جن فرمايو، ته جيڪڏهن اوهان جنڊ جو پڙ کڻي، اٿو صاف نه ڪيو ها، ته اهو جنڊ قيامت جي ڏينهن تائين ڦرندو رهي ها ۽ اٿو نڪرندو رهي ها.

الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ سان اهڙا ڪوڙين ڪرم ڪيا، جن جو حد حساب ئي ڪونهي.

معجزو هڪ سو اٺونجاهون

ڪائنات جي ڪارڻي، حضرت حبيب ڪريم ﷺ جو قد مبارڪ پورو پنو هو، نه بندرو ۽ نه تمام ڊگهو. پر جڏهن مجلس ۾ ويٺا هوندا هئا، ته سڀني کان مٿي نظر ايندا هئا، پوءِ توڙي جو ان مجلس ۾ ڊگها ماڻهو به ڇو نه ويٺا هجن. جيڪڏهن ڊگها ماڻهو مجلس مان موڪلائي هليا ويندا هئا، ۽ وڇڙي قد وارا ماڻهو موجود هوندا هئا، تڏهن به پاڻ سڳورا اوتراڻي مٿانهان نظر ايندا هئا، جيترا ڊگهن ماڻهن جي موجودگيءَ مان مٿانهين قد وارا نظر ايندا هئا.

معجزو هڪ سو پڻجاهون

الله تعاليٰ قرآن ڪريم ۾ رسول الله ﷺ جي رسالت جو قسم ڪيو آهي. رب العالمين فرمايو آهي:

يٰس وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ اِنَّا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (يس - ۱ کان ۳)

(اي پيغمبر، هن) حڪمت واري قرآن جو قسم آهي، ته بيشڪ

تون پيغمبرن مان آهين)

ان کان سواءِ موليٰ پاڪ حضرت حبيب ڪريم ﷺ جي حياتيءَ جو

قسم ڪيو آهي:

لَعَمْرُكَ اِنَّهٗ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْجَمُوْنَ. (الحجر - ۷۲)

(اي پيغمبر) تنهنجي حياتيءَ جو قسم آهي، ته اهي (ڪافر)

گمراهيءَ ۾ حيران رهن ٿا.)

پاڻ سڳورا جڏهن مدينه منوره ۾ اچي رهيا، تڏهن الله تعاليٰ ان

سونهاري شهر جا قسم ڪيا:

لا اقسر بهذا البلد وانت حل بهذا البلد (البلد - ١ - ٢)

(مان هن شهر جو قسر کٿان تو" ۽ تون هن شهر ۾ رهندڙ آهين.)

الله تعاليٰ پنهي جهانن جي سردار جي زماني جو قسر کنيو آهي. ان جو سورت والعصر ۾ ذڪر ٿيل آهي. رب العالمين پاڻ سڳورن جي منهن مبارڪ جا قسر به کنيا آهن. ان جو ذڪر والشمس، والنجم، طلاء والضحىٰ ۾ موجود آهي. موليٰ پاڪ پاڻ ڪريم جن جي وارن مبارڪن جو قسر به کنيو آهي. ان لاءِ ڏسو واليل اذا يغشي (اليل - ١) (رات جو قسر آهي، جڏهن ڍڪي.) ان مان مراد آهي: "عبرين زلف"

ڪتاب "مواهب" ۾ آيو آهي، ته حضرت عمر رضه فرمايو، ته الله

تعالٰيٰ نبي ڪريم ﷺ جي قدامن مبارڪن جي خاڪ جو قسر کنيو آهي.

مطلب ته الله تعاليٰ پنهنجي حبيب ڪريم ﷺ سان جيڪي ڪرم ۽

عنايتون ڪيون، انهن جو ڪنڌي ڪنارو ئي ڪونهي. شفيع المذنبين جي

ثنا ۽ صفت جو ڪو ڳاڻو ئي ڪونهي. ڪنهن به زبان ۽ قلم کي طاقت

نه آهي، جو پاڻ ڪريم جن جي شان بيان ڪرڻ جو پورو حق ادا ڪري

سگهي. اڄ تائين ڪنهن به ثنا خوان ۽ نعت گو کي اطمينان نه ٿيو آهي،

ته هن سونهاري سردار جي ساراهه جو پورو حق ادا ڪيو آهي. موليٰ

پاڪا اسان جي پياري حبيب جي طفيل اسان ڏوهارين جا ڏوھ بخش.

منهنجا پالڻهار، اسان اڀوجهن کي پنهي جهانن جي سردار جي زيارت

نصيب ڪر. اي اسانجا خالق، هن جهان مان جڏهن اسان جو لاڏاڻو ٿئي،

ته زبان تي ڪلمو پاڪ هجي:

لا اله الا الله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم

معجزن جو چوڻون قسم

(رسول الله ﷺ جي وصال کان پوءِ سندن معجزا)

آنحضرت ﷺ جي وصال کان پوءِ به سندن معجزا ظاهر ٿيا، ٿيندا رهيا، ٿيندا رهن ٿا، ۽ ٿيندا رهندا. اهڙي قسم جي معجزن جو ڪو به ڳاڻيٽو ڪونهي. انهن مان ڪجهه هتي بيان ڪجن ٿا، ته جيئن پاڻ سڳورن سان محبت رکندڙن کي دلي سکون ۽ روحاني راحت حاصل ٿئي.

معجزو هڪ سؤ ايڪونجاهون

حضرت انس رضه روايت ٿو ڪري، ته نبي ڪريم ﷺ جن فرمايو، ته منهنجي وصال کان سؤ ورهيه گذرڻ کان پوءِ ڪو به صحابي زمين تي موجود نه هوندو. ٿيو به ايئن. سؤ ورهين اندر سمورا صحابي سڳورا هن جهان مان لاڏاڻو ڪري ويا. پويون صحابي، جنهن پاڻ سڳورن جي برقي مٿاڻن کان سؤ ورهيه پوءِ وفات ڪئي، ان جو نالو عامر بن واصلت هو. ان کي ابو طفيل به چوندا هئا.

معجزو هڪ سؤ ٻاونجاهون

نبي ڪريم ﷺ مسلمانن کي خوشخبري ٻڌائي هئي، ته اوهان جي هتان موليٰ پاڪ جا ڪيترائي ملڪ فتح ٿيندا، جهڙوڪ: سڄو شام، بيت المقدس سوڌو، مصر ۽ ٻيا ملڪ. نصارا اوهان تي قادر ٿي نه سگهندا، ٻڌ مذهب جا بت ڀڄي پورا ٿيندا، ۽ ڪافرن جا ڪوٽ قلعا ڪرندا ۽ ڄهرندا. مسلمان روم فتح ڪندا. ان ملڪ جي رهاڪن جون اڪيون ننڍيون، منهن ٿلها، نڪ ننڍا، رنگ ڳاڙها هوندا، ۽ انهن کي جانورن جي وارن مان ٺهيل ڪپڙا پهريل هوندا. انهن رومين کي وارن واريون جتيون ۽ موزا پيل هوندا.

پاڻ ڪريم جن اهو به فرمايو، ته مسلمانن جي هتان عراق ۽ ايران

به فتح ٿيندو. انهن کان سواءِ ڪرمان، هند (سنڌ) ۽ ٻيا ڪيترا ملڪ فتح ٿيندا. آخر ۾ جڏهن حضرت عيسيٰ پيدا ٿيندو، ته پوءِ دنيا ۾ ڪٿي به ڪو ڪافر نه رهندو. مشرق توڙي مغرب ۾ فقط اسلام هوندو، ۽ جتي ڪٿي جا رهاڪو مسلمان هوندا، جيڪي ڪافر اسلام قبول نه ڪندا، اهي قتل ٿي ويندا.

معجزو هڪ سو ٽيونجاهون

حضرت بيبي عائشه صديقه رضه روايت ٿي ڪري ته جڏهن حبيب ڪريم ﷺ مڪي کان هجرت ڪري، مدينه ٿي آيا، تڏهن پهريائين ”قبا“ واري هنڌ تي اچي لٿا، جيڪو مديني کان ٻن ڪوهن جي پنڌ تي آهي. اتي چوڏهن راتيون رهيا. اتي مسجد جو بنياد وڌائون، جنهن لاءِ الله تعاليٰ قرآن ڪريم ۾ فرمايو آهي:

لمسجد اسس علي التقوي من اول يوم (التوبه - ۱۰۸)

(جيڪا مسجد پهرين ڏينهن پرهيزگاريءَ تي اڏائي ويئي آهي.)

يعني اسلام ۾ جيڪا پهرين مسجد اڏائي ويئي، سا اها هئي. ان جي اڏجڻ وقت پاڻ سڳورن پنهنجي هٿن مبارڪن سان ڪم ڪيو. ان جو پهريون پٿر پاڻ سڳورن ئي پنهنجي هٿن مبارڪن سان ڪڍي اچي رکيو. ٻيو پٿر حضرت صديق رضه رکيو، ٽيون پٿر حضرت عمر رضه رکيو، چوٿون حضرت عثمان رضه رکيو. ان وقت پاڻ ڪريم جن فرمايو، اسان کان پوءِ اسان جا هي ٽي خليفه آهن. اها خبر سچي ٿي، ۽ پاڻ ڪريم جن کان پوءِ اهي ٽي خليفه ٿيا. ٻين حديثن ۾ به ان حقيقت جو ذڪر آيو آهي.

معجزو هڪ سو چوونجاهون

رسالت مآب ﷺ ٻڌايو هو، ته حضرت عمر رضه، حضرت عثمان رضه ۽ حضرت علي ڪرم الله وجهه شهادت کي رسندا، ٿيو به ايئن.

معجزو هڪ سو پنجونجاهون

هڪ ڏينهن نبي ڪريم ﷺ جن جڏهن پنهنجي گهر واري ام المومنين ام سلمه جي گهر ۾ هئا، تڏهن فرمايائون ته اڄ جبرائيل اسان

وت آيو، ۽ ڳاڙهي مٽيءَ جي مٺ ڪڍي آيو. چيائين، ته هيءَ مٽي ڪوفي جي هڪ جڳهه ڪربلا کان آندي اٿس. ان هنڌ تي توهانجو ڏوهڻو حضرت حسين رضه شهيد ٿيندو. اهو ٻڌي مون کي ڪجهه ويچار ٿيو، ته ڪنهن وقت اهڙا ماڻهو به زمين تي هوندا، جيڪي منهنجي ڏوهڻي حضرت حسين رضه کي شهيد ڪندا. ان کان پوءِ حضرت رسول الله ﷺ حضرت بيبي ام سلمه کي فرمايو، ته هيءَ مٽي شيشي ۾ وجهي رک. جنهن وقت هي مٽي ڦري رت ٿي پوندي، تنهن ڏينهن حضرت حسين رضه شهيد ٿيندو. اها خبر به مون کي جبرئيل ڏني آهي.

اها خبر به بلڪل سچي نڪتي. جنهن ڏينهن حضرت حسين رضه شهيد ٿيو، تنهن ڏينهن حضرت بيبي ام سلمه ڏٺو، ته اها مٽي بدلجي رت ٿي ويئي.

معجزو هڪ سوڄا و نجا هون

رسالت ماب ﷺ فرمايو، ته آخر زماني ۾ فتنو پيدا ٿيندو، گهڻيون جنگيون لڳنديون ۽ زلزلا ايندا، حاڪمن جي هٿان ڏاڍا ظلم ٿيندا، جنهن ڪري ماڻهو پنهنجو وطن ڇڏي پرڏيهه ويندا. ڪنهن ماڻهوءَ جو پيءُ مري ويندو، ته هو ان کي دفنائڻ وقت چوندو، ڪاش! هن جي بدران جيڪر مان هن قبر ۾ وڃان ها، ته زماني جي مصيبتن کان چٽي پوان ها. آخر زماني جون اهي علامتون آهن، جيڪي پنهنجي جهانن جي سردار ٻڌايون.

معجزو هڪ سو ستونجا هون

نبي ڪريم ﷺ فرمايو، ته آخر زماني ۾ علم هليو ويندو ۽ عالم ۽ عارف هن جهان مان لاڏاڻو ڪري ويندا. انهيءَ ڪري جهان ۾ جهل گهڻو هوندو. ان کان سواءِ مردن کان عورتن جو تعداد وڌي ويندو. ايتري قدر جو گهر ۾ هڪ مرد هوندو، ته پنجاهه عورتون هونديون. رشتن جو احترام ٿئي ويندو، ۽ حرام ڪيل رشتن سان ماڻهو جنسي تعلق رکندا. ماڻهن مان سَهپ ختم ٿي ويندي ۽ ڪو به چڱائي ٻڌڻ لاءِ تيار نه هوندو. ماڻهو هڪ ٻئي جي خير خواهيءَ بدران، هڪ ٻئي لاءِ

ڪڏون پيا ڪوٽيندا. ڪو به ڪنهن جي سڃي ۾ نه هوندو، پر مٿ ڪهرو هوندو. ماڻهن مان امانتداريءَ جو گڻ موڪلائي ويندو، ۽ هو امانتن ۾ خيانتون ڪندا. جيڪي اڳ ۾ غريب هئا، اهي وڏا دولتمند ٿيندا. اهي ڊگهيون ماڙيون ٺهرائيندا. جيڪي لائق قابل هوندا اهي ڪمزور ۽ مسڪين هوندا. چڱا ماڻهو موڪلائي هليا ويندا، باقي وڃي بد ڪار ۽ بدمعاش رهندا. چڱا ماڻهو ايئن هوندا، جيئن اٽو چاڻو وقت کيچڻ جي مٿان تهه پڇندا آهن.

معجزو هڪ سؤ اٺونجاهون

رسول الله ﷺ جن جڏهن مديني منوره ۾ تشریف فرما ٿيا، تڏهن ان شهر ۾ وبا پکڙيل هئي. انهيءَ وبا جي ڪري روزانو ڪيترائي ماڻهو مرندا هئا. مديني منوره ۾ اهڙي وبا اڳ ۾ به پوندي هئي. جنهن وقت پاڻ سڳورا تشریف فرما ٿيا، تنهن وقت به اها بيماري پيئي. حقيقت ۾ الله تعاليٰ مومنن جو امتحان وٺڻ تي گهريو. وبائي بيماريءَ جو اثر مومنن تي به ٿيو. هو مڪي ۾ پنهنجا ڪڙم قبلا ڇڏي آيا هئا، ۽ پنهنجي اولاد ۽ والدين پنهنجي محبوب جي مٿان گهوري ڇڏيا هئا. مطلب ته هنن حبيب ڪريم ﷺ جي محبت ڪري، پنهنجا دنيوي شوق، راحتون، مال ۽ جان ۽ جسو پنهنجي محبوب تان فدا ڪيو. (۱) هو پنهنجا گهر تر ڇڏي اچي پرڏيهه ٿيا. هتي کين نه ٿمر هو، ۽ نه سامان. مٿان اچي بيماري منهن ڪڍيو. انهيءَ ڪري ڪن صحابه ڪرام کي مرض جي مهت ڏاڍي ڏکيري لڳي، ڇاڪاڻ جو انسان ڏاڍو ضعيف آهي، ۽ منجهس سهڻ جي طاقت ڪانهي.

اهو حال ڏسي حضرت حبيب ڪريم ﷺ ڏٺيءَ در دعا گهري، ته اي منهنجا مالڪ، مديني مان هيءَ وبا دفع ڪر، ۽ مسلمانن جي دلين ۾ مڪي کان وڌيڪ مديني جي محبت پيدا ڪر. الله تعاليٰ پاڻ سڳورن جي اها دعا قبول ڪئي. مديني مان اها بيماري دفع ٿي، ويئي ۽ وري ڪڏهن

(۱) شاهه لطيف خواهش ڏيکاري آهي:

”پيڪن سوڌو پاڻ، سر سوڌو صدقو ڪيان.“

به نه آئي. قيامت تائين ڪڏهن به مديني ۾ وبا نه پوندي. جڏهن اها
ڳالهه مشهور ٿي ويئي، ته مديني منوره ۾ وبا نه پوندي، تڏهن حڪيمن
۽ طبيبن پنهنجون حڪمتون هلايون، ته سندن شهر ۾ به وبا نه پوي.
پر انهن جي ڪوشش جو ڪو به اثر نه ٿيو.

پنهني جهانن جي سردار جي ثنا ۽ صفت جو پورو حق ڪير ادا
ڪري سگهندو؟! ماڻهو پنهنجي وس آهر مدح بيان ڪري ٿو. پاڻ
ڪريم جن جي ساراهه بيان ڪرڻ سان ڏک ۽ ڏولاڻا ڏور ٿين ٿا.

معجزو هڪ سؤ اوڻهون

رسول الله ﷺ جن فرمايو، ته اسان جي امت مان هڪ خليفو ٿيندو،
جيڪو زمين ۾ عدل قائم ڪندو. ان زماني، ۾ ماڻهو سک ۽ سلامتيءَ ۾
هوندا. ان جي نشاني اها هوندي، ته ان جي مٿي ۾ وچ تي چير ايل
هوندو. پاڻ سڳورن جي خبر سچي نڪتي، خليفن حضرت عمر بن
عبدالعزيز جي زماني ۾ عدل قائم ٿيو، ۽ ماڻهن سک جو سامهه ڪيو.
ماڻهن وٽان ڏک ۽ ڏولاوا ڏور ٿيا ۽ هو ڏاڍا شاهوڪار ٿيا. عدل ۽
انصاف جي ڪري ملڪ ۾ امن ۽ سلامتي آئي، ۽ پرماريت جي پاڙ پٽجي

ويئي.

حضرت عمر بن عبدالعزيز جڏهن اڃا ننڍو هو، ته هڪ ڏينهن
گهوڙي تي سوار ٿي شڪار لاءِ نڪتو. جڏهن شڪار ڪري موٽيو ۽
پنهنجي گهر جي ٻاهرين دروازي مان گهوڙي سوڌو گذرڻ لڳو، ته
سندس مٿو زور سان وڃي چائنٺ سان لڳو. انهيءَ ڪري سندس مٿو
ڦاٽي پيو. انهيءَ زخمي جو نشان خلافت وارين ڏينهن ۾ به سندس مٿي
۾ پڌرو هوندو هو. مطلب ته پاڻ ڪريم جن جو قول سچو نڪتو.

معجزو هڪ سؤ سنون

حضرت عبدالله بن مسعود کان روايت آهي، ته نبي ڪريم ﷺ
فرمايو، ته جيڪڏهن ايمان ۽ دين جو علم آسمان جي ڪتبن ۾ پڌل
هوندو، ته فارس جا اهڙا مٿس به هوندا، جيڪي آسمان تائين پهچي،
ايمان ۽ علم جو پاڳو حاصل ڪندا. عالمن فرمايو آهي، ته ان مان مراد

امام اعظم آهي، جيڪو چئن مذهبن (حنفي، شافعي، حنبلي، مالڪي) مان هڪ مذهب (حنفي) جو امام آهي. هو پنهنجي ڪٿم جي لحاظ کان بني فارس مان هو. هن پنهنجي دانائيءَ سان دين جو علم نهايت وضاحت سان بيان ڪيو آهي، ۽ دين جي هر معاملي ۽ مسئلي جي شريعت جي روشنيءَ ۾ ايتار ڪئي آهي. هن شريعت جي ذهن لکن مسئلن جي وضاحت ڪئي آهي.

حضرت ابوهريره رضه کان روايت آهي، ته آنحضرت ﷺ فرمايو، ته جلد مديني ۾ هڪ عالم پيدا ٿيندو، جنهن وٽ مختلف ملڪن مان ماڻهو ايندا رهندا. هو علم حاصل ڪرڻ لاءِ ڪشالا ڪڍي وٽس ايندا، ڇاڪاڻ جو مديني منوره کان سواءِ ٻي هنڌ کين اهڙو عالم نظر نه ايندو. عالمن فرمايو آهي، ته ان مان مراد حضرت امام مالڪ آهي، جيڪو حديث جو وڏو عالم ٿي گذريو آهي. سندس ڪيترائي شاگرد هئا.

نبي ڪريم ﷺ فرمايو آهي، ته اسان کان پوءِ قریش مان هڪ عالم پيدا ٿيندو، جيڪو دنيا ۾ علم پکيڙيندو. عالمن فرمايو آهي، ته ان مان مراد امام شافعي آهي، جيڪو شافعي مذهب جو امام آهي.

چوٿين مذهب جو امام احمد بن حنبل هو، جيڪو وڏو محدث هو. هن کي ڪيتريون ئي حديثون ياد هيون.

مطلب ته نبي ڪريم ﷺ جي امت ۾ وڏا عالم ۽ فاضل پيدا ٿيا، جن دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ دين جي روشني پکيڙي. اهي به پنهنجي جهانن جي سردار جا معجزا آهن. پاڻ ڪريم جن جي معجزن جو ڪو حد حساب ۽ ڪنڌي ڪناروئي ڪونهي. پاڻ ڪريم جن جا معجزا ڏسي ۽ پڙهي عالم ۽ عاقل به حيران ٿيو وڃن. هن زماني ۾ جيئن ته عام ماڻهن کي عربي ڏکي لڳي ٿي، ۽ نه ٿي اچي، انهيءَ ڪري انهن معجزن مان ڪجهه معجزا ڪڍي سنڌي زبان ۾ لکيا اٿر، ته جيئن عام ماڻهو پڙهي روحاني سکون حاصل ڪن، ۽ پنهنجي دلين ۾ پاڻ سڳورن جي محبت جاڳزين ڪن. من اهي ماڻهو معجزا پڙهي هن ضعيف جي حق ڏٺيءَ لڳ دعا گهرن، ۽ منهنجي حق ۾ فاتح پڙهن. شل الله تعاليٰ انهن جي دعا قبول ڪري، مون تي رحم ڪري، مڏايو ن مڏي، خون

خطائون بخشي ۽ پنهنجي باجهه ڪري.

هن ڪتاب ۾ هڪ سؤسٽ معجزا آندا ويا آهن. پر ڪٿي ڪٿي ايئن به آهي، ته ٻه ئي معجزا هڪ معجزِي ۾ گڏي آندا اٿس. انهيءَ لحاظ کان جيڪڏهن ڳاڻيٽو ڪيو وڃي ته هڪ سوءُ ڇهاسي معجزا ٿيندا. هي ڪتاب ۱۱۲۷ھ ۾ مڪمل ڪيو، ۽ انجو نالو ”قوت العاشقين“ رکيو. جيڪڏهن ڪو صاحب هن ۾ ڪا غلطي ڏسي، يا کيس سهو نظر اچي، ته ان کي سڄو ڪري (درست ڪري). اڄوڃهن جون اڀوجهايون داناءَ درست ڪندا آهن، ۽ پنهنجي احسان سان ضعيفن جون ڪمزوريون ۽ کوتاهيون عفو جي عين سان ڏيکيندا آهن. جيڪي ماڻهو صالحن جي نقشِ قدم تي هلندا، اهي دنيا ۽ آخرت جون پلايون حاصل ڪندا. اي منهنجا رب ڪريم، تون وڏو رحيم ۽ ڪريم آهين. هن حقير هاشم جا ڏوھ گناهه بخش. تون سڀا جهو سائين آهين، ۽ ڪميين سان ڪرم ڪندڙ آهين. منهنجا موليٰ پاڪ انهن سڀني وفات ڪري ويل ۽ جيئرن کي بخش، جن دل جي گهراين مان ڪلمو پڙهيو آهي:

لااله الاالله محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم

رسول الله ﷺ جا معجزا بي شمار آهن. انهن جي حد حساب جو پرو پاند ئي ڪونهي. ڪنهن کي طاقت نه آهي، جو سمورا معجزا بيان ڪري سگهي. ”سیرت شامي“ ۾ آيو آهي، ته عالمن فقط قرآن ڪريم مان سٺ هزار معجزا ڪڍيا آهن. حديثن مان جيڪي معجزا اخذ ڪيا ويا آهن، انهن جو ته ڪو ڳاڻيٽو ئي ڪونهي.

پڇاڻي: (ان کان پوءِ مخدوم صاحب نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم جي ثنا ۽ صفت بيان ڪئي آهي، اها سندس ئي لفظن ۾ ڏجي ٿي؛ ڇاڪاڻ جو انهيءَ نظمي سٺا کي نثر ۾ پڙهڻ جي بدران، نظر جي سٺا ۾ پڙهڻ سان روح کي وڌيڪ راحت رسندي.)

سونهارا سپين ڀتين، خاصا خلق جا
 عالم لڳا آسري، تنهن شفيع شفاستا
 مهڙ مڙني مرسلين (۱)، مشفق مجتبيٰ ﷺ
 لال لاکيڻو لکڻين، نبي نور هدي
 سڄڻ صورت سوڻو، سرهو سين ٿا
 ماڻڪ موتين هار جيئن، منهن ۾ محمدا ص
 پاپوهيندي پٿرا، جوهر ڪن جلوا
 کڙن کٽهار ٿا، ڪر مرڪندي مهندا
 شرم ٿي شمس ڪي، پستو پرين، پڙا
 جوت نه ذري جيتري، ڪي چند چوڏهينءَ ماه
 ڏسي منهن محبوب جو، تارا شرمڻا
 سڄ چنڊائي سوڻون، خاصو خير وري عليه السلام
 ڏک لاتائين ڏيه ڪان، ڌرت ڏڪارا
 سڄڻ سپ ستر، ٿيا پرينءَ جي پاران
 ڪيا قادر قدرت سين، منهن ڪافرن ڪارا
 سباجهي سيد ڪي، سائينءَ ڏيه ڏنا
 واحد گهڻو، واکاڻيو قادر ڪريما
 ڏنو ڏيه ڏسيءَ جو، وڏيءَ خلق وچا

(۱) شاهه لطيف اهو فقرو پنهنجي هڪ بيت ۾ هن طرح آندو آهي:

جڪري جهو جوان، ڏسان ڪونه ڏيهن ۾،

مهڙ مڙني مرسلين، سرس سندس شان،

فڪان قاب قوسين او ادئي، ايءُ ميسر تيس مڪان،

اڳي جو احسان، جنهن هادي ميڙير مهڙو.

*لاڪيڻو = (لڪڻ يا لڄڻ) = گڻ، خصلت - خوين ۽ صفتن وارو، حسن

اخلاقوارو. *لڪڻين = لڪڻ ۾، گڻن ۾، صفتن ۾ *پاپوهيندي = باجهه ڪرڻ ۾

محبت ڪرڻ ۾، مرڪندي. *مهندا = اڳيان ستر = پار پيا، ڪامياب ٿيا

ڪوٺايل ڪريو جو، مٿين مڪانا
 جت ماڳ نه لڌو ملڪين، نه ڪي نبين منجهان
 تن تي رب ورسائيا، پهتجا پيارا
 تنهن وڏيري جي وصف، جي لهي ڪير ڪرا
 خدمت منجهان خليل جي، ملڪ ڪن مجرا
 پير نبين ولين جا، ادب منجهان ايتيا
 چيائون صلواتون سلام رسول اتي، سڀني سان ثنا

*

الصلوات والسلام عليك يا رسول الله ﷺ
 چي توتي هون رحمتون، ۽ سلام تيون سائين، سونهائا
 جو تون جوت جهان جي، ساهو ارض سماء
 نبيءَ تنهن جي نور مان، آگي اڀايا
 فانه شمس فضل هر ڪواڪبها، وڏا فرق وچا
 تون دادلو دوستن جو توسين جوڙ نه جاء
 تاج تنهن جي سرتي، سونهين سروپاء
 تون سونهن سڀني مرسلين، خاتم الانبياء
 عرش ڪرسي لوه ٿيا، سڀ تنهن جي سببان
 ڪارڻ تو قادر ڪيا، پون ۽ اپ پڌرا
 جوڙون جونهر جاڳهون، جڙيا حضرت محمدا ص
 عالم سڀ اڀايا، ڪامل جي ڪوڏا
 سيهو تو سون ٿئي، نبيءَ جي نظرا
 ورنه گهٽان واسيا، ٿي راتين روز مرا

* ايتيا = بيٺا * سونهائا = پسند ڪيل * ساهو (سها) = روشني، اڃالو. *
 پون = زمين * ڪوڏا = ڪوڏ مان، خوشيءَ مان * ورنه = بهادر *
 واسيا = سرها ڪيا، نوازيا

گوندر لڌا ٿي گوندرئين، ڏڪڻ ڏان لڌا
 ماني مڇي مڙيا پنڻ پينارا
 پٽ ڪٿيرين پهريا، مهاڻا ملهيا
 پلڻ لڳي پرين جي، ملاح مير ٿيا
 جن مڇيون ٿي ماريون، ۽ مٿن تي ڪارا
 ڏڪيا گذارين ڏينهڙا، سهن ولهون سيءِ واءِ
 لاکو ٿو لهريون ڏئي، ولهن ڏئي وانٽا

*

ڪوجها ڪوڙا ڪيترا، پاڙي پيش پيا
 پٺيءَ لڳي لاڏڪي، ميرن مان لڌا
 جي سٽيءَ سندا سيڪڙو، سي پين پرمڻ ٿا
 پنگو جن نه پيٽيو، ماڙين سي مڙيا
 چار چمارئين وٿري، جيئن سال سدا
 جو تون بڪئين ڪارائين لطف، سين لوئين ڏئين لقما
 اڃن آب پيارين، اي احمد احسانا ص
 ڏيڃ ڏيارئين مٿا جيارئين، پجهين پاڙوسيا
 ڪهين لهين خبرون، تون تنگيءَ ۾ توڙا
 اڇين اندوهين ڪي، اهڪيءَ ۾ آڏا
 ناقص تون نوازئين، ڏيئي ڏان وڏا

* گوندر = ڏڪ * ڪٿيرن = ڪٿي اوديندڙن، غريبن مسڪينن * ولهون =
 سرديون * ڪوجها = ان وٿندڙ، ڪمين ڪوتاهين وارا * ڪرڙا = اڍنگا *
 پاڙي (پاڇي) = ٻانها، خسيس * پنگو = پونگي، جهوپڙي، منهن * پنگو
 جن نه پيٽيو = جن کي پونگي به نه هئي * وٿري = وڌيڪ * لوئين = سڃن،
 پينگن * لقمو = طعام، کاڌو * ڏيڃ = انعام، بخشش، عطا * ڪهين = نقصان
 هيٺ آيلن، ڏڪين، پریشان حال * تنگي = ڏڪيو وقت * توڙا = اصل کان
 * اندوهين = ڏڪويلن، تڪليف هيٺ آيل، * اهڪيءَ ۾ = ڏڪي وقت ۾ * آڏو
 = سامهون * ناقص = نقص وارا، ڪمين ڪوتاهين وارا * ڏان = بخششون،
 عطائون

سوراتين سارون لهين، وسامن ويرا
 دارون درماندين، پرين جي پڇا
 ثوب ٿڪين جي آهين، اڙن جا اجها
 ڏکيا ڏليا ڏبرا، اسونھ اڀوجھا
 ھمت تنھنجي ھاشمي ھلن ھميشاھ
 اي رسول الله جا، سڃا ريبارا
 سائينءَ سونھاڻا سينئون، مرڪڻ موچارا
 اجھا سندا عاجزين، پلنئون پلارا
 مونڪي گناھن گھيريو، ويڙھي وجودا
 ڏکن ڏورم جندڙو، پسي ڪرت ڪچا
 ڪوڙ ڪٺار ڪيترا، ڄاڻي ڄاڻ منجھان

*

ھيراي ھت حرام ڏونھن، پير حيف ھتا
 عاصيءَ عصيانن جا، پريائي پاندا
 ڪوجھي ڪمايون ڪچيون، ڏوھن ڌار مڪا
 ڏک ڏولائي گھاريان، ڏجارا ڏينھن ڙا
 سدا سور سرير ۾، وسن وير وتارا
 اندوھين اندوھ سين، رھڪ روز مرا
 ورھن مونڪي ويڙھيو، طاقت ناھير ڪا
 ڪامين دل ڪمار ۾، رڙھن رت ڦڙا

* سوراتين = سور وارن، تڪليف وارن، ڏکويلن * سارون = سنڀالون
 * وسامن = ماندو ٿيڻ * وسامن وير = ماندي ٿيڻ وقت * ثوب = ڀروسو،
 آسرو، پرجهلو * ڏليا (ڏلها) *، هيٺا، ڏکيا، ڏبرا = هيٺا * آسونھ = بيوھام
 * ريبارو = پيغمبر * پلنئون = پلن ڪئون * ڪرت = ڪم * ڪچا = خراب *
 ڄاڻي ڄاڻ منجھا = ڄاڻي وائي * ڏجارا = ڏجهن وارا، ڏکيا * ويرو تارا =
 ھميشه، سدائين * رھڪ = رھائش * روز مرا = روز مره، روزانو

ڪر قريب ڪريو جا، سڀني سنڀارا
 توريءَ تاري نام ڪا، مرڪڻ مصطفيٰ
 جيئن تو ضمانيت جو، ڌريان ڪيو ڏا
 سرن تنهنجي سوجهري، عاصي اپارا
 توکي سنڀاريو سپرين جين جال وڌا
 ساه منهنجو صدقو مرسل تو مٿان
 گهوريو اتان تو گهوريان، روح رڳون ريزا
 ۱. فيارب ادخني مدخل صدق و هب لي شفاعت يوم القيمة
 (پوءِ اي رب، مونکي صدق جي داخل ٿيڻ واري
 جاءِ ۾ داخل ڪر، ۽ مون کي سندس شفاعت
 سان قيامت ۾ بخشش ڪر.)

*

صاحب سونهارا مون ڏٺي، سائيم سڀاڃها
 تسي تون توه ڪرئين، ڀاڄهائي ڀاڄهه
 مونکي محب ميڙئين، نيئي مدينه موليٰ
 ڏيکارئين ڏيه ڏٺي، قبا ڪامل جا
 ڪرم ساڻ ڪريو تون، هادي هوت ملاءِ
 سڄڻ جي پرڏيهه ۾ سي ڏٺيم دوس ڏيڪاءِ
 ته پسان پڇرو پاڪ رسول جو، حرم ۽ حجرا
 محل ميلون مسجديون، منزل منارا
 جان جان دوست نه ڏيڪڻو، نرتئون نيئن سان
 تان تان سڪ نه جندڙي، ورهن رات وهاءِ
 هين اندر هيچ گهڻو، پڇي پور منجهان
 ڪاميو ڪاميو ٿي ڪنڀ سو، لوچي پرين لاءِ

ورم = وچوڙو *نرتئون* = محبت مان

سڄڻ رهيار روح ۾ اندر اوتارا
 آهيو سهد سرير ۾ گهڻو اپارا
 هيٺو حب حبيب جي، سڪي ۽ سيڌاءِ،
 وڌو واڌوڙن جيئن لڳي ۽ ليلاءِ
 جهلي پلي نه رهي، وٽو پاڻ وسا
 مونڪي محبوبن جا، دل ۾ داغ دکا
 ٻرن پڙهڪن ٻهون پرين، جگر ۽ جيرا
 لوسيو لي لالن جي، کاميو ڪن ڪولرا
 قانون قت فراق جي اڪڙيون اصلا
 ونن وسامن نام ڪو، اڏمن اندوها
 منجون هارين هيچ مان، رت ڪري ريلا
 راتو روئن پرين، ڪي ڪين نه ڏينها

*

توبه ڪريان تو سڄ سين، صاحب سڃاها
 ڪريان تضرع زاريون لاهيون دل دغا
 جيڪي ڪنر مٿيون، موٽس مرن ڪا
 آس پرتو ئي آهيان، اڀر اميداءِ
 ته سائين، سوالين سين، وڙ ڪري پنهنجا
 ڪر سدائين تنهجو، ڪرم ڪمين سان
 پاڻ فرمائيو فضل سين: لا تقنطوا من رحمة الله (۱)
 ته مڃڻ نا اميد ٿو، منهنجي رحمتا

*سهد(سهج) = سڪ، آرام، راحت *سيڌائي = واجهائي، انتظار ۾ رهي *
 واڌوڙن = زخميل، گهايل *وسا = وس مان، پنهنجي وس کان * پڙهڪن
 (پڙڪن) = ٽڪن، رجھن *ٻهون پرين = ڪيترن طريقن سان * راتو = رت.
 *تضرع = زاري، ليلايون *موٽس مرن کان = جانورن، مرن کان به وڌيڪ
 (۱) اوهان الله جي رحمت (ٻاجهه) کان نا اميد نه ٿيو (الزمر - ۵۲)
 *مڃڻ = متان

آهي اڀر اڳانجهي گهڻو، ڪنڌي ته نه ڪا.
 سا خبر سڻي خوش ٿيان، سرهي دل سدا
 توه توهين جي ايهان، مون سين نام ميا
 قادر بخشين ڪرم سين، منهنجا ڏوه خطا
 هاشم جهڙي حقير سين، ڪريين عفو عطا
 نالائقن نصيب ڪري، شافع شفاعتا
 ڏاڍو ڏيه حساب جو، ڪريين آسانا
 سها ڪريين سچا ڌڻي، قبر نه ڪمڙا
 سان لڏائين ڪلمي، ڏنيءَ دار منجها
 لا اله الا الله محمد رسول الله

* توه = آسري، آڌار * ميا = سمر

واڌارا

مخدوم صاحب معجزن وارو پاڳو شروع ڪرڻ کان اڳ پر معجزن جي بيان ڪرڻ جا هي ماخذ ڄاڻايا آهن:

(۱) مشڪوٰۃ شريف (۲) مواهب اللدنيہ (۳) ڪتاب شفا (۴) سيرت گازروني (۵) سيرت شامي (۶) سيرت حلبي (۷) روضة العنق انهن کان سواءِ متن پر انهن کان سواءِ ٻين ڪتابن جا نالا به آندا اٿس، جهڙوڪ: صواعق، اسدالغاب وغيره. هن هيٺ انهن ڪتابن جو تعارف ڏجي ٿو:

شرح مسلم: صحيح مسلم، حديث شريف جو مشهور، مقبول ۽ مستند مجموعو آهي، جيڪو امام مسلم جو مرتب ڪيل آهي. امام صاحب جي ڪنيت ابوالحسن ۽ لقب عساڪر الدين آهي. سندس ولادت جر سن پر اختلاف آهي. البت سال ۲۰۲ هـ (۸۱۷ع) وڌيڪ صحيح سمجهيو وڃي ٿو، ۵۵ سالن جي عمر ۾ ۲۵ رجب ۲۶۱ هـ (۸۷۵ع) تي وفات ڪيائين. هو نيشاپور ۾ ڄائو ۽ انهيءَ ئي شهر ۾ وفات ڪيائين (۱). صحيح مسلم کان سواءِ سندس ٻيون به تصنيفون آهن. صحيح مسلم جون ڪيتريون ئي شرحون لکيون ويئون آهن. مخدوم صاحب هن ڪتاب جي متن ۾ فقط ”شرح مسلم“ ڄاڻائي حوالو ڏنو آهي. ان مان اندازو نه ٿو ٿئي ته هن ڪهڙي شرح سامهون رکي آهي. بهرحال ڪجهه مشهور شرحن جا نالا ڏجن ٿا:

(۱) المنهاج في شرح صحيح مسلم بن الحجاج: حافظ ابو زڪريا يحيٰ بن شرفنووي، رمتوفي ۱۷۶ هـ (۱۲۷۷ع)
(۲) الايتهاج: خطيب قسطلاني شهاب الدين احمد بن محمد شافعي متوفي ۹۲۳ هـ (۱۵۱۷ع) هيءَ شرح صحيح مسلم جي اڌ تائين آهي، ۽ اٺن ضخير جلدن تي مشتمل آهي (۳) شرح صحيح مسلم: ملا

علي قاري هروي، جيڪا ۴ جلدن تي مشتمل آهي. شرح شمائل نبوي: امام ترمذي حديث جو وڏو عالم ٿي گذريو آهي. سندس مرتب ڪيل حديث جي مجموعي ”جامع ترمذي“ کي حديث جي سلسلي ۾ اهم حيثيت حاصل آهي. سندس نالو محمد، والد جو نالو عيسيٰ ۽ ڪنيت ابو عيسيٰ آهي. هو قبيلي بنو سليم مان هو. انهيءَ ڪري ”سلمي“ سڏيو ويندو هو. ”بوغ“ ڳوٺ جو رهاڪو هو، انهيءَ ڪري کيس بوغي به چيو ويندو هو. ”بوغ“ ڳوٺ جي ڀرسان ڪجهه مفاصلي تي ”ترمذ“ شهر آهي، جنهن ۾ امام صاحب تولد ٿيو ۽ مدفون آهي، انهيءَ ڪري ترمذي سڏيو وڃي ٿو. ”ترمذ“ شهر ”آمو درياءَ“ جي ڪناري تي آهي. هي درياءُ ماوراءِ النهر ۾ آهي، ۽ ان کي جيحون ۽ نهر بلخ به چوندا آهن. امام صاحب ”ترمذ“ ۾ سنه ۲۰۹ھ (۸۲۴ع) ۾ تولد ٿيو. ۱۳ - رجب ۲۷۹ھ (۸۹۲ع) تي وفات ڪيائين. ”جامع ترمذي“ کان سواءِ ٻيا به ڪيترا ڪتاب لکيائين، جن ۾ ”الشمائل“ کي وڏي اهميت ۽ مقبوليت حاصل آهي. هن ڪتاب ۾ نبي ڪريم ﷺ جي ذات اقدس جي حسن صورت ۽ حسن سيرت بابت چار سئو حديثون گڏ ڪيل آهن. ڪتاب ۵۶ بابن ۾ ورهايل آهي مختلف عالمن انهن جون شرحون لکيون آهن، جن مان ملا علي قاريءَ جي ”جمع الوسائل“ کي وڏي اهميت حاصل آهي (۲). معلوم ٿئي ٿو، ته مخدوم صاحب هن شرح مان استفاده ڪيو آهي. ڪجهه ٻيون مشهور هي آهن:

(۱) شيخ علم الدين قنوجي، جي ”دارلفضائل في شرح الشمائل“

(۲) شيخ ابوالامداد ابراهيم، جي ”بهجت المحافل في شرح الشمائل“

(۳) حافظ شهاب الدين احمد صحر مڪي (متوفي ۹۷۲ھ

۱۵۶۶ع) جي ”اشرف الوسائل“

مشکوٰة شريف: حديث جي هن مجموعي جو پورو نالو مشکوٰة المصابيح آهي، جنهن ۾ حديث جي مشهور ۽ مستند ڪتابن ”صحيح سنن“ ۽ حديث جي ٻين مشهور معتبر ڪتابن مان ڇهن هزار چونڊ حديثون آنديون ويئون آهن. مرتب جو نالو محمد (يامحمود)،

ڪنيت ابو عبدالله، لقب ولي الدين ۽ والد جو نالو عبدالله آهي. نسب جي لحاظ کان "عمري" آهي ۽ "الخطيب تبريزي" مشهور آهي. سندس مرتب ڪيل حديث جي هن مجموعي کي "صحاح ستم" ۾ ڳڻيو وڃي ٿو. ڪتاب مختلف بابن ۾ ورهايو ويو آهي، ۽ هر باب کي عنوان ڏيئي، ان ۾ انهيءَ موضوع سان تعلق رکندڙ حديثون چونڊي آنديون ويئون آهن. هر باب ۾ ٻه فصل آهن. پهرين فصل ۾ اهي حديثون ڏنيون اٿس، جيڪي "صحاح ستم" مان چونڊيون اٿس. ان کي "صحاح" نالو ڏنو اٿس. ٻي فصل ۾ حديث جي ٻين ڪتابن جهڙوڪ: ابوداؤد، ترمذي، نسائي وغيره مان حديثون چونڊي ڏنيون اٿس. ان فصل کي "حسان" نالو ڏنو اٿس. ڪن ڪتابن ۾ ٽيون فصل به آهي. ان ۾ حديث جي ٻين ڪتابن مان حديثون چونڊي آنديون اٿس. ان کان سواءِ هن فصل ۾ صحابه ڪرام ۽ تابعين جا قول ۽ ڪارگزاريون به ڏنيون اٿس. هڪ باب معجزن بابت به آهي. ان جي پهرين فصل ۾ اهي معجزا آهن، جيڪي صحيح بخاري ۽ صحيح مسلم تان کنيا اٿس، يا وري "متفق عليه" آهن. ٻي فصل ۾ ترمذي، شرح السننه، دارمي ۽ ابوداؤد مان روايتون ڪنيو اٿس. ٽين فصل ۾ صحيح بخاري ۽ مسلم احمد جون روايتون ۽ متفق عليه روايتون آنديون اٿس. بيهقي جي "دلائل النبوه" مان به ڪجهه روايتون ٽئين فصل ۾ آنديون اٿس. ڪن حديثن جي هيٺان "حديث غريب" به ڄاڻايو اٿس. مخدوم محمد هاشم ٺٽوي هن باب جا اڪثر معجزا پنهنجي ڪتاب ۾ آندا آهن.

"مشڪوٰة" جي مرتب جي وفات جي سن ۾ اختلاف آهي. ڪن ۷۴۰ھ، ڪن ۷۴۳ھ ۽ ڪن ۷۴۸ھ ڄاڻايو آهي. بهرحال اهو يقيني آهي ته هن ۷۲۷ھ کان پوءِ وفات ڪئي، ڇاڪاڻ جو هن مذڪور مجموعو ۷۲۷ھ ۾ مڪمل ڪيو. (۳)

بيان: ڪتاب جو سچو نالو آهي؛ (بيان السننه). حقيقت ۾ هي ڪتاب امام طحاوي جي ڪتاب "مشڪل الآثار" جو هڪ مختصر مگر جامع متن آهي، جيڪو "عقيدة طحاوي" جي نالي سان مشهور آهي ۽ "مشڪل الآثار" جي نالي سان سڏيو ويندو آهي. ظاهري طور حديثن ۾

جيڪو تضاد معلوم ٿئي ٿو، هن ڪتاب ۾ انهيءَ تضاد کي دور ڪري، احڪام ڪڍيا ويا آهن.

امام طحاوي جو نالو احمد، والد جو نالو محمد، ڪنيت ابو جعفر ۽ نسبت طحاوي آهي. ”طحا“، صعيد مصر جي ڳوٺن مان هڪ ڳوٺ آهي. جيئن ته امام صاحب ان ڳوٺ ۾ يا ان جي ڀرسان واري ڳوٺ ۾ رهندو هو، انهيءَ ڪري کيس طحاوي سڏيو ويو. سندس ولادت جي سال ۾ اختلاف آهي، پر ۴۲۹ھ (۸۴۲ع) صحيح مڃيو ويو آهي. ذوالقعد ۵۲۱ھ (۹۲۵ع) ۾ وفات ڪيائين. (۴)

الاتقان: هي ڪتاب علامه سيوطي جو لکيل آهي. سندس وڏا ايراني نسل جا هئا، ۽ بغداد ۾ رهندا هئا. بعد ۾ سندس وڏا لڏي اچي مصر جي شهر ”اسيوط“ ۾ رهيا. انهيءَ شهر جي ڪري ”السيوطي“ سڏيا ويا. اسان جي هن سيوطيءَ جو پورو نالو ابوالفضل عبدالرحمان بن ابي بڪر (ڪمال الدين) بن محمد جلال الدين الطولوني الحصري الشافعي هو. پهرين رجب ۸۴۹ھ (۱۴۴۵ع) تي قاهره ۾ تولد ٿيو، ۱۸-جمادي الاول ۹۱۱ھ (۱۵۰۵ع) تي وفات ڪيائين. وڏو عالم ۽ فاضل هو؛ تفسير، حديث، فقه، ادب ۽ تاريخ تي نهايت اهم ڪتاب لکيائين. ”الاتقان في علوم القرآن قرآن مجيد“ جي علمن بابت بي نظير ڪتاب آهي؛ جنهن ۾ قرآن حڪيم جي ۸۰ عنوانن جو تفصيل آهي. ڪتاب پنهنجي جامعيت جي ڪري هر دور ۾ مقبول رهيو آهي؛ ڇاڪاڻ جو هن ۾ قرآن مجيد جي سمورن علمن ۽ فنن جو جائزو پيش ڪيو ويو آهي.

هن ڪتاب کان سواءِ حديث بابت جمع الجوامع (يا جامع المسانيد)، فقه جي لغت بابت ”المزهر في علوم اللغة“، تاريخ بابت ”تاريخ الخلفاء“ ۽ ٻيا ڪتاب لکيائين، جيڪي جامعيت، تحقيقي انداز ۽ مستند مواد جي ڪري مشهور آهن. (۵)

مواهب: هن ڪتاب جو سچو نالو ”المواهب اللدنيه في المنح المحمديه“ آهي. هي ڪتاب ابو العباس احمد بن محمد بن ابي بڪر الخطيب شهاب الدين شافعي القسطلاني جو لکيل آهي. هي هڪ عالم ۽

محدث هو. ۱۲ ذوالقعد ۸۵۱ھ (۱۹ جنوري ۱۳۴۸ع) تي قاهره ۾ تولد ٿيو. سڄي زندگي دين جي تبليغ ۾ گذاري ۷ محرم ۹۲۳ھ (۳۱-جنوري ۱۵۱۷ع) تي وفات ڪيائين. هو صحيح بخاري جي جامع شرح لکڻ جي ڪري گهڻو مشهور ٿيو، جنهن جو نالو ”ارشاد الباري في شرح بخاري“ آهي. ان کان سواءِ نبي ڪريم ﷺ جي سيرت پاڪ تي سندس لکيل مذڪوره ڪتاب کي وڏي شهرت ۽ مقبوليت حاصل ٿي. هي ڪتاب ۱۵ شعبان ۸۹۹ھ (۲۲ مئي ۱۴۹۴ع) تي لکي پورو ڪيائين.

هي ڪتاب ڪيترائي ڀيرا ڇپيو آهي، ۽ مختلف ٻولين ۾ ان جو ترجمو ٿيو آهي. هن ڪتاب کان سواءِ قرأت، تجويد ۽ ٻين موضوعن تي به ڪتاب لکيائين. قصيدي برده شريف جي شرح به لکيائين. (۶)

ڪتاب ”مواهب اللدنيہ“ مان ڪيترن ئي سيرت نگارن استفادو ڪيو آهي. مولانا شبلي نعماني هن ڪتاب جي ڪيترين حديثن کي موضوع ۽ ضعيف ٺهرايو آهي. (۷) مخدوم محمد هاشم ٺٽويءَ هن ڪتاب جون ڪيتريون ئي روايتون هن ڪتاب ۾ آنديون. مخدوم صاحب به ڪن روايتن بابت لکيو آهي، ته ضعيف آهن.

شرح مواهب اللدنيہ: هي ڪتاب مواهب اللدنيہ جو مفصل شرح آهي، جيڪو اٺن جلدن تي مشتمل آهي. ڪتاب محمد بن عبدالباقي الزرقاني جو لکيل آهي. هي ڪتاب سهيليءَ جي سيرت پاڪ تي لکيل ڪتاب ”الروض الانف“ کان پوءِ سڀ کان وڌيڪ جامع ۽ محققانه سمجهيو ويندو آهي. زرقاني سنہ ۱۱۲۲ھ (۱۷۱۰ع) ۾ وفات ڪئي. (۸)

هي بزرگ مخدوم صاحب جو وڏو معاصر هو، جنهن ”قوت العاشقين“ مڪمل ٿيڻ کان پنج سال اڳ وفات ڪئي. يقين سان چئي سگهجي ٿو، ته مخدوم صاحب هن ڪتاب مان استفادو ڪيو هو، ڇاڪاڻ جو مخدوم صاحب پنهنجي ڪتاب جي متن ۾ ”شرح مواهب“ جو نالو ڪئي حوالو آندو آهي. ان مان معلوم ٿئي ٿو، مخدوم صاحب کي ته ڪتابن حاصل ڪرڻ سان ايڏي ته دلچسپي هئي، جو اسلامي دنيا مان پنهنجي همعصر عالمن جا مشهور ڪتابن جا نقل به حاصل ڪري مطالعو

ڪندو هو، ۽ پنهنجي ڪتابن ۾ انهن جو حوالو آڻيندو هو.
 ڪتاب الشفا: هي ڪتاب عياض ابن موسيٰ اليحصبي جو لکيل
 آهي، جيڪو ”قاضي عياض“ جي نالي سان مشهور آهي. هو محدث،
 مؤرخ، اديب ۽ مالڪي مذهب جو فقيه هو. جو ۱۵- شعبان ۴۷۶ھ
 (۱۰۸۳ع) تي تولد ٿيو، ۽ ۷ جمادي الآخري يا رجب ۵۴۴ھ (۱۱۴۹ع)
 تي مراڪش ۾ وفات ڪيائين. (۹) ڪيترن ڪتابن جو مصنف هو، جن
 مان ”الشفا بتعريف حقوق المصطفى“ کي وڏي شهرت ۽ مقبوليت حاصل
 ٿي. هي ڪتاب حضرت نبي ڪريم ﷺ جي سيرت، توصيف ۽ تعريف
 بابت لکيل آهي.

اسد الغاب في معرفة الصحابة: هي ڪتاب علامه ابن اثير جو
 لکيل آهي. ابن اثير ٽن ڀائرن جو نالو آهي، جيڪي عراق جي بيت ابن
 عمر جا رهاڪو هئا. ٽئي ڀائر وڏا عالم، فاضل ۽ ڪتابن جا مصنف هئا.
 ڪتاب ”اسد الغاب“ ٻئي نمبر ڀاءُ عزالدين ابوالحسن علي بن محمد جو
 لکيل جيڪو ۴- جمادي الاول ۵۵۵ھ (۱۱۶۰ع) تي پيدا ٿيو، ۽
 ۶۳۰ھ (۱۲۳۲ع) ۾ موصل ۾ وفات ڪيائين. مذڪوره ڪتاب کان
 سواءِ هن تاريخ تي مشهور ڪتاب ”ڪتاب الكامل في التاريخ“ لکيو.
 سندس ڪتاب ”اسد الغاب“ صحابه ڪرام جي حالات متعلق هڪ قسم
 جي ضخيم انسائيڪلو پيڊيا آهي، جنهن ۾ الف- بي وار ساڍا ست هزار
 شخصيتن جي سوانح ڏنل آهي. (۱۰) هي ڪتاب مصر ۾ پنجن جلدن ۾
 ڇپجي چڪو آهي.

سيرت گازروني: هي ڪتاب شيخ ظهيرالدين علي بن محمد بن
 مسعود گازروني جو لکيل آهي، جنهن ۶۹۴ھ (۱۲۹۵ع) ۾ وفات
 ڪئي. ان جو هڪ قلمي نسخو جامع مسجد بمبئيءَ جي لائبريري ۾
 موجود آهي، ۽ ان تي نالو ”المنتقى في سيرة المصطفى“ لکيل آهي. (۱۱)
 سيرت شامي: هن ڪتاب جو پورو نالو ”سيل الهدى والرشاد في
 سيرة خير العباد“ آهي، جيڪو محمد بن يوسف الشامي جو لکيل آهي، ۽
 ستن ضخيم جلدن تي مشتمل آهي. سيرت جي موضوع تي هي ڪتاب
 سڀ کان وڌيڪ مستند ۽ مفصل آهي، جنهن ۾ آنحضرت ﷺ جا فضائل،

نبوت جون نشانينون، افعال ۽ اول کان آخر تائين پاڻ سڳورن جي سيرت پاڪ جي واقعن جو احوال تفصيل سان آيل آهي. مصنف ڪتاب لکڻ وقت ٽن سون کان وڌيڪ ڪتابن مان استفاده ڪيو آهي. هو محدث به هو. واقعا بيان ڪرڻ وقت صحيح روايتن جو لحاظ رکيو اٿس. محمد بن يوسف الشامي سنه ۹۴۲ھ (۱۵۲۶-۱۵۲۷ع) ۾ وفات ڪئي. (۱۲)

سيرت حلبي: ڪتاب جو سڄو نالو ”اسنان العيون في سيرة الامين المامون“ آهي، جيڪو علامه نورالدين علي بن برهان الدين الحلبي جو لکيل آهي. هي ڪتاب ٽن جلدن تي مشتمل آهي، ۽ ”السيرة الحلبي“ جي نالي سان مشهور آهي. مصر مان ڪيترائي ڀيرا ڇپجي چڪو آهي. علامه نورالدين حلبي سنه ۱۰۴۴ھ (۱۶۳۴ع) ۾ وفات ڪئي. (۱۳)

صواعق: ڪتاب جو سڄو نالو ”الصواعق المنزلة علي الجهمية والمعلقة“ آهي، جيڪو اسلامي دنيا جي مشهور عالم ۽ فاضل ”ابن القيم“ جو لکيل آهي. شمس الدين ابو عبدالله محمد بن ابي بڪر ايوب بن سعد الزرعي سنه ۶۹۱ھ (۱۰۹۸ع) ۾ دمشق ۾ تولد ٿيو. جيئن ته سندس والد دمشق جي مدرسة الجوزيه جو قيمر (مهتم) هو، انهيءَ ڪري هو ”ابن قيمر الجوزيه“ جي نالي سان مشهور ٿيو. بعد ۾ فقط ”ابن قيمر“ جي نالي سان مشهور ٿيو. ۱۳ رجب ۷۵۱ھ (۱۳۵۰ع) تي دمشق ۾ وفات ڪيائين. ابن قيمر اصول ۽ عقيدن ۾ حنبلي مذهب جو هو، پر فروع ۾ آزاد هو. هو شخصي تقليد جي خلاف هو. مذڪوره ڪتاب کان سواءِ ٻيا به ڪجهه علمي ڪتاب لکيائين، جهڙوڪ: اجتماع الجيوش الاسلاميه، اعلام الموقعين عنارب العالمين، التبيان في اقسام القرآن، زاد المعاد في هدي خير العباد، زمدلاج السالڪين، تفسير المعوذتين، ڪتاب الروح، شفاء العليل في القضا والقدر والحكمة والتعليل وغيره. ٻرا ڪلمان پنهنجي ڪتاب ”تاريخ ادبيات عربي“ ۾ سندس ۵۲ ڪتابن جو ذڪر ڪيو آهي. (۱۴)

حياة الحيوان: هي ڪتاب ڪمالدين محمد بن موسي الدميري جو لکيل آهي، جيڪو ۷۴۲ھ (۱۳۴۱ع) ۾ پيدا ٿيو، اتي ئي سنه

۸۰۸ھ (۱۴۰۵ع) ۾ وفات ڪيائين. هو پنهنجي ڪتاب ”حياة الحيوان“ جي ڪري مشهور ٿيو، جيڪو جانورن بابت هڪ قسم جي انسائيڪلو پيڊيا آهي. ان سان گڏ هي ڪتاب مسلم عوام جي روايتن ۽ عقيدن جي مخزن به آهي. هن ۾ جن مختلف جانورن جو ذڪر ڪيو ويو آهي، انهن ۾ ”براق“ به آهي. (۱۵)

واقارن جا حوالا

- (۱) مولانا محمد حنيف گنگوهي: ظفر المحصلين باحوال المصنفين، مير محمد ڪتب خانہ، ڪراچي، ص ۱۴۱-۱۴۲.
- (۲) ايضاً، ص ۱۴۴ کان ۱۴۷.
- (۳) ايضاً، ۱۷۱-۱۷۲ - مشڪوة شريف، اردو ترجمو مڪتبہ رحمانیہ لاهور، جلد سوم ص ۱۶۶ کان ۲۰۰.
- (۴) ظفر المحصلين، ص ۱۵۹ کان ۱۶۵ ۽ ص ۲۲۶ - وفیات الاعيان (عربي): احمد بن محمد بن ابي بڪر بن خلڪان، منشورات الشريف الرضي قم، ص ۷۱-۱۷۲.
- (۵) اردو دائره معارف اسلاميه، پنجاب يونيورسٽي لاهور، جلد ۱۱ سال ۱۹۷۵ع، ص ۵۳۷ کان ۵۴۱. الاتقان، اردو ترجمو. مير محمد ڪتب خانہ ڪراچي، جلد اول و دوم.
- (۶) ايضاً، ص جلد ۲/۱۶، سال ۱۹۷۸ع ص ۱۴۱، ۱۴۲.
- (۷) شبلي نعماني: سيره النبي جلد اول: نيشل بوڪ فائونڊيشن اسلام آباد، ۱۹۸۱ع، مقدمه.
- (۸) اردو دائره معارف اسلاميه، جلد ۲/۱۶ ص ۱۴۲ جلد ۱/۱۴، سال ۱۹۸۰ع، ص ۱۸۱.
- (۹) ايضاً، جلد ۲/۱۴، سال ۱۹۸۲، ص ۵۳-۲۵۲ - جلد ۱ - سال ۱۹۶۴ع ص ۱۸-۴۱۷.
- (۱۰) ايضاً، جلد ۱/۱۴، ص ۱۸۰.
- (۱۱) سيرت النبي، جلد ۱ - ص ۳۶.

(۱۲) دائره معارف اسلاميه، جلد - ۱۱، ص ۵۰۸

(۱۳) راغب الطباخ: تاريخ افكار و علوم اسلامي، ج ۲، ص ۳۱۰

بحوالہ۔ اردو نثر مين سيرة رسول: ڈاکٹر نور محمد خالد، اقبال اکادمي
پاکستان لاہور، سال ۱۹۸۹ ع، ص ۱۳۳

(۱۴) اردو دائره معارف اسلاميه، جلد اول، ص ۶۵۱ کان ۶۵۲.

(۱۵) کمال الدين محمد بن موسي الدميري: حياة الحيوان

الكبري، انتشارات ناصر خسرو، طهران ايران، دو جلد - اردو دائره

معارف اسلاميه، جلد ۹، سال ۱۹۷۲، ص ۴۳۴ کان ۴۳۶.

قرآن شريف جي مختلف موضوعن تي ڇپيل ڪتاب

- 120/= مخدوم محمد هاشم نثوي رح ميمن عبدالمجيد سندي ✧ تفسير هاشمي
- 30/= عبدالوحيد مورياڻي امام بخش عاصر ✧ درس قرآن
- 40/= سيد گل محمد شاه ✧ تعارف القرآن
- 64/= انجنير عبدالملڪ ✧ قرآني سورتون
- 20/= محمد رمضان مهيري ✧ فضائل قرآن
- 60/= فضل محمد عمراڻي ✧ اي ايمان وارو!
- 30/= مترجم: محمد ايوب انصاري ✧ يا ايها الناس
- 30/= سردار احمد گڏاڻي ✧ قرآن شريف ۽ پارڙا
- (وير طبع) عبدالرزاق گهانگهرو ✧ قرآن شريف ۽ تفسير نگاري

سيرت النبي ﷺ تي ڇپايل ڪتاب

- 30/= انجنيئر عبدالملڪ سھڻو سردار ﷺ ☆
- 48/= غلام مصطفيٰ مشتاق سچو سرواڻ ﷺ ☆
- 40/= مولانا محمد عبدالحميد سچو سرور ﷺ ☆
- 40/= سيد گل محمد شاھ بخاري رهبر اعظم ﷺ ☆
- 32/= دادا سنڌي منو محبوب ﷺ (ڌارين جي نظريو) ☆
- 56/= رحيم بخش "قمر" لاکو محمد رسول الله ﷺ ☆
- 30/= عبدالحميد بھاراڻي منو مرسل ﷺ ۽ ٻارڙا ☆
- 48/= مخدوم محمد هاشم ٺٽوي رح قوت العاشقين ☆
ڊاڪٽر ميمڻ عبدالمجيد سنڌي
- (زير طبع) سيد گل محمد شاھ سيرت رسول ﷺ (قرآن جي آئيني ڀر) ☆
- (زير طبع) مخدوم محمد هاشم ٺٽوي رح درود شريف ☆
رفيع الدين چنر
- (زير طبع) مخدوم محمد هاشم ٺٽوي رح بذل القوة في حوادث سنن النبوة ☆
پروفيسر اسرار احمد علوي